590
Q.

APHTHONII Progymnasmata,

Partim à Rodolpho Agricola, partim *à Iohanne Maria Catanæo, latinitate donata.*

Cum scholijs R. Lorichij.

Nouissima editio superioribus emendatior & concinnior.

Adiecto INDICE vtilissimo.

LONDINI,
Impensis Societatis Stationariorum.
1616.

Mus.

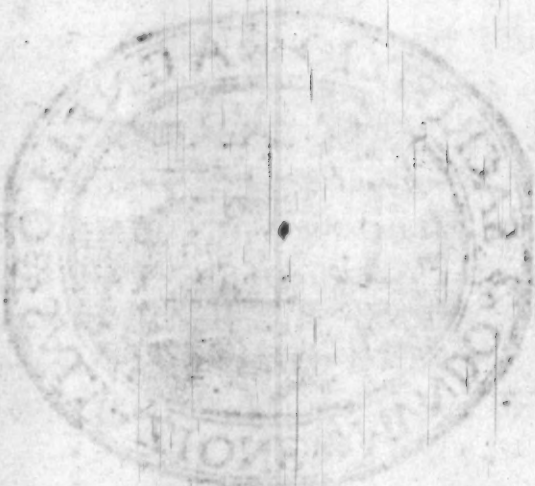

Aphthonij declamatoris Præexercitamenta.

FABVLA QVÆ GRÆCE Μῦθος.

FABVLA traxit à poëtis originem, qua Rhetores etiam communiter vtuntur, quòd admonitionibus sit idonea, & erudiendis imperitioribus apta. Est autem Fabula, sermo falsus, veritatem effingens. *Fabulæ definitio.*

Varias sortitur appellationes. Nam modò Sybaritica, modò Cilix, modò Cypria dicitur, receptis pro Inuentorum varietate nominibus. Obtinuit tamen, ac euicit, vt potius Æsopica vocaretur, quòd Æsopus omnium optimè fabulas conscripserit.

Sunt autem fabularum aliæ rationales, aliæ morales, aliæ mixtæ. Rationales sunt, quibus singimus hominem aliquid facere. Morales, quæ ratione carentium morem imitantur. Mixtæ, in quibus vtrumque, rationale & irrationale iunguntur. Quòd si admonitionem, cuius causa fabula inuenta est, præposueris, προμυθιον, i. vt ita dixerim, Præfabulare: Si verò postposueris, επιμυθιον, hoc est, Adfabulationem appellabis. *Species fabulæ.*

EXEMPLVM, FABVLA FORMI-carum & Cicadarum, iuniores ad laborem adhortans.

FLagrans æstatis erat feruor, cùm Cicadæ continuis indulgebant cantilenis, lætoque inter arbusta strepebant carmine. At Formicæ laboribus intentæ, victum quærebant, colligebantque fructus, quibus hyberno tempore vescerentur. Ingruente igitur hyeme, partis formicæ nutriebantur. Sed inertibus Cicadis oblectans illa voluptas cessit in inopiam, atque famem. Sic qui laborem in iuuenta subterfugiunt, in senecta tabescunt egestate.

Morale.

SCHOLIA.

QVintilianus, optimus eloquentiæ magister, præcipit, adolescentes in minoribus dicendi facultatis operibus antè exercendos esse, quàm ad magnum illud Declamationum opus perducantur. Sunt autem opera minora quatuordecim.

Fabula, Narratio, Chreia, Sententia, Confutatio, Confirmatio, Locus communis, Laudatio, Vituperatio, Comparatio, Ethopœia, Descriptio, Thesis, Legislatio.

Quæ, vt pueri memoria facilius tenere possint, versiculis hisce tribus sum complexus:

Fabula, Narratur. Chreiæ Sententia Futat,
Confirmat, Locus haud priuus, Laus, Crimina, Confert.
Fictio, Descriptum, Thesis, ac inductio legum.

Quorum

Quorum illa sunt generis
- Deliberatiui,
  - Fabula.
  - Narratio.
  - Chreia.
  - Sententia.
  - Thesis.
- Iudicialis,
  - Confirmatio.
  - Confutatio.
  - Locus communis.
- Demonstratiui,
  - Laus.
  - Vituperatio.
  - Imitatio.
  - Comparatio.

Fabulæ autem secundùm Marcum Varronem, à verbo Fari, nomen habent. Has primas tradere pueris solent Oratores, quia animos eorum adhuc molles ad meliores facile vias instituunt vitæ, vt ait Priscianus. Delectant autem vehementiùs, & efficacius persuadent. Delectant, quia morum faceta quadam imitatione capiunt imperitiorum animos. Fidem faciunt, quia verum veluti ponunt ante oculos, vt Erasmus inquit in Copia. Non solùm autem conducunt ad oblectandum, sed etiam vim maximam habent ad permouendum atque persuadendum. Hinc Aristoteles 2. Rhetoricorum, eas ponit inter probationes Rhetoricas. *Fabularum vsus.*

A poetis, &c. Hesiodus (autore Suida) primus omnium fabulas conscripsit. Qui annis centum atque tribus superior Aesopo fuit. Quintilianus lib. 5. cap. 11. Fabularum, inquit, primus autor Hesiodus videtur. Atqui poetæ figmentis quidem vtuntur, sed ijsdem altissimam continent philosophiam. Exemplo sit Homerus, cuius Ilias ostendit, quantum calamitatis afferat libido. Odyssea virtutis exempla expressit. Vnde Horat. 1. Epistolarum 2. *Ilias Odyssea.*

Quæ Rhetores etiam, &c. Vt Menenius Agrippa,

qui plebem cum patribus in gratiam traditur reduxisse. Nota enim illa de membris humanis aduersus ventrem discordantibus fabula.

ITEM Themistocles, qui admoniturus Atheniensis, ne magistratus innouarent, fabulam de vulpe muscis obsita denarrauit.

Fabula Demosthenis.

ITEM Demosthenes, aduersus Philippū, ab Atheniensibus decem Oratores postulantem: Lupi, inquit, suaserunt pastoribus, vt in amicitiam conuenirent. Cumque hoc pastoribus placuisset, petierunt lupi, vt prima sibi vice securitatis canes traderent, in quibus videbatur occasio iurgiorum consistere. Quo facto, lupi, omni adempta formidine, omnem gregem non solùm pro satietate, sed etiam pro libidine, lacerauerunt. Sic, inquit, sublatis oratoribus, in populo Atheniensium facturus est Philippus, qui populi oratores postulauit, vt faciliùs spoliatam custodibus vrbem possit opprimere.

Apathia. Stoicorum Fabula Attici.

ITEM Herodes Atticus contra Stoicorū ἀπάθειαν Thracius, inquit, homo, ex vltima barbaria ruris colendi insolens, cùm in terras cultiores, humanioris vitæ cupidine cōmigrasset, fundum mercatus est olea atque vite consitum: qui, quia nihil admodum super vite atq; arbore colenda scii et, videt fortè vicinum rubos latè atque altè abortos excidentem: fraxinos ad summum propè verticem deputantem, soboles vitium è radicibus caudicum super terram fusas reuellentem, stolones in pomis aut oleis proceros, atq; decerptos amputantem: acceditq; propè, & cur tantū ligni atq; frondium cædem faceret, percontatus est. Et vicinus ita respondit: vt ager, inquit, mundus purusq; fiat, eiusq; arbor, atq; vitis fœcundior. Discedit ille à vicino, gratias agens, & lætus, tanquam adeptus rei rusticæ disciplinam. Tum falcem ibi atque securim capit, atq; ibi homo miser & imperi-

imperitus vites ſuas ſibi omnes, & oleas detruncat, comáque arborum latiſsimas, vberrimoſque vitium palmites decîdit, & frutcta atque virgulta ſimul omnia, pomis, frugibúſque gignendis fœlicia cum ſentibus & rubis, purificandi agri gratia, conuellit, mala mercede doctus audaciam, fiduciamq; peccandi imitatione falſa eruditus. Sic, inquit, iſti apathiæ ſectatores, qui videri ſe eſſe tranquillos, & intrepidos, & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil iraſcuntur, nihil gaudent, omnibus vehementioribus animi affectibus amputatis, in corpore ignauæ, & quaſi ineruatæ conſeneſcunt. Hæc Gellius libro 19. cap. 12.

Nec oratores tantum fabulis vtuntur, ſed etiam philoſophi, à quorum ſacrario tamen in cunas nutricum eliminantur, quæ ſolas auriũ delicias profitentur. Admittuntur autem, quæ legentis intellectum adhortantur ad virtutes. Vide Macrob. de Som. lib. 1. cap. 2. Eiuſmodi fabulæ exemplum habetur apud Platonem lib. 2. de Rep. Et Ciceronem Offic. 3. de Gygis annulo.

Sermo falſus, &c. Quamuis fabuloſa ſint argumenta, & nullam veritatis vim continere videantur, tamen rationem habent, vt iuxta eam veritas poſsit manifeſtari, ficta quidem narratione, ſed veraci ſignificatione.

Sybaritica, &c. Sybaris oppidum fuit vicinũ Crotoni, vt teſtis eſt Herodotus lib. 5. Stephan. in Italia conſtituit, atque poſtea Thurion appellatum. Vnde Sybaritæ dicti, gens in voluptatum architectura operoſiſsima. Nam, Suida teſte, luxu, deliciiſque adeo notabilis fuit, vt quicquid effœminatum, quicquid molle, quicquid accurata atque ambitioſa luxuria paratum eſſet, id vulgò Sybariticum diceretur. Hinc Sybariticæ fabulæ, quales fermè apud Aeſopũ aniles, &pa-

Fabulæ Sybaritice.

& parum pudicæ, vocantur à Suida, propter nimium luxum, ac libidinem Sybaritarum, apud quos nugæ ad voluptates in precio, frugalitas odio fuit. Hos ex Aphricano Politianus Miscellaneorum 15. narrat, eò delitiarum venisse, vt equos in conuiuia introducerent, ita institutos, vt audito tibiæ cantu, statim se tollerent arrectos; & pedibus ipsis prioribus vice manuum gestus quosdam chironomiæ mutosq; ederent ad numeros saltatorios. At enim tibicen, inquit, ibi quispiã contumelia adfectus transfugit ad Crotoniatas hostes, paulò antè prælio superatos à Sybaritis: & quod è Rep. foret illorum, pollicetur (si fidem modò habeant) sua opera Sybaritarũ cunctorũ equites in ipsorum venturos potestatẽ. Credita res, & belli dux creatus a Crotoniatis tibicen, conuocat omneis quotquot eiusdem forent in vrbe artis, artificium modulamentumq; eis indicat, atq; vt visum tempus, procedere in hostem iubet. Sed enim Sybaritæ fastu præturgidi, quòd equitatu superabant, eunt contrà, prælium conserunt. Hîc autem repentè dato signo, tibicines vniuersi conspirant. Ecce tibi igitur confestim modulamine agnito, cantuq; illo vernaculo tollunt, eriguntque somet in pedes equi Sybaritarum, sessoribus excussis, & quod tripudium domi didicerent, etiam in acie exhibent. Ita capti omneis equites, sed humi iacentes, omnes equi, sed tripudia repræsentantes. De Sybaritis plura apud Erasmum in Chiliadibus. Idem Apothegmatum sexto, refert ex Athenæi lib. 12. Tantum Sybaritarum fuisse mollitiem, vt nullum opificium in ciuitatem admitterent, quod cum strepitu exerceretur, quod genus sunt fabrorum ferrariorum, & lignariorum. Atque adeò ne gallum quidem gallinaceum in ciuitate fas erat alere, ne quid esset, quod illis somnum interrumperet.

Sybaritas mollities perdidit.

Tripudium quorum.

licet.

Modò Cilix, &c. à Cilicia, minoris Asiæ regione,

gione, Syriæ proxima, vt meminit Plin. lib. 5. cap. 27. Cilicum autem vanitas & mores olim fuerunt notati. Hinc prouerbium: Κιλιξ ἐυ ῥαδιως ἀληθευει, Cilix haud facile verum dicit. Item tria Cappa pessima, quo notatæ gentes, Cappadoces, Cretenses, Cilices, Priscianus in præexexercitamentis suis fabulas ponit Lybicas, à Lybia, quæ vt variarum ferarum, ac monstrorum est ferax, ita gentis ingenia fuerunt ad fabulas propensa. Et prouerbio Lybicam feram appellabant hominem vafrum, callidum, versipellem, variis moribus, ancipitiq; ingenio, vt ait Erasmus. Et Lybicorum Apologorum meminit Aristoteles in Rhetoricis.

Modo Cypria &c. Dicta à Cypro,: Quæ inter Syriam, & Ciliciam insula, in mari Carpathio, famosa luxu. In qua sunt Cypros, Cythera, Paphos, Veneri consecratæ. Vnde Venus Κυπρις, Cytherea, & Paphia dicitur. Fuerunt & fabulæ dictæ Milesiæ, à Milesiis, Ioniæ populis, qui luxu diffluebant, ex eóque prouerbium Græcè fertur: Οἶκοι τὰ μιλήσια, μὴ γὰρ ἐνθάδε, hoc est, Domi; non hîc Milesia. Recenset Politianus, Miscellaneorum cap. 17. Vide Erasmum in prouerbio: Domi Milesia Apuleius in principio metamorphoseos totius: At ego inquit, tibi sermone isto Milesio varias fabulas conseram, hoc est, iuxta Beroaldi interpretationem, fabuloso, lepido, iocoso, delicato, ludicro, a Milesiis, qui deliciis, & vt dixi, luxu fuere notabiles. Quorum est illud memoratissimum: Nemo nostrûm frugi esto, alioqui cum aliis eijciatur. Simile Ephesiorum dictum. Qui cum principem Hermodorum ciuitate expellerent, ita locuti sunt: Nemo de nobis vnus excellat, sed si quis extiterit, alio in loco, & apud alios sit. Autor Cicero Tusculanarum quinto.

Cypros.

Milesij.

Ephesij.

Aesopicæ, &c. Apollonius Tyaneus apud Philostratum. l. 5. ait: Ego verò fabulas Aesopi ad sapientiam accom-

Aesopi Fabulæ.

accommodatiores, quàm cæterorum esse censeo. Quis à Mercurio docet acceptas, Aesopumq; in numero sapientum habitum. Vnde eius fabulæ in tanto fuerunt vsu, vt qui eas non legisset, indoctior reputaretur. Vide Erasmum in prouerbio: Ne Aesopũ quidem triuisti. Quintilianus loco suprà citato: fabulæ, quæ etiamsi ab Aesopo originem non acceperunt, (nam videtur earum primus autor Hesiodus) nomine tamen Esopi maximè celebrantur, ducere animos solent, præcipuè rusticorum, & imperitorum, qui & simplicius quæ ficta sunt audiunt, & capti voluptate, facilè his, quibus delectantur, consentiunt. Cuius rei meminit Lancilotus. lib 6. cap. 14.

Apologus Aesopi.

SVNT autem Apologi maximè compositi ad popularitatem, atq; vim persuasionis, cuius generis ille, qui fertur ab Aesopo compositus, in ea oratione, in qua Sami primarium quendam capitis postulatum, iudicio defendebat. Vulpes, inquit, fluuium transitura, in foueam cecidit, inde cùm egredi non posset, longo tempore afflictata est, atque hirundinibus obsessa. Errabat illàc forte fortuna erinaceus, despexit, misertus est: tum interrogat, nunquid se vellet; opem atque operam suam pollicetur, pessimis animalibus euellendis. Negante illa, sciscitatus est causam. Quia inquit, hirundines hæ, quæ me habent, iam expletæ sunt sanguine atque depastæ, parumque amplius hauriunt: quod si abegeris, inanes aliæ, & famelicæ irruent, quæ reliquum mihi sanguinem ebibent. Idem vobis, viri Samii censeo cogitandum esse. Hic quem vos morte mulctandum putatis, nihil vobis officit amplius, iam locupletatus est, iam satur est. Quòd si è medio illum sustuleritis, inuadent alii pauperes, qui rem vestram publicam depopulabuntur. Cuius meminit Arist. 2. Rhetoricorum cap. 38.

Rationales

Rationales, &c. Quibus homines finguntur aliquid operari, cuius generis illa : Medicus ægrotum curabat : ægro mortuo ille efferentibus dicebat : Homo hic si vino abstinuisset, & clysteribus fuisset vsus, non interiisset. Ad ea respondit quidam, Non oportet hæc te nunc dicere cùm nulla est vtilitas ; sed tunc admonere decebat, cùm ægrotus his vti poterat. Fabula significat, oportere amicos tempore necessitatis succurrere, & auxilia præbere.

ITEM, Puer, è ludo literario condiscipuli librum furatus domum tulit. Mater non corripuit filium, sed exosculata laudauit. Puer ætate prouectus, maiora cœpit furari. Furto deprehensus, rectà ducebatur ad mortem. At sequente ac lugente matre, carnificem orabat ille, vt in aurem matri quiddam narraret. Cùm mater ori filii se admouisset, ille autẽ dentibus demorsam abscidit ; Matre & aliis accusantibus, quòd non solùm fur, sed etiam impius haberetur : Respondit ille : Mater meæ causa perditionis est. Nam si, cùm olim furatus eram librum me corripuisset, non ad hæc flagitiosa discrimina venissem. Quæ significat, eas quæ non in principio puniuntur, in maius augeri malum. *Apologus de Fure.*

Morales, &c. Cuius generis illa : Leo senio confectus, cùm vires non suppeterent ad victum parandum, callidum cepit consilium. Itaque antro, quasi periculoso morbo correptus, decumbens, quòd ad ipsum visendum passim animantes reliquæ aduenirent, prehensas illas deuorabat. Atque ita magna bestiarum multitudine à Leone absumpta, accedit tandem & vulpecula ad antrum, & ante illud substitit hæsitabunda & circumspectans : Tum Leo, quid esset, cur non adeat ad se, rogat. At illa, id quod in Epistolis Horatius tetulit, respondisse fertur : *Fabula de Leone.*

—— Quia me vestigia terrent

Omnia

Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum.

Fabula docet, prudentes ante pericula cauere sibi, & ea signa, quibus mala portendantur, notare, & hæc effugere.

Mixtæ, &c. Qualis illa de Agricola & Ciconia.

Agricolæ & Ciconiæ fabula.

INTER grues cepit Agricola & Ciconiam. Hæc deprecata ab illo vitam, non solùm innocentem, sed etiam piam se, & hominibus prodesse commemorat. Nam & nostrum genus, inquit, venenatas bestias venatur ac deglubit, & effœtos senecta parentes gestat atque sublcuat. Huic respondit Agricola: Credere se vera esse omnia, quæ recensuerit, sed inter noceteis captam, eandem oportere pœnam sufferre, quam illi. Fabula significat, similem quemque haberi ijs, cum quibus sociatus, & inter quos deprehensus fuerit.

Επιμυθιον, &c. Cæterùm, quod επιμυθιον, id est, Apologi interpretationem appellant, non admodum refert, initio ponas, an in fine. Quanquam et hinc incipere licebit, & in hanc desinere, modò sermonis accedat varietas. Sunt qui velint, eiusmodi fabularum expositiones in fine ponendas ab ijs, qui fuerint earundem inuentores. Ab aliis in principio, vel in fine.

De tractatione fabularum.

Breuiùs fabulæ tractantur, si narratione simplici proferantur: fusiùs autem, si personis inductis sermo fingatur, quemadmodum Priscianus ait. Exempli causa: Simiæ conuenerunt, & consilium habuerunt de vrbe condenda, & quia placuit illis, paratæ erant incipere ædificationem. Sed vetus inter eas prohibuit ab incœpto, eas docens, quòd facilè capiantur si intra muros concludantur. Fusiùs autem sic: Simiæ convenerunt, & consultabant de vrbe condenda, quarum vna in medium veniens concionata est:

Quia

Quia oportet ipsas quoque ciuitatem habere. Videtis enim aiebat, quòd ciuitates habendo homines, habent etiam domos singuli, & concionem vniuersi, & in theatrum ascendentes delectant animos spectationibus, & auditionibus varijs. Et sic proferes orationem, dicens, quòd & plebiscitum scriptum est. Et finges etiam orationem veteris Simiæ.

Aliud Exemplum Fabulæ, breuius tractatæ.

VOluptatem aiunt, atque dolorem quodam tempore coram Ioue se mutuò accusauisse. Cumque ille nihil non tentaret, atque experiretur, quo in gratiam litigantes redigeret, frustra omnia conatum, ipsos tandem adamantina quadam catena inter sese copulasse atque deuinxisse. Itaque durante nihilominus dissidio, & contraria voluntate, necessariò coniuncti & sociati manserunt.

IAM, qui latiùs hanc fabulam tractare volet, ab initio procœmion excogitabit, quod rei laudem contineat, vt quod non vanum sit anicularum deliramentum, sed nobile philosophorum, non modò futurum oblectamento, sed etiam vsui magno documentum. Deinde voluptatis orationem, qua dolorem accusat, & è contrario doloris, qua criminatur voluptatem effinget, atque vtriusque rationes alijs vel fabulis vel exemplis illustrabit. Dicet dolorem maximum malum. Quòd sit res tristis, aspera amara, & inimica naturæ, quemadmodũ ait Cicero 2. Tuscul. quæstionũ: Contrà, voluptatẽ escam malorũ, pestemq; capitalẽ, quod Circes, atq; Syrenum fabulæ confirment. Huc ea referri poterunt, quæ sunt apud Silium Italicum li. 15. contra voluptatem. Postremò Iouis explicabit iudiciũ, quo voluit, inhonestæ voluptatis inseparabilem esse comitem dolorẽ atq; pœnitentiam, ac mœrorem

æternum

æternum. At doloris & honesti laboris gloriam. Etenim ex paululo incommodi atque molestiæ, summum maximumque bonum colligi. Vide prouerbium: Exiguum malum, ingens bonum.

PORRO, qui in hoc scribendi genere volunt stylum exercere, duo potissimùm vitabunt. Primò, ne orationem faciant omnino aridam, sed temporum, locorum, aliarumque circumstantiarum velut succo plenam reddant. Deinde ne dum hoc vitant vitium in contrarium incurrant, & immodico descriptionum ambitu fastidium ingerant, vt ait Petrus Mosellanus. Principio autem dilatabunt præfatione commendationis. Commendabunt autem iuxta Erasmi sententiam cùm autorem ipsum, tum Apologorum genus. Deinde in describendis animantium, aut rerum formis ac naturis, quas inducent, longius immorabuntur. Quandoquidem hoc iam ipsum, & cum voluptate accipitur, & ad eruditionem liberalem pertinet. Veluti si scarabei formam, deinde quemadmodum è stercoribus nascatur, & quo pacto posterioribus pedibus erectis stercora protrudat atque id genus alia describent. Ad eundem modum, Aquilam regnum in auium genus obtinere, armigeram esse Iouis, non offundi fulmine, non conniuere ad ardentissimos Solis radios, perniciosimo volatu vltra nubes ferri. Deniq; quæcunq; vel ad scarabeorum humilitatem exaggerandam, vel aquilæ generositatem attollendam pertineant. Atque hac in re non prætermittendum, si quid animanti cuipiam fabulis poëtarum est attributum. Quod genus è Lycaone natos lupos. Ex adolescente perdicem: Cygnum Apollini sacrum esse, sub fatalem horam suauissimè canere: Coruum eiusdem fuisse nuncium & ob cessationem ex albo nigrum factum. Aut si quid proditum est historijs insigniter ab his factum. Velut de aquila, quæ

virgi-

virginem adamauit apud Plinium, lib. 10. cap. 5. de delphino apud Gellium lib. 7. cap. 8. Apud Plinium Epistolarum 9. De Bucephalo Alexandri Magni equo apud Gellium lib. 4. cap. 2. Atque item de cæteris. Deinde cùm ad ipsum Apologum fuerit ventum, fusiùs ac latiùs enarrare licebit. Id fiet citra tædium, si faceta quadam imitatione, quod est in hominum vita ad fabulæ mores accommodabunt. Præterea si ad eandem rationem sermones, sententias dictaque adfingamus. Exemplum aptissimum est dilatati Apologi apud Apuleium, de coruo & vulpe.

Exemplum Apologi, breuiter expositi.

Mus rusticus vrbanum hospitio excepit, & amicum quibus potuit cibis exquisitis refecit. Vrbanus agrestia fastidiens opsonia, rusticum in vrbem secum duxit. Ineunt, quod opiparè fuit instructum, conuiuium. Inter epulandum auditur strepitus in sera, & latratus canum. Ambo trepidare, & fugitare, rusticus maximè, qui viarum ignarus ægrè se tueri. Sed ad sese reuersus, ait: Malo cum securitate meam inopiam, quàm istam cum tali anxietate copiam.

Exemplum eiusdem dilatati apud Horatium.

RVsticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cauo, veterem vetus hospes amicum
Asper, & attentus quæsitis: vt tamen arctum
Solueret hospitijs animum: quid multa? neq; ille
Sepositi ciceris, nec longæ inuidit auenæ,
Aridum & ore ferens acinum semesaque lardi
Frustra dedit, cupiens varia fastidia cœna
Vincere, tangentis male singula dente superbo.
Cùm pater ipse domus palea porrectus in horna
Esset ador, loliumq; dapis meliora relinquens.

Tandem,

Tandem vrbanus ad hunc: Quid te iuuat, inquit, ami-
mice,
Prærupti nemoris patientem viuere dorso?
Vin'tu homines, vrbemque feris præponere syluis?
Carpe viam (mihi crede) comes, terrestria quando
Mortales animas viuunt sortita, neque vlla est
Aut magno aut paruo lethi fuga, quo, bone, circa
Dum licet, in rebus iucundis viue beatus:
Viue memor, quàm sis æui breuis: Hæc vbi dicta
Agrestem pepulere domo, leuis exilit inde,
Ambo propositum peragunt iter, vrbis auentes
Mœnia nocturni subrepere, iamque tenebat
Nox medium cœli spatium, cùm ponit vterque
In locuplete domo vestigia, rubro vbi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos:
Multaque de magna superessent fercula cœna,
Quæ procul extructis iuerant hesterna canistris.
Ergo vbi purpurea porrectum in veste locauit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatque dapes, nec non vernaliter ipsis
Fungitur officijs prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutata sorte, bonisque
Rebus agit lætum conuiuam, cùm subitò ingens
Valuarum strepitus lectis excussit vtrunque,
Currere per totum pauidi conclaue, magisque
Exanimes trepidare, simul domus alta molossis
Personuit canibus: tum rusticus, haud mihi vita
Est opus hac, ait, & valeas, me silua cauisque
Tutus ab insidijs tenui solabitur aruo.

Aliud dilatatæ Fabulæ exemplum, ex Gellij lib. 2. cap. 29.

AEsopus ille è Phrygia fabulator haud immeritò sapiens existimatus est: quum quæ vtilia monitu tuasque erant, non seuerè, non imperiosè præcepit

& censuit, vt philosophis mos est: sed festiuos, delectabilesque apologos commentus, res salubriter ac prospicienter animaduersas, in mentes, animosque hominum, cum audiendi quadam illecebra induxit, velut hæc eius fabula de auiculæ nidulo lepidè atque iucundè præmonet, spem fiduciamque rerum, quas efficere quis possit, haud vsquam in alijs, sed in semetipso habendam. Auicula, inquit, est parua, nomen est cassita, habitat, nidulaturque in segetibus, id fermè temporis, vt appetit messis, pullis iamiam plumantibus. Ea cassita in sementes fortè concesserat tempestiuiores, propterea quod frumentis flauescentibus pulli etiam tunc inuolucres erant. Cùm igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos, vt si quid ibi nouæ rei fieret, dicereturue, animaduerterent: idque sibi, vbi redisset, renunciarent. Dominus posteà segetum illarum filium adolescentem vocans: videsne, inquit, hæc ematuruisse & manus iam postulare? Idcircò die crastino, vbi primum diluculabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operamque mutuam dent, & messem nobis hanc adiuuent. Atque vbi redijt Cassita pulli trepiduli circumstrepere, orareque matrem, vt statim iam properet, atque alium in locum sese asportet: Nam dominus inquiunt, misit, qui amicos rogaret, vti luce oriente veniant, & metant. Mater iubet eos à metu otiosos esse. Si enim dominus, inquit, messem ad amicos reijcit, crastino seges non metetur: neque necesse est hodie, vti vos auferam. Die igitur postero, mater in pabulum volat: dominus quos rogauerat operitur, sol feruet, & fit nihil, & amici nulli erant. Tum ille rursum ad filium: Amici isti, inquit, magnam in partem cessatores sunt, quin potiùs imus, & cognatos, adfinesq; nostros oramus, vt adsint cràs tempori ad metendum. Itidem hoc pulli pauefacti, matri nuntiant. Mater hortatur, vt tum quoque sine

metu, ac fine cura sint. Cognatos adfinesque nullos fermè tam obsequibiles esse ait, vt ad laborem capessendum nihil cunctentur, & statim dicto obediant. Vos modò, inquit, aduertite, si modò quid denuò dicetur. Alia luce orta auis in pastum profecta est, cognati & affines operam, quam dare rogati sunt, supersederunt. Ad postremum igitur dominus filio: valeant, inquit, amici, cum propinquis. Adferes prima luce falces duas, vnam egomet mihi, & tu capies alteram, & frumentum nosmetipsi manibus nostris circàs metemus. Id vbi ex pullis dixisse dominum mater audiuit, Tempus, inquit, est credendi, & abeundi, fiet nunc dubio procul, q̃ futurũ dixit. In ipso enim tam vertitur, cuia est res, non in alio, vnde petitur. Atq; ita cassita nidum migrauit, & seges à domino demessa est.

Hæc quidem est Aesopi fabula, de amicorũ & propinquorũ leui plerunq; & inani fiducia. Sed quid aliud sanctiores libri philos. monẽt quã vt in nobis tantũ ipsis nitamur: alia autem omnia, quæ extra nos, extraq; nostrũ animum sunt, neq; pro nostris, neq; pro nobis ducamus. Hunc Aesopi Apologum Q. Ennius scitè admodũ, & venustè versibus quadratis cõposuit. Quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæpretium esse herclè puto: Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm, Ne quid expectes amicos, quod tu per te agere possis.

Fabula de formicis atq; Cicada breuiter narrata.

APpetente hyeme frumentũ in arculam ad Solem trahebat formica: videns & cicada, accurrit, rogitat granũ. At formica, cur non, inquit, & tu meo exemplo æstate trahis, quodcunq; potes, atq; addis aceruo? Respondit illa, sibi id tẽporis cantando tranſigẽdũ fuisse. Ridens formica: Si, ait, æstate cantitare soles, merito nunc esuris. Monet fabula vt dum adhuc robur corporis adest, quæramus ea, quibus imbecilla

sustẽ-

ſuſtentetur ſenectus. Per hyemẽ, ſenectutẽ intellige: Per æſtatem, adoleſcentiam, & florem illum ætatis.

Eadem paulo fuſius tractata.

QVotuſquiſq; Philoſophorum ratione ſua quantumuis arguta bonarum ad literarum ſtudia iuuentutem potentius adhortatur, quàm Aeſopus hoc lepidiſſimo, de formicis atque cicadis figmento. Etenim nullo tam efficaci, ad labores honeſtos capeſſendos pellici poſſet, quàm argumento formicarum. Quæ, laboris exempli, trahunt ore, quodcunque poſſunt atque addunt aceruo quem ſtruunt, haud ignaræ ac non incautæ futuri: Quæ, ſimul inuerſum contriſtæ Aquarius annum, non prorepunt, ſed illis vtuntur antè quæſitis potientes. Nec mirum, cùm homines olim fuerint agrorum cultores, & in formicas transformati, nihil præter corporis figuram amiſerint: antiquos enim mores obtinent, veterum naturam ſeruant, Reipublicæ rationem habent atque curam, rura frequentant, prata pererrant, arbores cõſcendunt, frumenta colligunt atq; recondunt. Nam in ijs (vt dixi) mens præſaga futuri. Vnde olim Midæ, cuius imperio Phrygia fuit ſubiecta puero dormienti in os grana tritici congeſſiſſe leguntur: vt apes Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inſeruiſſe, atq; ita magnæ felicitatis indices extitiſſe non futiles. Hyemis igitur venturæ memores, adeõ pertinaciter laborant, vt earũ itinere ſilices attritos videamus, & in opere ſemitam factã: ne quis dubitet, qualibet in re, quid poſſit quantulacunque ſedulitas. Ad eas igitur tanquam vitæ magiſtras, Rex Solomon iubet abire pigrum, earumque mores contemplari, vt ſapientior fiat. Illæ tametſi nec principem nec præfectum, nec ducem habeant: tamen æſtate cibũ pro veteri conſuetudine parant, & in meſſe colligunt alimenta. At diſſimilem naturam ignauæ referunt

cicendæ, quas Socrates apud Platonem dicit procreatas ex hominibus. Qui natis ab initio Musis cantuque monstrato, vsque adeò delimiti fuerunt voluptate cantus, vt canentes cibum, potumque negligerent. Et adhuc hodierno die messis tempore cantillantes, hyeme tabescunt egestate. Harum stulti sunt imitatores, qui iuuenes à labore prochiues ad libidinem, in estate florida veterno torpent, in senecta premuntur rerum penuria. At prudentes collaudantur, qui formicarum exempla secuti, laboribus honestis quærunt victica, miseris cicadis, ante oculos assiduò ponentes, ignauiæ comitem esse paupertatem, vt voluptatis dolorem. Atqui desidiosos non solum ab hominibus habitos odio, sed etiam à Dijs immortalibus, qui industrios adiuuant, aspectant magnos viros colluctantes cum aliqua calamitate. Vnde rectè Demetrius ille dixit: Nihil infelicius eo, cui nihil vnquam aliquid euenit aduersi. Cuius rei meminit Seneca, in libro de diuina prouidentia. Hinc est, quod Saturnus olim foliis stillantia mella decusserit, ignem remouerit, & passim riuis currentia vina repressérit, non torpere graui passus sua regna veterno. Et Lycurgus pueros non in forum, atque delicijs affluentia loca, sed in agrum duci iusserit, vt primos annos non in voluptatibus, more cicadarum, sed in omni opere & labore agerent, formicas imitati. Quippe negotia sunt horrida nomine, sed Reipub. mores in statu prospero cõtinent. Contrà blandæ appellationis quies pluribus vitijs & periculis refergit. Exemplo sit Roma, cuius præpotens imperium, agitatio rerum excitabit ad virtutem capessendam, nimia quies in desidiam resoluit, ac interitum. Hinc Appius ille Claudius crebrò solitus fuit dicere: Negotium populo Romano melius committi, quàm otium. Blanda quidem & facilis initu voluptatis est via. Virtutis autem quam formicæ

Paupertas ignauiæ comes.

micæ videntur ingredi, nimis laboriosa & aspera. Sed ex huius vltima meta iucunda simul ac beata est, sic illius miserabilis & infaustus exitus.

Nam qui desidiam luxumque sequeretur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis inopsque simul miserabile transiget ævum;
At quisquis duros casus, virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemque decusque parabit.

Res quidem blanda nimis est, mellitus canor atque voluptatis illecebræ, sed quos præstigiis suis ceperunt, disperdunt. Ouidius 3. de arte.

Monstra maris Sirenes erant, quæ voce canora
Quaslibet admissas detinuere rates. Harum vna
Parthenope humana voce: Alia, cui Leucosia nomen,
Tibijs. Tertia, Ligya, canebat lyra. atque tanta carminis dulcedine transeuntes nautas afficiebant, vt alto somno premerentur, & cùm sopitos persentiscerent, submergebant, atque deuorabant. Quare cùm iuxta illas transiturus esset prudens Vlysses, cera sociorum aures obturauit, & ipse se ad nauis malum alligari iussit, vt ea ratione saluus euaderet. Vnde Martial. lib. 3.

Sirenas hilarem nauigantium poenam,
Blandasque mortes gaudiumque crudele,
Quas nemo quondam deserebat auditas,
Fallax Vlysses dicitur reliquisse.

Et Horatius:

Sirenum voces & Circes pocula nosti,
Quæ si cum socijs stultus, cupiduque bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors.

Quid aliud sapientissimi viri per amœnas Sirenum voces intelligi voluerunt, quàm blandæ voluptatis præstigias, quibus incauti homines submergi soleant atque funditùs interire? Et quid aliud Æsopus per molles cicadarum cantus significare voluit, quàm

Popinonum turpitudinem, miseriam, infelicitatem? & breuiter corporum atque animarum interitum, quæ pestifera secum trahit voluptas. Proinde studiosa iuuentus, vtile propositum virtutis exemplar Vlyssem imitabitur, vt tanta pericula declinet, atque fugiat pernicioſam voluptatem, quod ipsissimum melle litum venenum est. Quo nihil damnosius, cùm virtutes atterat, animíque pariter & corporis vires expugnet, vt luxuria Campana, quæ inuictũ Annibalem illecebris suis complexa vincendũ militi Romano tribuit. Vide Liuium de bello Punico. Valeriũ li. 9. ca. 1. Imitabitur item P. Scipionem:

Qui iuuenis plenus monitis ingentia corde
Molitus, vitæ caluit virtutis amore,

Sprcuit (voluptatem) Achæmenium spirantem verũce odorem. Ambrosias diffusa comas, vt Silius Italicus inquit.

Iuuenis lesidiosus.

Non imitabitur illum cum cicadis otia sectantem iuuenem. Quem dormientem in medios semper dies obiurgabant sui, & quidnam faceret in lecto tam diù, quærebant. Quidnam igitur censetis? (ille inquit) dicere iussus: Quoties, inquit, manè euigilo, adsunt ad lectulum meum puellæ duæ, quarum altera ad surgendum, & operis aliquid faciendum me hortatur, & ostendit, quam turpe sit iuueni optimam diei partem in lectulo conterere: atque interdum Græcum versiculum accinit semisomni, cuius vt opinor sententia est: Auroram tertiam operis partem perficere. Ibi tum altera, Nugari hanc ait, & turbatricem esse quietis, qua nihil sit neque melius, neque dulcius, & qua vita hominum carere nequeat. Bonum si adipiscendum sit, quouis tempore rectè surgi: Malum si impendeat, nimis citò surrexeris, inquit, quamuis serò reliqueris lectum. Hæc ego, inquit adolescens, inter conuitia mutua & altercationes grauissimas disceptantes

tantes has audiens, cùm dubitem vtri assentiar, diutiùs soleo in lectulo immorari. Nec imitabitur illum, qui sacris in prouerbijs ita loquitur, Paululùm modò dormiam, paululùm modò dormitabo, paululū modò somno vacabo, paululùm modo manus conseram, & componam me ad recumbendum. Neq; illos, qui in libro Sapientiæ sic proclamant. Venite, fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanquam in iuuẽtute, celeriter vino pretioso, & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marceseant: nullum pratũ sit, quò non pertranseat luxuria nostra, vbique relinquamus signa lætitiæ nostræ. Non, inquam, imitabitur, ne interea ceu viator veniat inopia, atq; obruat eum paupertas ac miseria. Quicunque ergo ad veras opes, & æternam, quæ virtutem non aliter atque corpus vmbra comitari soler, gloriam aspirant, formicas magis Aesopicas studebunt imitari, quàm cicadas, hoc est, virtutem potiùs, quam voluptatem conabuntur amplecti.

Fabula Hesiodi, de Accipitre & Luscinia, breuiter prolata.

ACcipiter Luscinium vario cantu argutam, in sublimi nubium summitate captam ferebat. Hæc vnguibus transfixa, miserè plorabat: ad hanc raptor horrenda voce, sic inquit: Quid exclamas misera, à multò quam tu sis fortiore detenta? Huc adsis, quo ego te pertraham. Suaue licet vsque canas, cœnabis tamen mihi futura es, vbi voluero.

Desipit, qui potentioribus repugnat.

Eadem dilatata, ab auctoris laude.

TAnta sapientia & præclaris animi dotib. excelluit antiquissimus poetarum Hesiodus, vt etiam vita defun-

defunctum honore summo prosecuti sint viri sapientes, ac veluti numen aliquod certum venerari. Quemadmodum enim Homeri natiuitatem vrbes permultæ sibi vendicabant: ita sepulcrum Hesiodi diuinum asserebant sibi Nemei simul & Orchemenij. Dignissimus autem honore tanto tantus Poeta, qui pretiosa diuini ingenii multa ad omnium hominum vtilitatem spectantia reliquit monimenta: in quibus vt gẽma nobilissima relucet, quam de accipitre, atque luscinia protulit, Fabula.

A prafabulari.

Qua sapienter docuit eos stultè facere qui potentioribus reluctantur, certantque cum iis, quos tyrannos nequeant vincere. Quod ipsum est contra torrentem niti, contra stimulos calcitrare, & iuxta prouerbium, θεομαχειν, hoc est, cum Diis pugnare.

A natura accipitris.

Non iniuria scripsit Ouidius: Odimus accipitrem quia semper viuit in armis: Etenim Harpyis omnibus rapacior, adunco rostro, & vnguibus incuruis, ad vim inferandam natus. Cui tanta est insita atque à parentibus ingenita rapiendi ac dilaniandi fames, vt nulli auium generi pareat, nec ab vllis etiam cognatis sanguinolentos abstineat vngues. Qui alium sæuissimus, auiculas insontes aut humi volantes, aut circa arbores in sublimi sedentes, persequi, rapere, & discerpere solet. Nec in iuniores solùm crudelis, ac iniurio'us, sed etiam populator impius bellum interecinum cum Aquila, cunctarum auium Rege, non expauescit gerere, vt cohærentes sæpe deprehendantur. Quo genuinæ rabiei propulsus instinctu crudelissimus hostis, sanguine quem assiduò sitit, se satiaturus, innoxiam adortus luscinian, atque comprehendit. Capta imbellis & insons auicula victorem dulci qua plurimùm pollet voce, rogare cœpit, & obsecrare, vt innocenti parceret, inquiens:

Fer mansuetè fortunam. Noli extinctam extinguere.

guere. Parce mihi per ea, quæ tibi dulciſsimà ſunt in vita. Miſerere infelicis. Reſpice innocentiam meam: nemiſem vnquam violaui: nunquam rapto vixi, vt proſopeiam par pari debeat referri. Quod ſi nulla mei te miſericordia commouerit, eximia qua nobilitor, permoueat virtus mea: noli perfectum muſices organū diſperdere. Te permolliat, flectátque vox tam dulcis, atque magna tam paruo in corpuſculo meo regnans, & tam pertinax ſpiritus iram tuam frangat, in tam abſoluta muſicæ ſcientia modulatus ſonus, quē ſæpiùs audiſti continuo ſpiritu trahi, nunc variè inflexo, nunc diſtingui conciſo, copulari intorto, promitti, reuocari, inſuſcari ex inopinato. Interdū plenum, grauem, acutum, crebrum, extentum, ſummum, medium, imum. Breuiter, omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit. Quorum cognitione maiorem tibi & inuidiam & infamiam cōflaueris, quàm vtilitatem perceperis. At ille, quin tu, inquit, auribus meis opplorare deſinis. Quid tu rere clamoris tui gratia te omiſſum iri? Nihil gemitus, nihil lacrimas tuas moror, aut curo. Quiritatio tua niſi forſitan animo placuerit, te meis ue vnguibus nunquam eripiet, ac conſeruabit. Exple meas inimicitias & iracundiam ſanguine tuo ſatura: & ſtatim eo dicto miſeram diſcerpſit.

A Sermocinatione per prosopeiam.

Quid hoc facto potuit immanius eſſe? Captiuis aliis tempus relinquitur, quo crimen obiectum diluere, aut aliquam cauſam in excuſationem queant adducere. Sed huic infelici omnis excluſa fuit miſericordia, omniſque negata purgandi facultas. Et quis Tyrannorum tam fuit impius, vt aliquem occiderit, niſi vel leui aliqua ratione permotus? Sed alia nulla cauſa propulſus accipiter tantum facinus deſignauit, niſi ſola nocendi libidine. Animalium ferocissimus

Leo

Leõ trãducitur. Huic tamen ex feris tantã est in supplices clementia, vt in prostratos non sæuiat: est enim nobilioris animi parcere subiectis, & debellare superbos. At tyranni verso pollice vulgi quemlibet occidunt populariter, omnibus sanguiuolentas manus iniiciunt, nihil homines, nihil Deos, ipsos cusando.

Quemadmodum igitur præda insolenti victori visa gloriosa fuit, ac suauis, sic ærumna miserrimæ calamitatis acerbissima, vt pœna, quæ venerat indignè, magis esse dolenda videatur.

Quæ crudelitas accipitris ostendit ipsam innocentiam apud maleficos Tyrannorum greges nunquam fore tutam. Nobis igitur ante omnia curandum, ne in Melampygos (iuxta Prouerbium) incidamus. Et impendente malo patienter feramus, quod non poterimus mutare, vel effugere.

De narratione, quæ Græce διήγημα.

Cap. II.

NArratio est expositio reifactæ, vel tanquam factæ. Diuiditur autem in poeticam, historicam, & ciuilem: Poetica est, quæ habeat expositionem fictam. Historica, quæ vetustam rerum commemorationem continet, atque veterum gesta narrat. Ciuilis, qua in controuersijs oratores vtuntur.

Narrationi accidunt sex,
- Persona faciens.
- Res gesta.
- Tempus, circa quod.
- Locus, in quo transacta.
- Modus, quo pacto.
- Causa propter quam.

Vis,

Virtutes eius quatuor:
- Claritas seu perspicuitas.
- Brevitas.
- Probabilitas, quæ dicitur verisimile.
- Electorum verborum proprietas.

Exemplum Narrationis ab Angelo Politiano translatum.

QVi rosæ pulchritudinem demiratur, plagam Veneris consideret. Amabat Adonin Dea: Mars ipsam: Quóque Dea foret Adonidi, Veneri Mars erat. Deus Deam adamabat, Deáque hominem sequebatur. Par Cupido, tametsi genus dispar. Perimere Adonin Mars zelotypus tendebat, finem puans amoris Adonidis necem. Ferit Adonin Mars, occurrit auxilio Venus, festinans in rosas incidit, ac se spinis implicuit, plantasq; pedis perstrinxit. Qui vulnere manarat cruor, de se rosam colorauit. Sic rosa, quæ prius candida, rubrum in colorem, qui nunc cernitur, est conuersa.

SCHOLIA.

PRimo Rhetoricorũ libro Trapezontius tria ponit Narrationum genera, Ciuile, Digressorium, Remotum. Hoc pueris vtilissimum ita vocatur, quòd à causa ciuili remotum sit, in quo conueniat iuuentutem exerceri quo commodiùs illas superiores narrationes in veris causis possit aliquando tractare. Eius duo sunt, iuxta Ciceronem, genera: Alterum est positum in negotiis, quod habet partes

Tres

Tres { *Fabulam*, quæ neque veras, neque verisimiles continet res, vtea, quæ tragœdijs tradita sunt.
Historiam, quæ est res gesta, sed ab ætatis nostræ memoriæ remota.
Argumentum, quæ est res ficta, quæ tamen fieri potuit, velut argumenta comœdiarum.

Alterum in personis, quod habere debet sermonis festiuitatem, animorum dissimilitudinem, leuitatem, spem, metum, suspicionem, desiderium, dissimulationem, misericordiam, rerum varietates, fortunæ commutationem, insperatum incommodum, subitam lætitiam, iucundum exitu rerum, vt in Comœdijs videre licet.

Diuiditur in poeticam, &c. Quintilianus li. 2. cap. 4. Narrationes poeticas Grammaticis attribuit, Rhetoribus historicas. Erant autem (auctore Fabio Victorino) rhetores qui literas docebant, atquæ artes tradebant eloquentiæ. Quemadmodum Sophistæ, apud quos dicendi discebatur exercitium: Et oratores, qui in causis priuatis & publicis plena & perfecta vtebantur eloquentia. Porrò narrationis poeticæ faciunt tria genera: Aut enim actiuum est, vel imitatiuum, quod Græci δραματικὸν, vel μιμητικὸν appellant: Aut enarratiuum vel enunciatiuum, quod Græci ἐξηγητικὸν vel ἀπαγγελτικὸν: Aut commune vel mixtum, quod Græci κοινὸν vel μικτὸν.

Historicam, &c. Quæ rei gestæ continet expositionem. Est autem historia, res gesta, ab ætatis nostræ memoria remota. Quam earum propriè rerum esse volunt, quibus rebus gerendis interfuerit is qui scribit, auctore Gellio libro. 5. cap. 18. Historiam Cicero de Oratore secundo eleganter vocat testem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magistram

vitæ

vitæ, & vetustatis nunciam.

Ciuilem, &c. Quæ ab Oratoribus in exponendis sumitur causis, vt ait Priscianus: Qui fabularum adiecit narrationem, ad fabulas supradictas pertinentem.

Narrationi accidunt sex, &c. Narratio consumitur circumstantijs, quæ hoc versiculo comprehenduntur: Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando. Fit enim copiosa, si circumstantijs amplifices, atque dilates, & à quo tempore, quoque loco, quomodo, quo instrumento, qua denique causa factum aliquid sit, diligenter persequaris.

Claritas, &c. Huius virtutis narrationem alibi Cicero vocat lucidam, alibi apertam. Nec refert, an pro lucida perspicuam, pro verisimili probabilem credibilemque dixeris, vt ait Quintilianus lib. 4. ca. 2. Eodem auctore, aperta vel dilucida erit narratio, si fuerit primùm exposita verbis proprijs & significantibus, non sordidis & ab vsu remotis: tum distincta rebus, personis, temporibus, locis, causis. Item si vt quicquam primum gestum erit, ita fuerit primum expositum, non ab vltimo repetitum.

Breuitas, &c. Narratio breuis erit si nihil extra rem dixerimus. Si rescinderimus omnia superuacanea, si non ab vltimo initio repetiuerimus, nec ad extremum fuerimus prosecuti.

Probabilitas, &c. Hanc Cicero verisimilem narrationem, Quintil. appellat credibilem. Erit autem credibilis ante omnia, si prius consuluerimus nostrum animum; ne quid naturæ dicamus aduersum. Si causas ac rationes factis, de quibus quæritur, præposuerimus. Si personas conuenientes, his quæ facta credi volemus, constituerimus: præterea loca, tempora, & similia. Quintil. lib. 4. cap. 2.

Electorum verborum proprietas, &c. Hic considerandum

dum erit, ne quid contortè, ne quid ambiguè, ne quid noue dicamus, sed vtamur vsitatis verbis, & proprijs. Vsitata sunt, ea, quæ versantur in sermone, & in optimorum auctorũ consuetudine recepta. Propria sunt, quæ eius rei verba sunt, aut esse possunt, qua de loquemur: vt ait Cicero.

Qui rosa, &c. Narrat quo pacto lacteus rosæ candor, mutatus sit in colorem purpureum.

Adonin Dea, &c. Adonis auctore Tortellio filius fuit Cynaræ Cypriorum Regis, ex Myrrha, eius filia, pastor pulcherrimus. Virgilius in Gallo,

Et formosus oues ad flumina pauit Adonis,
Hunc ardentissimè Venus amauit. Ouidius in Phædra.

Sæpè sub ilicibus Venerẽm, Cyneraque creatum
Sustinuit positos quælibet hora duos.

Plura apud Etasmum in prouerbio: Adonidis horti, qui Veneri sacri propter Adonidem eius amasium.

Mars ipsam, &c. Martis ac Veneris amores Metamorphos. 4. retert Ouid.

Idem secundo de arte.

Mars pater insano Veneris turbatus amore,
De duceterribili factus amator erat.

Ferit Adonin Mars, &c. Ouid 10. Metamoph. scribit: Adonin ab apro interfectum, eiusq; sanguinem mutatum in florẽ. Idem asserit Macrob. lib. Saturn. 1 cap. 21. Adonin, inquit, Solem esse non dubitatur. Ab apro autem tradunt interemptum, hyemis imaginem in hoc animali fingentes, quòd aper hispidus & asper gaudeat locis humidis & lutosis, pruinaque contectis, poprieque hyemali fructu pascitur glande. Ergo hyems veluti vulnus est Solis, quæ & lucem eius nobis minuit, & calorem.

Plantam pedis pertrinxit, &c. Vnde Claudianus lib. 2. de raptu Proserpinæ scribit de Venere, inquiens,

ens, sic facta doloris. Carpit signa sui, id est rosas purpureas Veneris amore tinctas. Huius meminit Politianus Miscel. 11.

Exemplum narrationis poëticæ copiosius pro Ouid Metam. 4. tractatum.

DOcet autem ea fabula, nimis infelicem exitum habituros, qui parentibus immorigeri fœdis amoribus sese contaminarint.

Pyramus & Thysbe, iuuenum pulcherrimus alter,
Altera, quas oriens habuit, prælata puellis,
Contiguas habuêre domos, vbi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis vrbem,
Notitiam primosque gradus vicinia fecit:
Tempore creuit amor, tædæ quoque iure coissent:
Sed vetuere patres, quod non potuêre vetare.
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnibus abest, nutu signisque loquuntur.
Quoque magis tegitur, tanto magis æstuat ignis.
Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim
Cùm fieret paries, domus communis vtrique.
Id vitium nulli per sæcula longa notatum,
Quid non sentit amor? primi vidistis amantes,
Et vocis fecistis iter, tutæque per illud
Murmure blanditiæ minimo transire solebant.
Sæpè vbi constiterant hinc Thysbe, Pyramus illinc,
Inque vices fuerat captatus anhelitus oris:
Inuide, dicebant, paries, quid amantibus obstas?
Quantum erat, vt sineres toto nos corpore iungi?
Aut hoc si nimium est, vel ad oscula danda pateres:
Nec sumus ingrati, tibi nos debere fatemur,
Quòd datus est verbis ad amicas transitus aures.
Talia diuersa nequicquam sede locuti,
Sub noctem dixêre Vale, partique dedêre
Oscula quisque suæ, non peruenientia contrà.

Postera

Postera nocturnos aurora remouerat ignes,
Solque pruinosas radijs siccauerat herbas:
Ad solitum rediere locum: tum murmure paruo
Multa prius questi, statuunt sub nocte silenti,
Fallere custodes, foribusque excedere tentant.
Cumq; domo exierint, vrbis quoq; tecta relinquant:
Neue sit errandum, lata spatiantibus aruo,
Conueniant ad busta Nini, lateantq; sub vmbra
Arboris: arbor vbi niueis vberrima pomis,
Ardua morus erat, gelido contermina fonti:
Pacta placent, & lux tardè discedere visa
Præcipitatur aquis, & aquis nox exit ab ijsdem.
Callida per tenebras versato cardine Thysbe
Egreditur, fallitque suos, adopertaque vultum
Peruenit ad tumulum, dictaque sub arbore sedit:
Audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
Cæde leæna boum spumantes oblita rictus,
Depositura sitim vicini fontis in vnda.
Quam procul ad Lunæ radios Babylonia Thysbe
Vidit, & obscurum timido pede fugit in antrum.
Dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
Vt leo sæua sitim multa compescuit vnda,
Dum redit in sylúas, inuentos fortè sine ipsa
Ore cruentato tenues laniauit amictus:
Seriùs egressus vestigia vidit in alto
Puluere certa feræ, totoque expalluit ore
Pyramus: vt verò vestem quoque sanguine tinctam
Repperit, vna duos, inquit, nox perdet amantes,
E quibus illa fuit longa dignissima vita.
Nostra nocens anima est: ego te miseranda peremi
In loca plena metus qui iussi nocte venires,
Nec prior huc veni: nostrum diuellite corpus,
Et scelerata fero consumite viscera morsu,
O quicunque sub hac habitatis rupe leones.
Sed timidi est optare necem: velamina Thysbes

Tollit,

Tollit, & ad pactæ secum fert arboris vmbram.
Vtque dedit notæ lacrymas, dedit oscula vesti,
Accipe nunc, inquit, nostri quoque sanguinis hausstus.
Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum.
Nec mora, feruenti moriens è vulnere traxit:
Et iacuit resupinus homo, cruor emicat altè:
Non aliter quàm cùm vitiato fistula plumbo
Scinditur, & tenui stridente foramine, longas
Eiaculatur aquas, atque ictibus aëra rumpit.
Arborei fœtus aspergine cædis in atram
Vertuntur faciem, madefactaq; sanguine radix,
Purpureo tingit pendentia mora colore.
Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
Illa redit, iuuenemque oculis animoque requirit.
Quantaque vitarit, narrare pericula gestit.
Vtq; locum, & visam cognoscit in arbore formam,
Sic facit incertam pomi color, hæret an hæc sit.
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
Membra solum, retroq; pedem tulit, oraque buxo
Pallidiora gerens, exhorruit æquoris instar:
Quod fremit, exigua cùm summum stringitur aura.
Sed postquam remorata, suos cognouit amores,
Percutit indignos claro plangore lacertos,
Et laniata comas, amplexaque corpus amatum,
Vulnera suppleuit lacrymis, fletumque cruore
Miscuit, & gelidis in vultibus oscula fingens,
Pyrame, clamauit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde. tua te charissima Thysbe
Nominat, exaudi, vultusque attolle iacentes.
Ad nomen Thysbes oculos in morte grauatos
Pyramus erexit, visaque recondidit illa:
Quæ postquam vestemq; suam cognouit, & ense
Vidit ebur vacuum: Tua te manus, inquit, amorque
Perdidit infœlix, est & mihi fortis in vnum
Hæc manus, est & amor, dabit hic in vulnera vires:

Perſequar extinctum, lethique miſerrima dicar
Cauſa comeſque tui, quique à me morte reuelli
Heu ſola poteras, poteris nec morte reuelli.
His tamen amborum verbis eſtote rogati,
O multum miſerique mei, illiuſque parentes,
Vt quos certus amor, quos hora nouiſſima iunxit,
Componi tumulo non inuideatis eodem.
At tu, quæ ramis arbor miſerabile corpus
Nunc tegis vnius, mox es tectura duorum,
Signa tene cædis, pulloſque & luctibus aptos
Semper habe fœtus, gemini monumenta cruoris.
Dixit, & aptato pectus mucrone ſub imum
Incubuit ferro, quod adhuc à cæde tepebat.
Vota tamen tetigere Deos, tetigere parentes:
Nam color in pomo eſt, vbi permaturuit, ater,
Quodq; rogis ſupereſt, vna requieſcit in vrna.

Exemplum narrationis hiſtoricæ, ex Oroſ. lib. 2. cap. 8.

CYrus Perſarum Rex Scythis bellum intulit, quem Tomyris regina quæ tunc genti præerat, cùm prohibere tranſitum Araxis fluminis poſſet, tranſire permiſit, primùm propter fiduciam ſui, deinde propter opportunitatem ex obiectu fluminis hoſtis incluſi. Cyrus itaque Scythiam ingreſſus, procul à tranſmiſſo flumine caſtra metatus, inſuper aſtra eadem inſtructa vino epuliſque deſeruit, quaſi territus refugiſſet. Hoc comperto regina tertiam partem copiarum, & filium adoleſcentulum, ad perſequendum Cyrum mittit. Barbari veluti ad epulas inuitati, primùm ebrietate vincuntur, mox reuertente Cyro vniuerſi cum adoleſcente obtruncantur. Tomyris exercitu ac filio amiſſo, vel matris, vel Reginæ dolorem ſanguine hoſtium diluere promptius, quàm ſuis lacrymis parat. Simulat diffidentiam deſperatione cladis illatæ

llatæ paulatimque cedendo ſuperbum hoſtem in inſidias vocat. Ibi quoque compoſitis inter montes inſidijs, C C. M. Perſarum, cum ipſo Rege deleuit, adiecta ſuper omnia illius rei admiratione, quòd nec nuntius quidem tantæ cladis ſuperfuit. Regina caput Cyri amputari, atque in vtrem, humano ſanguine oppletum conijci iubet, non muliebriter increpitans: Satia te ſanguine, quem ſitiſti, cuius per annos triginta inſatiabilis perſeueraſti. *Cyri mors.*

Exemplum narrationis Ciuilis, ex Miloniana.

P Clodius cum ſtatuiſſet omni ſcelere in Prætura vexare Rempub. videretque ita tractata eſſe comitia anno ſuperiore, vt non multos menſes Præturam gerere poſſet, qui non honoris gradum ſpectaret, vt cæteri, ſed & L. Paulum collegam effugere vellet, ſingulari virtute ciuem, & annũ integrũ ad dilacerandam Remp. quæreret, ſubitò reliquit annum ſuum, ſeq; in annum proximũ tranſtulit, non religione aliqua, ſed vt haberet quod ipſe dicebat, ad Præturam gerendam, hoc eſt euertendam Remp. plenũ annum atque integrum. Occurrebat, mancam ac debilem præturam ſuam futuram Conſule Milone: eum porrò ſummo conſenſu populi Romani Conſulẽ fieri videbat: contulit ſe ad eius competitores, ſed ita, totam vt petitionẽ ipſe ſolus etiã inuitis illis gubernaret, tota vt comitia ſuis, vt dictabat, humeris ſuſtineret: cõuocabat Tribus: ſe interponebat: coloniam nouam, delectum perditiſſimorum ſcribebat ciuium: quanto ille plura miſcebat, tanto hic magis in dies conualeſcebat. Vbi videt homo ad omne facinus paratiſſimus, certiſſimum Conſulem, idq; intelligit non ſolùm ſermonibus, ſed etã ſuffragijs pop. Rom. ſæpe eſſe declaratum: palam agere cœpit, & apertè dicere, *P. Clodij hiſtoria.*

occidendum Milonem, ſeruos agreſtes, ac barbaros, quibus ſyluas publicas depopulatus erat Hetruriamque vexarat, ex Apennino deduxerat, quos videbatis: res erat minime obſcura: etenim palam dictitabat, Conſulatũ Miloni eripi non poſſe, vitam poſſe. Significauit hoc ſæpe in Senatu: dixit in concione. Quin etiam Fauonio fortiſſimo viro quærenti ex eo, qua ſpe fureret Milone viuo: reſpondit triduo illum, ad ſummum quatriduo periturum: quam vocem eius ad hunc M. Catonem ſtatim Fauonius detulit. Interim cùm ſciret Clodius, (neque enim erat difficile ſcire) iter ſolenne, legitimum, neceſſarium, ante diem XIII. Kal. Febru. Miloni eſſe Lanuuium ad Flaminem prodeundum, quòd erat dictator Lanuuij Milo: Roma ſubitò ipſe profectus eſt, vt concionem turbulentam, in qua eius furor deſideratus eſt, quæ in illo ipſo die habita eſt, relinqueret, quam, niſi obire facinoris locum, tempuſque voluiſſet, nunquam reliquiſſet: Milo autem, cùm in Senatu fuiſſet eo die, quoad Senatus dimiſſus eſt, domum venit, calceos & veſtimenta mutauit, paulìſper dum ſe vxor, vt fit, cõparat, commoratus eſt: deinde profectus eſt id temporis, cùm iam Clodius (ſi quidem eo die Romam venturus erat) redire potuiſſet: obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, (vt ſolebat) ſine vxore, vt nunquam ferè, cùm hic inſidiator; qui iter illud ad cædem faciendam apparaſſet, cum vxore veheretur in rheda penulatus, vulgique magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum, puerorumque comitatu: fit obuiam Clodio ante fundum eius, hora ferè vndecima aut non multò ſecùs: ſtatim complures cum telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum, aduerſi rhedarium occidunt. Cum autem hic de rheda reiecta penula deſiluiſſet, ſeque acri animo

defen-

defenderet, illi, qui erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrêre ad rhedam, vt à tergo Milonem adorirentur, partim, quòd hunc iam interfectum putarent, cædere incipiunt eius seruos, qui pòst erant, ex quibus qui animo fideli in dominũ erant, & præsentes fuerunt, partim occisi sunt, partim, cùm ad rhedam pugnari viderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonẽ occisum esse, etiam ex ipso Clodio audirent, fecerunt id serui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis causa, sed vt factum est) neque imperante, neque sciente, neque præsente domino quod suos quisq; seruos in tali re facere voluisset.

Aliud exemplum narrationis brevis, dilucidæ & verisimilis, ex oratione Ciceronis Pompeiana.

ATque vt inde mea proficiscatur oratio, vnde hæc omnis causa ducitur: bellum graue, & periculosum vestris vectigalibus, atque socijs, à duobus potentissimis Regibus infertur, Mithridate & Tigrane, quorum alter relictus, alter lacessitus occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitratur. Equitibus Romanis honestissimis viris afferuntur ex Asia quotidie literæ, quorum magnæ res aguntur, in vestris vectigalibus exercendis occupatæ. Qui ad me pro necessitudine, quæ mihi est cum illo ordine, causam Reipub. periculaque rerum suarum detulerunt; Bithyniæ, quæ nunc vestra prouincia est, vicos exustos esse complures, regnum Ariobarzanis, quod finitimum est vestris vectigalibus, totum esse in hostium potestate: Lucullum magnis rebus gestis ab eo bello discedere: huic qui succurrerit non satis esse paratum ad tantum bellum administrandum: Vnum ab omnibus sociis, Repub. & ciuibus ad id bellum Imperatorem depoſci, atque expeti, eundem

hunc vnum ab hostibus metui, præterea neminem.

De Chreia. CAP. III.

CHreia est commemoratio breuis, alicuius personæ factum vel dictum apte referens: dicta autẽ est quòd sit vtilis. Et Chreiarum aliæ verbales sunt, aliæ actiuæ, aliæ mixtæ. Verbales sunt quæ vtilitatem oratione demonstrant. Vt Plato dixit, Virtutis ramos è laboribus atque sudoribus produci. Actiuæ sunt, quæ actionem aut factum solum recensent, vt Pythagoras interrogatus quantanam esset hominum vita, cùm per temporis breuius spatium se conspiciendum exhibuisset, latebras petiit; humanæ vitæ mẽsuram ex momentaneo conspectu designans: Mixtæ, quæ ex vtrisque conflatæ sunt, oratione & actione: vt Diogenes, cùm vidisset adolescentulum lasciuientem ac indecorè se gerentem, pædagogum illius baculo percussit: superaddens, quid talia doces, aut sic instruis? Chreiam verò conficies hisce capitibus, atque tractabis à

Laudatiuo.	Parabola.
Paraphrastico.	Exemplo.
Causa.	Testimonio veterum.
Contrario.	Breui epilogo.

Exemplum Verbalis Chreiæ, quo Isocrates doctrinæ radicem amaram esse dicebat, fructus verò dulces: Orditur autem ab encomio hoc modo.

Encomiasticon.

MErito laudandus est Isocrates, propter eximiam dicendi facultatem, qua sibi nomen clarissimum comparauit, & quanta vis eloquentiæ esset, ipsam exercendo demonstrauit, eámque illustrem fecit, non ipse ab illa illustratus. Quibus autem vel Reges admonens, vel instituens priuatos, bene de hominum

minum vita meruit, longum esset recensere. Verùm, quod de eruditione protulit, haud abs re fuerit commemorare.

Amator, inquit, eruditionis, à laboribus auspicatur, sed laboribus desinentibus in vtilitatem: quod quàm philosophicè dictum ab eo sit, hinc licet perspicere.

Qui enim bonarum artium amore capiuntur, hi sanè cum professoribus, ac ducibus studiorum conuersantur, ad quos accedere vt formidolosum est, ita relinquere stultissimum. Et pueri quidem nunquam metu vacant, & cùm adsunt præceptores & cùm venturos expectant. Succedunt præceptoribus pædagogi, visu terribiles; sed cùm verberibus sæuiunt, formidabiliores. Qui etiam priusquam verberent, timentur. Metum punitio subsequitur, dum omnia puerorum errata vindicantur, & rectè facta, opera virtutis, tanquam ad ea nati sint, exactissimè requiruntur. *A Paraphrasi seu expositione.*

Iam verò pædagogis ipsis sunt molestiores asperiorésque patres, in deambulationes atque vias inquirentes & vetantes in publicum egredi: forum ipsum habentes suspectum. Quòd si opus fuerit in filios animaduertere, ita excandescunt, vt naturæ obliuiscantur, nec se parentes esse meminerint: verum huiusmodi rebus exercitatus puer cùm in virum euaserit, merita coronatur virtute.

At qui veritus ista, fugerit magistros, deuitârit parentes, & pædagogos fuerit auersatus, prorsus eruditionis expers, scientia priuabitur. Nam metum delinans simul cum ipso doctrinam relinquit. Hæc igitur omnia Isocratem sentire persuaserunt: Eruditionis radicem amaram esse. *A contrario*

Nam quemadmodum agricolæ summo cum labore terræ semina mandant, fructus verò maiore cum volup- *A simili.*

voluptate colligunt: ita qui ad studia accinguntur, sibi laboris multi comitem gloriam comparant.

Ab Exemplo. Respice Demosthenis vitam, qui vt oratorum omnium laboriosissimus, ita clarissimus euasit, qui fuit adeo studijs intentus, vt comam natiuum capitis ornamentum, excundi potestatē sibi præripiendo detonderet, ratus id pulcherrimum decus, quod à virtute proueniret. Quæ igitur alii profundunt ad voluptates, ille continuis lucubrationibus impendit.

A Testimonio veterum. Idcirco præclarè hoc, vt omnia, Hesiodus, Asperam esse ad virtutem viam, cacumen verò molle. Nā idem quod Isocrates, protulit. Hesiodus enim viam: Isocrates autem radicem appellauit, diuersis verbis eandem vterque sententiam demonstrantes.

Ab epilogo breui. Quæ si rectè considerabimus, meritis laudibus euehemus Isocratem, vt qui sapienter de eruditione conscripserit optima.

Scholia.

Chreia, &c. Quæ ab alijs vtilitas, à Prisciano vocatur vlus. Et est eodem authore, commemoratio orationis alicuius, vel facti vel vtriusque, celerem habens demonstrationem, quæ vtilitatis alicuius plerunque causa profertur.

Verbales, &c. Orationales eas appellat Priscianus, quibus oratio sola inest, vt Plato dicebat, Musas in animis esse ingeniosorum.

Item, Diogenes Cynicus, ait: Nihil omnino in vita absque exercitatione perfici: Eam omnia exuperare posse. Laeritus lib. 6.

Item, Seneca dixit, Nulli sunt tam feri, suique iuris affectus, vt non disciplina perdomentur. Vide Erasmum in prouerbio, Exercitatio potest omnia.

Item, Xenocrates: Dixisse me pœnituit aliquando, tacuisse nunquam. Valerius lib. 7, cap. 2. Est silentii

tutum

cutum præmium. Vide Eraſmi prouerbium.

Item Anacharſis dixit : Leges aranearum telis ſimiles eſſe, Valer. lib. 7. cap. 2.

Idem protulit : vitem vuas tres ferre : primam voluptatis, ſecundum ebrietatis, tertiam mœroris, vt ait Diogenes Laert. lib. 3.

Virtutis ramos, &c. Hoc eſt, ad bonarum literarũ, atque virtutis fructum eſſe viam arduam atque aſperam. De quare carmen extat elegans Virgilij de literra Pythagorica. Oſtendit non ceſſantibus ac inertibus, ſed induſtriis paratam eſſe gloriam, cùm Dij, iuxta prouerbium, facientes adiuuent, atque labore ſua munera vendant. Etenim qui vitat molam, vitat farinam. Neque mel, neque apes. Vide Chiliades Eraſmicas.

Actiue, &c. Sunt auctore Priſciano, in quibus actus ineſt ſolus. Vt Cotys Thraciæ rex, ei, qui dono miſerat παράλιν, viciſsim dono miſit Leonem nihil addens. Sed malam beſtiam mala penſando prudenter oſtendit, par pari, iuxta prouerbium referendum eſſe : Meminit Plutarchus in Apophtheg.

Item Heraclitus Philoſophus Σκοτεινος dictus, in ſeditione rogatus, vt apud populum ſententiam diceret, quo pacto ciuitas redigi poſſet in concordiam, conſcenſo ſuggeſtu, popoſcit calicem aquæ frigidæ, & paululum farinæ inſperſit, mox de glechone admiſcuit, i. vel, pulegii ſylueſtris, vel, leguminis genus. Deinde epoto calice diſceſsit, nec verbum addidit. Hoc facto innuens, ita demùm ciuitatem caritaram ſeditionibus, ſi repudiatis deliciis, aſſueſcerent paruo contenti eſſe. Refert Eraſm. 8. Apophtheg.

Item Lacones, ſi quando ſtratagemate ſuperaſsent hoſtem, Marti bouem immolabant : ſin aperto prælio, gallum. Quo facto innuebant, præclarius eſſe hoſtem ingenio, citra ſanguinem deiicere, quàm pugna,

pugna, vtrinque plerunque cruenta.

Item, apud Gymnosophistas olim magnæ fuerat vnus æstimationis: Huic Taxiteles persuasit, vti ad Alexandrum se conferret gentibus exteris iam bellum illaturum. Veniens proinde ad regem, bubulam pellem aridam in medium coniecit, obambulánsque eius extrema pedibus premebat. Pellis cum ad vnam tantùm partem calcaretur, reliquis in altum attollebatur. Eo facto, media deinceps firmius instítit, atque ita pellis vndique immota conquieuit. Tali exemplo Alexandrum ille commouit ne in longinquis locis tempus tereret, sed imperij medium tueretur: ita enim in eius finibus quietura omnia. Vt refert Diodorus Siculus in Alexandri vita.

Item Exemplum est Actiuæ Chreiæ, sed Tyrannicum de Tarquinio papauerum summa decutiente, q̃ describit Liuius libro primo. Et carminibus hisce Ouidius, secundo Fastorum.

Vltima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen:
Ceperat hic alias, alias euerterat vrbes,
Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Namq; trium minimus proles manifesta Superbi
In medios hostes nocte silente venit.
Nudarun: gladios, occidite dixit inermem.
Hoc cupiunt fratres, Tarquiniúsque pater,
Qui mea crudeli lacerauit verbere terga,
Ducere vt hoc posset verbera passus erat.
Luna fuit, spectant iuuenem, gladiosq; recondunt,
Tergaque deducta veste notata vident.
Flent quoque, & vt secum tueatur bella, precantur:
Callidus ignaris annuit ille viris.
Iamque potens, misso genitorem appellat amico,
Perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat pulcherrimus herbis,

Septus

Septus humum riuo lene sonantis aquæ:
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, & virga lilia summa metit.
Nuntius vt rediit, decussaque lilia dixit,
Filius, agnosco iussa parentis, ait.
Mec mora, principibus cæsis ex vrbe Sabina,
Traduntur Ducibus mœnia nuda suis.

Extat amabilius exemplum, quo pueris Lacones ostendebant seruos, qui vino essent temulenti, quo magis abominarentur ebrietatem, videntes quam deforme spectaculũ esset homo immodico madens vino, quàmque dementi similis. Imò cogebant Helotas, hoc est, agrestes homines, quàm plurimum bibere. Deinde ingurgitatos mero, saltationes ineptas saltare, & carmina quædam ridicula canere. Ita quod alii prolixo sermone vix persuadent, sobrietatem esse rem honestissimam, ebrietate nihil esse homine indignius, illi compendio ponebant ob oculos, sed in mancipiis, ad quorum mores degenerare ingenuis turpissimum est. Refertur à Plutarcho in Demetrii vita. Meminit Erasm. 2. Apophth. *Ebrietas.*

Pythagoras interrogatus, &c. Pythagoram idcirco appellatum asseri Diogenes Laertius lib. 8. quod veritatem perinde atque Pythius ipse loqueretur. Hic est qui vitam quoque humanam similem esse dixit Panegyri, hoc est, solenni hominum conuentui.

Idem fertur discipulos admonere solitus, vt ista quotidie, cùm domum ingrederentur, dicerent:

Πȣ παρεβην; τιδ' ερεξα; τιμοι δεον ȣκ ετελεσθη;

Hoc est, Quò prætergressus? quid gestum in tempore, quid non?

Mixtæ, &c. Vt, Diogenes die quodam cùm populus theatrum egrederetur, aduersus populum ingredi nitens, dixit: Hoc in omni vita facere studeo. Sentiebat Philosophũ à populo dissidere, cũ Philosophus

ratione

Vulgi perversitas.

ratione, populus agatur cupiditatibus, rapiaturq; variis persuasionibus. Hinc ab Horatio vocatur

Bellua multorum capitum.

Item rex Agesilaus aliquando arundine pro equo conscensa, vna cum filiolis colludens, ait amico inuruenienti: Ne cui dicas, priusquam ipse quoque liberorum parens sis factus. Festiuè subindicans, eum lusum non esse leuitatis, sed pietatis. Nec hoc, quod agebat, videri posse ineptum ei, qui modo expertus esset quam insons sit affectus charitatis parentum erga filios. Auctor Plutarchus in vitis. Refert Erasm. Apophth.

Equestris fastus.

Item, Quuum aliquando conscendisset equũ Plato, mox descendit, dicens se vereri μὴ ἱππότυφια λαφθῇ, id est, ne equestri fastu corriperetur. Superbum animal est equus, & equitare quiddam habet magnificum, parúmque Philosopho dignum.

Item, Lacædæmoniis ad publica conuiuia ingredientibus, qui natu erat maximus, singulis ostendebat fores dicens: Per has nullus egredietur sermo: admonens nihil effutiendum, siquid liberiùs dictum esset in conuiuio. Hunc morem instituit Lycurgus.

Item, Laconem hospes, quem pridie declinauerat, postridie stragulis commodatò sumptis splendidè excepit: at illis stragulis conculcatis, dixit: propter has, heri ne storeis quidem indormire licuit. Lepide risit illorum morem, qui cùm sint tenues, tamen affectant videri diuites, corrogata aut conducta supellectile. Quod maximè solent in excipiendis hospitibus, in nuptiis, aut alioqui solennibus epulis. Porrò cum ineptum sit, tuas ostentare diuitias, quanto magis ridiculum est, ostentare supellectilem alienam ab vsurariis sumptam?

Alius Lacon quidam, noctu præteriens monumentum, cùm sibi visus esset videre spectrum, accurrit

rit lancea traiecturus, & in hoc nitens, Quò me fugis, inquit, anima bis moritura? O mentem verè liberam omni formidine, quæ nec laruarum ac lemurum occursu terreri potuerit.

Item, Cùm Dionysius in conuiuio iussisset vt singuli in veste purpurea saltarent, (Purpura verò tum Regum erat gestamen, nunc sutoribus etiam communis) id Plato facere recusauit his trimetris è fabula quapiam.

Ουκ ἀνδηναιμην θήλην ενδοναι στολὴν,
Α'ῤῥην πεφυκὼς ϗ γενους εξ αῤῥενος.

Id est,

Muliebri ego haud quaquam indui queam stola,
Vir natus ipse, & ex virili germine.

Aristippus verò non recusauit, sed indutus purpura saltaturus, hos versus recitauit:

ϗ γαρ εν βακχευμασιν ὁ νους ὁ σωφρον ου διαφθαρήσεται.

Refert Diogines Laertius lib. 2. de vita Philosophorum.

Item, Plato frugalis erat, sed tamen amans munditiei. Contrà Diogenes sordidus. Itaque calcans Platonis culcitram, præsentibus aliquot Dionysij amicis quos Plato inuitârat ad conuiuium dixit: Calco fastum Platonis. Calcas, inquit Plato, sed alio fastu. Nam hoc ipsum fastus erat, quod iactabat munditiei contemptum. Et qui sordibus gloriantur, non minus ambitiosi sunt, quàm qui splendidè vestiuntur, sed aliter. Turpior est autem ambitio, ex fuco virtutis laudem captans. Vnde Socrates animaduertens Antisthenem ambitiosius ostentare vestem laceram & detritam, facetè hominem increpauit ου παυσῃ, inquit, ὀγκαλλοπιζομενος ἡμῖν. i. non desinis te nobis comere? Significans eiusdem esse ambitionis vilitatem amictus ostentare, & delicato cultu se venditare, vt refert Erasm. 3. & 8. Apophth.

Diogenes sordidus.

Fastus.

Item

Scilurus. Item, Scilurus Scytha liberos octoginta masculos habens, cum esset moriturus, fasciculum iaculorum singulis porrexit, iussitque rumpere. Id cum singuli recusassent, eo quòd videretur impossibile, ipse singula iacula exemit, atque ita facilè confregit omnia. *Concordia.* Quo facto filios admonens, Si concordes, inquit, eritis, validi inuictique manebitis: contrà, si dissidijs & seditione distrahemini, imbelles eritis, & expugnatu faciles. Recenset Plutarch. in Apophth.

Item, Cùm Diogenes Cynicus aliquando vidisset puerum concaua manu bibentem, Hic puer, inquit, me frugalitate superat, qui supellectilem superfluam mecum circumferam: & ductum è pera poculum ligneum abiecit, Nesciebam, inquiens, & in hoc nobis prouidisse naturam. Quum alterum puerum vidisset, vasculo fracto, cauo panis excipere lenticulam, abiecit & catinum ligneum vt superuacaneum: vt scribit Diogenes Laertius lib. 6. de vitis Philosophorum.

Baculo percussit, &c. Idem refert Priscianus, & Erasm. Apophth. 3. & Quint. lib. 1. cap. 9. Idem vel simile Crateri attribuit, vbi sic ait, Chreiarum plura genera traduntur. Vnum simile sententiæ quod est positum in voce simplici, dixit ille, aut dicere solebat. *Pædagogia.* Alterum, quod est respondendo, interrogatus ille vel cùm ei edictum esset, respondit. Tertium huic non dissimile, cùm quis non dixisset, sed fecisset, vt Crates, cùm indoctum puerum vidisset, pædagogum eius percussit. Sentiens primæ ætatis formatoribus potissimum imputandum esse si adolescentes euadant male morati, aut indocti.

Homo. Idem Diogenes in foro quodam stans, clamabat, Adeste homines, veluti concionaturus ad populum. Cumque iam frequentes conuenissent, nec ille desineret clamare, Adeste homines: quidam indignati,

En

En adſumus, dic aliquid. Tum Diogenes baculò illos abigens: Homines, inquit, adeſſe iuſſi, non ſterquilinia. Non putauit hominis cognomen in eos competere, qui non viuerent iuxta rationem, ſed brutorum in morem agerentur affectibus.

Idem adhibita interdiu lucerna rogatus quidnam vellet, reſpondit: ἀνθρωπον ζητῶ, hoc eſt, hominẽ quæro, quemadmodum teſtatur Diog. Laert.

Iſocrates, &c. Hunc. Cic. de oratore ſecundo, vocat eloquentiæ patrem, & Rhetorum ferè omnium magiſtrum. Cuius è ludo tanquam ex equo Troiano eloquentiæ principes extiterint innumeri.

Radicem, &c. Hanc ſententiam Diomedes lib. 1. in exercitatione Chreiarũ adſcribit Catoni, inquiens, M. Porcius Cato dixit, literarum radices amaras eſſe, fructus iucundiores.

Reges admonens, &c. In quorum numero fuit Nicocles, ad quem de regno ſcripſit Iſocrates Orationem admonitoriam. Similiter ad Demonicum λογον παραινετικον.

Punitio, &c. Apud Aphthoniũ habetur κόλασις. Sunt autem tres puniendi cauſæ, vna eſt, quæ νουθεσία, vel παραινεσις, vel κόλασις, dicitur, id eſt, animaduerſio, cũ pœna adhibetur, caſtigandi atq; emendandi gratia, vt is qui fortuito deliquit, attentior fiat correctus. Altera τιμωρία, cùm dignitas, auctoritaſq; eius, in quem eſt peccatum, tuenda eſt, ne prætermiſſa pœna contemptum pariat. Tertia vindicandi ratio, παραδειγμα, cùm punitio propter exemplum neceſsaria, vt reliqui metu cognitæ pœnæ deterreantur à peccando. Hæc Gel. lib. 6. cap. 14.

Opera virtutis, &c. Aphthonius habet κατορθωματα. Quemadmodum Græci rectam effectionem κατορθωσιν appellant, ſic recta, aut recte facta κατορθωματα vocant; auctore Cicerone de Finibus 4. Idem officior. 1.

Perfectum

Perfectum officium, inquit, rectum, opinor, vocamus, quod Græci κατόρθωμα appellant.

Demosthenis vita, &c. Qui per maximos labores ad eloquentiæ culmen conscendit.

Hic, vt Plutarchus scribit, subterraneum locum sibi construxit, in quem per dies singulos descendens, corpus & ingenium exercitabat. Sæpe etiam duos vel tres menses continuos domi inclusus non cessabat, abrasa parte capitis, vt exeundi facultatem sibi ipsi præriperet. Hic idem vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientia, duratis auribus in actionibus vteretur. Fertur quoque ore insertis calculis multùm ac diu loqui solitus, quo vacuum promptius esset, ac solutius, vt ait Valer. lib 8 cap. 7.

Hesiodus, &c. Hesiodi locus extans primo Georgicôn, hic est,

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἱκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπὴ περ ἐοῦσα.

Chreiæ Actiuæ exemplum, iuxta prædictos locos tractatum studio exercendi: cuius argumentum tale est:

Cùm patrem videret mortuum Ioseph, flens ruit super faciem eius, & deosculatus est eum. Genes. 50.

Ab Encomio facientis exordiũ ducitur hoc modo.

QVis non laudibus condignis euehere studeat factum hoc egregiũ viri sanctissimi Ioseph, quo præclarum eximiæ pietatis specimen exhibuit, atque Virtutis exemplum, non ore tenus, sed pleno charitatis opere defunctum parentem prosecutus est?

Cùm

Cùm benedixisset nepotibus suis Iacob ægrotus, ac imposuisset finem mandatis, quibus filios instruebat, colligit pedes suos super lectulum, diemque suum obijt. Quod cernens Ioseph corruit super defuncti parentis charissimi vultum, ac mortuum defleuit. Quo facto vir pijssimus admonuit nos vt nobis charos, vita defunctos lugeamus, non tamen vt Ethnici, nullam spem habentes. *Ab expositione.*

Quippe hanc vim non solùm hominibus, sed etiam feris indidit, ac ingenuit diuina potestas, vt dissolutionem naturæ perhorrescant, ac ipsa relinquenda luce moueantur, & discessu à suis angantur. Quis igitur tam ferreus, quem non acerba charissimorum suorum funera prouocent ad luctum? *A causa.*

Quod si corda prauorum hominum tangit luctus, hoc est, ægritudo ex eorum, qui chari fuerant, interitu acerbo: quis iniquum duxerit, si boni viri, qui iuxta prouerbium, lacrymabiles sunt, charissimorum suorum funera fleuerint? & si populus olim in deserto nimis luxit impios, quòd murmurauerant, & insurrexerant contra Dominum Deum; cur fuerit à pijs alienum piorum funera lacrymis prosequi? *A contrario.*

Quemadmodum corpora nostra doloribus afficiuntur, si membrum aliquod fuerit resectũ, ita non iniuria mœrore conficiuntur atque luctu, qui dulcissimam aliquam familiæ suæ atque generis partem amiserunt, hoc est patrem, aut amicum, qui fuerit alter ipse, ab eadem, vt Pythagoras inquit, anima. *A simili.*

Quis Prophetæ Samueli vitio vertit, quod mortuum Saul Regem defleuerit? Quis Regem Danidem reprehendit, quod planxerit filium Amnon, & eiulatit in morte filij Absolom? Quis denique vniuerso Iudaico populo succensuit, quòd in duro Iosiæ casu fuerit lamentatus? *Ab exemplo.*

Et diuinarum literarum monimenta nos instituunt

A testimonio.

& adhortantur, ne desimus plorantibus, sed cum lugentibus lugeamus. Et docent longe melius esse, in domum luctus ire quam ad domum conuiuij, quòd in illa finis cunctorum admoneat hominem vt viuens cogitet, quid futurum sit. Vnde cùm Abner à Ioab esset interemptus, dixit Rex Dauid ad omnem populum: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner in Hebron.

A breui epilogo.

Recte Igitur Ioseph supra defuncti parentis faciem ruens, planxit eum: & quod imitemur, nobis omnibus proposuit egregium veræ pietatis exemplum.

Chreia verbalis exemplum, quo eadem sententia contrarijs locis est variata, & cuius argumentum eiusmodi est.

Eobanus Hessius.

Helius Eobanus Hessius poeta Marpurgensis Academiæ professor, moriturus, hoc Ennij carmen protulit:

Nemo me lacrymis decoret, neque funera fletu
Faxit. Cur? volito docta per ora virûm.

Exordium ab encomio præclaræ sententiæ ducitur in hunc modum.

DIgnissima profectò memoratu, ac laudatu sententia quam duo poëtæ, Q. Ennius, & Eobanus Hessius celeberrimam reddiderunt: ille, quia fuit auctor, hic quoniam semper vsurpauit. Vterque maximus ingenio: ille patriam Rudias nobilitauit, creditus habuisse tria corda, quòd Græcè, Oscè, & Latinè, sciret loqui. Vnde non immeritò charus fuit Scipioni Africano; & Q. Nobiliori, viris clarissimis. His eruditione sua variaque rerum coognitione patriam suam Hessiam, & inibi ciuitatem, vbi natus erat, Erantobergiam fecit illustrem, id studio suo consecutus,

vt innumeros Heroas atque Principes illustrissimos sibi pararit amicos, æternamque nominis gloriam fuerit adeptus.

Cuius vt multa præclarè scripta sunt, ita non pauca grauiter dicta, cuius generis illud Ennianum, quod supremo tempore veluti cantator Cygnus funeris ipse sui, suauiter emisit. Quo vates eximia sapientia præditus, noluit defleri hominum doctorum atque piorum mortem, quam à malis abducentem vita beata esset consecutura. *Ab expositione.*

Sciebat, pias animas corporeis vinculis, atque omnibus humani incommodis exutas, perpetuò victuras. Nouerat animos hominum esse diuinos, ijsque cùm è corpore excessissent reditum ad cœlum patere, optimoq; & iustissimo cuique expeditissimum, vt ait Cicero de Amicitia. Videbat, res mundanas tot casibus atque periculis innumeris obnoxias. Animaduertebat, nullas domos esse in quibus non multi luctus olim fuerint, hodieque versentur. Videbat omnes vrbes nihil aliud esse quam miseranda, vt Solon apud Valerium inquit, cladium humanarum circumsepta: vt multi extiterint qui non nasci optimum censuerint, aut quam ocyssimè aboleri. *A causa.*

Quòd si lacrymis indulgendum est, ij solum flendi fuerint, quibus mors terribilis est, hoc est, ijs quorum cum vita omnia extinguuntur: non autem deflendi, quorum virtutis gloria nunquam est interitura, sed post mortem speciosior futura. Hinc, vt ait Cicero, Sapientissimus quisque æquissimo animo moritur, stultissimus iniquissimo. Hic enim cui cæca mens, qui nihil aliud considerat, quàm externa mortis opera, luget miserabiles sibi visos hominum casus: at ille metu mortis non exhorrescit, nec lamentatur, qui secum reuoluit, nobis ex hac vita discedendum, tanquã ex hospitio non domo, cùm nobis natura diuersorium *A contrario.*

commorandi, non habitandi dederit. Deinde perpendit internam mortis vtilitatem, quæ dicitur vltima linea rerum, malorum requies, & æternæ vitæ simul ac salutis origo. Sapienter Rex Ecclesiastes inquit: Laudaui magis mortuos, quàm viuentes, & feliciorem vtroque iudicaui, qui non natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt. In hoc ipsum, qui defixos oculos habet, alacrior audet dicere:

Cùm volet illa dies, quæ nil, nisi corporis huius
Ius habet, incerti spatium mihi finiat æui:
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar.

Quid enim habet vita commodi, quid non potiùs laboris? O præclarum diem, cùm ad illud animorum concilium cœtumque proficiscar, & cùm ex hac turba & colluuione discedam! Prô Dij immortales, quàm optabiliter iter illud ineundum, quo confecto, nulla reliqua cura, nulla solicitudo futura! Hæc Cicero in Catone maiore, & 1 Tusc. quæst.

Quemadmodum illorum vicem non dolemus, sed læti gratulamur, qui reduces è grauissimis prælioru crudelium periculis in patriam ad charissimos amicos cum triumpho reuertuntur: ita bono iure debemus (ne meliorem fortunam inuidere videamur) in illorum discessu gaudere, qui ex hac lacrymarum valle atque vita quæ super terram perpetua, vt S. Iob ait, militia est, demigrauit in cœlestem patriam, vbi vera charitas, & pax eterna regnat.

Ab exemplo.

Quæ iam omnia dicta non solùm sancti patres, sed etiam Ethnicorũ Philosophi animis reputantes, confirmarunt mortem non modò flendam, non esse, sed voluptatis etiam loco ducendam, aut fortiter contemnendam. Exemplo sunt tot hominum piorũ millia, qui per vincula, verbera, flammas, atque per atroces diuersorum generum cruciatus interempti, cum

gaudio

gaudeo cõcesserunt ad cœlorum regna. Sed ijs omissis, quid de Socrate loquar? cui mera fuit hilaritas in morte. Qui post sumptam cicutam, cùm frigerent membra: Debemus, inquit, gallum Aesculapio persoluere: iocans perinde, quasi sumpta potione medica conualuisset. Quid de Cyrenæo illo Theodoro Philosopho? cui cùm Lysimachus Rex crudelia minaretur; Istis, quæso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis. Theodori quidẽ nihil interest, humine, an sublime putrescam. Quo dicto genus omne mortis contempsit, post hanc vitam longè meliorem expectando. *Socrates.* *Theodorus.*

Diuinæ literæ non mœroris plenam, sed potiús pretiosam esse mortem sanctorum in conspectu Domini, prædicant. Et eos, qui docti fuerint, post hanc miserabilem vitam fulsuros, vt cœli firmamentum. Quod licet non cognouerint Thraces: tamen exequias, & funera cum hilaritate celebrabant. Qui sine illis doctorum præceptis humanæ conditionis (vt Valerius inquit) habitum præuiderunt, nempe mortem homini optimam, & vt omnium malorum finẽ optandam esse, vitam autem deflendam, tot ærumnis refertam. Considerarunt nihil in terris homine miserabilius esse, quem natura tantum nudum, & in nuda humo natali die abiicit ad vagitus statim & ploratum, solúmque tot animalium ad lacrymas: & has protinus vitæ principio. Ab hoc lucis rudimento, quæ feras quidem inter nos genitas vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus, atque infeliciter natum iacet manibus pedibúsque deuinctis flens, animal cæteris imperaturum, à supplicijs vitam auspicatur, vnam tantùm ob culpam, quia natum est, vt ait Plinius. *A veterum testimonio.* *Thraces.*

Rectè igitur Eobanus Marpurgi iam moriturus, Ennii versiculos proferendos censuit, vt nullius boni *Ab epilogo breui.*

viri mortem, ita ſuam non eſſe deplorandam : quæ tot à malis eripiat, ac à miſerrimæ ſeruitutis captiuitate bonos aſſerens, in vitam æternam perducat.

Aliud Chreiæ verbalis exemplum, cuius argumentum tale eſt: Eccleſiaſt. cap. 10. dixit: Pecuniæ obediunt omnia. Exordium ducitur à laude.

Ab expoſitione.

REx Iſrael Eccleſiaſtes ex intimis diuinæ ſapientiæ penetralibus deprompta multa dixit, ad rerum omnium optimarum cognitionem pertinentia maximè veritatis, cuius eſt tanta vis vt contra hominum ingenia, fictaſque omnium inſidias facilè ſeipſam poſsit defendere.

Opibus inquit, vniuerſa ſimul obediunt. Quo dicto, quid verius eſſe poſsit, non video. Etenim pecuniam, quæ genus & formam donare poterat, reginam facimus omnes. Huic ſeruimus omnes, huic palmam tribuimus omnes, huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta : & in ratione mortalium ſola vtranque paginam facit.

A cauſa.

Nec immeritò : Nam quicquid eximium, quicquid ſplendidum, quicquid venuſtum, quicquid denique glorioſum hominibus contingit, id à ſolius pecuniæ beneficio proficiſcitur. Huic libenter omnes obtemperamus, victi lucro : nec iniuria, cùm quicquid rerum vel bonarum vel malarum geratur inter mortales, id pecuniarum fiat gratia. Qua ratione permotus apud Euripid. Bellerophon, inquit :

Sine me vocari peſsimum, vt diues vocer.
Nemo an honus : an diues, omnes quærimus,
Non quare & vnde, quid habeas, tantum rogant.
Vbique tanti quiſque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe ſit, quæris ? nihil.
Aut diues opta viuere, aut pauper mori.

Bene

Bene moritur, quisquis moritur dum lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum.
Cui non voluptas matris, aut blandæ potest
Par esse prolis, non sacer meritis parens.
Tam dulce, si quid venerit, in vultu micat:
Meritò illa mores cœlitum, atq; hominum mouet.

Respice pauperem inopis viri culinam, videbis omnia frigere. Contemplaberis pauciſsimos, & eosdem pannosos, sordidos, squalidos inibi delitescere ministros, neminem ibi regnandi palmã obtinere, quàm famem strigosam, cum canibus mures inedia consumentem. Considerabis loca cuncta squalentia situ, catilla carioſa, patellas scabrosas, cibaria rancida, supellectilia rubiginosa, parietes fuligine atque araneis oppletos, stragula pediculosa, & breuiter omnia, quæ procul intuenti poterunt horrorem incutere, & ab accessu inauspicato deterrere. At vbi fueris ingressus aulam pecuniæ, videbis omnia luculenta, omnia feruere opera, greges hominum innumeros in officio esse, nec eos sordidos, sed argento atque auro coruscos. Admiraberis apparatuũ magnificentiam, gemmis pauimenta, tapetibus pretiosis muros, sedilia cocco, purpureis angulos omneis aulæis, opificio denią citreo lacunaria refulgentia. Prætereà coquinam, genere ferinarum atque lautitiarum omni renidentem, vbi suppetat abundè Iouis cerebrum, Attica bellaria, & breuiter Deorũ (vt prouerbio dicitur) cibus. Etenim vbi regina pecunia regnat, ibi rerum omnium vberrima copia redundat, inopia protinus expellitur: quemadmodum olim apud Græcos fames, quam virgis ex ædibus solebant eijcere, dicente: ἔξω βυλιμιον, ἐσω πλοῦτον, καὶ ὑγιειαν: Id est, foras famem, intrò diuitias atque sanitatem.

Quemadmodum in magnas, opulentasque beatorum Principum aulas recipi certatim homines adlaborant, *A simili.*

laborant, vt dominorum gratia ad honores atque diuitias euehi possint: Sic quo potentior pecunia, tanto feruentius adfectant omnes sub eius imperio esse, cuius beneficio non difficulter & opes & honores maximos poterunt consequi. Porrò:

Ab exemplo.

Prima ferè vota & cunctis notissima templis
Diuitiæ vt crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra fit arca foro. *vt Iuuenalis ait.*

Quem autem puduerit in pecuniæ castris militare, in quibus non modò priuatorum innumerabilis, sed etiam magnorum Principum, atque Cæsarum multitudo stipendia fecerit? Exemplo sit, vt alios innumeros præteream, ille, cuius vox in prouerbiũ abiit, Lucri bonus est odor ex re qualibet.

A testimonio veterũ.

Verùm enimverò, non iniuria seruiunt omnes pecuniæ, cùm ea vis, atque anima sit mortalium, multosque amicos vulgò conciliet. Vnde Hesiodus:

Κρήματα γὰρ ψυχὴ πτωχὸς ἀνθρώποισι βροτοῖσι.

Et Menander.

Δυνάμεις ἄψυχοι τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.

Quæ perpendens Horatius, ex vulgi sententia dixit:

O ciues, ciues, quærenda pecunia primum est:
Virtus post nummos: hæc Ianus summus ab imo
Perdocet, hæc recinunt iuuenes dictata senesque.

A conclusione.

Ergo verissima est, quam Ecclesiastes protulit, sententia: quæ tam nationibus omnibus in ore, quam nunc etiam omnibus pecuniæ seruis in vsu.

Aliud Chreia verbalis exemplum, cuius argumentum eiusmodi est.

Plato Philosophus dixit: Tum demum beatum terrarum orbem futurũ, cùm aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.

A Pla-

A Platonis laude ſumitur exordium hoc modo.

Valerius Maximus prodidit memoriæ formicas Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inſeruiſſe. Qua re audita prodigiorum interpretes ſingularem eloquii ſuauitatem ore eius emanaturam dixiſſe: indices illæ nequaquam vanæ, nec coniectores hi futiles extiterunt. Nam tantas non ſolùm eloquentiæ, ſed etiam philoſophiæ facultates aſſecutus Plato fuit, vt eius ſermone louem, ſi Grecè loqui velet, vſurum prædicarent: & Platonem alii Philoſophorum Homerum, alii Philoſophorum Deum appellarent. Scripſit autem omnium & elegantiſsimè & grauiſsimè complura, inter quæ relucet quod de reipub. felicitate protulit.

Ingenij ac doctrinæ princeps tum demùm fore beatas reſpub. putauit, ſi aut docti aut ſapientes homines eas regere cœpiſſent: aut qui regerent, omne ſtudiũ in doctrina & ſapientia collocaſſent. Animaduertit nulla fortuna regna foreta quibus ſtulti fuerint prædominati, non eruditione, atque virtutibus præcellentes viri. *Ab expetitione.*

Etenim feliciter omnia ſuccedent in Repub. quam gubernant viri ſapientes imbuti præceptis Philoſophiæ. Hæc eſt vitæ dux, virtutis indagatrix, vitiorũ expultrix, ſine qua hominum vita nihil poterit eſſe. Illa peperit vrbes, illa diſsipatos homines in ſocietatem vitæ conuocauit, illa eos inter ſe primò domiciliis, deinde coniugiis, tum literarum & vocum communione iunxit: illa inuentrix legum, illa morum & diſciplinæ magiſtra, vt ait Cic. Tuſcul. 5. *A cauſa.*

Quis igitur ciuitates non fortunatas prædicet, quæ ſapientum reguntur imperiis? Contrà, quis non infelices arguat, quas cæca ſtultorum temeritas adminiſtrat, cũm è doctrinis ſapientum plurima commoda *A contrario*

proueniant?

proueniant? è stultorum autem ignorantia calamitates infinitæ? Etenim stulti stulta (iuxta prouerbium) loquuntur, ac faciunt. Sapientes autem sapienter omnia. Et viribus melior sapientia, & vir prudens, quàm fortis. Sapien. 5.

A simili. Quemadmodum naues, quæ à naucleris excellentibus reguntur, subortis tempestatibus extra pericula sunt ac fortunatè vehuntur: Sic vbi Respub. à viris eruditione simul ac sapientia præditis administrantur, beatæ florent vel pacis vel belli temporibus. Porrò, vt quilibet nautarum vectorúmque tranquillo mari gubernare potest; At vbi sæua suborta tempestas est, ac turbato mari rapitur vento nauis, tum viro & gubernatore opus est: Ita quilibet in tranquilla Repub. vtcunque potest negotiis præesse, sed in perturbato rerum statu, summa cura prouidendum ac præcauendum est, quis ad gubernacula sedeat, vt ait Liuius lib. 4. secundi belli Punici.

Ab exẽplo. Fab. Max. Respice duos animorum diuersissimorum imperatores, Q. Fabium Maximum & C. Terentium Varronem, illum prudentem, hunc stolidum: illum sapientia conspicuum, cunctando res afflictas restituisse: huius temeritatẽ perdidisse ad Cannas: & Rempub. inauspicata nobilitas Catilinaria contudisset, si non prudentissimus Consul Cicero asseruisset in libertatem. Vnde Iuuen. Sat. 6.

Cicero. Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Rectè Phocvlides:

Α' γρυς ϗ πολιας σοφια ϗ νῆα κυβοριᾶ.

A testimonio veterũ. Hoc est, Sapientia gubenat agros, naues atque ciuitates: quo præclaro dicto significat, omnia feliciter administrari, quæ sapientiæ præsidio reguntur.

Epilogus. Dignis igitur laudibus euehenda Platonis est sententia, qua Respub. eas fortunatas prædicat, quarum rectores Philosophiæ studiis fuerint exculti.

Alia

Alia Chreiarum exempla ex Stephano Nigro.

Chreia Prima.

HEsiodus inter Poetas eminentissimus, cuius in dicendo ἡδονὴν, hoc est, suauitatẽ, nullus est, candidissimi auditores, quin vehementer admiretur: qui plurima quidem ad humanæ vitæ institutionem spectantia, diuino quodam instinctu cecinisse videtur. Nam & agrorum cultum, sub fratris titulo humanum genus edocuit, & quo pacto optimè, ac modestissimè sit viuendum, oppidò quàm prudenter admonuit. Sed & illud in primis non magis deorum monitu, quàm longo etiam rerum vsu ab eo prolatum contenderim: Quo nobis significare haudquaquam dubitauit: deos scilicet virtutem proposuisse sudore parandam. Ait enim:

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθανάτοι, μακρὸς τε καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηαι,
Ῥηϊδίη δ' ἔπειτα πέλει, χαλεπὴ περ ἐοῦσα.

Quibus meherculè verbis omniũ prudentissimus Poeta innuere voluit socordiam, ac segnitiem à nobis penitus reiiciendam, nihilq; esse, à quo immortales dij magis abhorreant, quàm cùm desidia pariter ac negligentia torpescimus. Quid enim ex ipsa desidia præter ignorantiam consequi possumus? Quæ si fortè inanti sapientiæ opinione inflata, robur ac vireis sibi comperauerit, ingentium ac turpissimorum scelerum causam suggerit. At virtus, ex qua omnes honestæ voluntates, actiones, sententiæq; proficiscuntur laborem requirit, diligentiã desiderat, vigilantiam exigit. Somnus enim multus vt philosophorum sapientissimus Plato refert, nec corporibus humanis, nec animis, nec rebus agendis natura conducit. *Somnus nimius.*

Nemo

Nemo enim, quandiu dormit, à defunctis differt. Hinc est quod Plinius ait: Profectò vita vigilia est. Quod et illa Græcorum sententia, quæ iam vulgò in omnium ore versatur, optimè indicatum est.

Ὕπνος θανατου προμελετησις πελει.

Vnde illud originem traxisse iure videri potest:

Stultè, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

Cùm Socrates apud Comicum Aristophanem, Strepsiaden senem ad Philosophiam exhortaretur, quæ summam diligentiam, curámque desiderat, hoc præcipuè senario vsus est.

Ὕπνος ἀπεστω γλυκυθυμος ομματον.

Hoc est, Oculis abesto leniens animũ sopor. Quòd si dormitando, ac desidendo, virtutem consequi valeremus, nunquá ipsa apud Deos, ac mortales tanti fieret. Apollo, cui cæteri Dij diuinationem concessere, propterea Socratem, à Chærephonte interrogatus, omnium sapientissimum respondit, quòd eum virtute præditum nouerat. Quam Græci (vt Platoni placet) idcircò ἀρετην appellarunt; quòd omnium sit maximè diligenda. Nam generis nobilitas pulchrum quidem est, sed à maioribus per successionem acceeptum bonum. Diuitiæ in maximo semper fuere pretio, sed fortunæ, temeritati atque inconstantiæ subiectæ. Gloria honestatis quidem speciem præ se fert, at infirmam atque instabilem. Pulchritudo plurimi facienda, verùm haudquaquam diuturna. Bona valetudo optabile quid, sed mutatur facilè. Corporis robur magnum est quid, sed morbis senióue tandem conficitur. Virtus verò clara æternáque habetur, vtpote, quæ diuina sit atque immortalis, omnésque fortunæ incursus facilè contemnat atque despiciat. Stilpo Megarensis Philosophus à Demetrio qui eius patriam solo æquauerat, interrogatus, nunquid amisisset, nihil statim respondit: Πολεμος γαρ ου λαφυρα-

Socrates.

γωγεῖ

γωγεῖ ἀρετην. Quæ vtique verba significant animi bona nullo bellorum impetu diripi vnquam posse, solidámque in ipsa virtute consistere felicitatem. Quod ita se habere philosophorum parens Socrates euidentissimè indicauit. Rogatus enim à Leontino Gorgia, quid de magno Rege sentiret, vtrum eum felicem existimaret? ουκ οιδα, εφησε, πῶς ἀρετῆς καὶ παιδειας εχει. Quo vtique responso, prudentissimus philosophus innuere voluit, se de maximi atque opulentissimi regis felicitate eo ad amussim iudicare haud quaquam valuisse, quod vt erga virtutem ac disciplinas affectus esset, penitus ignoraret: vtpote qui felicitatem ipsam non in fortunæ, sed animi potius bonis positam esse existimaret, vnicamque virtutem cæteris esse rebus præponendam arbitratus. Ἅπας γὰρ ὁ υπερ γῆς καὶ υπο γῆν χρυσος ουκ ἀνταξιος ἀρετῆς κατὰ πλατωνα. Solon præterea de diuitibus locutus dicere consueuerat: Αλλ' ημεις αυτοις ου διαμειψομεφα τῆς ἀρετῆς τον πλουτον. Cuius quidem virtutis robore, parta atq; amplificata imperia, per quam facilè retinentur. Hinc est quod historicorum princeps Salust. ait: Quòd si Regum, atque Imperatorum animi virtus, in pace, ita vt in bello valeret, æquabiliùs atque constantiùs sese res humanæ haberent, neque aliud aliò ferri, nec mutari, ac misceri omnia cerneres. Itaque minimè mirum est, si ad eam comparandam assiduo ac maximo opus est labore: Χαλεπα γαρ τα καλα. Hoc est, quæ bona sunt, non sine maxima acquiri possunt difficultate. Quòd si mercatores, modo lucelli spes aliqua arrideat, ingentia, procellisque exagitata, maximo cum vitæ discrimine, transeunt maria: si agricolæ fodiendis ac proscindendis aruis assiduè incumbunt, vt in breuissimum tempus fructus, ni calamitatibus fuerint intercepti, tandem metant: cur non & nos omnem inertiam, desidiam, ac dilationem propellamus, quo virtutis perpetuos, *Hercules.*

nullique

nullique obnoxios calamitati, fructus consequamur? Herculem ferunt, cùm adolescentulus esset, virtutis ac voluptatis oblatis vijs, vtram caperet, diu secum multumque dubitasse: duas autem, dum in dubio esset animus, ad ipsum accessisse matronas: Virtutem scilicet, & Malitiam; illarumq; etiam dum silentium continebant, notã fuisse extemplo diuersitatẽ. Videri enim alteram accuratissime comptam atq; exornatã, delicijs diffluentem, & omnium voluptatum examen post se trahentem. Hanc itaque multa ostentantem, longeque etiam plura pollicentem, Herculem secum ducere tentauisse. Alteram verò asperam, ac duram, seueréque intuentem, huiusmodi verba contrà fecisse: Polliceri se nec voluptatem aliquam, nec quietem, sed labores, pericula, sudoresque infinitos terra marique tolerandos, præmium autem illorum immortalitatem fore. Quare omni sublata dilatione, huic Herculem adhæsisse memorant. Alexander ille Magnus interrogatus, quo consilio vsus, tot, ac tanta, tam breui gessisset, Μὴ ἐν ἀναβαλλομένοις, respondit. Quæ verba significant, moram ac dilationem, ipsamq; desidiam, rebus esse gerendis longè perniciosissimam: quippe quæ maximarum sæpè rerum prætermittant occasiones. Vetus est adagium: Dij facientes adiuuant. Quod significat, diuinam opem non cessantibus sed industrijs, & pro virili conantibus, auxilio esse solere. Aristoteles nunquam tantum sibi inter Philosophos nomen comparasset, nisi sapientiæ studio diutissimè insudasset. Cyrus Medorum imperiũ animi virtute ac solertia ad Persas transtulit. Lycurgus, Solon, Darius, immortales habiti. Quare cùm cætera ferè omnia incerta sint ac caduca, virtus verò ipsa altissimis defixa radicibus, nulla vnquam vi labefactari possit: omneis subire labores, omnia perpeti incommoda æquo animo debemus, vt eam pro virili

Alexander Magnus.

con-

consequamur. Estque poëta hic eminentissimus diligentissimè lectitandus atque in primis obseruandus, quòd certum nobis minimeque ancipitem, ad comparandam virtutem, tramitem indicauerit.

CHREIA.

CVm intermissis negotijs familiaribus ad literarum studium me tandem reuocassem, essetque in animo tam Græcos, quàm Latinos poëtas percurrere, Homerum statim, quòd inter vates, omnium eruditorum testimonio principatum facilè obtineat, aggressus sum, extemploque ἰλιάδος primo huic diuino occurrimus carmini;

ὅσκε θεοις επιπειθηται μαλα τε εκλυον αυτου.

Quæ verba significant, Deo Optimo Maximo imprimis esse obtemperandum, si ab eo in aduersis rebus exaudiri concupiscimus. Quæ quidem sententia quantoperè sit ab omnibus probata, nemini esse dubium censeo. Quis enim vsque adeo mente alienatus est, quin sibi persuadeat, Deo omnium moderatori, omnium primùm obtemperandum, quum faciliùs eiusdem præsens rebus augustis auxiliũ consequamur, cùm præsertim diuinis morem gerere mandatis volenti, quam facilimum sit, idque præter omnia faciendum videatur. Nam si potentioribus imbecilliores sedulò parêre conantur, assiduamque ac diligentem eorum in mandatis exequendis propterea operam exhibent, vt longis ac frequentibus obsequijs boni tandem aliquid adipiscantur; quanta vti diligentia debemus, ne quid præter eius voluntatem faciamus, cuius nutu tam cœlestia, quàm terrestria gubernantur, cuiusq; munera non modò non reijcienda, verùm etiã summoperè exoptanda sunt: quippe quæ (vt Troianus Alexander apud eundem Homerum testatur) nullus vnquam Dijs ipsis non præbentibus sponte sua

sumere

sumere posset. Nam quod vulgò dici solet, Deus vndecunque adiuuat, si modò sit propitius; quid sibi aliud vult, quàm vt omni pietate, omnibus obsequijs, pura denique ac sincera mente Deum nobis conciliemus, cuius natura non eiusmodi est, vt muneribus perinde atque improbus fœnerator capiatur, sed sola vitæ integritate, pientissimisque placetur precibus, nec vllo pacto iniquorum ac flagitiosorum muneribus corrumpatur. Hinc est quod Prophvrius ait: Θηοις δε αριστη μεν απαρχὴ νους καθαρος, καὶ ψυχὴ απαθὴς. Quæ verba significant, nullas deo Opt. Max. gratiores offerri posse primitias, quàm puram mentem: & affectibus ac perturbationibus liberum animum. Nam quod Ouidius ait:

Munera (crede mihi) placant hominesque Deosque,
Placatur donis Iupiter ipse datis.

Et Euripid. in Medea:

Πειθειν δῶρα καὶ θεους λογος. Id est, donis vel ipsos dictitant flecti Deos: ad bonorum virorum dona referendum esse videri potest. Quòd si quis fieri posse nonnunquam crederet, vt Deus scelestorum hominum donis moueretur, is profectò canibus pecudum custodibus Deum ipsum assimilaret, quibus lupi rapinæ particulam concedunt, vt his muneribus placati atque allecti, diripi greges patiantur: sed longè secùs res habet: solos nanque bonos respicit Deus, ijsque quàm libentissimè opitulatur. Nec fieri potest, vt viro bonitate prædito mali quicquam accidat, nec dum vitam degit, nec post mortem, eius res à Deo Optimo Maximo vnquam negliguntur. Aesopus interrogatus, Quid dij faciunt? respondit, τα μεν οικοδομειν, τα δε καταβαλλειν. Quod significat, Deũ ipsum alios quidem extollere ac celebrare, alios verò pro meritis obscurare ac deprimere. Vnde haud immeritò Aristoteles de Magno Alexandro ad Antipatrũ scribens, ait:

Alexander Magnus.

dicere

dicere ipſum non propterea magis ſibi placere quòd multis imperaret, quàm quòd de Dijs optimè ſentiret. Nam qui bonam habent de ijs opinionem, illiſque quàm libentiſſimè obſequuntur, pientiſſimi ab omnibus exiſtimantur, & numinum vice coluntur. Aeneam, quòd in deos pientiſſimus fuiſſet, inter numina recenſuit vetuſtas. Numa Pompilius cùm omnium maximè, ac religioſiſſimè deos coleret, ac veneraretur, tutiſſimam finitimorum pacem diuinumque Egeriæ Nymphæ commercium meruit: At deorum contemptor Mezentius, in prælio impiè commiſſo fœdiſſimè trucidatus eſt. Capanæus, Hipponi filius, cùm Thebana mœnia, dijs etiam inuitis, ſe conſcenſurum iactanter gloriatus eſſet, fulmine ictus, delapſus eſt. Quare, vni eſſe Deo omnium maximè parendum cenſemus: ſummiſque egregium hunc poëtam laudibus afficiendum arbitramur, qui diuino afflatus ſpiritu, vnico verſu nos quomodo Optimus Maximus ſit placandus Iupiter, admonuit.

Numa Pompilius.

Mezentius Capanæus.

CHREIA III.

MAgna eſt profectò Latinorum poëtarum cohors, candidiſſimi auditores, multiq; nominis, ſed longè maior ac præſtantior haberetur, ni obliuionis ſitu, rerumque edaci tempore, quàm plurima veterum poëtarum monumenta intercepta fuiſſent. Quorum iacturam ne perpetuò lugeamus, eorumq; deſiderio maceremur, diuinus poëta Virgilius cauſam præbet: quippe qui multorum inſtar habeatur. Cuius eximia opera licet innumeris ſint referta ſententijs, quæ prouerbiorum vice in omnium ore fungantur, hæc tamen imprimis memoratu digna viſa eſt: Omnia vincit amor.

Amor.

Quæ vſque adeò omnium conſenſu iam probata eſt, vt nullus ſit tam literarum ignarus, quin eam &

memoria teneat, & quam sæpissimè prædicet, cùm præsertim non modò cuncti mortales, sed & bruta ipsa immania, amoris violentiæ cedant, eiusque imperium etiam inuita patiantur: cuius mehercule rei nulla adduci admiratione debemus. Magnus est enim Deus Amor, nec minùs apud Deos, quàm apud homines mirandus, cùm multis alijs de causis, tum vel maximè ob eius vetustissimam originem: nam inter antiquissimos Deus recensetur. Hesiodus: Omnium (inquit) primùm natus est chaos, inde terra, tartara, & Amor. Parmenides ante Deos omneis natum Amorem autumat. Acusilius Hesiodo astipulatur: Eurip. Tragicorum præstantissimus omnium, deorum supremum esse Amorem his trimetris indicat:

ερωτα δ' ὅστις μὴ θεον κρινει μελαν,
και τῶν απαντων δαιμονων υπερτατον
ἢ σκᾶιος εστιν, ἢ καλῶν ἄμοιρος ἂν
ουκ οἶδε τον μεγιστοιν ἀνθρωποις θεον.

Ouidius quoque de amore locutus addit:
Regnat & in dominos ius habet ille deos.
Quid de Lacedæmonijs ac Cretensibus dicam?

Nonne & ipsi, quantam inesse amori vim arbitrarentur euidentissimè indicarunt, quorum alteri priùs quàm cùm hostibus manus consererent, Amori ante structas acies sacra faciebant, perinde atque in instructarum cohortium amicitia ipsa esset victoria collocata? Cretenses verò formosissimos in acie pueros exornantes, Amori per eos sacra faciebant, vt Sosicrates scriptum reliquit. Samij (vt Erxias auctor est) Amori gymnasium consecrarunt, cuius festum Eleutheria propterea cognominabant, quòd per ipsum Deum Athenienses libertatem consecuti fuissent. Apud Thebanos (vt Athenæus testatur) ὁ ἱερος λογος appellatus, ex amatoribus atque amatis constabat, τὴν τοῦ θεοῦ σεμνοτητα εμφαινων. Alexis Cupidinem ipsum, nec

fœmi-

fœminam, nec matrem, non Deum, non hominem, sed multas in vnam formam compactas species esse indicans, eosque qui amoris simulachrum effingere conantur, maximè arguens. De Amore in Phœdro hæc scribit: εςι γὰρ ȣτε θῆλυς ȣτ' ἄῤῥεν, παλιν ȣτε θεος, ȣτ' ανθροπος, ȣτ' ἀβελτερος, ȣτ' αυτον εμφρων, αλλὰ σωντενηγμενος πανταχοθεν, ἑνὶ τυπο πολλ' ειδε φερων, ἡ τολμα μεν γὰρ ανδρος, ἡ δειλια γυναικος, ἡ δ' ανοιαμανιας, ὁ δε λογος φρονȣντος, ἡ σφοδροτης δε θερος ὁ δε πονος, αδαμαντος, φιλοτιμια δε δαιμονος.

Plato igitur omnium Philosophorum præstantissimus maximam Amoris vim ac sapientiam cupiens indicare in conuiuio hæc dicit: Amor poëta est adeò sapiens, vt alios quoq; poëtas efficere possit. Quilibet enim licet antè rudis, in poetam euadit egregium, cùm primùm Amor afflauerit. Ex quo perspicuè coniectare licet Amorem peritum esse poetam, omneisque musicos poesis numeros continere. Idem de eodem: Sagittandi, medendi, diuinandi peritiam duce amore inuenit Apollo, qui amoris est discipulus. Musicen similiter Musæ fabricam ærariam Vulcanus, texendi artificium Minerua, Iupiter Deorum hominumque gubernationem. Quare cùm Deorum vetustissimus ac maximus sit Amor, non immeritò æquè in cæteros Deos, atque in omneis homines suum semper exercuit imperium. Nam Iouem ipsum modo in cygnum, modò in taurum transformauit, quandoq; in aurum conflauit. Neptunum equi, Mercurium hirci formam induere coegit. Apollinem, vt Admeti pasceret armenta compulit. Venerem, vt ad Idæ montis radices Anchisen quæreret, quam sæpissimè adegit. Quantopere autē miseros sit ludificatus mortales, veterum scriptorū monumenta euidentissimè indicant. Vnde colligere licet, nunquam fere humanum genus in extremas tam publicè quàm priuatim incidisse calamitates, quin Amor ipse causam ac

materiam suggesserit. Nam vt à publicis, ac pernicio-
sis bellis exordiamur, Iliacum incendium mutuus
atque incestus Alexandri & Helenes amor excitauit.
Græcorũ exercitum illa exitiosa pestis propter Chry-
seida gratuiter inuasit. Achilles ad iram plurimis Græ-
corum pernicioſissimam Briseidis desiderio commo-
tus est. Belli inter Thebanos ac Phocenses per de-
cennium conflati, quòd ἱερὸν, hoc est, sacrum apella-
tum est, Thebano Thebana mulier à Phocense quo-
dam amoris stimulis rapta, causam præbuit. Chry-
saicum quoque bellum nuncupatum, quod inter Cyr-
thæos & Phocenses, vt Callisthenes scriptum reliquit,
decennium tenuit: propter Magisto, Pelaguntis Pho-
censis filiam à Cyrrhæis raptam, imprimis contractũ
perhibetur.

Cambyses. Cambyses Persarum Rex mulieris impulsu (vt
Ctesius credit) in Aegyptum expeditionem fecit.
Nam cùm Aegyptias mulieres in nocturnis congres-
sibus à cæteris mirum in modum differre intellexis-
set, Amasidis Aegyptiorum regis gnatam, vxorem
petijt. At Amasis veritus, ne filia pro pellice vteretur,
eius loco Hitetim Apriæ filiam misit, qui à Cyrre-
hensibus superatus Aegyptiorum regno exciderat, &
ab Amaside fuerat occisus. Qua re cognita Camby-
ses puellæ etiam exhortatione quæ patris vltionem
expetebat, Aegyptijs bellum intulit. Quid fuit in cau-
sa, vt Philippi Macedoniæ regis domus euerteretur?
Nempe Cleopatræ importunæ nuptiæ. Vt Herculis
familia dissiparetur, Iole Euryti filia causam præbu-
it. Thesei domus propter Phædram ad nihilum re-
dacta est. Athamantis propter Themysto, Hypseo
genitam. Iasonis, propter Glaucem, Creontis filiam.
Agamemnon, post consecutam apud Ilion victori-
am, cùm in patriam sospes reuersus esset, à Clytem-
nestra vxore, quòd Cassandram misere deperiret, in-

ter-

terfectus eſt. Nonne noſtris quoq́ ; temporibus maxima hominum pars, quotidie amoris ſuaſu digladiatur, ac paſsim trucidatur? Quare, cùm multis iam periculis compertum ſit, Amorem ipſum tam apud Deos, quàm inter homines plurimum valere, illi omnino, quàm commodiſsimè fieri poteſt, cedendum eſt: Virgilio, poetarum principi, perquam aſsiduè ſtudendum, quòd huiuſmodi vndecunque ſcateat ſententiis.

CHREIA IIII.

QVanto ſæpius ac frequentius Mantuani Virgilij volumina repeto, tanto illum magis & ſuſpicio & admiror. Vnus enim Virgilius characterum diuerſitate, ea complexus eſt, quæ viri tres, Græcorũ præſtantiſsimi, vix conſequi potuere. Nam bucolico carmine Theocritum æquauit, Georgico Heſiodum anteceſſit, Heroico diuinum illum Homerum ad amuſſim expreſſit. Quæ quidẽ omnia cunctis fuiſſe Græcis præſtantiorem Virgiliũ eò indicant, quòd Græcorum nullus tripilicem hanc dicendi materiam auſus adhuc fuerit, ſed vnuſquiſque intra ſuum ſcribendi genus ſeſe continuerit. Eſt præterea in Virgilio dicendi facilitas, & in rebus enarrandis candor, vt nemo ſit tam rudis, & à re literaria alienus, quin Virgiliana lectione mirum in modum oblectetur: cum præſertim aureis ac diuinis inter legendum quàm ſæpiſsimè occurratur ſententiis, quæ legentium animis vſque adeo blandiuntur, vt vix dum perlecta memoriæ inhæreant, nec vnquam amplius excidant: qualis eſt, Non omnia poſſumus omnes.

Quæ verba ſignificant mortalium neminem tanto eſſe ingenio præditum, vt ſolus omnia ſapiat atq́; intelligat, nihilq; eum penitus lateat: cuncta enim ſcire, diuinum eſſe potius quàm humanum nouerat

poeta. Nam quandoque bonus dormitat Homerus. Hinc celebratum est apud Græcos prouerbium; Εἷς ἀνὴρ οὐδεὶς ἀνήρ. Hoc est, vnus vir, nullus vir: quasi velit innuere, nihil egregium ab vno homine præstari posse, si aliorũ auxilio fuerit destitutus. Quod autẽ legitur apud Euripidem: Εἷς ἀνὴρ οὐ πάντ' ὁρᾷ, id est vnus vir haud videt omnia: id sanè significat, neminẽ vnũ ne maximo quidem rerum vsu atque experientia tantam vnquam consequi posse peritiam ac solertiam, vt omnia per se dispiciat, nec vlla in re hallucinetur atq; decipiatur. Socrates qui Apollinis oraculo suæ ætatis sapientissimus iudicatus est, se nihil omnino præter exiguam quandam amandi disciplinam scire ingenuè fatebatur. Hercules Ioue genitus, quem Marrathonij vt Pausanias, omnium primi in Deorum numerum propterea recensuere, quòd non minùs animi quàm corporis virtutibus excelleret, eodem tempore & aduersus Hydram, sophisticam mulierem certare non valuit; cui, vt Plato refert, propter sapientiam pro vno sermonis capite amputato, multa repullulabant: Et aduersus Cantrum, sophistam quendam ex mari aduentantem, à quo, cum ad sinistram vrgeretur, verbisque acriter morderetur, nepotis sui Iolai auxilium implorauit: cuius ope vehementer adiutus, victoriam vix tandem consecutus est. Quare, cùm ij quoque quibus ne cœlum quidem negatum est, per se omnia non potuerint, poetarum præstantissimo proculdubio credendum est, Virgilianæque lectioni est omnium maximè inseruiendum, vnde huiusmodi sententias haurire quam sæpissimè licet.

Chreia V.

NIhil est profectò quod hominum quispiam tam propenso ac libenti agat animo, quin quandoq; fastidiũ pariat, si modo nulla adhibita intermissione, diutissimè

diutissimè in eodem versatus fuerit. Hinc factum est, vt Aristophanis illud iam diu apud vulgum prouerbij vicem obtineat: απαντον πλησμονὴ, hoc est, omniũ rerum satietas. Quod ita esse cùm sæpe aliâs, tum vel maximè nudiustertius supra modum expertus sum. Nam cum in prædio nostro, quod haud multum ab vrbe distat, vnà cùm amicis, Dianæ studijs, quæ à teneris vnguiculis mihi semper plurimum placuêre, toto animo incumberem, cæterarumque rerum oblitus vni venationi operam impenderem, tanta me venationum extemplò cepit satietas ac fastidium, vt relaxandi animi causa, ad Mineruæ studia me statim contulerim, Virgiliumque quem fortè mecum attuleram, aggressus sim: in quo quidem lectitando, multæ mihi memoratu dignæ passim occurrerunt sententiæ, inter quas hæc maximè, & quàm sæpissimè memoranda visa est;

Vsque adeóne mori miserum est?

Qua poetarũ prudentissimus nos admonuit, mortem etiam ipsam minimè forti viro recusandã: quippe quæ, modò honesta sit, vitam quoque turpẽ quandoque soleat exornare, cùm contrà vita turpis, ne morti quidem honestæ locum relinquat.

Quis, nisi penitus mente captus, honestæ morti turpem præferat vitam, cum præsertim in tot ac tantis humanæ vitæ procellis ac tempestatibus tutissimus nobis portus appellandus sit? Hinc est, quod Aiax ille Telamonius apud Sophoclem ait:

Ουκ ἂν πριαιμεν ουδενος λογον βροτον,
ὅστις κεναισιν ελπισιν θερμαινεται.
αλλ' ἢ καλῶς ξὴν ἢν καλῶς τεθνηκεναι
τον ευγειῆ χρὴ.

Quid enim in morte est, quod sit iure formidandum? quam, si Euripidẽ diuinum poetam sequi voluerimus, animi pariter ac corporis interitum existimabimus:

bimus: cuius hæc verba sunt:

Α' κουσον ὡς σοι τερψιν εμβαλῶ φρεσι,
το μὴ γενεσθαι θανεῖν ισον λεγω.

Quod si fas est credere, non magis esset post mortem metuendum quàm priusquam nasceremur, vnquam timuimus. Sin autem in morte ipsa non interitus, sed animi à corpore migratio est, cur non potiùs meliora, bonis presærtim viris speranda, quàm deteriora verenda sunt? Neque enim fieri potest, vt viro bono mali quicquam accidat, nec viuo, nec mortuo, nec eius res à Diis immortalibus negliguntur. Plato in Socratis Apologia: Mortem (inquit) timere nihil aliud est, quàm sapientem videri eum, qui non sit sapiens: quippe cùm id sit, scire videri, quæ nescias. Nemo enim scit, vtrum mors omnium bonorum summum homini contingat: Metuunt autem perinde, ac si eam malorum esse maximum non ignorarent. Cui verò dubium esse debet, quin hæc ipsa inscitia sit maximè vituperanda, per quam aliquis se putat scire, quæ nesciat?

Stultum est igitur, id temere formidare ꝙ & quale sit omnino nescias, & nullis precibus ac muneribus, nullisue maximis quidem viribus declinari vnquam potest. Omnibus enim ex æquo moriendum est: ꝙ Horatianum facile illud indicat.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas, Regùmque turreis: ô beate Sesti.

Et Homerus hoc carmine non inficiatur:

ουδε γαρ ουδε βιη ἡρακλῆος φυγε κῆρα,

Id est.

Nec vis Herculea fatum euitauit acerbum.

Quòd autem horrida mors muneribus non capiatur, senarius hic indicio est:

Μονος θεῶν γαρ θανατος, ου δωρων ερᾶ.

Id est, Mors sola donis non euitatur.

Itaque

Itaque forti ac libenti est animo obeunda, & vt gradum acceleret, nec vltimam atque imbecillam expectet senectutem, summis est precibus optandum. ὃν γὰρ φιλεῖ θεὸς, ἀποθνήσκει νέος, Id est, quẽ enim Deus diligit, iuuenili moritur ætate. Quæ vtiq; verba significant optimè atq; pulcherrimè cum illo actum esse, qui huiusce miseræ atque infelicissimæ vitæ calamitatibus quàm celerrimè ereptus fuerit, & ad sempiternam illam felicitatem, qua animi post mortem fruuntur, quàm primùm migrauerit. Quod cygni, vtpote qui ab Apolline, cui dicati sunt, diuinationẽ accepêre, planè prouidentes, tunc dulcissimos ac suauissimos edunt cantus, cùm se citò sentiunt morituros. Codrus ille Athenienſium Rex, & Macaria, Herculis ac Deianiræ filia, non propterea tantùm voluntariæ se morti diuersis bellis obtulere, vt ciuibus suis aduersus Lacædemonios pugnantibus victoriam relinquerent, famamque apud posteros assequerentur, sed quòd in morte non modò nihil mali, verùm etiam summam esse mortalibus felicitatem arbitrarentur. Quod apud Romanos & M. Curtius, iuuenis bello egregius, qui se armatum in altissimam illam voraginem immisit: & duo illi Decii, qui cùm Cos. essent, se pro legionibus Romanis deuouerunt, mihi proculdubio sensisse videntur. Neq; enim tam alacri animo se perinde ac victimas Reipublicæ præbuissent, si quid mali post mortem sibi futurum speraſsent. Quare & mortem minimè miseram esse, credendum est, & Virgilius non modò assiduè in manibus habendus, sed & memoriæ thesauro commendandus: quippe qui sui studiosos tam bellè instituat.

De Sententia quæ Græce γνώμη dicitur.

CHAP. IIII.

Sententia ex eo nomẽ accepit quod similis sit consiliis aut decretis, sicuti & γνώμη Quint. l. lib. & ca. 5

SEntentia, est oratio, breui complexu aliquid quod ad hortandum dehortandúmue pertinet, explicans. Sententiarum verò alia exhortans, alia dehortans, alia enuntians. Est item alia simplex, alia cõposita: præterea alia probabilis est, alia vera, superlata alia.

Exhortans sententia est, vt:

Oportet amicum præsentem amare, volentem verò amittere.

Dehortans, vt:

Turpe quiete Ducem totas deperdere noctes.

Enuntians, vt:

Pecuniis opus est, sine quibus nihil eorum, quæ necessaria sunt rectè fiet.

Simplex, vt:

Optimum id augurium est, patriam tutarier armis.

Composita, vt:

Multos esse malum Reges, Rex vnicus esto.

Probabilis, vt:

Quales amicos quisque habet, talem scias.

Vera, vt:

Expers malorum vita nulli contigit.

Superlata, vt:

Infirmius nihil homine.

Hoc ergo pacto sententia diuiditur. Tractabis verò ipsam eisdem capitibus, quæ in vsus explicatione diximus. Laudabis primùm, deinde explicabis, tum confirmabis, ex Causa, Contrario, Similitudine, Exemplo, Testimonio veterum. Demùm breui

Epilogo,

Epilogo concludes. Differt autem ſententia ab vſu, eo quòd vſus perſæpe actiuus eſt. Sententia verò ſemper in oratione conſiſtit. Deinde quòd vſus ſemper habet additam perſonam: Sententia ſine perſona effertur.

Exemplum ſententiæ exhortatiuæ, Theognidis.

In mare cetiferum, ne te premat aſpera egeſtas,
Deſili, & à celſis corue, Cyrne, iugis.

Indignum Theognidi viſum eſt, Poeticam velut rem ineptam accuſari. Itaque relictis fabularum commentis, ipſe ad formandos mores, vitá nque inſtituendam ipſam traduxit. Cùm videret enim Poetas compoſitis fabulis, veluti præclaro aliquo inuento gaudentes, ipſe ſatius duxit, quomodo rectè viuatur, carmine complecti. Laudandus certè ob vtrunq; & q̃ metri gratiam obſeruauit, & q̃ meliorum admonens, inſtitutionis attulit fructum. Sed huius vt alia omnia, ita hoc in primis meritò quis laudauerit, quod de paupertate dixit. *A laudabili.*

Quidnam igitur dixit? Qui vitam in miſeria ducit, mori potius amet. Multò enim melius à vita diſcedere, quàm ſolem ſui dedecoris teſtem habere. Hæc ſunt quæ ex Philoſophorum dogmate protulit. Licet autem conſiderare, qua ratione motus iſta tam prudenter ediderit.

Degens enim in paupertate, cùm adhuc minor natu eſt, nequit exerceri ad virtutem: vt verò ad virilem peruenerit ætatem, improbiſsima faciet. Legatus enim pro patria pecunia corrumpitur: concionaturus, quò ſpes lucri duxerit, eò flectet orationem. Ius verò dicturus, pro largiente pronuntiabit, ſuſcipietq; pro ſuffragiis dona. *A cauſa.*

Vacui autem paupertatis curis & puri, ad ſpem protinus honeſtiſsimam virtutis attolluntur, & viri facti *A cõtrario.*

facti cuncta splendidè administrànt, iam in pace sumptum edendis publicè muneribus faciendisq; ludis præbentes, iam in bello impensas intoleranda militiæ onera conferentes.

A simili. At verò quemadmodum grauibus astricti vinculis quominus liberum ipsis sit, quod velint, agere, vinculis prohibentur : sic in paupertate degentibus obstat, quominus exercere libertatem possint, ipsa paupertas, & inopia rerum.

Ab exemplo. Irum vides, qui cum Ithacensium vnus esset, non tamen id iuris sibi, quod reliquis ciuibus erat. Cui tam molesta paupertas fuit, vt nomen quoque inopiæ permutaret. Arnæus enim primò vocatus est, posteà Irus appellatus, id ab administratione cognomentum assecutus. Et quid oportet Irum dicere? Ipse qui Ithaca quoque potiebatur Vlysses, postquàm domum rediens paupertatem simulabat, ipsius etiam sensit mala, domi suæ à temulentis ministris percussus, & iniuria adfectus : adeò paupertas meo iudicio dura res est.

A testimonio veterũ. Præclarè ergo, rectéque Euripides inquit, Malum esse nihil habere, neque paupertatem nobilitate leuari posse.

Epilogus. Quomodo ergo quis satis & pro dignitate laudabit Theognidem, talia támque grauiter de paupertate monentem?

Scholia.

Lib. 8. ca. 5 Sententiam, auctore Quintiliano, veteres, quòd animo sensissent, vocauerunt. Nos autem hoc loco dicimus orationem, quæ ad mores & communẽ hominum vitam pertinet, ostenditque quid aut fiat in ea plerunque, aut fieri oporteat. Vt:

Feras, non culpes, quod vitari non potest.

Comes facundus in via pro vehiculo est.

Futor

Furor fit læsa sæpius patientia.

Nimium altercando veritas amittitur.

Harum Publij sententiarum meminit Gellius lib. 17. cap. 14.

Aliquando refertur ad rem. Cicero pro Ligario: Nihil est tam populare quam bonitas. Aliquando ad personam, vt illa Afri Domitij: Princeps qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere. Quintilianus lib. 8. cap. 5.

Oportet amicum, &c. Locus desumptus est ex Homeri 15. Odysseæ. vbi Menelaus ad Telemachum ita loquitur:

Χρῆζεῖνον ταρύοντα φίλειν, ἐθέλοντα δ' ἐρύκειν.

Non ego te longius, inquit, hîc morabor redire cupientem.

Aegrè vtrumque feram, si me nimis hospes amabit,
Oderit aut nimis: at medium seruantia laudo:
Nam semel exceptum vt nolentem impellere durum,
Sic retinere malum fuerit properare volentem.

Oportet igitur & hospitem præsentem amare, & volentem dimittere: vt interpretatur Raphael Volaterranus. Admonet autem Menelaus inciuilem eum esse, qui non sit hospitalis, Inciuilem item qui nimium hospitalis, abire contendenti penulam (vt aiunt) sciderit, atque nolentem pertinacius retinuerit. Inuitum seruare nec est mentis puto sanæ: *Hospitalitas.*

Vt ait Erasm. in expostulatione, Iesu.

Turpe quiete, &c. Locus habetur in Iliados lib. 2.

ἀ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα,

Haud dignum duce id est, noctẽ dormire per omnem, vt reddit Erasmus in prouerbio: Non decet principem solidam dormire noctem. Docet, vigilantiam ac solicitudinem maximè conuenire principibus; vt qui tantam negotiorum sarcinam sustineant humeris. Sapienter ille iudicij subtilis rex, qui traditum

tum sibi diadema, priusquam capiti imponeret, retentum diu considerauit, inquiens: ô nobilem magis quàm felicem pannum, quem si quis penitus cognoscat quàm multis solicitudinibus & periculis, & miserijs sit refertus, ne humi quidẽ iacentem tollere vellet. Hæc Valer. lib. 7. cap. 2.

Pecunijs opus est, &c. Locus ex prima Demosthen. Olynthiaca, quem in prouerbio, Pecuniæ obediunt omnia, sic vertit Eras. Breuiter opus est pecunijs, neque citra has quicquam eorum, quæ facienda sunt, confici potest. Quippe mortalibus nihil est charius pecunia. Hæc vna inter mortales plurimùm valet. Vnde 1. Epist. Horat.

Pecunia.

Scilicet vxorem cum dote, fidemque, & amicos,
Et genus & formam regina Pecunia donat.
Ac bene nummatum decorat suadela, Venusque.

Bellerophon apud Euripidem inquit, pecuniarum vsum contemplatus:

Sine me vocari pessimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus, an diues omnes quærimus.
Non quare & vnde, quid habeas tantum rogant.
Vbique tanti quisque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe sit, quæris? nihil.

Sine quibus, &c. Fuerunt .n. qui dixerunt, Impossibile pecunijs indigentem bene principari, studioq; vacare posse. Atqui vbi non honoratur virtus, ibi non est possibile, firmum optimorum esse in Repub. statum. Cuius rei meminit Arist. 2 Polit. cap. 9.

Optimum id augurium, &c. Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. Sumptus est ex Homer. 12. Iliad. vbi Hector auguria reliqua negligens loquitur (Erasmo interprete) ad hunc modum:

Aligeris auibus tu me parêre iubes nunc,
Quarum nulla mihi cura autrespectus, vtrumne
Ad dextram Eoi veniant mihi solis ad ortum,

Auguria.

An læuum: ad Solem occiduum, nec tiſq; tenebras.
Verùm nos Iouis arbitrio parere neceſſum eſt
Altitonantis; hic imperium tenet vnus in omnes,
Quotquot mortales, quotquot ſunt morte carentes.
Vna ſuis optima, pro patria pugnare tuenda.

Et Q. Fabius Maximus cùm augur eſſet, dicere auſus eſt: Optimis auſpicijs ea geri, quæ pro Reipub. ſalute fierent, quæ contra Rempub. ferrentur, contra auſpicia fieri, vt ait Cicero in Catone maiore.

Cæterùm olim apud gentes auguria vel auſpicia ſummis ſtudijs obſeruabantur, ac maior illis adhibita fides propter miraculum Actij Nauij. Quo tantus honor acceſſit, vt nihil belli domique poſteà, niſi auſpicato gereretur, vt ait Liuius lib. 1. Hinc damnatus fuit L. Iunius, quod auſpicijs neglectis, claſſem tempeſtate amiſit Et P. Claudius, quòd cum auſpicia more maiorum petenti pullarius non exire pullos caueà nunciaſſet, eos in mare iuſſerit abijci dicens. Quia eſſe nolunt, bibant. Valerius lib. 1. cap. 4.

Sunt autem ſententiæ ſimplices, quæ ſimpliciter ſine rationis ſubiectione proferuntur, vt: Liber eſt is æſtimandus, qui nullì turpitudini ſeruit. *Simplices Sententiæ.*

Item: egens æquè is eſt, qui non ſatis habet, & is cui nihil ſatis poteſt eſſe.

Item: Optima viuendi ratio eſt eligenda, eam iucundam conſuetudo reddet. Quæ ſententiæ non ſunt improbandæ, propterea quòd habet breuis expoſitio, ſi rationis nullius indiget, magnam delectationem. Sed illud quoque probandum eſt genus ententiæ, quod confirmatur ſubiectione rationis hoc modo: Omnes bene viuendi rationes in virtute ſunt collocandæ, propterea quòd ſola virtus in ſua poteſtate eſt, omnia præter eam ſubiecta ſunt fortunæ dominationi. Vide Ciceronem quarto ad Herennium, & Quint. lib. 8. cap. 5.

Compoſitæ,

Fortuna. *Composita, &c.* Sunt sententiæ quæ duplices efferuntur, hoc modo, Sine ratione: Errant qui in prosperis rebus, omneis impetus fortunæ se putant fugisse: Sapienter cogitant, qui temporibus secundis casus aduersos reformidant. Cum ratione, hoc pacto. Qui adolescentium peccatis ignosci putant oportere, falluntur, propterea quòd ætas illa non est impedimento bonis studijs: At hi sapienter faciunt, qui adolescentes maximè castigant, vt quibus virtutibus omnem vitam tueri possint, eas in ætate maturissima velint comparare.

Monarchia. *Multos esse malum, &c.* Vlysses Iliados secundo loquitur ad Thersiten: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω. Quod Erasmus (in prouerbio: Imperatorum multitudo Cariam perdidit) ita vertit:

Multos imperitare malum est: Rex vnicus esto. C. Cæsar Caligula, cùm audiret fortè Reges, qui officij causa in vrbem aduenerant, concertantes apud se super cœnam de nobilitate generis, exclamauit: εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς, vt ait Suet. Vnus dominus sit, vnus Rex. Est autem triplex Reipub. status Δημοκρατία .i. principatus populi, μοναρχία .i. vnius principatus, & ὀλιγαρχία .i. status Reipub. à paucis administratæ. Atqui nihil est peius licentia multitudinis, qua nulli paretur, sed pro sua quisque libidine rem gerit. Hanc Græci vocant ἀναρχίαν, malum ferme tyrannide peius. Par malum πολυαρχία.

Probabilis, &c. Priscianus verisimilem appellat. Vt si quis cum malis conuersatur libenter, nunquam de hoc bene interrogaui viro, sciens quoniam talis est quales illi, cum quibus conuersatur.

Consuetudo contagiosa. *Qualis amicos, &c.* Vnde Psa. 17. Cũ sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, & cum peruerso peruertêris. Celebratur & hic senarius à Græcis κακοῖς ὁμιλῶν κ' αὐτὸς

ἐκβήσῃ κακος, id est, malus ipse fies, si malis coniunxeris. Corrumpunt enim mores bonos colloquia praua. Et si iuxta claudum habites, subclaudicare disces. Vide Erasmi prouerbia. Plutarchus in commentario de ratione dignoscendi verum amicum ab adulatore, scribit tantam habere vim assiduam consuetudinem, vt imprudentes etiam imitemur vitia eorum, quibuscum viuimus. Sic Platonis familiares eius gibbum imitabantur.

Expers malorum, &c. Aphthonius Ἄλυπον βίον, habet, vitam, inquit, sine tristitia nulli licet inuenire. Rectè Hesiod.

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρα, ἄλλοτε μήτηρ.

Ipsa dies quandoque parens, quandoque nouerca est. Proinde Plinius se dubitare dicit, vtrum natura sæpius nouerca fit an mater, vt quæ tot venena, tot item remedia progignat. Vide Chiliades Erasmi. Nemo est, qui semper in tranquillitatis portu nauiget. Quotusquisque est hominum, quos non teneat aliud atque aliud tanquam in Panegyre malorum, infortunium? Vt sapienter Solon protulerit: Si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, vt propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum acetum portionem suam ferre mallent, vt ait Valerius libro septimo, capite secundo.

Superlata, &c. Priscianus superlatiuas sententias vocat: vt Fama malum, quo non aliud velocius vllum, Mobilitate viget &c.

Infirmius nihil, &c. Versus Homer. est:

οὐδὲν ἀκιδ' ὅτερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.

Quem Erasmus in prouerbio, Homo bulla est, ita transtulit: nil homine enutrit tellus infirmius alma. Catanæus: Debilius nil terra facit mortalibus ipsis. Glaucus Iliad. 6. verè loquitur in hanc sententiam. Tale genus est hominum, quale foliorum, &c. *Homo bulla.*

Indignum Theognidi, &c. Nomen est poetæ Græci, cuius (vt Tertullianus ait) sæpe meminit in legibus Plato. Et Erasm. in prouerbio: Optimum non nasci, carmen hoc eius citat:

Ἀρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον.

Idem prouerbiali figura dixit:

κεῖ γὰρ ἐν σκιλλῆς ῥοδέα φύεται ἀντὶ ὑακίνθου.

Qui vitam in miseria, &c. Hoc argumentum & styli, & ingenij exercendi causa tractari solet, Non vt paupertati (quæ iuxta prouerbium sapientiam sortita est) suspendio sit arbor deligenda, aut desiliendum à quinque scopulis, vel rupibus in vndam. Verius est, quod S. Chrysost. in Epist. ad Heb. scriptum reliquit: Paupertas est manuductrix in via quæ ducit ad cœlũ. sed hoc malum influxit humanis mentibus, vt honori sit pecunia, & nemo, nisi diues, honore dignus habeatur, vt ait S. Ambr. 2. Offic. c. 21.

Nequit exerceri ad virtutem, &c. Etenim, vt Iuuenal. Satyr. 3. inquit:

Haud facilè emergunt, quorum virtutib. obstat
Res angusta domi.

Et Satyr. 7.

Neque enim cantare sub antro
Pierio thyrsumue potest contingere sana
Paupertas, atque æris inops, quo nocte dieque
Corpus egit.

Paupertas.

Quippe, vt Aristotel. 1. Ethic. inquit: fieri non potest, aut non facile fit, vt is agat res præclaras, cui facultates desunt. Multa namque per amicos, per diuitias, per ciuilem potentiam, tanquam per instrumenta aguntur. Et in decimo, scribit sapientem & iustum rebus his indigere, quæ necessariæ sunt ad vitam. Idem (vt Laertius Diogenes scribit lib. de Vita Philosophorum quinto) dixit: Virtutem ad beatam vitam sibi minimè sufficere, quippe corporis bonis,

nis, exterioribusque indigere.

Improbissima faciet &c. Vnde Horat. in Odis: lib. 3. Oda. 24.

Magnum pauperies opprobrium, iubet
Quiduis & facere & pati,
Virtutisque viam deserit arduæ.

Mantuanus in Bucolicis:

Pauperies inimica bonis est moribus: omne
Labitur in vitium: culpæ, scelerumq; ministra est.

Pecunia corrumpetur, &c. Sed hæc sunt exercitij gratia dicta, cùm è contrario diuitiæ malorum sint irritamenta, stimulos maiores subdant, atque fenestrá aperiant criminibus, vt præstiterit honesta paupertate laborare, quam iniustis diuitijs affluere. Hinc Menander:

κρεῖττον πένεσθαι μᾶλλον ἢ πλουτεῖν κακῶς.

Id est, honestius est pauperem esse, quàm iniustè diuitem.

Duo sunt (vt inquit in nouis Rhetoricis Cicero) quæ possunt ad turpe compendium permouere, inopia, & auaritia. Vnde fit vt legati, atque causidici pecunijs sæpè corrupti causam deteriorem foueant, ac tueantur. Ergo lex erat apud Corinthios ne legatione fungentes acciperent munera. Et lege Cornelia cautum: Ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expensam ferret, vt ait Pomponius Lætus. Inter cætera fuit obiectum Aeschini, quòd munera legatus acceperit, vt ait Quint. lib. 4. ca. 4. Et Demosthenes ipse, accepta pecunia, contra Milesios loqui noluit, argentanginam se pati dicens. Vide Gell. lib. 11. ca. 9. & Erasm. in prouerbijs. Porrò nihil est tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit. Vnde Philippus Macedonũ rex an præsidium tam esset difficile accessu rogauit, vt asinus auro onustus accedere non posset.

Non tamen id iuris, &c. In Rep. diuites plus & honoris & authoritatis habent, quàm pauperes: dat enim census honores, pauper vbique iacet. Quippe quemadmodum timiditatem atque contemptũ paupertas adfert, sic opulentia παῤῥησίαν, hoc est, loquendi confidentiam adducit, & ornamentum populare. Vulgus diuitem dulci, vt ait Horatius, fortuna ebrium, hoc putat suis diuitijs deberi, vt quicquid dixerit, id protinus quasi Apollinis oraculum omnes suspiciant, & approbent, vt ait Erasmus in prouerbio:

Αργυρὰ χρήνατ λαλῶσιν.

Arnæus, &c. Homer. Odyss. 12. loquitur in hanc sententiam: Prodijt pauper publicus, qui per vrbem Ithacam mendicabat, cuius erat insigne, vacuum continuo ventrem cibo potuque explere, vis alia ei nulla, seu virtus. Aspectu fuit procerus, cui nomen Arnæo ex ipsa genesi mater indidit. Iuniores verò cuncti Irũ vocabant, quoniam si quis vellet, nuntium ferebat more Iridis. Ad id respiciens Ouid. in Ibin, inquit:

Qualis erat nec non fortuna binominis Iri.

Paupertatis sensit mala, &c. Vlysses mendicus visus multa patiebatur, contumelijs adfectus à Melanthio, qui calce quoque eum percussit. Antinous scabello petijt, Odyss. 17. Et cùm proci cibis, vinoque essent obruti, in Vlyssem debacchati sunt. Etenim Minerua, vt Vlyssis animum adhuc magis iniurijs exerceret, procos ab iniuria non permisit abstinere. Vnde Ctesippus pedem bubulum è canistro corripiens iecit in Vlyssem, vt habetur Odyss. 20.

Paupertas nobilẽ alioquin reddit inglorium, vnde illud Hora. Serm. li. 2. Satyr. 5. Et genus & virtus, nisi cum re, vilior alga est.

Paupertatem nobilitate, &c. Extat & Menandri senarius: πενία δ' ἄτιμον κἀγεννῆ ποιεῖ, id est, paupertas autem inhonoratum & nobilem facit. Vel, clarũ reddit paupertas inglorium, id est, claro loco natos, obscuros atque contemptos facit. Illustre genus sine diuitijs magis deprimitur, quàm exaltatur.

Exem-

Exemplum ſit ſententiæ deſumptum ex Priſciano.

ARGVMENTVM.

Non oportet per totam noctem dormire virum multis conſulentem.

Laudabis igitur eum qui dixit, breuiter. Deinde ſimplici expoſitione explicabis ſententiam, vt: Non decet virum in ſumma poteſtate multis præſidentem, ab occaſu ſolis vſque ad ortum opprimi ſomno, aut veterno torpeſcere.

Debet enim præſes ſemper vigilare, & ſubditorum ſuſcipere curam, quam ſomnus aufert, & officii reddit immemorem. *A cauſa.*

Contrarium eſt enim rex & priuatus, & ſomnus & vigiliæ. Sicuti ergo moleſtũ non eſt, ſi priuatus homo per totam dormiat noctem: ſic intollerabile, ſi rex non vigilet, conſulatq; parentium ſaluti. *A cõtrario*

Quemadmodum nauium gubernatores, ſi cæteri dormiant, ſoli pro cõmuni vigilant ſalute: ſic oportet Imperatores pro ſuis eſſe ſolicitos. *A comparatione.*

Hector noctu vigilans, & Reipub. prouidens, ſpeculatorem ad naues Græcorum mitrebat Dolonem. Scipionis vigilantia Syphacis dormitantis caſtra expugnauit. Liuius lib. 10. belli Punici. *Ab exemplo.*

Quod Salluſtius quoque comprobat, dicens, Multi mortales dediti ventri, atque ſomno, indocti, incultique vitam, ſicuti perigrinantes, tranſigunt.

Hæc habet exhortationem plerunque, vt: Oportet & nos neceſſarias res ſuſcipientes, ſumma cura, vigiliiſque eis conſulere, quibus præfecti ſumus. *Concluſio.*

Aliud exemplum meum.

ARGVMENTVM.

Est melius tumido mergatur vt æquore Cygnus,
Quàm leuium studiis solicitetur opum.

Exordium a laude. Quæ sapienter dicta mores expoliunt, & ingenia formant, laudem suam merentur: quale carmen illius, qui longe melius esse confirmabat, fluctibus obrui, quàm honesta paupertate reiecta diuitiis congerendis iugiter insudare.

Ab expositione. Quæ sibi quid velint confideremus. Vitam pauperis cum honestate coniunctam longè præstantiorem innuit esse, quàm quæ perpetua contrahendarũ opum libidine diuexatur, imò longè consultius in mare præcipitem dari, quàm peruersis opum coaceruandarum studiis distorqueri.

A causa. Longè enim melius est, parum cum timore Domini, quàm thesauri magni, & insatiabiles. Et quid in se mali habet paupertas sacra? quid non potius boni? Hæc à Deo profecta, manuductrix quædam est in via, quæ ducit ad cœlum, vnctio athletica, exercitatio quædam magna & admirabilis, portus tranquillus. Et nihil opulentius eo, qui paupertatẽ sponte diligit, & alacritate suscipit, vt ait Iohannes Chrysostomus sermone 18. super Epistolam ad Hebræos. Diuitiis igitur paupertas anteponenda, quæ securitatis asylũ est, vitiorũ expultrix, & ingenii repertrix, vt Græci rectè dixerint, πενια τὴν σοφιαν ἐλαχε, id est paupertas sapientiam adinuenit. Cic. 5. Tuscul. Dies me deficiet, si velim paupertatis causam defendere. Aperta res est, & quotidie nos ipsa natura admonet quàm paucis, quàm paruis rebus egeat, quàm vilibus. Quid igitur prodest diuitiarum gloria fluxa & fragilis? Felices pauperes si sua bona nôrint.

Quan-

Quantum hominibus diuitiæ incommodent, vel cæco manifestum est. Plenæ sunt curarum atque solicitudinum. *A contrario.*

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus gladium contumq; timebis,
Et motæ ad Lunam trepidabis arundinis vmbram,
Cantabit vacuus coram latrone viator.
—— Et nulla aconita bibuntur
Fictilibus: tunc illa time, cùm pocula sumes
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.

Præterea stultitiam patiuntur opes, tollit amicos opulentia. Satietas (vt prouerbio dicunt) feracitatem parit.

Diuitiæ superbos ac insolentes reddunt, vim inferunt, libidini fomenta subministrant, largitionibus iura subuertunt, tyrannidem augent, ac tutantur. Breuiter, vitiis omnibus fenestram aperiunt.

Nullum crimen abest, facinusq; libidinis, ex quo
Paupertas antiqua perit, hic fluxit ad Istros
Et Sybaris colles: hinc et Rhodos & Miletos,
Atq; coronatum petulans, madidumq; Tarentum.
Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt secula luxu
Diuitiæ molles, *vt ait Iuuenal. Satyr. 6*

Contrà, paupertas est tuta securitatis mater, omnis virtutis, atque sapientiæ productrix, omnium ciuitatum conditrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica, cunctis laudibus apud omnes nationes perfuncta. Eadem enim apud Græcos in Aristide, iusta: in Platone, benigna: in Epaminonda, strenua: in Socrate, sapiens: in Homero, diserta. Eademq; paupertas populo Rom. imperium à primordio fundauit, proque eo Diis immortalibus Simpulo & catino sacrificabat. vt ait Apuleius Orat. 1. August. super Psal. 76. Omnis philo-

philosophiæ magistra nobis est inopia.

A simili. Quemadmodum vinum (vt prouerbio dicitur) senem vel nolentem saltare compellit: ita nihil tam ineptum, nihil tam à virtutibus omnibus alienum est, ad quod non incitet atque pelliciat diuitiarum affluentia atq; luxus. Et quemadmodum diuitiarum trons hilaris multis intus amaritudinibus est referta: sic paupertatis horridior aspectus, solidis & certis bonis abundat, vt ait Valerius Maximus. Et quemadmodũ Campana luxuria inuictum armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendũ Romano militi tribuit: ita Romanæ paupertatis frugalitas peperit victoriam. Archesilaus paupertatem comparabat Ithacæ, patriæ Vlyssis, quòd iuxta Homerum aspera quidem esset, sed bona κυροτροφος, id est, iuuenum altrix, dum eos consuefacit frugaliter & continenter viuere, & ad omnem virtutis functionem exercet eos.

Ab exemplo. Respice diuitem illum in Euangelio, qui pretiosis quotidiè vestibus induebatur, splendidèque viuens, genio indulgebat. Cui quid aliud perniciem attulit, quàm diuitiæ? Et quid aliud perdito illi filio peccandi præbuit occasionem? Quid Iudæ Christum prodendi, nisi vis pecuniæ, atque iniquitatis mammona?

Hinc ille Eutrapelus cuicunque nocere volebat,
Vestimenta dabat pretiosa: beatus enim iam
Cum pulchris tunicis sumet noua consilia, & spes,
Dormiet in lucem, scorto postponet honestum
Officium: *vt ait Horat. 1. Epist.*

Rectè Crates ille Thebanus, qui cùm ad Philosophandum Athenas proficisceretur, magnum auri pondus in mare proiecit inquiens: Se non posse virtutes & diuitias simul possidere. Hinc Moses natu grandior noluit vocari filius filiæ Pharaonis, potius eligens paupertatem pati, & simul affici malis cum populo Dei, quàm temporariis peccati commodis frui:

frui: maiores arbitratus diuitias probrum Christi, quàm Aegyptiorum thesauros. Heb. 11.

Sapienter in Epistola Seneca: Aude inquit, hospes contemnere opes, & te quoque dignum Finge Deo. Non alius Deo dignus est, quàm qui opes contempserit. Et in Euangelio Christus ipse testatur, Camelum facilius transire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Proinde S. Bernardus in sermone de omnibus sanctis: Vis inquit, obtinere cœlum? paupertatis vtilitatem complectere: Regnum cœlorum est pauperum: beatus qui post illa non abijt, quæ possessa onerant, amissa cruciant. *A testimonio.*

Quapropter cùm paupertas multorum causa sit bonorum, diuitiæ autem complurium fons & origo malorum, quid aliud restabit, quàm vt illam laudibus euehendo amplectamur: has autem eleuando flocci faciamus? *Epilogus.*

Aliud sententiæ exemplum.

ARGVMENTVM.

Κοιμώμενος ὐδεὶς ὐδενος ἄξιος.

Hoc est,

Nemo dormiens vlla re dignus.

Diuinis ingenii frugibus abundans Plato eò vsque fuit in eloquentia progressus, vt si ipse Iupiter cœlo descendisset, nec eleganriore, nec beatiore facundia fuisset vsurus. Tantam enim vim tantámque copiam vndique collegerat, vt inuicem per totum terrarum orbem dispergi, atque dilatari possit, vt ait Valerius lib. 8. cap. 7. Multa autem præclara protulit, è quibus illud, quod in legibus scriptum reliquit? Nemo dormiens vlla re dignus. *Exordium a laude.*

Quo somnolentos reprehendebat, & ad virtutis fructum *Ab expositione.*

fructum nunquam peruenturos adfirmabàt eos, qui non per ſtudia, atque labores dextrum illum virtutis, arduum & difficilem callem ingreſsi fuiſſent, ſed in lato atque molli voluptatis hærentes, vitam deſidioſam exegiſſent.

A cauſa. Etenim ὁ φυγων μυλην, αλφιτα φυγει, Qui fugit molam, fugit farinam. Qui refugit induſtriam, non fruetur emolumentis. Nullus tibi continget honor, niſi tuam adiunxeris induſtriam. Bonarum literarum ſtudia ſequitur gloria: ignauiam autem contemptus & inopia. Cùm igitur, quæ pulchra ſunt, difficilia ſint, qui nucleum (vt aiunt) eſſe vult, nucem frangat oportet.

A cõtrario. Optimum aiunt opſonium ſenectuti laborem eſſe: Laborandum enim eſt iuuenta, quo ſenectuti ſuppetat commodiùs viuendi facultas. Porrò non iniquè comparatum eſt, vt deſides & veternoſi iuuenes in ſummam ignominiam atque paupertatem incurrant. Honeſtis autem ſtudiis intenti, & induſtrii, conſequantur auctoritatem, gloriam, atque diuitias. Hæc virtutis ſunt præmia, illa deteſtabilis ignauiæ ſtipendia.

A ſimili. Quemadmodum qui in certaminibus Olympicis non pugnaſsent fortiter, nullis afficiebantur honoribus: Et agricolæ ocio torpentes, & arua relinquentes inculta, nihil præter zizania conſequuntur: ita deſides adoleſcentes ad gloriam nullam euecti, bonis omnibus deſtituuntur. Etenim ſi quis apes, quòd ſint aculeatæ, nolit perpeti, is nec melle quidem, quod optat, fruetur.

Ab exemplo. Ariſtotelem conſidera, qui ſi torpuiſſet ocio, ad excelſum illud eruditionis & honoris culmen non fuiſſet euectus. Contemplare Phanij filium Cleanthẽ,

Cleanthes. qui ſumma preſſus inopia, noctu hauſit in hortis aquam, vt interdiu ſtudiis liberalibus operam impenderet.

deret. Vnde φρεατλης appellatus, hoc est, puteos exhauriens, secundum Diogenem Laertium lib. 7. Item Euclidem respice, Qui summo literarum amore flagrans, nullos subterfugiebat labores, imò graue periculum subibat, vt tempore nocturno Socratem audiret. Vide Gell. lib. 6. cap. 10. *Euclides.*

Sapienter Græci dicunt: Θεοὶ τ' ἀγαθὰ πωλοῦσι πονοις πωλοῦνται, id est, Dii sua munera laboribus vendunt: quo docent sudore perueniendum esse ad gloriam. *A testimonio.*

Quisquis enim duros casus, virtutis amore,
Hauserit, ille sibi laudemq; decusq; parabit.
At qui desidiam luxumq; sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis inopsq; simul miserabile transiget æuum.

Rectè igitur Plato censuit: Nulla munera desidiosis deberi, gloriam autem atque virtutis præmia studiosis esse parata. *Epilogus.*

Aliud sententiæ exemplum.

ARGVMENTVM.

Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

Tiberius Cæsar merita laude celebrandus esset, si quam bene cœpit vitam, bene transegisset. Qui, Diogine Grammatico, ac Theodoro Gadareo Rhetore præceptoribus vsus, in doctum virum euasit. Vnde principatus sui initio miram prudentiam præ se ferebat. Et procul dubio feliciter regnasset, si non eam viuendi licentia, nec quæ hominum tetterrima pestis est, voluptas transuersum egisset Ad quẽ scopulum priusquam feciſſet naufragium, principe dignissimam protulit sententiam. *Exordium à laude.*

Qui monuit pecunias à subditis ita exigendas esse, vt relinquatur sors, vnde res possit crescere. Damnat δημοβορους, qui purpurati omnia cõuertunt in fiscum *Ab expositione, & à causa.*

fiscum suum, & quocunque se conferunt, abradunt ita, atque spoliant, vt cum carne pellem detractam dicas.

Expilator homicida est. Necare is dicitur qui alimenta aufert.

Etenim boni pastores ita tondent, vt lana detonsa possit renasci: at qui deglubunt, nihil reliqui faciunt. Quos expilatores crudelissimos non iniuria homicidas vocare possis, iuxta illud Ecclesiast. 34. Panis egentium, vita pauperis est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.

Boni enim principis interest, quàm locupletissimos habere subditos.

Pauperibus omnes facultates eripere facinus est omnium teterrimum: subditorum fortunas augere, præclarissimum. Vnde Artaxerxes Xerxis filius, solitus fuit dicere: Regalius esse addere, quàm adimere. Sentiens principe dignius honorem & opes eorum, quibus imperat, exaugere, quàm minuere. Et Ptolomæus Lagi filius, regalius esse dicebat ditare, quàm diuitem esse.

A contrario.

A simili.

Vt arbores frugiferæ, quarum radices euulserunt agricolæ, nullos poterunt amplius producere fructus: sic crescere non possunt populi, qui diuitũ pascua vocantur, quorum oppressorum facultates Tyranni funditùs exhauserunt, atque abstulerunt.

Ab exemplo.

Exemplo sint miserabiles Christianorum populi, quos in suam potestatem redegit Turca, quos expilat, & funestat ita, vt omnis recuperandum viriũ spes sit ablata: Et Locrensium opes sic attriuerat olim Q. Plemminius, vt de omnibus eorum facultatibus penè actum fuisset, nisi immaniter adflictis Romana succurisset iustitia.

A testimonio.

Eandem Tiberii sententiam aliis verbis Alexander ille Macedonum rex, cognomento Magnus, proferens inquit: κηπωρον μισῶ τον εκριζῶνεκτεμνοντα τα λαχανα, hoc est, Olitorem odi, qui radicitus excidit herbas, ac arbores ab ima stirpe reuellit. Qua tyrannidis arguit

arguit eos, qui longè plus vectigalium, quam ſubditorum fortunæ queant ferre, ſolent à ciuitatibus inclementer extorquere: quam impiam rapiendi cupiditatem Diogenes appellat omnium malorum arcem.

Meritis igitur laudibus, dignam Principe Tiberij ſententiam celebrandam eſſe confirmabunt, qui perpenderint, iniquiſſimas exactiones eſſe, quibus ita plebis vires exhauriuntur, vt ad ſe redire non poſſint. *Epilogus.*

Aliud ſententiæ tractatæ exemplum.

ARGVMENTVM.

E ſquilla non naſcitur roſa, nec hyacinthus.

Tanta ſemper fuit Theognidis & doctrina & auctoritas, vt eius ſcripta velut oraculi vicem obtinuerint apud omnes, cùm nihil protulerit, niſi quod ſplẽdidiſſimum ac veriſſimum eſſet. *Ab auctoris laude.*

Eius imprimis ſententia præclara circumfertur, qua prudenter edocuit, è ſquilla roſam non enaſci, è tribulis ficum, è ſentibus vuam, ab ancillis filios liberos, ex improbis parentibus probos filios, è præceptoribus indoctis eruditos diſcipulos non productũ iri. *Ab explicatione.*

Etenim quod in ſe nihil prorſum habet niſi ſordidum ac ignominioſum, nihil dignitatis vel honeſtatis proferre poteſt. Quippe κακὸν κορακος κακὸν ὠὸν: Mali corui malum ouum. *A cauſa.*

Conſtat ab herbis ſalubribus ſalubria germina, ab arboribus bonis bonos fructus exſpectari. Item à virtute præditis maioribus, honeſtam ſobolem: at nunquam ex arboribus malis bonos fructus, & nunquam ex malo patre (iuxta prouerbium) bonum filium procreari. *A contrario.*

Vt aquam ex pumice fruſtra poſtulaueris, & ficus è zizanijs: ita probos à vitioſis parentibus liberos *A ſimili.*

incaſſum

incassum exspectauerit, quippe vt nihil aridius pumice, nihilque ad fructus meliores producendos ineptius zizanijs, ita malitiosi parentes minus idonei sunt ad conferendam liberis virtutem, qua carent ipsi.

——— Serpente ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta.
Illi eadem sumptis quærunt alimonia pennis.

vt ait Iuuenalis.

Ab exemplo Tarquinij. Liuius dec. 1. lib. 1

Respice Lucium Tarquinium Lucumonem, qui vrbe Tarquinijs profugus, Romam petijt, vbi pecunijs dignitatem, & industria scelerata Regis Anci familiaritatem consecutus erat, à quo tutor liberis relictus, regnum iniquis rationibus intercepit, omnes finitimos miseris modis afflixit, & potentes duodecim Tusciæ populos innumeris cladibus attriuit. Cuius pessimi Regis pessimus filius erat, vt moribus Superbi cognomen meruerit: qui Seruium Tullum socerum suum in curiam properantem, gradibus deiecit, ac domum refugientem, interfecit: mox regnum, patris exemplum imitatus, scelestè occupauit. Huius item filius, Sextus Tarquinius: vt corpore patrem iniquum, ita pectore vitijs omnibus corruptissimo, retulit: qui Gabios prodidit, & iure propinquitatis in Collatini domum receptus, in cubiculum Lucretiæ irrupit, ac pudicitiam expugnauit. Breuiter Tarquiniorum progenies per malitiam à maioribus velut per manus traditam, eò processit, vt profligata fuerit, & velut aurum (quod aiunt) Tolosanum funditus interierit. De qua re vide Augustinum lib. 3. de Ciuitate, cap. 10. Quibus rationibus commotus Euripides ait,

A testimonio.

Φευ φευ, παλαιος αἶνος, ὡς καλῶς εχει,
ουκ ἂν γενοιτο χρηστος εκ κακου πατρος.

Id est,

Heus

Heus heus, vt illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non posse nasci filium.

Et Horatius 4. Odarum 4.

Fortes creantur fortibus & bonis:
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Bono igitur iure laudandus est Theognis, qui protulit eam sententiam, qua vt nihil elegantius, ita nihil verius queat inuenire. *Epilogus.*

De Destructione, sine subuersione, Græcè ἀνασκευὴ.

Cap. V.

DEstructio vel Subuersio, est propositæ alicuius rei reprehensio. Subuertenda verò neque manifesta valdè, neq; prorsus incredibilia, sed ea quæ velut mediæ sunt conditionis. *Destructio. Subuersio enim non tantùm in fabulosis, & carmine traditis fieri potest, verumetiã in ipsis annalium monumentis, Quintil. li. 2. cap. 4.*

Oportet autem, cùm subuertere aliquid voles, primùm eos reprehendere, qui dixerunt: deinde subijcere rei expositionem: postea ipsam subuertere capitibus hisce:

Obscuro,	Inconsequenti,
Incredibili,	Indecoro,
Impossibili,	Inutili.

Hoc autem præexercitamentum omnem propemodum artis vim in se complectitur. Exemplis argumentum erit, non esse verisimilia, quæ de Daphne dicuntur à poetis.

Poetarum coarguere ineptiam, absurdum mihi videtur, cum vel ipsi fidem sibi detrahant his maximè, præter alia, quæ de Dijs imprudẽter fabulantur. Prorsus *Exordium à reprehensione.*

sus enim supervacuum videtur, poetarum vllam nos habere rationem, qui Deorum, quorum cura omnia gubernantur, nullam ipsi habeant curam. Et graue quidem videretur, quisquis ab ipsis deorum in fabulam missus esset: Apollinem verò, quem artis suæ ducem vidéri volunt, impudentiæ materiam esse, quis erit, qui æquo animo perpeti possit? Libet ergo audire, qualia de Apolline & Daphne confingunt.

Ab expositione.

Daphne, inquiunt, ex Terra Ladon æque fluuio procreata est. Hanc ob egregiam speciem eximiumq; oris decorem, Phœbus adamauit, cupiensque Deus restinguere desiderium suum, aspernantem fugientemque secutus est, sed comprehendere nequit. Verùm Terra mater, assumpta filia, florem, eo quo puella nomine, pro ipsa exhibuit, ipsam verò in arbustum vertit cuius rami propter desiderium puellæ in coronam Pythio tripodi dicati sunt. flos vero in mercedem cessit diuinationis. Huiusmodi quidem sunt, quæ illi fabulantur, quæ quàm sit in promptu confutare, hinc facilè liquebit. Daphne ex Ladone & Terra procreata est. Quis oro, tam demens, vt ex his quenquam nasci posse credat? Ipsa homo fuit, illi autem diuersam, & suam vterque habebant naturam. Quomodo verò Ladon Terræ coniunctus est? an quòd aquis ipsam inundat. Quin omnes ergo fluuij terræ mariti dicantur, cùm nullus ipsam non aquis suis irriget? Quòd si ex fluuio homo nata est, quidni ex homine fluuium quoque nasci posse credimus? Quî minus enim tales ex filijs poterunt gigni, quam ex qualibus ipsi prodierunt? Iam quo pacto nuptias fluuij, terræque nominant? Sentientium enim coniugium est. Terra autem, fluuiusque sensus sunt prorsus expertes. Ipsa verò Daphne vtrum paternum sequuta genus, inter fluuios numeranda est, an pater filiæ homo putandus?

Ab obscuro & non probabili.

Verùm

Verùm esto, concedatur poetis natam Daphnem ex Terra & Ladone. Nata ergo puella apud virum educata est? Vt demus enim nasci ita potuisse, vt educaretur, fieri tamen non potuit. Vbi enim versata est puella? Hercule apud eum qui genuit, ecquis ergo hominum vitam in fluuio ducit? Obliuiscetur enim naturæ suæ pater, cuiusque submerget fluctibus, quàm alet. Verùm sub terra apud matrem habitauit. Latebat ergo, nullius que aspectui in occulto posita patebat: cuius autem latebat decor, nullius animum mouere desiderio potuit. *A difficili.*

Vis & hoc assentiamur poetis? Quomodo tandem amauit Deus, & impotenti adfectu à natura sua degenerauit? Amor omnium rerum, quæ humanas solicitant mentes, est pessima. Impium autem videtur, grauissima naturæ nostræ Dijs quoq; attribuere. Nã si omni ex parte nostris teneantur incõmodis, qua in re mortalibus præstabunt? Nihil autem malorum esse quod non experiantur, certum erit, si amore quod omnium pessimum est, torqueantur. Sed neque diuina natura hanc ægritudinem capit, neque credibile est Phœbum adamasse. *Ab indecoro.* *Amor res pessima.*

Insequens verò puellam Phœbus quomodo ab ea victus est cursu? Deus ab homine? Viri enim mulieribus præstant, & Deum fœmina superauit? Et quæ reliquis hominibus pat esse non potest, ei Deus cessisse creditur? Quamobrem autem fugientem puellam mater excepit? An quia malas nuptias putauit? Quomodo ergo ipsa facta est mater? An verò bonas credidit? Cur ergo id bonum filiæ inuidit? Aut ergo mater non fuit, aut malam fuisse matrem constabit. *Ab inconsequenti.*

Quid ita verò Terra secum suis ipsa operibus dissensit, offenditque Phœbum, filiam auferens, rursumque reddita, eiusdem nominis arbore ipsum oblectans. Non debebat gratificari illi, si offendere ipsum *Ab inutili.*

sum volebat. Quare demum arbore illa tripodas coronauit? Arbor enim voluptatis fuit merces, diuinatio verò virtutis est indicium. Quomodo ergo Deus coniunxit ea quæ natura repugnant? Cur mortalis quidem amica, immortalis verò amator?

Peroratio. Sed finis sit: neque enim plura de Poetis dicam, ne ipsorum ineptiam longius insectando, in eandem quam in illis reprehendo, vanitatem videar incidisse.

SCHOLIA.

Destructio, &c. Quam alij nuncupant improbationem, alij confutationem. Quintilianus lib. 2. cap. 4. vocat opus destruendi. Idem lib. 5. cap. 13. refutationem, Græci ἀνασκευὴν, quibus σκευάζειν est condere, cõponere, struere, ἀνασκευάζειν destruere, labefactare.

Subuertenda verò, &c. Hoc est oportet refutationes de illis rebus fieri, quæ ancipitem adhibent opinionem, vt ait Priscianus. Non enim, quæ planissimè falsa sunt vel vera, refutanda sunt. Qualis sunt Aesopicæ fabulæ, vel historiæ indubitabiles. Vt si volueris refutare, bruta animalia atque bestias more hominum aliquando fuisse locutas. Vel anno præterito flammis absumptam Hadamariam.

Mediæ conditionis &c. Hoc est, quæ medium seruant ordinem, de quibus in vtranque partem oratio poterit institui. Vt si confutes Antipodas esse. Arionem Delphino vectum. Annibalis exercitum humanas carnes edisse.

Obscuro, &c. Ab incerto Priscianus ait: Vt incertum est tempus, quo vixerit Narcissus. Non manifestum est, quot annulos post cladem Cannensem Annibal Carthaginem milerit. Non constat vbi cerui abijciant cornua.

Incredibili, &c. Vt: incredibile est Arionem malis adfectum

adfectum voluisse canere. Supra fidem est, Daphnen à flumine Ladone procreatam, aut Nioben in saxa conuersam.

Impossibili, &c. Vt: impossibile erat Arionem à Delphino seruari. Impossibile erat Scentota quinquaginta alios sermone æquasse, somituque.

Non cohærente, &c. Ab inconsequente secundum Priscianum. Quod & contrarium appellat. Vt: contrarium erat noluisse perdere libertatem eum, qui eam seruasset.

Indecoro, &c. Hoc est, ab indecente. Vt: Indecens erat Apollinem, cùm sit deus, libidinosum voluisse virgini vim inferre. Non decuisset imperatoriam Scipionis dignitatem pulcherrimis (quas expugnata noua Carthagine cepit) virginibus stuprum inferre: honestius erat iniuriæ muliebri obnoxias, intactas custodire.

Inutili, &c. Hunc locum Priscianus ab incommodo vocat, cùm dicimus, rem ineptissimam esse, quæ nulli vel vsui: vel honori futura sit: vt, Cætia sunt abroganda, vnde nulla commoditas, vel laus vera promanat.

Artis vim, &c. Etenim instrumentis omnibus Rhetoricis opus habet, cùm tota spes vincendi, ratioque persuadendi posita sit in confirmatione atque confutatione. Nam si adiumenta nostra exposuerimus, contraria autem dissoluerimus, absolutè nimirum munus oratorium confecerimus, vt ait Cicero.

Coarguere ineptiam, &c. Duplicem huius declamationis formulam nobis proponit. Prioris est sententia, Absurdum esset, ineptias poetarum reprehendere, aut vatibus contradicere, nisi ipsi in causa essent, falsaq; confingendo nos aduersum se concitarent. Alterius: Stultum esset poetis parcere, cùm ipsi Dijs immortalibus nõ parcant, sed in Deos omnes, maximé-

que artis ſuæ poeticæ præſidem Apollinem debac-chentur.

Apollinem, &c. Hic muſarum princeps, & dux eſt. Vnde μουσήγετον appellant, autore Macrobio lib. 1. de Somn. Scip. cap. 3. Idem 1. Saturn. cap. 7. vocatum ait, ἀπὸ τῦ φαλλειν τὰ ἀκτῖνας, in eſt. à iactu radiorum. Eundem Phœbum, ἀπὸ τῦ φοιτᾶν βία, quòd vi feratur. Tortellius deriuat à lumine vel nitore, ἀπὸ τῦ φαεος.

Daphne, &c. Hanc Aphthonius ait filiam eſſe Ladonis, qui fluuius lauris circumſeptus eſt in Arcadia. Ouid. autem 1. Metamorph. tradit filiam Penei. Vnde Peneiam, ac Peneida vocat: eſt autem Peneus Theſſaliæ fluuius, inter Oſſam & Olympum decurrens, apud quem eſt locus amœniſſimus, qui Tempe dicitur: Vnde Virgil. ait 4. Georgic. Fugiens Peneia Tempe. Ouid. 1. Metamorphoſ. Eſt nemus Aemoniæ prærupta quod vndique claudit Sylua, vocant Tempe, per quæ Peneus, &c. Fertur autem duas habuiſſe filias, Cyrenen & Daphnen. Vide Bocatium li. 7. cap. 29. Porrò poetæ finxerunt, Daphnen è Ladone procreatam, quòd lauri, & arbores proueniant naſcanturque de fluuialibus vndis.

Item, authore Fulgentio, laurum Apollini dedicarunt, quoniam ſi eam dormientibus ad caput poſueris, vera ſomnia videbunt.

Pythio, &c. Python vel Phython horrendæ magnitudinis è terra caleſcente poſt Deucalionis diluuium procreatus ſerpens, quem Phœbus interemit, vnde Pythius eſt appellatus. Et in honorem eius ludi inſtituti, Pythia dicti. Ouid. 1. Metamorph.

Inſtituit ſacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ ſerpentis nomine dictos.

Sunt qui ſic dictum aſſerant ἀπὸ τῦ σύθεσθαι. At Macrob. 1. Satur. cap. 17. à σύθω, hoc eſt, σήπω, trahit, quòd nunquam ſine vi aliqua caloris efficitur putredo.

credo.

Tripodi, &c. Tripodes, à tribus pedibus dicti fuerunt, auctore Seruio super 4 Aeneid. mensæ in Apollinis Delphici templo, quibus superpositæ Phœbaides vaticinabantur, vel ex quibus responsa dabantur. Dicebatur etiam Cortina. Virgil: in 6. Aen. Neque te Phœbi Cortina fefellit. Fuerunt autem duo summæ huius oracula, Delphica & Pythia. Vide Eraſm. in prouerbio: Ex tripode.

Iam quo pacto. &c. Non probabile est, inquit, nuptias factas esse inter res inanimatas, cùm Hymenæus eorum sit qui sensus habeant. Præterea cùm in dubio sit an inter fluuios filia Daphne, an Ladon pater inter homines recensendus.

Amor res pessima, &c. Vnde Euripides, Βροτοῖς ἔρως κακὸν μέγα. Mortalibus amores quàm magnum malum. Qui bonis hominibus non conueniunt, nedum Apollini Deo. Rectè apud Diogenem Laertium Zeno: Amor est, inquit, concupiscentia quædam, in præstanti ingenio viros non cadens.

Viri mulieribus praestant, &c. ὑπερέχουσιν, viri superant, vincunt fœminas. Etenim fœminæ debiliores sunt moribus, quia frigidioris naturæ, vt de animalibus ait Aristoteles.

Refutationis Exemplum.

ARGVMENTVM.

Arion vectus à Delphino.

Falsum esse, quod Herodotus lib. 1. scripsit super Arione fidicine. De quo vide Gell. lib. 16. cap. 19. Ouid. 2. Fast.

Exordium a reprehensione.

Primam historiæ legem Cicero tradit esse, vt vera sit, nec admisceat aliquid falsi, quum Græci non seruando, sed creditu indigna turpiter confingendo fecerunt, vt fidem amiserint, & Græcia mendax creditur

Est enim lumen veritatis historia.

datur, & Herodoti scripta vana, atque mendaciis cõsuta, maximè ea, quæ super Arione prodita circumferuntur.

Ab expositione.

Arion, inquit, Citharœdus grandi pecunia, & re bona multa copiosus, Corinthum ex Sicilia, & Italia constituit redire. Nautas igitur Corinthios delegit, qui prædæ pecuniæque cupidi ceperunt consilium de necando Arione. Hic pernicie intellecta, pecuniam insidiatores haberent, vitam darent, orauit. Atqui nautæ imperarunt, vt iam statim coram desiliret præceps in mare. Homo ibi territus, spe omni vitæ perdita, id vnum rogauit, vt priusquam mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi vestimenta, & fides capere & canere carmen casus illius sibi consolabile. Quod orauerat, impetrat, atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stánsque in summæ puppis foro, carmen, quod ὀρθιον dicunt, voce sublatissima cantauit. Ad quod Delphinum inter vndas adnauisse, & dorso super fluctus edito Arionem vectauisse, incolumíque cum corpore cum cithara atque vestimentis illæsis, Tenarum in terram Laconicam deuexisse confirmat Herodotus.

Ab obscuro.

Ecquis asserat conspicuum atq; planum esse, Arionem in mare præcipitatum fidibus cecinisse, ipsum fluctibus non obrutum, nec citharam humoris impatientem aspergine marina corruptam, neque vestes à procellis absorptas, sed omnia integra, ipsumq; citharœdum saluum euasisse beneficio marinæ belluæ?

Ab incredibili.

Ab Arione fidicine magnam pecuniæ vim collectam admitto, licet idipsum multis difficillimũ creditu, cùm iuxta prouerbium, bonus cantor bonus cupidiarius, promúsque magis quàm condus. At quis, oro, tam demens, vt persuasum habeat fidicinem in tanta calamitate, & in tantis vitæ periculis constitutum se ornare, & canere potuisse? Porrò

quem-

quemadmodum nemini fidem feceris, Priamum in filiorum funeribus plausisse, & Nioben in tanto natorum luctu saltauisse: sic nemo crediderit, hominem in extrema necessitate, capitisque periculo fidibus delectatum cecinisse carmen non vulgare, rebus scilicet requirentibus habitum potius lugubrem, aut Musam quam vocant Caricam.

Verùm esto, concedatur illum potuisse canere, & delphinum musica demulsum: sed cùm sit omnium non solùm marinorum animalium velocissimus Delphinus, ocyor volucre, & telo acrior, iuxta Plinii sententiam, quomodo eiusdem dorso, potuit Arion pendere, vbi si commoda etiam fuissent retinacula, iis tamen fidibus intentæ manus vti non potuissent. Sed esto, non sit excussus: at quomodo vortices perferre potuit, & semper æstuantis, furentisque maris impetus, æquoreósque turbines atque procellas, quæ remos frangere, proras auertere, & maximas naues deuorare solent, atque submergere? *Ab impossibili.*

Quid ab historico magis alienum quàm ista mendacia confingere? Quid minùs conuenerit humanæ naturæ, quam in summo rerum asperrimarum periculo canere? Quid in truculentarum belluarum ad feritatem nataram naturam minùs quadrauerit, quàm eas, natiua rabie deposita mansuescere, placidorumque equorum officiis fungi, mariáque superequitantem hominem dorso portare? *Ab indecoro.*

Calamitatis dolor est comes, atq; luctus, prosperioris fortunæ cantus & lætitia: sed quomodo in summũ vitæ discrimen adductus Arion, lætitiæ vestimẽta potuit induere, musicisq; cantilenis indulgere? At idẽ in mare præcipitatus, quomodo emersit, quomodo marinis humoribus perfusus, & horrore perculsus, fides, quas inutiles aqua reddit, tractauit? quomodo societatis humanæ atq; rationis expers Delphinus, *A Contrariis.*

equum

equum domitum imitatus, citharœdum veluti equitem vexit, & monstrator itineris in portum, quē optauit homo, deduxit?

Ab inutili Quorsum ista tam absurda commenta, & inutilia vel auditu, vel relatu figmenta, vnde nulla morum cultura, nulla item ingeniorum commoditas promanat?

Epilogus. Finem modò faciam, ne in Herodotum innectus, calumniari videar, & prolixis verborum ambagibus vsus, molestijs afficiam eos, qui credulitatis vitio non laborantes, nouerunt mera deliramenta esse, quæ de Arionis fabula memoriæ sunt prodita.

Aliud refutationis exemplum.

Argvmentvm.

Vanum esse, Elpenora mutatum fuisse in porcum.

Exordium. Vt fabulæ Poetarum honestæ, delectandi gratia, vel docendi causa conscriptæ, laudem merentur: sic absurda, quorum nullus est vsus, mendacia, carbone notanda, minimeque sunt ferenda, cuius farinæ sunt ea, quæ finxerunt de Elpenore.

Circes fabulam explicat apud Xenophontem, primo memo. Socrates. Quem sociorum Vlysis vnum fuisse perhibent, & à venefica Circe, Solis ac Persæ filia mutatū in porcum, atque ex homine per pocula bestiam quadrupedem factum: iuxta illud Iuuenal. Satyr: 14. Cum remigibus grunnisse Elpenora porcis. Circes, inquit Horat: pocula nosti.

Quæ si (Vlysses) cum sociis stultus, cupidusque bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors,
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.

Ab exposi-tione. Quod figmentum nemo, præditus etiam Attica eloquentia perspicuum, aut planum fecerit homini rationis compoti.

Ab obscuro. Obscurior enim res est, quàm vt vlla dicendi

dicendi facultate queat illustrari, & intellectu tam difficilis, vt ne Apollo quidem (vt prouerbio dicunt) intelligat.

Quis tanto credulitatis vitio laborauit, cui verum esse videatur, hominem in porcum transformari potuisse, idque per fœminam, quæ vt viris infirmior est, ac ineptior: ita minus idonea ad capessendas atque sibi vendicandas diuinæ virtutis artes, quibus tanta miraculorum spectacula solent exhiberi, & virgula, vt aiunt, diuina suppeditari? *Ab incredibili.*

Ecqua ratione vel efficacia fieri potuit, vt humana facies in setosum porci caput transformaretur, manus cum digitis in pedes bisulcos transirent, & breuiter in animal deforme, terram semper spectans ac fodiens, conuerteretur homo? *Ab impossibili.*

Cui Deus os sublime dedit, cœlumque videre
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus. *Ab indecenti.*

Non decuisset Circem id attentare, vel sibi potenter arrogare, quod solius diuinæ virtutis est opificium. Ad hæc indecens admodum fuisset, humani corporis figuram, ad Dei similitudinem factam, in porcinæ membra conuertere, naturamque ratione diuina præditam, sordidissima pecoris carne dehonestare.

Veneficiis potens Circe fuerit, esto. Sed quomodo à triuenefica porrectum, quod haustum in stomachum traiici, peinde in visceribus absumi, atque confici solet poculum, potuit totum Elpenoris corpus immutare? Quis vnquam audiuit sumpta pocula secutas fuisse corporum transeuntium in alias transformationes, & non potius pristina membrorum figura permanente, sanitatem, vel aduersam valetudinem concomitatam? *Ab incoherenti.*

Quæ malè feriatorum hominũ deliramenta, cùm nihil bonæ frugis adferant, miror, quid Horodotum iuuerit ista confingere. Quid item vates impulerit *Ab inutili.*

scriptis

scriptis suis rata facere atque committere, vt verum perduret prouerbium: πολλὰ ψευδόνται ἀοιδοί: Multa mentiuntur poetæ. Quibus quilibet audendi semper fuit æqua potestas, vt Horatius ait.

Conclusio. Desinam plura de rebus vanissimis verba facere, ne diutius in iis immorato, mihi aliqua vaniloquentiæ nota possit inuri.

Aliud refutationis exemplum.

ARGVMENTVM.

QVòd vana sint, quæ iactant barbari de Hieronymo ob libros Ethnicorum, in primis Ciceronis, lectos, flagris cæso.

Exordium à dicentium reprehensione. Politiorum literarum hostes Cerite, quod Aiunt, cera digni sunt, quòd lapidem moueant omnem, vt studiosos à bonis literis retrahant. Etenim multa cõminiscuntur, vt bonos in erroris tenebras secum abducant. Sed videamus quænam inter cætera, quorũ infinitus est numerus, phantasmata confingant, ac immensa caui spirent mendacia folles.

Ab expositione. Diuus Hieronymus, inquiunt, cùm singulari disciplinarum studio flagrans, Ethicos scriptores, imprimis Ciceronem, lectitaret, nec profani studii finem faceret, per somnium ad Dei tribunal raptus est, vbi accusatus ad flagra damnatus fuit, vt documento esset libros Ethnicorum non esse legendos.

Ab obscuro. Quod hominum à musis alienorum figmentum à veritate remotissimum, Cimmeriisque (vt aiunt) tenebris obuolutum est. Etenim cui poterit ãpertũ atque clarum videri, hominem mortalem, non modò somno, sed etiam carne & ossibus grauatum, in cœlos rapi, in Dei conspectum produci, atque ibi ad maiestatis summæ tribunal virgis cædi, propter lectos cum iudicio libros Ethnicorum? A quorum

studiis

studiis nemo bonus vnquam, nemó quepius abhorrere solitus, sed potius omnia probare, quod bonum est tenere. Quomodo manifestum ergo fuerit, virũ sanctum vapulasse, quòd velut è luto gemmas, hoc est, quod in Ethnicorum libris optimum erat, collegerit, ac inde libris suis plurimum conciliarit lepo-ris, atque dignitatis.

Vltra fidem est singulari sanctimonia virum conspicuum, è lectulo suo raptum in cœlos, vt flagris cæderetur? deinde virgis percussum, in terras relatũ fuisse. Quod si verè contigisset, procul dubio semper à Poetarum lectionibus post data tergo pœnam abstinuisset. At idipsum minimè feciſſe eius scripta testantur. Sed per somnium fuit accusatus, per somnium damnatus, atque cæsus. Per somnium igitur res debent credi, quæ meræ verborum vmbræ sunt. *Ab incredibili.*

Quomodo carnalis homo super æthera ferri: quomodo imbecillitas humana præfulgidos cœlestis splendoris atque flammarum radios perpeti, fulgurantesque terribilis iudicis vultus sustinere potuit? Sed esto, potuerit id tolerare. Quomodo autem dormiens, nihilq; sentiens verbera potuit sentire? Quomodo se tanta formidine perculsum, & in pericula coniectum fuisse recordans, ad Ethnicorum libros redire. *Ab impossibili.*

Omniũ pessimi sunt homines, qui nobis fingunt, Deum illorum tortorem esse, quos è libris Ethnicorum, quod habetur inibi salutare, non piget excerpere, & in vtilitatem piorum memoriæ prodere: illis interim parcentem, qui segnes & ignaui bonas omnes disciplinas, quæ Dei Opt. Max. sunt munera, contemnunt, prauáque sua & viuendi consuetudine, & docendi ratione bonos offendunt, atque secum trahunt in perniciem. Et viro sancto parum conuenerat auctorum profanorum scripta legere, *Ab indecoro.*

si cog-

si cognouerat, ea sacris literis incommodare, aut le
gentibus nihil vtilitatis suppeditare. Esto, sint in i
nonnulla praua dogmata, magis tamen decuerit ma
la præterire, & aures obturare, quàm omnia ex æ
quo damnare.

Arepugnanti.

Scripsit quidem D. Hieronymus, ob lectos Cice
ronis libros se flagra passum, sed puellæ teneriori
quam à nimio poetices studio volebat retrahere,
scripsit per somnium accidisse. Quis inde, precor,
colligendum iurauerit, eloquentissimos Ethnicorum
libros non esse legendos? Quod per somnium, quo
rem actam intelligunt, pii credituri sunt, velut Græ
ci dicunt ὑπ' ὄναρ. Quo antiquo prouerbio significa
runt, id quod nulla ratione, nullo tempore audeat
sperare.

Sed quæ suis hisce mendaciis turpissimis commo
da nobis adferunt bonarum literarum hostes? Com
moda non videmus, experimur autem incommoda.
Etenim dum omnes sui similes, hoc est indoctissimos
cupiunt habere, talibus terriculis iuuentutem à lite
ris syncerioribus auocant, vt similes habeant labra la
ctucas. Ita grandiores hi facti, nulli vel rebus priuatis,
vel publicis vsui poterunt esse.

Facessant igitur elegantiorum literarum osores, ac
desinant per vanissimas de D. Hieronymo confictas
nugas iuuentutem ab Ethnicorum vtilissimis, & mo
res, & ingenia formantibus scriptis deterrere.

*Petrus Mosellanus copiosius & elegantius tractauit, cu
ius verba non piguit adscribere.*

ARGVMENTVM.

SI vnquam hoc dubium fuit, hoc vitii mortalium
mentibus natura insitum esse, vt quantum quisque
vel ipse iam sit assequutus, vel post se assequi posse
speret,

beret, tantum probet, & nihil nisi quod ipse facit, ectum putet: nunc certè dubium esse definet, postquam existunt, qui, quoniam ipsi optimos quosque riptores aut non legunt, aut, si legunt, non intelliunt, alios quoque ab eorum lectione deterrent: & uia errorem suum veris rationibus persuadere neueunt, mulierecularum more afflictas superstitiosum exemplorum minas confingunt. Nam quis desiosissimis istis desidiæ patronis credet, propterea D. Hieronymum, vt diuinarum ita humanarum literarum peritissimum, quòd Ethnicorum scripta legerit, cœlestis iudicij sententia condemnatum, de tergo fasisteciſſe? Operæ pretium autem est, quibus verbis bellam hanc suam, scilicet historiam narrent, exponere. Nam si veri quid haberet res, longè aliam faciem narratio ipsa haberet. Nam qui bene natos adolescentes hac fabula ab honestissimarum rerum studijs abducere conantur, quanquam mendaci veritatis tectorio abducere se posse profitentur, (sophistæ enim & sunt, & appellantur) tamen infelici adeo sunt ingenio, vt cautè mentiri, & fictionẽ celare non possint. Sic enim aiunt: S. Hieronymus cùm singulari quadam liberalium disciplinarum omnium studio flagraret, non satis habuit Philosophiam & Theologiam didicisse, insuper curiositate quadam proiectus, Ethnicos scriptores, & imprimis Ciceronem subinde legit. Placebant enim ei pulchra verba, quibus paganus ille in suis libris frequenter est vsus. Cõniuebat ad hæc aliquando Deus: sed cùm finem non faceret inutilis studij, per somnium ad Dei tribunal accersitus, de Ciceroniana lectione accusatur. Quid multis? Damnatus est ad flagra. Quibus multum diuque cæsus, satis docuit, non esse legendos libros Ethnicorum, præcipuè Ciceronis. Hæc est illa terrifica historia, quam vbique aduersum bonarum literarum

rum ſtudioſos decantant. Nam vt indocti medici no collyrio omnium oculos ſanant, ita miſeri iſti num hoc habent, quo inſciti æ ſuæ patrocinantur. Sed nunc quantum efficiant, videamus. S. Hieronymus inquiunt, ſingulari quodam liberalium artium ſtudio flagrauit. Quid ego audio? Sanctus erat Hieronymus, & tamen liberalium artium ſtudio flagrabat? Sancti ſanctè omnia & faciunt, & dicet. Vos verò hoc nomine in ius vocatum iactatis, quòd liberales diſciplinas audiùs legendo ſit ſectatus. Aut ergo Sanctus non erit Hieronymus, & diſciplinæ liberales erunt fugiendæ: aut ſi ſanctus Hieronymus, ſanctum erit & liberales artes tractare. At quis eſt tam impudens, vt Hieronymo ſanctitatis gloriam detrahet? Niſi fortaſſe dicitis tum cum Sanctum non fuiſſe, cùm prophanos auctores legeret? Dicite ergo mihi vllum tempus, quo à prophanis literis in totum abhorruerit. An eſt aliquis liber, aliqua epiſtola, aliquis commentarius eius ſcriptoris, in quo non prophana ſacris adiunxerit? Quòd ſi in ſcribendo ad prophanos auctores ſæpe reſpexit, quanto magis in legendo idem hoc feciſſe eum putabimus? Aut ergo ſanctitatis opinionem, quam ille ſibi ſumma eruditione, ſummaque pietate comparauit, ei detrahetis; aut, ſi hoc non audetis, mendacium veſtrum ipſi prodetis. Deinde ſi artes ab Ethnicis potiſſimum & inuentæ, & nobis traditæ, liberales ſunt, flagitium erit eas didiciſſe. Vix me contineo quin hîc ſophiſtis iſtis inſultem. Hoccine veſter vos docuit Ariſtoteles, liberale quod ſit, hoc idem & flagitium eſſe poſſe? Non virtus eſt liberalitas? O nouum acumen! Nam cùm quod liberale appellant, hoc idem vitioſum eſſe dicant, none ex virtute faciunt vitium? Vt cùm vitium omne ſit fugiendum, idem ſit iſtis & liberale & illiberale fugiendum pariter,

&

& expetendum. Vide quàm bellè cohæreant, quamque formalis sit, vt Gothi isti loquuntur, hæc narratio: Sed Philosophia ac Theologia contentus esse debebat, sicut doctor sanctus, & doctor subtilis, qui non curauerunt istas nouitates. Quam tu hic Philosophiã mihi somnias egregie Philosophiæ magister? Neq; enim credibile est vigilare eos, qui vllam artem liberalem à Philosophia separant. Miseri homines non didicêre Philosophiam non est dictata quædam nuper à nescio quibus, quæ posteà & in scholis alij alijs velut per manus tradidêre, de inuentionibus, de formalitatibus, de obligationibus, & similibus nugis, sed latius patere augustissimæ huius disciplinæ fructum. Nam cum totum Philosophiæ corpus ex tribus velut primarijs membris constet, sermonis facultate, naturalium rerum cognitione, & vitæ instituendæ ratione, singula hæc deinceps plurimas in se complectuntur partes. Etenim in sermone desideramus, vel vt cum rectè loquentium exemplo consentiat, id quod pollicetur grammatica, vel vt naturam cuiusque rei explicet, nunc quæ obscura sunt definiendo, nunc quæ multa & confusa sunt, diuidendo, nunc, quid cuique vel consequens vel repugnans sit, colligendo, quam vim dialecticen vocant: vel vt propriè, distinctè, copiosè, ornatè de quauis re proposita cum quadam audientium admiratione dicamus, quæ facultas propriè est oratorum. Sed naturæ cognitio latius etiam fines suos porrigit, cùm cœlum pariter, elementa, atque adeò, quæ in elementis sunt omnia ambitu suo circumscribat. Vitæ verò humanæ moderatio non in hoc est tota, vt quis suos ipsius mores ad virtutis præscriptum formet, sed maius etiam quidnam præstet, nimirum vt primùm nos ipsi, vitamque nostram: deinde domus, familiæq; curam: postremò ciuitatis ac reipub. administrationem

S. Thomas Aquinas: Subtilis, Iohannes Scotus.

Philosophia omnis ex quibus constat.

onem recta ratione instituamus. Et cùm ex vno Philosophiæ velut fonte innumerabiles disciplinarũ humanarum riui promanarint, & nullus scriptor, quantumuis Ethnicus, tam sit inanis, vt non scriptione sua in aliquam Philosophiæ partem incurrat, quæ (malùm) insania est, eum, qui Ciceronem in omni Philosophiæ parte summa cum laude versatum, diligenter legat, perinde criminari, ac si Philosophiæ terminos sit egressus? Quòd si Philosophiæ pars est Cicero, & qui Philosophiæ student, vel vestro iudicio, non solum non flagra, sed præmia merentur; qua, quæso, fronte fingitis nobis Hieronymum, cui præmium debebatur, cæsum flagris? Neque verò libet hîc quicquam exprobrare vel Thomæ Aquinati, vel Iohanni Scoto, quos tantopere venerari cuique per me sanè licet: illud tantùm dico, me nec sanctitatem detrahere Thomæ, nec Scoto subtilitates inuidere: sed quod additis, non curæ fuisse ijs nouitates, videlicet per nouitates Ciceronis lectionem intelligentes: agnosco Atticam istam vestram eloquentiam, & acumen miror, quòd, quæ annis supra mille sexcentis in eruditorum manibus fuerunt, ea præ nugis vestris nuper natis existimetis noua. Atque vtinam vobis, quibus tantum displicent noua, nunquam nouus contingat cucullus, nunquam nouæ crepidæ, sed semper pannis annisque obsitis, putridi pisces, & antiquata oua sint cibus.

A Consulatu enim Cic. ad Christi natalem anni 16. intercessere.

At suauius etiam est, quòd quo probabilius esset mendacium, causam lecti Ciceronis adiungunt, quia, inquiunt, placebant ei pulchra verba. Ecce verò alterum sermonis sophistici florem. Quid autem peccatum est, malle pulchra quàm spurca? Video quorsum tendatis: Hieronymum vestri similem optatis, hoc est, infantem. Deinde, vllumne verbum per se est pulchrum, an potius vt quodque rei vel pulchræ vel turpi

turpi inditum est, ita vel pulchrum vel turpe habetur? Quod si pulchra sunt verba, quæ pulchras res velut vestiunt & ornant, nonne in contrarium res vobis exit, vt quòd pro vobis adduxistis, hoc maximè vos oppugnet? Iam vt demus caulam hanc aliquid valere, illud quomodo consistet, quòd, quæ in alijs laudat Hieronymus, eorum culpa ipse plectatur? An non idem in epistola ad magnum oratorem & fatetur se profana legere, sacrisque intertexere, & qui hoc ante se fecerant, suoue etiamnum tempore facerent, eorum exempla non modò non reprehendit, verumetiam imitanda proponit.

Nonne Lactantium hoc nomine miratur, quòd ad Cic. eloquentiam cæteris propiùs aspirauerit? Non Basilius, summus mea sententia Theologus, nepotibus suis adolescentibus, quos ad diuinæ sapientiæ perfectionẽ erudiebat, omne genus profanorum scriptorum prudenter legendum iu sit? imò non Augustinus in futuro Theologo omnium penè humanarum literarum cognitionem desiderat? Nonne idem Ciceronis Hortensio (sic enim inscriptus est liber) velut duce, ad sapientiæ Deo dignæ studium primum se peruenisse palàm testatur? Et Hieronymum lecti Ciceronis pœnas graues adeò dedisse, credi vobis adhuc postulatis? Illi laudibus attollunt industriam eorum, qui ad æternæ sapientiæ templum ornandũ, populi Israelitici exemplo, peregrinas conferunt opes, vobis non satis est vos ipsos velut fucos quosdã, in aluearium nihil importare, insuper in alijs in hoc genere laborantibus obstrepitis, & ficti exempli horrorem opponitis. Sed quid ego horum exempla commemoro? Ipse adeò Paulus, qui Christi suo ore loquentis periculum minatur, Ethnicorum poetarum versibus in Euangelij gloriam abusus est. Quid autem, si ostendam, quod vos impudenter adeò asseue-

ueratis, hoc ne fieri quidem potuisse? Quid si hoc ex vestris ipsorum verbis conuincam? Quid si hoc vestrum commentum ab ipso adeò Hieronymo palam rideri alicubi comprobem, deinc ępsne tale aliquid studiosis hominibus obgannire audebitis? per somnium vobis Hieronymus acculatur, per somniũ damnatur, per somnium cæditur. O nouum iudicium! In Areopago olim iudicia noctu habebantur, sed vigilantibus reis: hic reus cùm altum adeò dormiat, vt etiam somniet, ad tribunal protrahitur, acculatur, damnatur, cæditur: quî fieri potest, vt dormiens causam dicat: vt omni sentiendi facultate destitutus, flagorum ictus sentiat? Nonne ipsa somnij vox totum hoc quod factatis somnium, aut si quid somnio vanius est, esse ostendit? Atqui venit in mentem, quo potissimum vitantur fabulæ illius decantatores. Hieronymus, inquiunt, ipse scribit tale quid sibi accidisse. Fateor, sed scripsit inuenis, calentibus adhuc in eo Rethorum studijs quorum professio est, fictis etiam narrationibus ad suum negotium abuti. Scripsit puellæ, cuius ingenium parum firmum, talibus terriculis ab immodico Ethnicæ lectionis studio absterrere prudentis erat. Scripsit apta verbis, aptis figuris, ea præfatione somni pariter & febriculæ, vt cauto firmoq; lectori cõmentum ne posset quidem imponere. Scripsit in familiari priuataque Epistola, stylo ad puellarum infirmitatem accommodato. Alioqui ter periurum facietis Hieronymum. Primum qui post iudicium illud vestrum, quo lectionem Ethnicorum abiurauit, ad libros profanos toties redierit: deinde, qui aliis generis libros non modò legendos permittat, verum etiam suadet. Postremò, qui in defensione sua multis annis, postea quam ad Eustachium de somnio hoc scripserat, exactis Rufino lectionem Ethnicorum pro crimine ob-

ſcienti reſponderet ſomnium eſſe, quod Euſtachio ſcripſiſſet: ſomnijs autem ſcripturarum authoritate fidem non habendam. Quid expectatis amplius? ipſe Hieronym. iam non minùs eruditione vitæque ſanctimonia, quàm ætate perfectus, quod iuueni vbi ad Euſtachium ſcribenti excidit, merum fuiſſe ſomnium confitetur. Sed vereor planè, ne ſint quibus prolixa hæc de ſomnio diſputatio quendam tædij ſomnum adduxerit: tantum abeſt, vt ne cui fabulam hanc perſuadeam, metuam.

Elegantiſſima M. Porcij Catonis Conſulis ad populum oratio: qua fœdum Bacchanalium ritum reprehendit, ex T. Liuio

NVlli vequam concioni, Quirites, tam non ſolùm aptæ, ſed etiam neceſſariæ hæc ſolennis cõprecatio Deorum fuit, quæ vos admoneret, bos eſſe Deos quos colere, venerari precariq; maiores veſtri inſtituiſſent, non illos, qui prauis & externis religionibus captas mentes, velut furialibus ſtimulis ad omne ſcelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, inuenio: ſi aliquid ignorabitis, ne locum negligentiæ dem: ſi omnia nudauero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixero, minus quàm pro atrocitate & magnitudine rei dictum ſcitote eſſe. Vt ad cauendum ſatis ſit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia totam iam pridem Italia, & nunc per Vrbem, etiam multis locis eſſe, non fama modò accepiſſe vos, ſed crepitibus etiam, vlulatibuſq; nocturnis, qui perſonant tota Vrbe, certũ habeo. Cæterũ, quæ ea res ſit ignorare: alios Deorũ aliquẽ cultũ, alios conceſſum ludũ & laſciuiã credere eſſe: & qualecunq; ſit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinẽ meorũ attinet, & dixero multa millia hominum eſſe, illicò neceſſe eſt

Bacchanalia hæc Sp. Poſthumio Albino & Qu. Martio Philippo Coſſ. vigerunt.

exterreamini, nisi adiunxero, qui, qualesque sint. Primùm igitur mulierum magna pars est, & is fons mali huiusce fuit: deinde simillimi fœminis mares stuprati, & constupratores, fanatici, vigiles, vino, strepitibus, clamoribusque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires coniuratio, cæterùm incrementum ingens virium habet, quòd in dies plures sunt. Maiores vestri, ne vos quidem, nisi cùm aut vexillo in arce posito comitiorum causa exercitus edictus esset, aut plebi consilium Tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset, fortè temere coire voluerunt: & vbicunque multitudo esset, ibi & legitimum rectorem multitudinis censebant debere esse. Quales primùm nocturnos cœtus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? Si quibus ætatibus initientur mares, sciatis: non misereat vos eorum solùm, sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos iuuenes, milites faciendos censetis, Quirites? ijs ex obscœno sacrario eductis arma committenda? hi cooperti stupris suis, alienisque, pro pudicitia coniugum ac liberorum vestrorum ferro decernerent?

Minus tamen esset, si flagitijs tantum effœminati forent (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abstinuissent. Nunquam tantum malum in Repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid scelere peccatum est, ex vno illo sacrario scitote ortum esse. Nec omnia in quæ conuranerunt edita facinora habent, adhuc priuatis noxijs, quia nondum ad Remp. opprimendam satis virium est, cõiuratio sese impia tenet. Creuit & serpit quotidie malum: iam maius est, quam capere id priuata fortuna possit: ad summam reip. spectat; nisi præcaueritis, Quirites. Iam huic diurnæ legitimæ

gitimæ ab Consule vocatæ par nocturna concio esse poterit. Nunc illi vos singuli vniuersos concionantes timent : iam vbi vos dilapsi domos & in rura vestra veritis, illi coierint, cõsultabunt de sua salute, simul ac vestra pernicie : tum singulis vobis vniuersi timendi erunt. Optare igitur vnusquisque vestrûm debet, vt bona mens suis omnibus fuerit : si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum cum quibus in omne flagitium & facinus coniurauit, non suum iudicet esse. Ne quis etiam errore labatur vestrûm quidem, non sum securus. Nihil enim in speciem fallacius est, quàm praua religio. Vbi deorum numen prætenditur, celerius subit animum timor, ne caudibus humanis vindicandis diuini iuris aliquid mixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta Pontificum, Senatusconsulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum, auorumq; ætate negotium est magistratibus datum, vt sacra externa fieri vetarent? sacrificulos, vatesque foro, circo, Vrbe prohiberent? vaticinios libros conquirerent, comburerentque? omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? Iudicabant enim prudentissimi viri, omnis diuini humanique iuris, nihil æquè dissoluendæ religionis esse, quàm vbi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus sum, ne qua superstitio agitaret animos vestros, quum demolientes nos Bacchanalia, discutientesque nefarios cœtus cerneretis.

Omnia Diis propitiis, volentibusque ea faciemus : qui quia suum numen sceleribus libidinibusque contaminari indignè ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt : nec patefieri vt impunita essent, sed vt vindicarentur, & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi col-

legæque meo mandauit: nos ipsi, quæ nobis agenda sunt, impigrè exequemur: vigiliarum nocturnarū curam per vrbem minoribus magistratibus mandauimus. Vos quoque æquum est quæ vestra munia sunt, quo quis loco positus erit, quod imperabitur, impigrè præstare, & dare operam, ne quid fraude noxiorum periculi, aut tumultus oriatur.

De Confirmatione, siue adseueratione, quæ Græcis dicitur κατασκευὴ.

Cap. VI.

CONfirmatio, vel Asseueratio, est propositæ rei comprobatio. Confirmanda verò sunt, quæ neque prorsus manifesta sunt, neque omnino fidem, vt fieri possint, habent, sed quæ medium ordinem seruant. Qui autem confirmare instituunt, omnibus capitibus confutationi contrarijs vtentur. Primùm enim laudent eum, qui dixit, quod confirmandum est: Deinde rem exponant: Posteà contrarijs eorum, quæ diximus comprobent ipsum.

Pro	Obscuro	Quidem	Manifesto
	Incredibili		Probabili
	Impossibili		Possibili
	Repugnante		Cohærente
	Indecoro		Decente
	Inutili		Conferente

Sanè hæc quoque confirmationis exercitatio omnem vim artis intra se complexa est: cuius exemplum, Verisimilia esse quæ de Daphne referuntur cõtinens, tale erit.

Poeta

Poetas quisquis vituperat, ipsas mihi vituperare Musas videtur. Si enim quæcunque canunt Poetæ, Musis instincti profundunt, quid ni planè Musis bellum indicit, qui poetarum reprehendere conatur inuenta? Ego quidem omnium poetarum sententiam comprobo, illius autem maximè qui Daphnem ab Apolline esse amatam, sapienter protulit. Sed quænam sunt, quibus fidem non adhibent? Daphne, inquiunt è Terra nata est, & Ladone. *Exordium à laude dicentium.*

Cur hoc apud Deos incredibile? Nónne rebus omnibus aqua & terra sunt origo? Nónne semina rerum omnium elementa præbent? Si verò quicquid gignitur, procedit ex terra & aqua, nimirum Daphne eisdem orta est, quibus omnia principiis Ladone & terra, genita scilicet inde, vnde cuncta procreantur. Superabat autem Daphne facie reliquas omnes: rectè quidem. Quæcunque enim primò è Terra emittuntur, cum naturæ pulchritudine producuntur, & primo velut natiuo, proprió que conspicua decore pulcherrima videntur. Multæ autem mutationes corporibus speciosissimis tempore accidunt: quæ verò recens nata primùm apparuerunt, ea formosissima, veluti quæ nullum adhuc decoris sui damnum passa sunt, blanditissimè oculos nostros morantur. Rectè igitur Daphne forma præstabat primùm ex Terra procreata. *Expositio rei a Manifesto.*

Ob cuius admirandam pulchritudinem Pythius amore captus est, non iniuria. Quicquid enim in terris est, quo res vllæ sunt conspicuæ, atque admirandæ, id omne à Diis ipsis tributum est. Si verò bonorum omnium amabilis in primis est pulchritudo, quid mirum si iucundissimum Deorum munus, Deum quoque habuit amatorem? Quæ enim Dij donant, ea omnes amore prosequuntur. *A probabili.*

Cona-

A possibili. Conabatur autem amans Deus suo desiderio mederi: sic enim res habet: Virtutes non sine labore comparantur, & opus est sudore, quisquis eas assequi velit. Hinc ergo laborabat amator, nec tamen desiderans amicam comprehendit. Ingens enim est virtus, nec ad extremam ipsius metam quisquam potest peruenire. Aiunt igitur amare Phœbum, non terram scilicet, nec Deorum maiestatem vanis commentis dehonestantes, sed virtutis ostendentes naturam, vt Apollo sit qui virtutem quærit, ipsa verò virtus, Daphne.

A cohæreti. Fugientem puellam mater excepit. Cuncta enim quæcunque sunt, mortalem sortita naturam, ad ea, vnde orta sunt, festinant reuerti. Idcirco in terram cecidit Daphne, ex terra prognata.

A decensi. Accipiens autem puellam mater, pro ipsa reddidit arbustum. Vtrumq; opus terræ proprium, vt in hanc homines cadant, & arbores ab ea nascantur.

A conferenti. Procreatum autem arbustum Apollinis honori dicatum est: Dij enim extra prouidentiæ suæ complexum ne arbusta quidem reliquerunt, sed coronantur è natis, & primitiæ prodeuntium è terris, ipsis sacrantur. Sed & arbor diuinationis facta est merces atque symbolum. Hoc autem conueniens puto. Daphnem enim poetarum multi σωφρονα, id est temperatam appellant, & oracula dare, à temperantia prouenit.

Conclusio. Itaque quoniam puella voluptatum expers fuit, virtutibus consecratur. Neque enim posset futurorum esse capax, qui laborat intemperantia, contaminatũ habens fœda libidine pectus: quas ob res poetas admiror, & laudo, ipsum veneror carmen.

SCHO-

SCHOLIA.

COnfirmationem Græci vocant κατασκευὴν à verbo κατασκευάζειν, quod est parare, fabricari, quo vtitur Apostolus ad Hebr. 9. Σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρότη, ἐν ᾗ ἦτε λυχνία, &c. id est, tabernaculum factum fuit primum, in quo lucernæ. Est & probare, & confirmare. Vnde κατασκευὴ, probatio, astructio, demonstratio, item structura vocatur ab Halicarnasseo, hoc est opificium Rhetoricum, & artifex compositio.

Quisquis vituperat, &c. In Aphthonio habetur ποιηταῖς ἀντερῶν, αὐταῖς ἀντερεῖν δοκεῖ ταῖς μούσαις, vnde locum hunc sic alii vertunt: Quisquis vatibus contradicit, ipsis Musis videtur contradicere.

Musis instincti, &c. Socrates apud Platonem de recta nominum ratione dicit, Musarum & musicæ nomen deductũ ἀπὸ τοῦ μοῦσθαι, id est, inquirere: si quis enim vult Musis familiaris esse, ei opus est indagine, & studio sapientiæ. Etenim qui ad Musas aspirant, opus habent non parua inquisitione atque labore. Vnde Propertius lib. 3.

Non datur ad musas currere lata via.

Musis autem instinctos, ait, hoc est, diuino furore concitatos, & impulsos. Diuinum enim poetarũ genus est, atque Diis agitur, vt ait Plato de Legib. 3. Idem de furore poetico: Non arte, inquit, sed diuino afflatu mente capti, omnia præclara pöemata canunt: Quem furorem ἐνθουσιασμὸν appellant, numinis adflationem, quam Budæus de Asse primo interpretatur vim dicendi, & scribendi diuinitus inferuefactam. Hanc libro 1. de Rap. Proserp. Claudianus intelligens inquit:

Raptoris thalamos audaci promere cantu
Mens congesta iubet: gressus remouete profani:

Iam

Iam furor humanos nostro de pectore sensus
Expulit, & totum spirant præcordia Phœbum.

Huc item Ouid. 6. Fast. respiciens, ait:

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.
Impetus hic sacræ semina mentis habet.

Idem libro de Arte tertio.

Est Deus in nobis, sunt & commercia cœli:
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Cur hoc apud Deos, &c. Græcismus est, παρὰ τῶν θεῶν, παρὰ τὸν θεόν. Hoc est, per Deos, per Iouem.

Superabat facie, &c. Quoniam Daphne omnium pulcherrima fuit, non dubium est, quin Apollinem potuerit in amorem sui sollicitare. Certè pulchritudinem Aristoteles dicebat quauis epistola efficaciorem commendandum. Theophrastus silentem fraudè appellabat: Plato prærogatiuam naturæ, quæ paucis soleat contingere. Carneades dicebat, ἀδορυφόρητον βασιλείαν id est, regnum absque satellitio. Meminit Erasm. Apophtheg. 6. Sunt qui pulchritudinem in tria distinguunt: aliam referunt laudabilē esse, vt formosam faciem: aliam vsui deseruire, vt instrumentum & domum quæ præterquàm quòd speciosa sunt, vsibus nostris commoda etiam sunt: Tertiam legibus studiisque constare, eamque humanæ vitæ commodis maximè consulere. Cuius meminit Diogenes Laertius lib. 3. de vitis Philosophorum. Hæc in æternum perdurans omnium est pretiosissima. Vnde Ouid. 3. Tristium eleganter ait:

Nempe dat, & quodcunque libet fortuna rapitque:
Irata & est subitò, qui modò Crœsus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingenijque bonis.

Multæ mutationes, &c. Hoc est, pulchritudo recens producta peramabilis est, tēporis autē cursu vitiatur. Hinc pulcherrimè Ouid. de arte amandi secundo ait:

Forma

Forma bonũ fragile est: quãtumq; accedit ad annos,
Fit minor, & spatio carpitur illa tuo.
Nec semper violæ, nec semper lilia florent,
Et riget amissa spina relicta rosa.
Et tibi iam venient cani, formose, capilli,
Iam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Iam molire animum, qui duret, & astrue formam:
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Idem 2. Tristium ad filiam Perhillam:

Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaque in antiqua fronte senilis erit.
Iniiciéque manus formæ damnosa senectus,
Quæ irrepitum passu non faciente venit.

Notabis obiter, Aphthonium iuxta suas præceptiones, non ea confirmare, quæ omnino fidem, vt fieri possint, non habent. Et Quintil. lib. 3. cap. 6. Illud frequens est, inquit, vt ea quibus minus confidimus, omittamus. Hinc silentio præterit, ac transit Daphnen in vndis educari, aut in medijs terræ matris visceribus vitam exigere potuisse. Tractari tamen exercitationis gratia possunt, cùm confirmatio atque refutatio sint veluti quædam imagines rerum illarum, quæ in veras & iustas causas incidunt, hic seorsim, quasi per lusum, tractatæ, vt in his iuuentus exercita possit ad veras ac graues causas agendas accommodatior reddi.

Quæ dii donant, &c. Sic argumentatur:

Qui amat pulchritudinem, non hominum, sed deorum munus amplectitur.

Pythias amat pulchritudinem:

Ergo non hominũ sed Deorũ munus amplectitur.

Virtutes labore comparantur, &c. Transit ad eam fabulæ partem confirmandam, qua poetæ dicunt, Daphnen ab insequente Phœbo, teneramque puellam, à Deo non fuisse comprehensam. Quod difficile

confir-

confirmatu visum reliquit, & ad allegoriam transit. Per Daphnen, inquit, virtutem intelliges, per Apollinem virtutis sectatorem. Quemadmodum is qui virtutem sequitur, non facilè comprehendit eam, ita Daphne captu difficilis erat Apollini. Etenim difficilia quæ pulchra.

Et via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemq; aditum primò spectantibus offert:
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.

Terra omnium communis mater.

Mater excepit, &c. Etenim terræ propter merita indiderunt venerationem materni nominis. Nascentes enim excipit, sustinet, postremò cõplectitur gremio, vt Plin. ait lib. 2. cap. 65.

Apollinis honori, &c. Triplicem, inquit, potissimũ vtilitatem adfert Daphne in laurum conuersa; honorem & decus Apollini, Diis reliquis coronas, quibus exornantur, & diuinandi artis indicium insigne.

Primitia, &c. Nouæ fruges. Quas olim veteres non degustabant, nisi prius τὰς ἀπαρχὰς Diis Sacerdotes immolassent. Vide Erasmum in prouerbio, μηδὲ ἀπὸ χυτρεποδῶν ἀνεπιῤῥέκτων ἀνέλεντα ἴθειν μηδὲ λοεῖθαι.

Confirmationis exemplum paulo copiosius à Petro Mosellano tractatum.

ARGVMENTVM.

Quòd verum sit, quod Virgilius scriptum reliquerit, Didonem amoris impatientia mortem sibi conscisse: confirmationis exemplum.

Quanta fuerit priscorum hominum industria in comparandis sapientiæ monumentis, quæ posteris suis relinquerent, cùm aliis rebus multis constat, tum vel maximè per hoc indicatur, quòd quæ eximiæ cuiusdam Philosophiæ documenta existimabant, ea

non

non temerè literis mandabant, sed Musica numerorum suauitate condita, posteris legenda tradebant. Cuius laudis, ab Hebræis ad Græcos deriuatæ, vt Latini quoque homines participes fierent, si quilquã alius, Virgilius certè effecit. Nam is cùm humanarũ rerum imaginem in Aenea suo mortalibus proponere, ac per hunc, quod cuique vel sequendum vel fugiendum esset, docere statuisset, non satis habuit fictis interim personis veros affectus repræsentare, id quod alioqui poetæ spectare solent, verumetiam vera pleraque admiscuit, inter quæ verissima esse censenda sunt, quæ vt ab insano amore adolescentes deterreat, de Didone Carthaginensium Regina amoris impatientia mortem sibi consciscente cõmemorat: grauiúsne an iucundius, nec dum statuo. Narrat enim Aeneam, parte classis naufragio amissa, Carthaginẽ in Africam delatum; vbi cùm hospitio Didonis veteretur, Reginá pulcherrimi viri primùm admiratione, deinde & amore captam: Postremò amorem consuetudine mutua adeò confirmatum, vt cùm Aeneam aliò vocantibus rebus persequi non liceret, amoris impatientia furere inciperet, teque ipsa interimeret. Quid, obsecro, apertius probabiliusque narrari posset? Quid omnino est in toto hoc narrationis contextu tale, quale in fictis argumentis esse solet? Cohærent omnia, vsitata sunt omnia, & iam multis cõsimilibus exemplis probabilia. Nec vllum est verbum quod mendacij suspicionem facere possit. Constat enim, Troia capta, Aneæ vnà cùm socijs domo profugi classem mari sursum ac deorsum iactatam. Constat Didonem fratris iram fugientem in Africam veniße, Carthaginem condidisse, regnum nouum instituisse. Et quid noui si regina similibus casibus iactata profugum Aeneam hospitio excepit: Si tanti Herois virtutes tum ex ipsius formæ dignitate, tum

verborum

verborum grauitate mirata est? Si quem admirabatur, eius etiam amore paulatim ardere cœpit? Primùm mulier annis pariter & corpore virens? Deinde regalis luxus stirpitu lascina, & cui quod libuit etiam licuit? Postremò gustatæ quondam genialis dulcedinis desiderio iam dudum æstuans, ac maritũ sibi destinans? Ipse muliebris sexus per se infirmus, natura sua lubricus est, & cum alijs affectibus, tum verò maximè amoribus est obnoxius. Nam ij quanquam tristem ferè exitũ habent, tamen cùm ad se homines incautos inuitant, prima specie multũ quantũ suauitatis, quantũ deliciarũ, quantũ mellis pollicentur. Et quid attinet hîc exempla cõmemorare multarũ, quæ non, vt Dido, ignoscendo, sed illiberali planè, & pudendo amore superatæ sunt? Quis nescit Pasiphaen, Cretẽsis Regis filiam tauri amore correptam insaniuisse? Quis ignorat Clytemnestram Aegisthi adulteri amore pollui, quam Agamemnonis mariti laudatissimi principis triumphalem reditum expectare maluisse? Et credibile non erit Didonem ab omni parentũ ac maritali iure liberam, Reginam luxu barbarico diffluentẽ Aneæ regis hospitis amore tactã fuisse? Sed datis Aeneam Carthaginem appulisse, hospitio Didonis vsum, Didonem hospitis amore inflammatam. At flammæ eius tantam vim non fuisse, vt cum Aenea suo potiri illa amplius non posset, tum vim ipsa sibi attulerit: hoc verò incredibile vobis videtur? Quasi verò non sit tantus amoris furor vt ad moriendum viros etiam compellat, ne dum fœminas. An nõ audistis Herculem ipsum fortissimũ Heroem quo nomine in Deorum numerum à superstitiosa antiquitate positus est, amoris impatientia incendiũ sibi ipsi struxisse? Et qui affectus fortissimum viri pectus expugnauit, fœminam ad suam ipsius necem adigere non poterit? Vanum autẽ sit hoc exemplum, nisi minores etiam

Amoris furor.

etiam affectus hoc à viris sapientiæ opinione clarissimis impetrarũt. Quis inter philosophos laudatior Aristotele? At is cùm quamobrem toties se reciprocaret Euripus, inuenire desperasset, ipso desperationis mœrore scribitur extinctus. Quot autẽ nobiles Romani gloriæ studio mortem voluntariam susceperê? Non Cato Vticensis superatarum partium ignominia, ad suam ipsius cædem impulsus est? Non Lucretia, ereptæ pudicitiæ dolore ferrum in se ipsa defixit? Quid autẽ quòd & leuissimi affectus, nempe gaudij immoderatus sensus, matronas aliquot Romanas extinxit? Credendum est enim incorruptis Titi Liuij grauissimi rerum humanarum scriptoris monumentis. Quod ergo viris & fortitudinis, & sapientiæ gloria spectatissimis leuiores animorum motus extorserunt, hoc vehementissimus omnium affectuum amor non efficiet? Quis ita desipiet, vt hoc credat? quis non audit vulgò iactari prouerbium, Amanti nihil esse difficile? Quis non videt hac causa cæcum pingi Cupidinem, quòd qui huius sagittis sunt tacti, sine sensu vel mortis viuant, nihil reuereantur, neque parentes, neque amicos, nihil exhorreant, neque infamiæ probra, neque vitæ pericula, sed cæcorum more ipsi se præcipitent. Sed enim poeta fuit Virgilius, & vulgare est, poetas fingere omnia: ridiculum verò non quid, sed à quo quid dicatur, attendere, perinde ac si dictorum factorumque veritas à dicentium scribentiúmue persona pendeat. Poetam esse Virgilium non negamus: sed nihil veri ab eo scriptum esse, hoc verò contendere magna est impudentia. Quid enim eorũ, quæ in Aeneæ sui clypeo de Romanis expressit vanũ est? Neq; si aliquoties fictis imaginibus veritatem adumbrãt poetæ, propterea & quicquid versu scribitur, pro ficto habendũ est. Alioqui si versuũ mensura non nisi mendacijs adhibetur, quid faciemus Empedocli,

Cupido cur cæcus pingatur.

quid

quid Lucretio, qui rerum naturas versibus sunt prosecuti? quid Lucano belli ciuilis historiam hexametris numeris canenti? imò quid Dauidi, & quibusdam alijs, qui diuino spiritu afflati, diuinæ sapientiæ arcana vario carminum genere contexuere? Eant ergo qui veri fidem poetis detrahunt, in primis Virgilio, vt quem cùm alia multa, tum quæ de Didonis amore commemorat, verissimè tradidisse, posthac non nisi impudentissimus negare possit quisquam.

Aliud confirmationis exemplum.

ARGVMENTVM.

Verum esse quod Herodotus scripsit,

Arion. Arionem fidicinem à Delphino Tænarum deuectum.

Exordium ab authoris laude. Iniquus rerum æstimator, & ad faciendam iniuriam natus videri potest, qui mendacij coarguere audeat Herodotum. Cuius historiæ magna semper cum voluptate atque cõmodo sunt lectæ. Quem dulcem & candidum acerrimi vir iudicij Quintilianus prædicat. Huius vel vnius centuriam longè pluris, quàm iniqua multorum Zoilorum iudicia, facere merito debent omnes studiosi, & credere omnia, quæ memoriæ prodiderit Herodotus, vt candidissima, sic verissima esse, maximè quæ super Arione conscripserit. *Lib. 10. c. 1*

Ab expositione. Citharœdum Arionem multas arte musica diuitias contraxisse memorat, eumque, ab inhiantibus prædæ nautis Corinthijs in mare desilire compulsum, cecinisse. Præcipitem autem datum, à Delphino exceptum, & cum pretiosis vestimentis, atque cithara saluum in terram Laconicam deuectum.

A manifesto. Satis admirari non queo, tam obtusi quempiam ingenii esse, cui subobscurum videatur Citharœdum ditari,

ditari, maximè eum, qui in ſummo pretio habitus ob ſingularem artis Muſicæ cognitionem, oculos omnium in ſe conuerterit, qui non delicijs diffluens, nec prodigus, ſed virtutis ſtudioſus fuerit, amans patriæ, & amicorum ad quos venire vt copia ſua illorum inopiam ſublenaret, decreuerat. Et electro pellucentius eſt, nautas hominum eiuſmodi ſentinam eſſe, qui lucri gratia omnium facinorum genera patrare non exhorreſcant. Delphinos autem placidiſſimos hominum amore capi, atque geſtatores peramico vehendi ſtudio patienter hominem aſcenſorem ferre, non eſt nouum, nec obſcurum. Nam & Athenæus refert, dilectum à delphino puerũ, qui vbi cum alijs ex palæſtra ad mare proceſſiſſet, natabat, natanti autem ex pelago Delphinus occurrebat, et dorſo ſuſceptum in altum ferebat, deinde continenti reſtituebat. Et Pauſanias lib. 1. memorat, Melicertam in mare cadentem, ſuſceptum à delphino, & vectum vſque ad Corinthiacum Iſthmum. Hæc ſi cui nondum aperta ſatis videbuntur, paulo pòſt adijciam, quibus intelliget longè planiora facta.

Nautæ ſceleratiſſimi.

Atqui non veriſimile eſt, inquiunt, hominem in ſupremo capitis periculo, ſummoq; luctu canere potuiſſe. Sed ignorant ſtolidi, virum (qualis ſine controuerſia fuit Arion) ſapientem, nullis aduerſis caſibus ſuccumbere, nec animum deſpondere, ſed omnia fortunæ truculentioris ludibria, velut iocos meros, ac ludos æſtimare ſolitum, vt non immeritò Horat. dixerit:

A credibili.

Ad ſummum ſapiens, vno minor eſt Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, Rex deniq; regum:
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent,
Fortis, & in ſeipſo totus teres, atque rotundus.

Cur igitur à fide alienum videatur aduerſitatis

tempore talem Arionem apparuisse, qualis fuerit in prospero? Cur non verisimile sit, in mortis cõtemptu se velut ad nuptiale epulas iturum, vestimento exornasse, cecinisse item voce læta, quo viri fortioris intrepidum animum declararet. Imbutus philosophico studio didicit mortem non fore timendam, nec malam putandam, quam bona vita præcessisset. Arridebat exemplum Socratis, qui moriens etiam iocatus est. Nam cùm frigerent ei præcordia, Debemus, inquit ô Crito Gallum Aesculapio: perinde quasi sumpta potione medica conualuisset.

A possibili. Sed quo pacto fieri potuit, inquiunt, vt à bellua & eadem velocissima potuerit per fluctuum procellas deportari? memorabilium cunctarum rerum expertes viri, nimis ignorant dorsum delphini repandum esse, quo veluti receptaculo Arionem à procellarum impetu atque impulsu tantum consedisse. Ignorant Delphinũ, non tantùm hominis amicum animal, verum & Musica arte mulceri symphoniæ cantu, & præcipuè hydrauli sono capi. Hominem non expauescit vt alienum, pro voce gemitus humano similis, obuiam nauigijs venit, alludit exultans, certat etiam & quamuis plena præterit vela. Diuo Augusto principe, Lucrinum lacum inuectus delphinus, pauperis cuiusdam puerum ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantem, cùm meridiano immoraris appellatum eum Simonis nomine sæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexisset, miro amore dilexit, quocunque diei tempore inclamatus à puero (quamuis occultus, atque abditus) ex imo aduolabat, pastusq; è manu præbebat ascensuro dorsum, pennæ aculeos velut vagina condens, receptumque Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat. Simili modo reuehens pluribus annis, donec morbo extincto puero subinde ad consuetum locum ventitans, tristis, &

mœrenti

mœrenti similis ipse quoque (quod nemo dubitauit) desiderio expirauit. Alius in Aphrico littore Hippo-nis Diarrhyti simili modo ex hominum manibus ve-scens, ferensque se tractandum, & alludens natanti-bus, impositoque portans vnguento perunctus à Fauiano Proconsule Africæ, & sopitus, vt apparuit, odoris nouitate, fluctuatúsque similis exanimi, ca-ruit hominum conuersatione, vt iniuria fugatus, per aliquot menses, mox reuersus, in eodem miraculo fuit. Similia de puero in Iasso vrbe Cariæ memoran-tur, cuius amore captus delphinus, dum abeuntem in littus auidius sequitur, in arenam inuectus, expira-uit. Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitij fuisse interpretatus. In eadem vrbe Iasso Egesidemus scribit, & alium puerum. Hermiam nomine, similiter maria perequitantem (cùm repentinæ procellæ flu-ctibus exanimatus esset) relatum, delphinumque causam lethi fatentem, non reuersum in maria, atque in sicco expirasse. Hoc idem & Naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum Ea-dem Amphilochij & Tarentini de pueris delphinis-que narrant. Quæ faciunt, vt credatur esse possibile, Arionem citharœdicæ artis, interficere eum nautis in mari parantibus, ad intercipiendos eius quæstus, e-blanditum, vt prius caneret cithara, congregatis can-tu delphinis, cùm se iecisset in mare, exceptum ab v-no, Tænarumque in littus peruectum, vt ait Plin. lib. 9. cap 8. Plura apud Plin. lib. Epist. 9. ad Caninium. Eadem habet Gell. lib. 7. cap. 8.

Quare non hiulca, nec dissoluta videantur Hero-dotti scripta, veluti puluerem, vt aiunt, oculis offun-dentia, quibus asserit infracti pectoris Arionem in summo discrimine rerũ cecinisse, præclarũq; virtutis suæ specimen atq; documentũ dedisse. A musices itẽ *A conse-quenti.*

amatore delphino citharœdum per maria vectum, incolumemque conseruatum.

A decoro. Iam inter vehendum quid magis Arionem decere potuisset, quàm grati animi specimen exhibere, atq; animalium amicissimum homini vectorem dulcedine cantus oblectare? Et quid delphino magis conuenire, quàm quod cum hominibus habere gaudet amicitiæ fœdus, ipsis rebus comprobare, officioque vehendi gratiam, quàm optimè nouit, atque potuit, referre? Testimonio sit Coeranus ille Milesius, qui delphinum à piscatoribus captum, iam interficiendi pretio redemptum, mari reddidit. Postea naui, in qua Coeranus erat, submersa, & omnibus necatis, ab eodem delphino conseruatus fuit. Deinde illo in patria Mileto mortuo ac in littus elato, delphinorũ agmen apparuit non procul, tanquam funeri præsens, & opem laturum, vt scribit Athenæus.

Ab vtili. Quòd si præsentis historiæ memoratu dignissima nullus alius esset vsus aut commoditas, tamen magna satis illa, quòd non solùm minimarum, verùm etiam maximarum bestiarum naturas scrutati nos, discere-mus ipsum rerum conditorem Deum Opt. Max. in suis operibus admirari, atque in mirabilibus eius exercitijs glorificari. Etenim, cui tam Bœotica (quod aiunt) auris est, vel ingenium, qui contemplatus formicarum, aut apum naturas, non admiratur ipsum creatorem? Et qui considerans docilitatem, clementiam, & intellectum in elephantis, atque delphinis, non rapiatur ad Dei omnium productoris obseruantiam? Deinde iudicij sanioris adolescens, cum perpenderit, tantam in bestijs mansuetudinẽ, statim colliget, se cùm homo sit, humanitate singulari præditum, hominémque non homini lupum esse debere, secum reputando, cætera animantia rationis expertia non tantùm in suo genere probè viuere, sed etiam

dissi-

dissimili tantam beneuolentiam exhibere. At (quod turpe relatu) nulla rabies maior, quàm homini. Bruta congregari videmus aliquando, & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentem. At hercule plurima homini sunt ex homine mala, vt Plin. ait lib. 7.

Fidem dicendi faciam, nihil ambigens, quid apud omnes veritatis, rerúmque memorabilium studiosos, Herodoti scripta sacrosancta, velut Apollinis oracula sint futura. *Conclusio.*

Aliud confirmationis exemplum.

ARGVMENTVM.

Verum esse, cum remigibus grunnisse
Elpenora porcis.

Cum in poëtis numen quoddam effulgeat, & eorũ spiritus sedibus æthereis veniat, quis tam impudens litilitigator qui maledictis audeat illos proscindere, diuinósque homines genuino dente mordere? Ego certè vates vt sacros veneror, & exosculor eorum scripta, maximè quæ memoriæ prodiderunt de Elpenore. *Exordium à laude.*

Quam pulcherrimo veritatis inuolucro finxerunt vnum sociorum Vlyssis, in porcum à Circe per pocula transformatum? *Ab expositione.*

Et puero perspicuum est, καὶ τυφλῷ δῆλον, id est, & cæco clarũ, belluinis moribus ac ingenio ferino præditos homines, ab omni humanitate atque ratione vacuos in brutorum animalium naturas transire. *A manifesto.*

Ratio præstantissima hominis pars est, atque lumen vnicum. Quam si libido vel ebrietas extinxerit, quid aliud, quæso, nisi ab humana specie latitans Epicuri de grege porcus, relinquetur? Etenim in pecudum, ferarúmque animalium numero habetur quis- *A credibili.*

A possibili. quis est ferinis voluptatibus præuinctus.

Vinum doloſus luctator. Cùm doloſus luctator vinum non modò pedes ſoleat conſtringere, ſed etiã omnes animi vigores profligare, atque mente captos tenere, vt ab antiquis ſignificantiſſimo vocabulo temetum ſit appellatũ: Præterea, cùm animi claua cupidinis transfixi, rationis omnis expertes euadunt, cur, quæſo, Elpenor ad pocula & libidinem procliuis, ſub hominis figura porcus, hoc eſt, ratione carens animal eſſe non potuit?

Temetum enim ex eo appellatum eſt, quòd tentet, atque labefactet mentem.

Sus gaudet voluabro luti, fœdus vt Elpenor, homo voluptates belluinas ſectatur, ac porcinam vorandi auiditatem, cumque Philoxeno gruis collum exoptat. Vide Gell. lib. 19. cap. 2.

A cohærenti.

A decenti. Porci natura maximè quadrat in libidinoſos & ebrioſos, quos prouerbio porcos Arcanamios vocant, qui ſenſus tantùm cũ beſtijs cõmunes habent, in pecudes ſua ſponte conuerſi per libidinem, &, quam Seneca vocat inſaniam voluntariam, ebrietatem.

A conferenti. Iam quæ commoditas ex præclaro iſto poëtarum figmento promanet, audi. Elpenor in pecudẽ transformatus monet omnes bonarum literarum atq; virtutis ſtudioſos, vt pocula Circes, hoc eſt, voluptatis illecebras, tanquam nocentiſſimam peſtem fugiant, ac ipſum Elpenora, non ſecus atque Helotarũ Spartiatarum vnum, deteſtantes, turpiſſima libidinis & ebrietatis crimina deuitent. Illud Virgil. ſemper fixum in pectoribus habentes:

Compedibus Venerem, vinclis conſtringe Lyæum:
Ne te muneribus perdat vterque ſuis.

Epilogus. Merito igitur honore proſequi debemus, vt alia, ſic præſentia de Elpenore ſcripta poëtarum, quos non iniuria ſacros, & diuũm curam Ouid. appellauit.

Exempla varijs ex autoribus multa conſimilia, & ingenij & ſtyli exercendi gratia poteris colligere, atque iuxta præſcriptos ab Aphthonio locos, tractare,

vt

vt: Verum esse, quod Horatius Cocles armorũ pondere grauatus, Tyberim tranauerit. Cuius meminit Liuius lib. 2. ab vrbe. Valerius lib. 3. cap. 2.

Item: verũ esse, quòd M. Valerius Coruinus pugnæ victoriam auxilio corui obtinuerit. De quo Liuius ab vrbe. septimo. Val. lib. 8. cap. 16. Gell. li. 9. ca. 11. vel etiam falsum esse, ex Quint. lib. 2. cap. 4.

De loco communi, qui Κοινος τοπος.

CHAP. VII.

LOcus communis, est oratio, bona aut mala, quæ alicui insunt, augmentans. Dictus autem est cõmunis, quod omnibus, qui eius rei, de qua agitur, participes sunt, communiter conueniat, atque congruat. Oratio enim in proditorem, omnibus in commune proditioni obnoxijs aptatur. Deuterologiæ, id est argumentationi iam peractæ, & epilogo similis est. Quare locus communis non habet proœmium, attamen iuniorum exercendorum causa, quandam proœmij formam licebit fingere, cui subdere capita, primùm ex contrario, hinc rei expositionem, non tanquam doceas, res enim nota est, sed vt auditorem incites aut exasperes. Post hanc afferes comparationem, qua ex collatione id, de quo agitur, in maius extollas. Postmodum collocabis sententiam, vel mentem, caput sic vocatum, exprobrans, aut calumnians agentis intentionem. Deinde coniecturali digressione vitam præteritam in criminum suspicionem deuocabis: deinde misericordiæ exclusionem. In fine autem huius præexercitationis, pones capita finalia:

Legitimum,	Possibile,
Iustum,	Honestum,
Vtile,	Euenturum.

Ex

Exemplum loci communis contra tyrannidis affectatorem : cuius proœmium primum tale est.

QVemadmodum legibus, constitutum est, ipsaq; apud nos iudicia censuerunt, legibus pœnas luat is, cuius scelere leges nullæ fuerant amplius permansuræ. Quòd si, præsenti liberatus supplicio, foret æquabiliorem sese præbiturus, aut vitam popularem ducturus, illi forsitan aliquis pœnam remittere posset : cùm verò elapsus in præsentia, sit longè violentior euasurus, iniustum certè fuerit, insecuturæ tyrannidis initium præsenti delicto condonari.

Secundi proœmij forma.

Ex aliorum absolutione reorum non magnum fortasse Iudicibus periculum fuerit emersurum : verùm si Tyrannus abierit impunitus, certum est, ad ipsos Iudices præcipuum discrimen deuolutum iri, quos cum ipsis legibus è medio tollent, potientes rerum Tyranni.

A contrario.

Videmini autem mihi, Iudices, in eius solùm quod in præsentia est, contemplatione mentem habere defixam, virtutis, seueritatisque maiorum nostrorum obliti, quorum iustius erat reputare, animóque proponere sententiam, qui nobis velut maximum, incomparabiléque munus, Remp. omni dominatione vacuam, solutámque reliquerunt. Optimè quidem illi atque rectissimè. Quando enim fortuna ipsa varietate sua inconstantem se, diuersámque hominibus præbet : proinde mentes quoque hominum ad recta secusq; agendum multiplici flexu trahuntur. Hinc inæqualitati fortunæ legum æqualitatẽ opposuerunt, instituerunteq; Rempub. velut vnam ciuium omnium sen-

ſententiam facientes, vt fortunam nunc prementem res cuiuſque, nunc extollentem legum conſtantia æquaret, eſſetq; in ciuitatibus lex correctio malorum quæ fortuna patraſſet.

Ab expoſitione.

Cuius iſte aut immemor, aut contemptor potius ſceleſtiſſimo ſecum conſilio inſtituit, vt Rempub. deleret, taliaq; ſecum differebat: Quorſum hoc ergo per deos immortales? Supra omneis poſitus omnibus me patiar æquari? Fruſtráque permitto cumulare diuitias mihi fortunam, ſi eadem quæ vulgus faciam, eadẽ feram? & collecti pauperes iudicant, quòdque multis videtur, id mihi tanquam lex obſeruandũ erit? Quouſque ego hæc? Quis modus erit, aut horum quæ liberatio? Occupabo arcem & peſſimè perituras longè abigã leges, eróque reliquis ego lex potius quám reliqui mihi. Hæc ipſe ſecũ reuoluebat, nondum verò votorum ſuorum finem aſſecutus: obſtitit enim beneuolentia Deorum. Quid ergo? non iniquiſſimum eſt, ſi propterea, quæ fruſtra conatus eſt, ſummam Dijs gratiam debemus, propter eadem hæc hunc hodie conſeruari?

A compatione.

Sceleratus eſt homicida, ſceleratior tamen multo Tyrannus. Ille enim vnũ, quiſquis is fuerit, perimit: hic verò totas conuellit ciuitatis fortunas. quanto ergo minus eſt, parum offendere, aut vnum necare, quàm omneis occidere: tanto minus eſt homicidæ malum, quàm atrox Tyranni crimen.

A ſententia.

In alijs autẽ reis euenit plerunque, vt tametſi grauiſſima admiſerint, mentem eximant delicto, animoque defendantur. Solus autem Tyrannus fiduciam non habet, vt inuitum ſe dicere queat tantum ſcelus ſuſcepiſſe. Itaque ſi inuitus tyrannidem fuiſſet aggreſſus, eſſet fortaſſe ratio aliqua huius ipſum conatus abſoluere. Verùm cùm ante rem attentatam ipſe multum ſecum diuque deliberauit, quomodo

iuſtum

iustum cuiquam videtur, culpa carere ipsum, qui ante opera, mente quoque factus est Tyrannus.

A digressione in conjecturalem causam.

Alij ergo, quicunque in ius vocantur rei, præsentis solum criminis rationem reposcuntur, & propter prioris vitæ rectè factæ sæpius absoluuntur, præsentibusque delictis ignoscitur: Solus verò Tyrannus vtriusque temporis iudicium subeat, oportet. Liquet enim quàm immoderatè vitam præteritam & quàm crudeliter præsentem exegerit ipse. Itaque vtrorumque det pœnas, & eorum quæ antè, & eorum quæ præsentis sceleris conatu deliquit.

Ab exclusione misericordiæ.

Libet autem videre cuius preces præsenti ipsum discrimini sint exemptura. Liberi nempe? Verùm cum supplicantes vobis, flentesque illos videbitis, putate vobis assistere leges, quarum vos respectu moueri multo rectius est, quàm liberorum ipsius. Illos enim speratæ dominationis fuerat relicturus hæredes: leges verò quòd iudicandi, decernendique de ipso potestatem habetis, præstant. Itaque per quas, quòd Iudices estis, vobis datur, pro eis iustius fuerit vos sententiam ferre.

A legitimo

Si enim rectè leges iubent eos, qui patriam in libertatem asserunt, honoribus afficiendos esse, necessariò relinquitur eos, qui in seruitutem redigere conantur, esse puniendos.

A iusto.

Iustum autem est, vt tantum vobis det pœnarum, quantum ipse sceleris admisit.

Ab vtili.

Quòd si Tyrannus occubuerit, id magno vobis vsui futurum est. Quoniam firma præstructio confirmandi leges erit.

A facili & possibili.

Facile autem & expeditum erit, de ipso sumere supplicium. Neque enim quemadmodum ipse ad asserendam tyrannidem satellitibus, ita vos ad opprimẽdum ipsum auxilijs opus habetis. Sed sufficiet (Iudices) sola vestra sententia, cuius cùm à Republ. ius,

pote-

poteſtatemq; acceperitis, pulcherrimum quoque erit pro Reip. ſalute ipſam experiri.

Cõcluſio ab euenturo.

Qua facili cognitione totam hanc præſentem tyrannidis poteſtatem auferetis.

SCHOLIA.

Locus communis, &c. Principio loci communes ſunt, quas rerum formas appellant, quæ ferè in vſum rerum humanarum & literarum cadunt, vt fortuna, opes, honores, vita, mors, virtus, prudentia, iuſtitia, liberalitas, temperantia, & his contraria, vt ait Melanchon 1. Rhetoricorum. De quorum vſu optimè ſcripſerunt Rodolphus Agricola in Epiſtola de ratione ſtudij: Et Eraſmus ſecundo Copiæ.

Sunt item qui alia in cauſa à defenſoribus, alia ab accuſatoribus communiter tractantur. Horum locus communis, augere peccati atrocitatem, & dicere malorum non oportere miſereri: Illorum, miſericordiam captare, & illata crimina extenuare.

Item: communes loci cùm accuſatorum, tum defenſorum, A teſtibus, contra teſtes, à quæſtionibus, contrà quæſtiones, ab argumentis, à rumoribus, & contra: de quibus Cicero ad Herenn. 3. Et Georgius Trapezuntius Rh. t. 2.

Item: communes loci (de quibus potiſſimũ Aphthonius loquitur) ſunt, quibus citra perſonas in ipſa vitia moris erat perorare, vt in adulterum, aleatorem, peculatorem, vt ait Quintil. lib. 2. cap. 4.

Communes autem dicti ſunt ideo, quia quamuis contra hunc aut illum dici videantur, tamen ad vniuerſos criminis reos efferantur neceſſe eſt, vt ait Trapezuntius.

Augmentans, &c. Hoc eſt, per locum communem amplificamus vel augemus virtutes quæ bonis, vel crimina quæ ſceleratis inſunt, illic per conqueſtionẽ miſericordia captatur, hîc peccatorũ atrocitas exaugetur.

getur. Quod quibus rationibus fieri deb eat, oſtendit Cicero, in fine lib. 2. ad Herennium.

Deuterologiæ, &c. Agricola ſecundam orationem reddidit. Quoniam locus communis poſt accuſatorum argumentationes, quibus primò noxij manifeſtantur, & coniuncti ſupplicijs digni relinquuntur, ſolet tractari. Vnde Quintilianus ait, ex medijs iudicijs eſſe. Et Priſcianus ita definit: Locus communis exaggerationem habet manifeſtæ rei, quaſi ex argumentationibus iam peractis. Non enim quærimus, in hoc, an iſte ſacrilegus, vel vir fortis ſit, ſed rei conuictæ, & manifeſtæ exaggerationem facimus, cui tamen legibus ſupplicium ſit definitum, vel præmiũ. Rodolphus Agricola lib. 2. cap. 14. Loci communes, inquit, vt Rhetores vocant, non ſunt aliud quàm maiores ratiocinationum propoſitiones, vt quæ in proditorem, in veneficum, adulterum, ſicarium dicuntur. Cùm volumus enim probare, Cælium damnandum, oſtendimus veneficum eſſe: quod vbi explicatum eſt, quid reſtat aliud, quod ratiocinationi deſit, niſi maior? veneficus eſt damnandus.

Lib. 2. ca. 4.

Epilogo ſimilis, &c. In Concluſione, præter Enumerationem ſunt Amplificatio & Commiſeratio. Illa per locos præſcriptos à Cicerone communes, inſtigationis auditorum, augendique criminis cauſa ſumitur: Hac item per locos ſuos commouetur miſericordia animus auditoris. Ergo concluſioni ſimilis eſt locus communis, quem item bonorum & malorum, quæ alicui inſunt, nos amplificatiuum ſermonẽ appellamus, λογον αυξητικον Græci.

Res enim nota eſt, &c. Hoc eſt, poſtquam forma quædam procœmij fuerit poſita, & à contrario locus, tum ſubiunges διηγησιν, id eſt, expoſitionem, vt auditorem in odium maleficij rapias, ac inſtiges, nõ probes, nec doceas rei declaratum crimen.

In maius extollas, &c. Hoc est flagitium, in quod fueris inuectus, ostendes longè grauius esse, atque atrocius illo cum quo contuleris, vt sacrilegum peculatore deteriorem.

Sententiam vel mentem, &c. Sententiam veteres, quod animo sensissent, vt suprà dictum, vocauerunt, Græci γνωμην appellant. Quod consilium mente, cõceptum, atque voluntatem quoque significat. Vult igitur Aphthonius vt aperiamus, quo animo, vel rationis impulsu, & quibus consilijs reus ad maleficium accesserit.

Coniecturali, &c. Coniecturam à coniectu, id est, directione quadam rationis ad veritatem, appellatam ait. Quintil. lib. 3. cap. 7. Hinc coniecturalis causa, cuius Cicero ponit sex partes. Et primam vocat argumentationem probabilem, diuiditque in causam, & in vitam: illa ratiocinationem, hæc ex antè factis suspiciones administrat. *Coniecturalis.* *Coniecturalis causa.*

Misericordiæ exclusionem, &c. ελεε εκβολὴν, amouẽdam ait misericordiam esse, & neminem iustũ oportere malorum misereri.

Leges nullæ, &c. Tyranni periphrasis est, in quem præsens hic locus communis est institutus. Verùm Tyrannus olim dicebatur fortis & dominus bonus, plenam in subditos potestatem habens. Vnde Virgil in 7. Aeneam suum, quem pium semper esse voluit, Tyrannum dixit, inquiens.

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse Tyranni.

Postea viribus imperij per superbiam cœperunt abuti. Vnde tyranni nomen ad eos restrictum est, qui per insolentiam abutuntur imperijs, & Rempub. opprimunt, rediguntque in seruitutem. Cum his, inquit Cicero Officiorũ 3. nulla nobis est societas, sed potius summa distractio. Omne hoc genus pestiferũ atque impium ex hominum communitate exterminandum

nandum est,&c. Idem 2. Philippic. Satis est viris fortibus didicisse, quam sit pulchrum, beneficio gratũ, fama glorioſum, tyrannum occidere. Idem pro Milone: Græci homines Deorum honores tribuunt ijs viris, qui Tyrannos necauerunt. Quæ ego vidi Athenis, quæ alijs in vrbibus Græciæ, quas res diuinas talibus inſtitutas viris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatem, & religionem, & memoriam conſecrantur, &c. Præterea lex olim erat: Tyrannicidæ imago in gymnaſio ponatur. Cuius meminit Quintil. lib. 7. cap. 8.

Videmini, &c. Aphthonius δοκεῖτε δέ μοι μᾶλλον περὶ τῆς τε παρούσης διαιτοίας ἀκριβέστερον κρῖναι, εἰ τὰς τῶν προγόνων λογισθῆναι γνώμας: Longè, inquit diligentius, & exactius (mea ſententia) iudicaretis in re præſenti, ſi maiorum noſtrorum iudicia ante oculos veſtros ponere velietis. Iudices nimium indulgentes ac remiſſos arguit. Maiores autem è contrario diligentiores aſſerit eiſſe. Illos pati remp. opprimi, hos in libertatem aſſeruiſſe & legum iuſtitiam oppoſuiſſe iniuſtis fortunæ impulſibus ad maleficia. Eſt enim locus è contrario.

Fortuna. Hinc illud Horat. li. 3. car. od. 29. Fortuna ſæuo læta negotio, Ludum inſolentẽ ludere pertinax, Tranſmutat incertos honores, &c.

Fortuna varietate ſua &c. Fortuna potens, ac variabilis appellatur à Virgilio, quã Deã veteres arbitrati, in tota ratione mortalium ſolã vtramq; paginã facere credebant, & omnes caſus humanos adſignabant illi, vt hominũ mẽtes impellenti, nunc ad maleficia, nunc ad virtutum ſtudia. Vnde Quint. Cur. li. 3. de rebus Alexan. inquit, Etiam naturã plerunq; fortuna corrũpit. & l. 8. Quis neget eximiã quoq; gloriã ſæpius fortunæ quã virtutis eſſe beneficiũ? Hinc Aphthonius ait, prudenter à maioribus inſtitutũ, vt leges decernerent malis pœnas, bonis autem præmia virtutis.

Attentatam rem, &c. Id eſt, Miſericordiam Tyrannus mereretur, ſi peccaſſet imprudenter & inconſultò:

sultò: sed cùm factus sit studiosè, atque dedita opera tyrannus, erit puniendus: voluntario enim crimini nulla debet esse veniæ spes, nec ignoscendi facultas parata.

Inuitũ se dicere, &c. Hoc est crimini suo nihil poterit prætexere, non dicere, quòd inuitus, vel per imprudentiam scelus susceperit. Et in testamento veteri legimus ijs vrbem profugij paratam fuisse, qui nescientes aliquem percussissent, vt si ferrum in sylua manum succidentis ligna fugerit, & occiderit hominem. Deut. 19.

Liberorum ipsius, &c. Hoc est, filiorum atque filiarum. Vide Gell. lib. 2. cap. 13.

Quarum respectu moueri, &c. τὴν ψῆφον συνεγκεῖν, .i. suffragia ferre. Multo iustius est, inquit pro legib. suffragia ferre, easque defendere, quàm Tyrannorum liberos fauore prosequi. Illarum enim beneficio iustitia floret, & iudices liberè sententiam pronuntiant, sed horum maleficio, cum Iudicibus æquitas è medio tollitur.

Locus communis in villarum ac vrbium incensores.

EXORDIVM.

HOminum impiorum nulli grauioribus supplicijs afficiendi sunt, quàm ij, quorum maleficio contingit, vt funditus per incendia pereat, quod à iustitia suum vnicuique fuit attributum.

Quorsum attineret Deorũ clemẽtia datas esse facultates, si liceret impunè maleficis eas per crudelissima scelera tollere, vel omnino flammis abolere? *A contrario.*

Quid in rerum natura poterit atrocius esse, quàm omnia loca miserabilibus lamentis, cunctasque domos ciulationibus querulis complere, vrbes incen- *Ab expositione.*

sioni-

fionibus, internecione ciues, vastitate regiones, ruina crudelissima Respubl. perdere, & breuiter omnia, quibus humana vita carere non potest, flammis ablumere?

A comparatione. Quibus longè mitiores sunt fures, aut sicarij. Hi vnius atque alterius bona diripiunt, aut, rerum inopia protrusi, vnum aliquem occidunt: at illi Respub. omnes euertunt, & vniuersa tollunt è medio.

A sententia. Facinori voluntario nulla esse debet parata excusatio, imprudentiæ iusta est deprecatio. Nulla igitur venia digni sunt isti, qui consultò maleficia susceperunt, ac sua sponte omnia immaniter excusserunt sola nocendi libidine, & peruersitate mentis impulsi.

A coniecturali digressione. Cùm vitam præteritam adeo turpiter exegerint, vt nulla spes melioris sit insequentis, Iudices, iniustè facietis, si eos dimiseritis. Quippe vix vnquam ad bonã frugem peruenturi sunt, quos ad omnia flagitiorum genera rapuit assidua peccandi consuetudo.

Ab exclusione misericordiæ. Quis poterit istorum misereri, quos non publicus luctus ad misericordiam traxit, non tot matronarum ac puerorum eiulatus flexêre, non tot virorum singultus atque calamitates maximæ permouêre, nedũ à teterrimo crimine potuerunt deterrere?

A legitimo. Fas & iura sinunt, volúntque, vt ij pœnas se dignas exoluant, qui iustitiæ leges violando crudeliter vniuersam Remp. afflixerunt, fortunasque omnium irreparabili damno funditùs perdiderunt.

A iusto. Quis tam peruersi iudicij poterit esse, cui videatur iniquum, eos tantis incommodis atque pœnis adficere, quanta bonis innocentibus intulerunt, tantísque supplicijs excruciare, quanta meruerunt eorum maleficia?

Ab vtili. Sumpto de sceleratissimis hominibus supplicio fiet, vt Respub. liberata possit respirare: item boni ciues quibuscunque rationibus valuerint, sua tecta reflaurare

ſtaurare & in meliorem aut ſaltem priſtinam conditionem, atque dignitatem reſtituere. *A poſsibili & honeſto.*

Tanta vobis, Iudices, eſt diuinitùs conceſſa poteſtas, vt citra magnum negotium maleficos tollere, tanta item facultas, vt pro iure veſtro Rempub. afflictam ſuſtulcire poſſitis, & in libertatem aſserere. *Hoc enim eſt prorſus eius officiū qui ad Reipub. adminiſtrationē accedit.*

Nihil magis poterit Iudices æquiſſimos decere, quàm rerum publicarū hoſtes opprimere: nihil magis glorioſum æſtimari, quàm proſpicere, ne quid damni boni ciues capiant.

Poſtquam pœnas de reis hiſce dignas ſumpſeritis, feneſtram criminibus reliquis clauſuri eſtis. Nam eorum exemplis multi deterriti ceſſabunt à peccando, qui aliâs ad nocendum promptiores ſunt futuri. Reſipiſcent multi, vbi cognouerint mala conſilia conſultoribus peſſima cecidiſſe. *Ab euenturo.*

Aliud loci communis exemplum, in ebrium.

EXORDIVM.

IN Repub. veſtra, Iudices, prudenter inſtituta, non ferre ſoletis vlla etiam leuia crimina: quanto minus vobis toleranda eſt ebrietas, omnium ſcelerum teterrima, vnde velut alto gurgite profluunt omnia vitiorum genera, promanátque corporum & animarum pernicies certa. *Ebrietas.*

In homine rem præſtantiſſimam nouimus eſſe rationem, bonámque valetudinem: vtrumque obnubilat, imo diſperdit, fœda temulentia: vtrumq; conſeruat diuina ſobrietatis virtus, quæ omnium bonorum eſt origo, ſicut illa malorum. *A contrario.*

Tolerabilior rei præſentis eſſet cauſa, ſi vino rarius ſeſe ingurgitaret: ſed nullam meretur veniam, cùm beſtia quotidie cothoniſſans ſeſe poculis obruat. Qui *Ab expoſitione.*

toties ab amicis admonitus non desinit, ab adfinibus obiurgatus non cessat ebrietatẽ sectari, & iuxta prouerbium canis ad vomitum reuerti, & sus ad volutabrum cœni. Noctes atque dies in ganeis, in lustris pergræcatur, clamat, rixatur, pugnat.

A comparatione.

Quemadmodum amor turpis nihil boni procreare, sic item ebrietas, ingeniorum teterrima pernicies. Et reliqui morbi partem aliquam corporis solent corripere, non diuinam in homine particulam adoriri: pestilentissimus omnium est ebrietas, hoc est, rationis priuatio, quæ temulentia dicta, quod animi vigorem debilitet. Veteres enim temetum appellauêre vinum, ex eo quòd tentet, atque labefactet mentem.

A sententia.

Alios imprudentia, casus, atque fata ad peccandum trahunt: ebrioli sponte sua rapiuntur ad malefaciendum. Vnde Seneca ebrietatẽ nihil aliud ait esse, quàm voluntariam insaniam, Epist. 12.

A vita antecedente. Incontinẽtiæ incõmoda, vide ex Socrate apud Xen. Memo. 1.

Non potuit vitam præsentem honestè transigere, qui præteritam turpissimè traducendo, se puteo, quod aiunt, argenteo non desijt ingurgitare. Documento sunt libidines portentosæ, pallor, genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, quas aliquando vicistis effundere plena vasa. Hæc omnia præmia ebrietatis & vitæ turpiter exactæ euidentia signa. Vide Plin. lib. 14 cap. vlt.

A misericordiæ exclusione.

Nulla ratione parcendum est illi, qui consultò facinus patrat, & sua sponte se conuertit in bestiã: quod facit ebriosus homo, cuius turpissima flagitia sine vlla misericordia reprimere debetis, & exemplis in nocentem editis reliquos à peccando deterrere.

A legitimo

Cùm iuxta Ciceronis sententiam, Lex sit recti præceptio, prauique depulsio, rectissimè feceritis, si (quod leges vestræ volunt) teterrimum hoc ebrietatis crimen è medio sustuleritis: quo facto, vitijs omnibus repurgatam Remp. estis habituri.

Vos

Vos ideo magistratu fungimini, & gladios geritis, vt sontes puniatis, & innocentes tueamini. Nihil igitur iustius, nihil honestius facere poteritis, quàm si forciter officio vestro functi in bestiam hanc ebriosam grauiter animaduertetis. Nec erit quòd ab illa vobis metuere debeatis, cum neminem sui criminis defensorem habeat, & eius omni vigore corpus exhaustum, virόque debilitatus sit animus. Noxium igitur dignis modis tractate, quod non solum Reip. vestræ futurum est vtile exemplum atque salutare, sed etiam gratum Deo, qui maximo odio prosequitur ebrietatem. Vnde apud Esaiam inquit: Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandũ vique ad vesperam, vt vino æstuetis, &c.

A iusto, honesto, vtili, possibili.

Gladios cur gerant magistratus.

Sed non opus oratione longa vobis, quibus persuasum esse scio, ebrietatem crimen esse teterrimum, nec leui supplicio tollendum.

Epilogus.

Petrus Mosellanus venustiùs ac copiosius tractauit.

ARGVMENTVM.

Vereor plurimum, ne qui sobrij sunt, operam hanc meam in ebrios dicendi ceu superuacaneam rideant: dicent enim sobrijs castigatione hac nihil opus esse: ebrios autem sic vino sepultos, vt nullius vocem exaudiant, nullius admonitionem intelligant: nullius obiurgationis asperitatem sentiant. Nimirum quòd, vt corpus mortui nullis punctis, sic ebrij animus nullis monitis excitari possit videatur. Quanquam autem optabile esset, non sæpè operam ludi in corrigendis ijs, qui in vitijs suis sic obduruêre, vt omniũ medicinæ spem excludant: tamen quia sunt qui certis intervallis ex tanti mali sopore expergefacti, ad se redeunt, séque sanabiles per hoc, q̃ morbũ subinde agnoscant,

præbent, vel horum gratia quanta sit in hoc vitio pernicies, paucis ostendam. Nam vt pulchrius nihil est homine sobrio, & ad quiduis quouis tempore, quouis in loco parato, ita nullum monstrum fœdius ebrio, cuius, vt Terentianus Chremes ait, neque pes neque manus satis suum officium facit. Principio mirari succurrit Græcorum prudentiam, qui suæ etiam linguæ proprietate quanta virtus, quàmque ingens bonum sit sobrietas satis declarant. Siquidem vt ostenderent mentem humanam in sua dignitate consistere sine sobrietate non posse, virtutem hanc insigni vocabulo σωφροσυνην nominauere.

σωφροσυνη. Quid enim aliud sonat σωφροσυνη, quàm mentis conseruationem? vt quantum homo animalia rationis expertia mentis dignitate antecellit, tantum quoque hæc virtus cæteris omnibus sit sublimior censenda. Quanquam autem Stoicorum disputatio est, qui vnam virtutem habeat, ei & cæteras non deesse: tamen in vsu vitæ humanæ sæpe compertum est, fortitudinem habuisse eum, qui amicitiæ iura non præstiterit. At sine sobrietatis fundamento nullus vnquam virtutum domicilium in animo suo constituxit. Nam vt ea oculorum acies sola colorum discrimina discernit, qui nullo vitioso humoris fluxu lippiant: ita quid quaque in re vel fugiendum, vel sequendum sit, ea tantùm mens cernit, quam cibi ac potus moderatio ab omni onere semper seruarit expeditam. Hæc prudentibus consiliorum omniũ mater, hæc rectè consulta maturè exequitur, cum hac florent Resp. hac discedente sensim optima quæque dilabuntur: vt vel hinc appareat, quanta sit pestis in Repub. ciuis ebrius, qui neque virtuti vlli locum apud se relinquat, nec vllum in rebus consilium aut inuenire ipse, aut ab alijs inuentũ recta ratione exequi possit: qui nec præterita recordari, nec præsentia moderari, nec futura præui-

præuidere rectè queat: qui deniq; nihil aliud sit quã quod de otiosis ait poëta, Telluris inutile pondus. Pinge autem tibi cogitationis penicillo talis hominis vitam. A vespera ad multam noctem clamatur, bibitur, luditur, cantatur, vlulatur, pugnatur, franguntur scyphi, mensæ vomitu conspuuntur: succedit somnus alij grauis, adeò vt morti plusquam similis appareat: alij somniorum terrificis spectris irrequietus: tum æquissimum ebrietatis supplicium, vehemens capitis dolor, ac membrorum omnium debilitatio. Manè dolor, & nondum edormitum vinum surgere vetat, & in medium vsque diem in stratis detinet. Quòd si quid operis vrgeat nimis, fracti, & vel semimortui ad illud accedimus. Quis autẽ cum laude in negotio aliquo graui versatur, ad quod inuitus, fractus, ac totus languidus ingreditur? Quid expediet impeditus ipse? Quid fortiter faciet languidus? Quem laborem feret heſterno mero non solùm fatigatus, verùm totus fractus? Attrectandum est aliquid? tremunt manus. Eundum aliquò? genua labant. Res poscit eloquentiam? lingua hæret, vocis meatus est impeditus. Quid multis? inter tot morborum genera, quot humanæ naturæ miseria est obnoxia, vix vllum est, quod semel adeò totum hominem sibi eripiat, & animum pariter atque corpus prosternat. Bona morborũ pars cùm vel corpus, vel corporis aliquam partem affligat, tamen immortalem hominis partem, nempe animum, impetere non audet. Sunt qui soporem, sunt qui torporem, sunt qui frigus, sunt qui æstum immittant, salua tamen interim rationis dignitate. Atqui illud ipsum, quod commune habemus cum Dijs immortalibus, quo solo homines & sumus, & rectè appellamur, quo à brutis differimus, hoc verò labefactare ebrietas & potest, & solet. Atrox sanè & horrenda pestis est ἀπολυψία, qua cor-

Animum cum Dijs cõmunem habemus, eóque solo à brutis differimus.

correpti pleriq; aliquoties vim sibi ipsi afferunt, dum sua ipsorum membra pulsant, dum capillos sibi vellunt, dum se in luto voluunt ipsi. At nullis verbis cõsequi queas, quanto fœdiori, quantóque immaniori malo laboret ebrius. Quem ἐπιληψία corripit, hunc paulo momento deserit, atque ei mentis vsum reddit: ebrius autem cùm diu multúmque per ebrietatem iactatus fuerit, séque indigna multa tum fecerit, tum passus fuerit (si non, quod sæpenumero accidit, in totum extinguatur) totumque penè triduũ sepulto similis iacuerit, vix tandem ad se vtcunque redit. Illi mali sensum lenit, quòd nulla sua culpa, sed morbi vehementia pœnitenda multa tum dicit, tum facit: huic verò malum conduplicatur, quando, quò mali culpam à se transferat, non habet: & minus premere solent, quæ nihil commeritis grauia accidunt. Iam inter animi vitia nullum est tam noxium, nullum ex quo tanta malorum aliorum seges pullulet. Quid enim tam est horrendũ, quod non ebrij audeant? Fide & taciturnitate in rebus humanis nihil sanctius esse debet. Ebrio nihil rectè credideris, effutit omnia, neque quicquam tam religiosè arcanum est, quod celare is possit, qui ad cuiusuis compotoris stultitiam inuitatus mentis suæ dignitatem ipse prodit. Quid enim non proderet is, qui illud, quod charissimum habet, ad alienum affectum, eúmque stultum, amittere vel cum auiditate paratus est? Cui autem ignotũ est, rixarum, vulnerum, stuprorum, adulteriorum, homicidiorum vberrimum fontem esse ebrietatem? Quis enim nescit pugnam Lapitharum factam, vt Horatius ait, super mero? Quis nescit, Tarquinios mero calentes primùm ad stuprum nefandũ processisse, mox & regno amplissimo excidisse? Quis ignorat Alexandrum Macedonem, cætera quidem Regem laudatissimum, compotandi studio, eò prolapsum, vt ijs quibus

In vino veritas: hinc Hora. Ser. 1 Sa. 4. & 10. Condita cũ verax aperit præcordia liber Vide Cur. lib. 10. & Plutarc. in vita Alex.

quibus familiarissimè vtebatur, interfectis, & per hoc procerum suorum omnium animis à se alienatis, veneno tandem extingueretur? Sed næ ego ineptus, qui, quod vitium finem nullum nocendi habet, hoc orationis meæ angustijs complecti studeo.

Aliud exemplum loci communis in sacrilegum iuxta præscriptos ab Aphthonio locos, cuius bona pars ex Prisciano deprompta est.

Exordium.

IN omnes maleficos oportet animaduertere, maximè in eos qui contra Deos aliquid audent, sacra violando.

Alia Exordij Formula.

Quòd si vultis committere Iudices, vt cæteri quoque homines vestra indulgentia pessimi fiant, sacrilegum impunitum relinquite: sin hoc non placet, supplicijs adficite.

Alia Principij Forma.

Qui in conspectum vestrum adductus est reus, videtur nõ solus in periculum venisse, sed vos quoq; in discrimen præcipitamini. Iuris enim contemptio, & religionis violatio impunita relicta, deorum iram in homines excitat.

Vt Dij placarentur maiores nostri ceremonias instituerunt, aras condiderunt, templa Dijs immortalibus vouerunt, hostijs donarijsque exornarunt, ac festis diebus redeuntibus celebrarunt: iste autẽ vt Deos exacerbatos in capita nostra instigaret, aras spoliauit, templa profanauit, & omnia donaria crudeliter abstulit. *A contrario.*

Et quid aliud animo reuoluit, quid aliud machinatur sacrilegus, quàm Deos irritando vniuersæ ciuitati malum accersere, publicisq; ac priuatis rebus incommo- *Ab expositione.*

commodare? Etenim ex sacrilegio,& Deorum contemptu solet agrorum sterilitas prouenire, omniumque rerum penuria: item seditiones, prælia, regionũ deuastationes, vrbium excidia, atque pestes.

A comparatione.

Ex reliquorum maleficijs tolerabilius malum videmus enasci. Latrocinium ac furtum in paucos committuntur: stupratorum adulterorumque crimina ijs solùm qui faciunt molesta & acerba fiunt, & eos maximè, quorum interest, excruciant: sacrilegus autem omnibus ex æquo plurimum incommodat, qui Tyrannis est simillimus, sed tamen ex illis non omnibus sed pessimus omnium. Illorum enim facinus est sæuissimum, quo Deorum immortaliũ donaria spoliant, sacrasque diuitias auferunt. Iniquissimum igitur esset, furem, vel iniurioſum adfici supplicio, sacrilegum verò absolui.

A sententia.

Sed quid suis vt prætendat flagitijs habere potest? Iuuitus ad scelera non accessit: sed cùm mala semper in eo mens, malus animus fuerit; non sine multis, sed impijs consilijs atque conatibus fores templorum effregit. Iam quali præditum animo censeatis eum, qui Deos immortales, quos omnes creaturæ venerantur ac adorant, contempserit, imò diuina sacraria profanando exacerbauerit? Quod designare solent,

Bomolochi.

qui Bomolochorum pessimi, nunquam laboribus honestis vt victum acquirerent, operam impenderunt, sed per impias artes atque sacrilegia maluerunt ad diuitias peruenire.

A digressione coniecturali.

Homines alij qui peccant, maleficij præsentis labem vitæ prioris melius exactæ sanctimonia vel excusare, vel expugnare possunt: at qui tam horrenda crimina committunt in Deos, satis ostendunt sese habere pectora, quæ ab ineunte ætate nulli pietati adsueuerunt, sed assiduo criminum vsu tam contaminata sint, vt ad meliorem frugem, si cupiant etiam, ne-

Imò natura potentiorem consuetudinem asserit.

queant

queant reduci. Lignum enim tortum haud vnquam fiet rectum. Et difficile est resistere cõsuetudini, quia assimulatur naturæ: quam licet expellas furca, tamen vsque recurret. Quare nihil iam aliud restare constat, quàm dignum meritis supplicium, vt sic arbor mala semel excidatur, ne malos fructus producere pergat. *Qu. Curt. lib. 5.*

Vnde si cum maximo eiulatu ad pedes vestros sese abiecerit, nihil opploratione eius commoueamini oportet, ne crimen impunitum alijs similiter peccandi fenestram aperiat, & inconsulta misericordia vestra Deorum iram in publicæ dispendia calamitatis exacuat. *A misericordiæ exclusione.*

Quòd si leges volunt, vt qui status hominum inquietant, pacemque publicam interturbant, puniantur: quanto magis animaduertendum erit in eos, qui nobis immortales Deos iniquos & hostes faciunt, vt eorum amicitia spoliati, funditus intereamus. *A legitimo.*

Et quid magis æquũ esse poterit, quàm Deos placare, religionem tueri, ædiumque sacrarum expilatores damnare, ac meritis supplicijs adficere? *A iusto.*

Quod si feceritis, Deos placatos habebitis, & Reip. statum longè tranquilliorem atque prosperiorem. Etenim in ijs imperijs feliciter omnia solent succedere, in quibus religio vera conseruata, scelera punita, & ante omnia regnum Dei fuerit quæsitum. *Ab vtili.*

Nec erit, quod vindictæ vestræ iustissimæ impedimento esse possit: neminem enim iste habet, cuius patrocinio nitatur: nec credo fore aliquẽ, qui tam sit Diuũm contemptor, istum è manibus vestris vt cupiat eripere, sed potius omnes instabunt & vrgebunt, vt reus omnium suffragijs morti destinatus, meritas pœnas exoluat, ne ex eo conseruato κακῶν φανήγυρις impendeat. *A possibili*

Quid igitur moramini? quid cessatis in eo tollendo, *Epilogus.*

do, qui iam pridem omnibus videtur esse damnatus?

Aliud loci communis exemplum, in contumacem aut δυσκόλον.

EXORDIVM.

Contumacia.

INter varia criminum genera non infimum est contumacia atque morositas, omnium dissidiorum verrimus tonsor & origo.

A contrario. Glutinamentū.

Morum æqualitas amicitiæ vinculum atque glutinamentum est, vnde natum prouerbium: Aequalitas haud parit bellum. Et obedientia vel sola virtus est, quæ menti cæteras virtutes inserit, insertásque custodit. At morositas, & contumacia pertinax amicitiæ pacta rescindunt, omnémq; concordiā è medio tollunt, vt Pythagoras rectè dixerit, Aequalitatem amicitiæ parentem, & altricem; contrà, inæqualitatem discordiarum, bellorúmque matrem esse.

Ab expositione.

Ab omni mansuetudine & obedientia dyscolus abhorrens, in animum induxit, bene monentibus nunquam obtemperare, neminemque ad honesta vocantem audire. Secum igitur assiduè loquitur, atque exequitur ista: Ego satis sapio, satis est iudicij, vt queam cum alijs certare, imò vincere: nolo alicui morem gerere, cùm longè melius, quàm alij, nouerim, quæ conueniant ætati meæ: nec maximoperè alienam sapientiam optarim: valeat monitorum odiosa prudentia; ego, quod mihi visum erit, aggrediar: præceptoribus, cùm se feroces præstiterint, oppedam: quæ vetuêre, faciam, reiectis etiam libris indulgebo genio, pergræcabor indies, & mihi nomen insigne cõparaturus, nocturno tempore veluti grassator aut sicarius in plateis peruagabor, obuiam venientes lacessam, atque prosternam, aut, velut Achilles,

les, in fugam compellam, exclamabo etiam, vt Stentora vincere possim,

— aut propria mercede canoros
Curetum sonitus, crepitantiaque æra secutus,
Torua Mimallonijs implebo cornua bombis.

Hæccine digna sunt adolescentibus exercitia? Melancholicorum est studijs impallescere, & demorsos sapere vngues.

Graue crimen est ambitio, sed multo grauius obstinacia, & pertinacia procax, quam αὐθαδίαν appellant. Illud subtile malum, secretum virus, & occulta pestis, infestans solos cupidos, quorum animos inuasit. At homo contumax, in peruersa ratione persistens, exemplo pessimo multis est alijs, quos veluti cogitatione virosa corrumpit, & ad seditionem Reip. perniciem instituit, atque trahit. *A comparatione.*

Nihil habet contumax, quod inflexibili menti prætexat. Facilè, si vellet, bene monentes audire posset: sed pertinax, & obstinatus animus reluctatur, ac velut asinus calcitrosus reuerberat. Cæterum vt αὐθαρχία μήτηρ τῆς ἀπαρξίας, sic inobedientiæ crimen & pertinaciæ scelus omnium in Reipubl. peruersitatum origo. *A sententia.*

Præsentis criminis pœna remitti posset, si non turpem ex vita præterita labem, adeóque ἕξιν contraxisset, nec vitium ex praua consuetudine versum esset in naturam, ex cuius genuina malitia nihil, nisi quod Reipub. pestilentissimum, potest enasci. *A digressione coniecturali.*

Quis iudicij tam peruersi vir esse poterit, qui rubo (quod aiunt) arefacto rigidiores atq; præfractiores à meritis pœnis liberatos velit, id effecturus vt omnis bene monentium, ac grauium virorum autoritas in summum adducatur discrimen? *A misericordiæ exclusione.*

Quòd si non in facta modò, sed in voces etiã petulantiores olim publicè vindicatũ est, vt C. Fundanius *A instq.*

& Tiberius Sempronius Aediles Appij Cæci filiæ mulctã ob inciuilia verba duntaxat dixerint, vt Gell. lib. 10 cap. 7. quanto æquius erit constringere os infræne, & coercere pestiferam rebellandi libidinem eius, qui responsator teterrimus oblatratione, factóque suo scelerato omnia ciuilitatis atque pietatis officia tollit?

A legitimo. Quòd si vestrûm nonnulli iudicauerint vitium cõtumaciæ non capitale crimen esse, arguerint igitur leges iubere, ne maior pœna sit, quàm culpa, Officiorum 3. Non petam vt in rerum exempla crudelia nimis edatis, sed per νουθεσιαν aut τιμωριαν occursuri vitijs, ita puniatis, vt accepto malo resipiscat, peccandíque licentiam cohibeat, atque compescat.

Ab vtili. Ad crimina leuiora etiam nihil conniuere, sed aliquando ad viuum resecare, quantum in Repub. bonæ frugis afferat, vel cæco manifestum est.

A possibili. Res ardua non erit, de præsenti reo iudicium, censurâmque facere: sola sufficit authoritas vestra, qui nullis in hoc negotio perficiendo copijs auxiliarijs opus habituri estis, cùm vel solo nutu confundere possitis, cùmque nemo sit, qui cupiat illi subuenire.

Ab euenturo. Si præsentis peccati scelus reliqueritis impunitum, multos habebitis ad idem flagitiũ alacriores factos, quos adhuc expectatio iudicij vestri remoratur.

Aliud loci communis exemplum, In auarum: cuius exordium.

VEtus dictum est, Iudices, auarũ, nisi cùm moriatur, nihil rectè facere. Quod vel solum vobis persuadere poterit, vt hunc hominem, ipsam auaritiam, si non capitali pœna adficere, saltem extra patriam aliquò, vnde ad nos, vel contagio, vel hominis fama non possit accedere statuatis ablegare.

Admo-

Admodum bene ac prudenter olim Romani sapientes instituerunt, vt in Aegeri maris insulam Gyaros noxij deportarentur, ne lacesserent, ac direxarent innocentes, paupertum sudores, atque sanguinem hauriendo. Contrà vos perperam ac imprudenter feceritis, si hunc reum in patria reliqueritis & non potius hominem pestiferum & iniurium ex hominum communitate exterminaueritis, ne eius prætentia perniciosa miseri ciues non modò violentur, sed etiam perdantur. Vniuersum enim mortalium genus deuorare, & omnibus, vt sibi solis prosint, esse maximo detrimento solent auari, per omne genus iniuriarum suos explendo loculos, alienos expilando.

A contrario.

Deuoratur a, inquit Quint. lib. 6. ca. 8. cuius patrimonium cõsumitur.

Cuius rei gratia secum animo reuoluere solitus: Quorum virtutes? quorsum probitas? quæ laudatur quidem sed alget. Vnicum ego pecuniæ studiũ amplectar. Hæc rerum omnium Regina, donat formã, nobilitatem, vxorem locupletem. Huic obediunt omnia, hac vel Dij capiuntur. In precio preciũ nunc est, dat censu honores, qui diuitijs parantur. Has igitur consecutus ego, omnibus (qui nunc quæstus vbertimus) assentabor, defraudabo, terminos proximi transferam, furabor, rapiam, nihil vel Deos, vel homines curaturus.

Ab expositione.

Luxuriosa quidem res est vinum, & tumultuosa ebrietas, sed longè nocentior auaritia fuerit, qua nihil scelestius esse Rex sapientissimus Salomon asserit. Et quo liberalitas gratior, omniúmque studioso-rum encomijs celebratur atque laudatur magis, tanto detestabilior auarus est, qui non amicis, non patriæ, non reliquis omnibus, sed sibi soli natus, quasi hominis portentum viuit; se solum pascit, &, horrendum dictu, nunquam satiatur, quemadmodum infernus, & perditio non replentur. Prouerb. 28.

A comparatione.

Ebrius post factum agnoscit delictum, ac pœnitentiam

A sententia.

sentiam agit: homicida in furoris vim ac iram transfert crimen & factis maleficium assignat. Et vterque nõ semper, sed rarò & casu quodam & inuiti peccant. At auarus nihil habet, quò noxium repurget animũ, cùm auaritia penitus insita permanet in venas, & in imis pectoribus inhæreat, vt auelli non possit, nullum relinquens pœnitentiæ locum, nullámque de hominum genere bene merendi facultatem.

A coniecturali digressione.

Præteritæ vitæ sanctitas alijs sæpe reis non vulgarem apud Iudices æquos benevolentiam conciliat: verùm si totam huius rei vitam ad amussim excusseritis, ipsissimam inuenietis αὐχμὸν βακχειας, monstrum, non vna graui correptione vel supplicio dignum.

A misericordiæ exclusione, atque iusto.

Quare neminem arbitror fore tam stolidum, quem huius rei misereat. Familiam, quam sui simillimam habet, ad pedes fortasse vestros prouoluturam videbitis: sed vos legũ & iustitiæ ratio magis permoueat, quàm iniqua sceleratorum hominum hypocrisis, & ipsissimæ Crocodili lachrymæ.

A legitimo.

Cùm leges Reipub. gratia conseruandæ iubeant insontes animaduertere, non illegitimum fuerit, imò iustissimum, acriter hunc reum à vobis castigari, vel procul ablegari, cùm nihil eò sceleſtius, vt dixi, reperiatur.

Ab honesto & possibili.

Quo facto nihil officio vestro dignius effeceritis. Nec quod iudicium vestrum possit remorari, video: nam, modò volueritis, dictum ac factum reddetis.

Ab vtili.

Duplicem inde Reipublicæ commoditatem promanaturam experiemini. Primum Iudices integri, teterrima peste Rempublicam liberasse prædicabimini. Deinde prudenter effecisse, vt præsentis rei supplicio deterriti reliqui, ad consimile maleficium non facile sint accessuri.

Epilogus.

Plura dicere non arbitror operæ pretium, cùm ipsi satis intelligatis, non leuibus pœnis afficiendum auarum,

rum, cùm eò nihil sit in Republica pestilentius, atq; magis perniciosum.

De laude, quæ ἐγκώμιον Græcè dicitur.

CHAP. VIII.

LAus est Oratio, bona alicuius enumerans. *Propriũm est laudis res amplificare & ornare. Quin. lib. 3. cap. 7.*

Laudandæ verò sunt
- Personæ, vt Thucydides, aut Demosthenes.
- Res, vt Iustitia, aut Temperantia.
- Tempora, vt ver, æstas.
- Loci, vt portus, horti.
- Ratione carentia animalia, vt equus, aut bos.
- Plantæ, vt vitis, aut oliua.

Laudamus verò & communiter & singulatim. Cõmuniter, vt omnes simul Athenienses. Singulatim, vt Atheniensem vnum aliquem. Hæc verò diuisio est laudis.

Dispones autem ipsam hoc pacto:

Primùm proœmion pro qualitate rei pones.

Deinde subijcies genus, quod diuiditur in
- Gentem,
- Patriam,
- Maiores,
- Patres.

Pòst educationem explicabis: quæ continetur
- Institutione,
- Arte,
- Legibus,

Hinc

Hinc subdes præcipuum laudum omnium caput, res gestas, quas diuides in ea quæ sunt
- Animi, vt quæ fortitudinis sunt, quæ prudentiæ.
- Corporis, vt pulchritudinem, velocitatem, robur.
- Fortunæ, vt principatum, potentiam, diuitias, amicos.

Comparationis exercitatio duplicat materiam: & virtutũ vitiorúmque nõ tantum naturam, sed etiam modũ tractat. Quin. lib. 2. cap. 4.

Addes deinde comparationem, qua id quod laudatur, alteri collatum tollatur in maius. Postremò Epilogo, qui precationi similior sit, concludes.

Exemplum in Thucydidis laudationem.

AEquum est eos, qui vtilia nobis adinuenêre, suis ipsorum inuentis ornare, laudibus prosequi, & quod ab illis est proditum, ijsdem quóque ceu auctoribus cum gratia reponere, acceptúmque referre. Non igitur iniuria Thucydides oratione mihi celebrandus est, qui ipsis plurimum attulerit ornamenti. Omnes enim de aliqua humanarum rerum parte bene meritos decet venerari: Thucydidẽ verò eò magis, quòd pulcherrimo omnium illustrando, curam suam impendit. Neque enim quicquam eloquentia pulchrius: neque Thucydide quenquam bene dicendi gloria præstantiorem inuenire est.

A Patria. Athenas inuentrices & altrices bonarũ artium vocat Cic.

Nactus autem Thucydides eam est patriam quæ & vitam pariter sibi, & eruditionem præberet. Neque enim in alio loco natus est, quàm vnde omnis bene dicendi ratio profluxit, originemque vitæ sortitus Athenis.

Reges generis sui habuit auctores. Itaque ab vltima protinus origine, clariore maiorum fortuna est

eſt illuſtratus. Vtraque ergo habens & generis amplitudinem & ciuitatis ſtatum popularem, quo clarior vtrinque fieret, eſt ab vtroque adiutus. Etenim ne ad iniuſtas opes, potentiámque delaberetur, æqualitate legum prohibitus eſt, néue in obſcura reliquæ plebis vilitate deliteſceret, felicitatis genere eſt conſecutus.

Ab educatione. Leges vitæ optima magiſtra.

Talibus igitur procreatus parentibus, in Republica Athenienſium, intérque leges educatur, quas certe optimas eſſe vitæ magiſtras in confeſſo eſt. Inter leges autem armáque vluere inſtituens, eruditioni ſimulatque rei militari operam dare decreuit, neque ſtudia armis deferens, neque arma (vt præcipuam prudentiæ partem) relinquens, vnóque conatu duarum diuerſarum artium curam habebat, coniungens ingenio pariter ea, quæ natura ſunt ſeparata.

A rebus geſtis.

Vt tandem ad virile peruenit robur, occaſionẽ quæſiuit proferendis eis, quæ pulchrè fuerat in ætate meditatus. Nec defuit caſus, bellúmque protinus eſt ortum, ipſéque res ab vniuerſa Græcia literis complexus poſteritati mandauit, conſeruator eorum, & velut reſtaurator, quæ bellorum deleuit iniuria. Nec paſſus eſt, quod quiſque geſſit, temporum ſitu aboleri. Ex ipſo ergo cognoſcitur captam eſſe Platæam, ſcitur Atticam eſſe vaſtatam, tenetur Athenienſium claſſibus Peloponneſi oras eſſe nauigatas, certatum eſſe nauali prælio apud Naupoctον, non eſt nos Thucydides id paſſus latere. Lesbũ ab Athenienſibus eſſe captam, id quoque ab ipſo indicatur: cum Ambraciotis pugnatum eſſe, hoc & ne diuturnitas aboleret, effecit. Iudicium Lacedæmoniorum non ignoratur. Sphacteria & Pylos ingentes Athenienſium labores non latent. Concionantur Corcyræi Athenis, Corinthij ipſis contradicunt. Aeginates, vt Athenienſes accuſent, Lacedæmona proficiſcuntur.

Iam verò à belli concilio Lacedæmonios Archidamus absterrens, contra Stenelcidas ad bellum suscipiendum impellens, Ad hæc Pericles legationem Laconicam contemnens, neque passus deficere animo propter pestilentiam Athenienses. Cuncta hæc Thucydidis opera, ingenioque in omne æuum ab obliuione vindicantur.

A comparatione. Herodoti & Thucydidis comparationem pulcherrimam vide apud Qu. li. 10. c. 1. Epilogus.

Quis autem Herodotum illi comparauerit? Ille enim ad voluptatem legentium scripsit, hic omnia ex rebus ipsis, atque veritate deprompsit. Quanto verò quod ad alienam fit gratiam, infra id est quod fit ad veritatem, tanto post se Thucydides Herodotum relinquit.

Erant alia quoque permulta, quæ de Thucydide dicerentur, nisi, quò minus omnia diceremus, laudum suarum nobis obstaret multitudo.

Aliud Exemplum.

Laus sapientiæ.

Prooemium.

SApientiam adipisci felicitatis est: laudare autem pro dignitate ipsam maius est, quàm vt nostris id viribus adsequi possimus. Tantum enim illi superat gloriæ, vt commune quoddam Deorum immortalium bonum esse credatur. Cùm enim Deorum vnusquisq; velut descriptã officij sui tueatur partem, Iuno nuptijs præsit, bellis Mars cum Pallade, Vulcanus inter ignes fabrileis suas exerceat parteis, ducat Neptunus nauigantes, & quisq; alius aliud sibi vendicet, sapientiã in cõmune sibi asserunt omnes: præcipuè verò præ omnibus Iupiter, quanto reliquis maior est, tanto omnium quoque sapientissimus æstimatur.

A genere. Vnáque sapientia est, quæ vel maximè æternam Ioui præstat potestatem. Et dij quidem natiuam ipsam

ſam cognatamque ſibi habent, munere autem ipſorum in terras quoque delata eſt, & Deorũ filij ſapientia ſua maximam humanæ vitæ vtilitatem attulerunt. Quapropter poetæ laudem merentur, qui Palamedem & Neſtorem, & ſi quis alius ſapiens olim fuiſſe canitur, Deorum fuiſſe filios tradiderunt. Non quidem illi vano commento Deorum naturam velut permutare conati, quam ne Dij quidem ipſi permutare poſſent, ſed generis permixtione communicationem indicantes virtutis, vt qui diuina quadam cæteris admiratione præſtarent, Deorum filij crederentur. Nec immeritò illorum in Deos referebant genus, quorum ſapientia maior, quam humana, originem videbatur adfirmare diuinam.

Vt Hercules, Minoa, Perſeũ, & reliquos.

Sola autem ipſa vtroque rerum ſtatu æquas habet rerum vires. Nam reliquarum alia bello ſolùm probantur, alia laudamus in pace. Sapientia verò præcipua eſt vtriuſque temporis moderatrix. Sic in bello verſatur, tanquam prorſus artiũ pacis ignara: ſic pacem continet, tanquam nunquam agitata ſtrepitu bellorum. Denique tam apertè vtriq; ſeſe accommodat, vt in vtro horũ æſtimes, ei ſoli videatur eſſe dicata. Fert pacis temporibus leges, & omni tranquillitatis vtitur more: in bello verò victoriã præbet. Neque armis ſolũ ſupetiorem facit, ſed in concionibus quoq; præſtat inuictum. Itaq; et inter bellantes, & inter pacatos ſola præcellit, primáſque ſibi vendicat ſapientia. Sola quoq; diuinitatis proximè exprimit ſimilitudinem: ſola enim, velut Deus, futura proſpicit. Quin ipſa quoque terram agricolis attribuit: nauigantibus aſſignauit mare, adeo non fruges colligere ſine ſapientia, non nauim, niſi ſapientis gubernatoris præſidio freti, aſcendere auderemus. Itaq; quicquid exhibet mare, quicquid hominum vſibus terra profert, meritò ſapientiæ munus cuncta cenſentur.

A ſapientia effecta.

Ne cœlum quidem, & si quid in ipso latet, dimiſ
in occulto, quantum ſolis ſe porrigit ambitus, quo
ſpatium ſtellarum vnaquæque circunſcribit, ipſa pe
ueſtigauit. Deſpexit intra terras etiam, & quo pacto
vita defuncti agemus, ipſa nobis aperuit. Troian
quam capere temporis diuturnitas non potuit, ſapi
entiæ aſtus ſubegit, & vnius conſilium adepta, vni
uerſam Perſarum potentiam diſſoluit. Cyclopis ocu
lus erutus eſt prudenti Vlyſſis inuento, ſicque quic
quid eſt, quo quiſquam vincat, ab ipſa ſapientia de
riuat.

*A compa-
ratione.*

Quis ergo ipſi fortitudinẽ comparaſse velit, cùm
quicquid viribus fieri poſſit, ipſa etiam ſapientia pra
ſtet; adeoque ſi ipſam fortitudini ademeris, per ſe
fortitudo culpanda videatur.

Epilogus.

Erant et multa alia, quæ de ſapientia dicerentur,
niſi maiora eſsent, quàm quæ poſſet modica oratio
complecti.

SCHOLIA.

Laus, &c. Alij laudationem vocant, hoc eſt, ora
tionem bona exprimentem quæ alicui inſunt.
Ἐγκώμιον Græcè appellatur, quod iuxta Apththonij
ſententiam dictum eo quòd ἐν κώμαις, id eſt in vi
antiquitus canebant. Nam antiqui κώμας angiportus
dicebant. Differt ab hymno & Epæno, quòd hym
nus Deorum ſit, encomion verò mortalium: præ
terea Epænus paucis verbis fit: Encomion autem ſe
cundum Rhetoricæ artem profertur. Poſtremò cum
in loco cõmuni quoque laus ſit, hoc differunt, quòd
in loco cõmuni pro viro forti dicentes, eo conſilio
dicimus, vt præmium petamus: Laus autem per ſe
virtutis teſtimonium, vt ait Priſcianus.

Laudandæ ſunt &c. Porrò præterita, inſtantiaque,
atque adeò omnia quæ nunc laudamus, nunc contrà
vitupe-

vituperamus, res sunt omnis generis, quæ aut cerni tangíque, vt homo, equus, vrbs, flumen: aut animo intellectuque cognosci, atque percipi possint, vt facta dictaque. Virtutum item vitiorumque, tum artium varia genera, vt prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia, eloquentia, medicina, architectura, scientia rei militaris, aliáque id genus multa. Vitia autem quæ sint, hinc cognosci facilè possunt, nempe iniustitia, luxuria, inuidia, &c. Ipsius autem Dædali laus (quanquam quid huic aut nostra laude accedat, aut vituperio adimatur, non video) tota huc pertinet. Rerum autem, quæ cerni tangíque possunt, primas partes homines tenent, qui cùm cæteris animantibus brutis rebúsque mutis ratione & sermone, tum multis alijs animi naturæque dotibus antecellant, laudem imprimis sibi vendicant. Laudamus igitur præcipuè personas, vrbes, portus, loca, & his similia: præclarè item facta dictáque quæ cum virtutibus coniuncta, atque inde orta esse constat. Iam & iuxta virtutes artésque aut in certis hominibus, aut seorsum suis ipsas laudibus exornamus.

Res &c. Vt Erasmus laudauit Moriam. Et ad ingenij vires periclitandas, artemq; ostentandam Phauorinus laudauit quartanam febrim. Eum enim constantiùs valiturum, qui febri liberatus vires integras recuperauerit, laudauit etiam Therſitem. Cuius meminit Gell. li. 17. c. 12. Et Politianus in Epistolis.

Loci &c. Vt Baiæ, Tempe.

Portus. &. Vt in Liguria Lunæ, vel Carthaginiensium. Cuius meminit Virgilius in 1. Item laudari poterit Stoa porticus Athenienſis, Pœtile ex varietate picturæ dicta, in qua Zeno philosophus discipulos docebat, vnde & secta Stoica. Item Aulis Bœotiæ, cuius meminit Ouidius 12, Metamorph.

Horti. &c. Vt Adonidis, qui prouerbio locum fe-

cerunt. Item Hesperidum, quos amœnissimos in Aphrica fuisse memorauit. Item Senecæ prædiuitis horti, vt ait Iuuenalis Satyr. 10. Item Alcinoi syluæ, quarum Virgilius Georgicorum 2. meminit. Idem: Adeste Musæ, maximi proles Iouis:

Laudes feracis prædicemus horturi,
Hortus salubreis corpori præber cibos, &c.

Equus, &c. Equos laudare poterimus, vt Pollucis equum Cyllarum, & Graij quorum meminere poetæ, vt ait Virgilius Georgicorum 3. Item Bucephalum Alexandri, de quo Gellius lib. 5. cap. 2. Item Solis equos, &c.

Bos, &c. Virgilius in Georgicis:

—Optima toruæ
Forma bouis cui turpe caput, cui plurima ceruix,
Et crurum tenus, à mento palearia pendent:
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna,
Pes etiam & camuris hirtæ sub cornibus aures.

Bos pulcher.

Vitis, &c. Vt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ, Vt ait Virgilius. Vide Plinium lib. 14. cap. 3.

Oleæ, &c. Quæ laudari poterit ab inuentrice Minerua, & quod signum fuerit pacis. Vnde Virgilius in 7.

Ad mœnia Regis
Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes.

Item: Brassicam laudat Cato, maluam & Albucum Hesiodus.

Subijcies genus, &c. Sunt qui hoc loco iubeant addenda esse ea, quæ natiuitatem vel miracula, vel prodigia præcesserint: vt si laudaturus Scipionem dicas in matris cubiculo anguem visum, vnde conceptus, & Iouis ille filius fuerit creditus, cuius meminit Liuius libr. 6. belli Punici. Item in encomio Hecubæ recenseas facem, qua prædixerit incendium, & excidium

dium Troianum. Item, quid natis euenerit enumeres, vt Midæ formicas, apes Platonis. Valerius lib 1. cap. 6.

De laudibus ductis ab animi, corporis, atque fortunæ bonis, ex Buccoldiano.

LAVS HOMINIS A FORTVNIS.

DE fortunis, quæ externa bona sunt, subinde nobis est dicendum. Hæ autem quantæ sint, quot numero prædia, quo sita in loco, quo tempore, siue dono data, siue suorum testamento legata, parentibúsue relicta acceperit, emeritue, ex adiunctorum loco narrandum locupletandúmque erit. Deinde ex descriptionis loco situm prædiorum, atque hortorũ ad flumina, seu fontes, & factas hîc ad voluptatem structuras pluribus licet verbis depingas: quemadmodum Homerus Alcinoi hortos: & maximè si is, quem laudas, Princeps sit, vrbésque, in quas imperium habet, describas. Quin & huius fortunas cum aliorum facultatibus conferendo, ex comparatorum loco mirè locupletabitur oratio: ostendendoque, aut genere, numero, fertilitatéque maiores ampliorésque putandas, aut situ ad flumina, seu fontes, rebúsque manufactis, atque ad voluptatem structuris iucundiores amœnioresque. Quòd si verò eorum, quibuscum nostras conferimus, omnium iudicio amplissimas esse copias constiterit, pares ostendisse contenti esse possumus. Spectandum etiam, atque cum materia deliberandum, ecqua & à dissimili contrariisque copia peti possit. A dissimili hoc pacto: nostra prædia esse, agrosque suburbanos, vnde certus ferè quotannis fructus redeat: illos non

Hominis laus. Aduertendum, fortunæ, corporisque bona non ideo laudari, quòd quis habuerit ea, sed quòd ijs nõ fuerit indignus.

non modò longiùs domo, sed & aliena in ditione fitos, ijsque expositos fluminibus, quæ sæpius inundando lata omnia obruant, atque conuellant. A contrarijs, nostros flumina fontesque irrigando agros vtilitatem adferre maximam: illis in lata erumpendo, eademque conuellendo incommodum adducere summum: huic aquarum cursum prodesse: illis eundem ipsum obesse: huic voluptatem adferre, illis mœrorem tristitiamque dare: huic vel extorto bello omnem ex agris fructum redire, illis nullum: huius prædia vrbis horreum alimentumque in hostes esse, illorum contrà hostium in vrbem: his patriam defendi, illis oppugnari. Quòd si verò principem laudandum suscipias, potentiamque eius, gentis suæ vrbiúmque genere & numero prædices, quo res maior illustriórque fuerit, hoc magis his ex locis extendas.

Quæ corporis bona in homine ex locis amplificandi ratio sit.

HActenus de externis bonis eius quem laudamus: quæ quidem pro personarum varietate alia atque alia existunt: quæ persequi, cùm infinitum, tum minùs fructuosum foret. Quare ad fontes ipsos ducere consilium fuit, vsumque locorum in ijs, quæ omnibus communia sunt laudemque merentur, monstrare, vt horum vsu cognito, pro causæ conditione, quãtam quisque velit moram vbique facere in augendo possit. Corporis autem bona esse diximus, staturam, figuramque corporis: valetudinem, roburque: ipsam denique formam. Hæc quanquam leuiora sunt, suam tamen laudem merentur, certáque interim animorum indicia esse solent. Vnde Homerus cùm in Thersite garrulitatem animiq; vitium nobis depingi vellet, nescio quo modo non tam malefacta, quàm

Vide Quid. dict. loc. li. 7. cap. 7.

corporis

corporis deformitatem vitiáque explicando vitiosissimum ipsum introduxerit. Idem staturam grandiorem, roburque in principibus magnopere prædicat, vt qui Agamemnoni staturam magnam, cui maiestas inesset regia tribuit. Vlyssem illo quidem minorem, sed latissimis humeris & pectore describit. Iam verò Aiacem illum non ambobus modò his, sed cæteris Achiuis omnibus corporis statura & robore antecellentem introduxit. Nec noster Homerus hanc in suis laudem neglexit: qui cum & in cæteris, tum maximè in Aenea & Turno principibus corporis dona laudat. Et Dareta cùm alta statura, latissimisque humeris, quod certum virium argumentum esse solet, in singulare certamen produxisset, ejus tamen antagonistam Entellum vel senem, magnitudine corporis viribúsque adeo superiorem facit, vt illum non secus ac qui frustra vrbem, aut castellum oppugnet, hunc temerè infœliciterque aggressum dicat. Forma plus laudis meretur: præsertim in principibus viris grauitas oris, maiestasque in vultu: hæc in primis pondus orationi autoritatemque tribuit: tantúmque in animis Gallorum hostium valuisse Titus Liuius scriptum reliquit, vt cùm vrbe capta, auidi prædæ in principum atria irruerent, cernerentq; hos cum ornatu habitúque paulo humano augustiore, tum maximè oris grauitate atque maiestate Dijs similimos, domi sedentes, ante horum ora, sicuti deorum simulacra, velut venerabundi constiterint: nihilque in hos ferro grauius facturi fuerint, nisi M. Papyrius principum vnus prior iram mouisset. Atqui & hinc augendi modum, vsumque locorum explicemus. Staturam, robur corporis, oríque decus quantum sit, vbi ab adiunctis satis expressimus, à causis & euentis deinde dilatemus. Fuisse huius maiores, homines cùm insigni statura & robore, tum quadam mode-

modestia orisque grauitate præditos semperque operam dedisse hunc, vt quæ à natura ad sui nominis dignitatem amplitudinémque acceperit, certa viuendi ratione aleret proueheretque, nulla vt Venus, Bacchúsque immoderatior corporis vires vigoremque auferret. Quare ea iam valetudine esse, vt nulla corporis imbecillitas obsit, quo minùs in rebus cũ grauitate agendis suo, amicorum, & Reipubl. tempori seruiat. Quinetiam comparatione rem extendas, si cum alijs amplissimis hominibus conferas, ostendasque in hoc nostro aut similitudinem aut excessum esse, aut etiam dissimilitudinem: si aut proceritate, ipsoque robore, & valetudine, aut ipsius vultus grauitate, maiestateque multis partibus sit superior.

Quæ ratio animi bona ex locis amplificandi.

Idẽ Quint. lib. 3. cap. 7. Vtra sit autem harum via vtilior, inquit cum materia deliberabimus: dum sciamus gratiora esse audientibus, quæ solus quis, aut primus aut certè cum paucis fuisse dicetur.

REstant animi bona, quæ vt cuiusque propria sunt, ita præ cæteris laudem mereri suo iure maximi solent. Hæc laudandi duplex via est: aut enim ad singula virtutum genera, vt suprà visum est, quæque referentur: sua prudentiæ, iustitiæ, fortitudini, & temperantiæ tribuendo facta: aut, quod non minus commodè fiet, temporum seruabitur ordo. Itaque dicendum, quî pueritiam adolescentiamque transegerit: quæ secutus studia: quantúmque in ijs & quã breui sit assecutus. Atque hîc, si fortè insigne ingenij specimen indolisque haud vulgaris bonitas eluxerit, pluribus erit verbis extollendum: quo videlicet tempore, quo in loco, apud quos, qua in re, alijsque id genus additis circumstantijs, quas adiunctorũ locus suppeditat. Quòd si fortè operæpretium videatur, & hæc ipsa per plures ducendo locos plurimùm extendas. Aetate autem iam magis inualescente, si qua scripta honesti sui studij, voluntatisque testimonia in

lucem

lucem dedit, primùm qualia quantaque ipsa sint, narrandum, quantusque inde ad plures fructus redeat. Quæ item seu doctorum, seu multitudinis, seu vniuersorum de ijs testimonia iudiciaq; existant. Quæ vbi ex adiunctorum testimoniorumque loco, quem eundem esse diximus, prosequutus fueris, à causis subinde augebis: quòd à multis magnique nominis hominibus siue rogatus, siue vltrò iuuandi studio ad scribendũ se contulerit. Ab euentis: non modò hominum de se expectationi respondisse sed & vicisse: nec in vna atque altera, sed in pluribus nationibus ipsius scripta legi, laudaríque. Atque hîc & enarrandum, quorum expectatione maiora emiserit, quibusque in prouincijs plurimùm probentur. Iam verò & huius cum probatis magnorum autorum scriptis conferas: ostendasque potiora multo, melioraque hominum consecuta esse iudicia: aut maximis summorum autorum monumentis paria esse, atque iudicari. A dissimili etiam amplifices, si in ijs, quibuscum conferes scriptis, dissimilitudinem esse ostendas: vt si Hippocratis & Galeni medicorum opera, cum Pauli Pomponij Iureconsultorum scriptis conferas: illos rerum naturalium, hos ciuilium, scientiam tradidisse: illos de vita, hos de fortunis solicitis bene consuluisse: illos præcepta dedisse ne morbus vincat, & æger moriatur: hos ne auarus triumphet, & suum alteri eripiat: denique illos cauisse ne ipsa præmaturè vita, hos ne sua cuique res iniustè auferatur. Hinc mirè Cicero non sine delectatione corpus orationis auxit, dissimilitudinem studiorũ Murenæ & Sulpicij pluribus verbis explicando. Hunc in modũ singula quidẽ tam domestica quã publica facta, quæ laudanda videbuntur, seruato temporis ordine, enarranda amplificandaq; erũt, qua ratione domi vixerit, liberosq; educarit, ad quæ studia miserit,

libera-

liberaliterque aluerit, quos in viros aut abierint, aut se euasuros certam de se spem patri patriæque præbuerint. Quæ si persequaris omnia, ducasq; per locos, incrementum res ipsa sumet maximum. Iam & quid commodi ipse siue re operaque, siue consilio Reipubl. præstiterit. Quale est, si dum aliquando, vt sæpe, maximis de rebus bene Reip. consulendũ fuit, inopsque consilij multitudo ea facili momento sequenda putasset, quæ probata Reipub. statum euersura penitus fuissent, hunc in concionem prodijsse dicas: & prudenti oratione, quæ ex his aut illis inceptis commoda, malaue Reipub, imponderent, edocuisse, eaque suscipienda persuasisse, quæ cùm singulis tranquillitatem, vtilitatemque, tum vniuersis nomen, gloriamqe attulerunt. Atque hæc aperienda, pluribusque verbis ex locis alijs atque alijs explicanda erunt, quæ res adita consulendum animum potissimum impulerit: quæ si honesta, vtilisque fuit, cuenta votis respondisse pulchrum erit. Quanta autem gloria emolumentaque inde Reipub. euenerint, quis item ad consultorem fructus honosque ab vniuersis vicissim redierit, copiosè erit exponendũ. Postremò comparationibus rem extendas: cum vrbis conditoribus aut munitoribus huius factum cõferendo, & aut maius, aut simile, dissimileq; ostendendo. Illos vrbem quidem condidisse, hunc conditam prudentia sua ab exitio cõseruasse: illos partim fundamenta iecisse, partim mœnia turresque, in hostes propugnacula non sine summis oppidanorum impensis laboribusque altius eduxisse: hunc vnum ipsa modò ratione consilioque, non mœnia solùm, vrbémque, sed & fortunas omnium, vitamque seruasse. Quantum etiam ciues grati vicissim poste à huic honorem, gratiamque habuerint, cum ijs conferas licet, quibus ob præclarissima in Rempublicam meri-

ta non

ta non ingrati extiterunt : doceáſque, aut maiora, aut paria huic contigiſse omnia. Quòd ſi verò is, quem laudas, princeps ſit, exercitúmque duxit, præterquàm quòd ex his locis omnibus, ab adiunctis quæ latè patent, paſſimque vſui ſunt, à teſtimonijs, à cauſis, ab euentis, ex comparatione maiorum, minorum, à ſimili, à diſſimili, à contrarijs copiam petas, etiam à deſcriptionis loco amplifices maximè : cùm aut ſtratagemata genuſque militum, & armorum, aut vrbes, quas cepit, regioneſque & gentes, mores, aliaque id genus ſuo quæque loco deſcribas. Porrò cum temporis hic ſeruandus ſit ordo, danda eſt opera, vt leuiora aut omittamus, aut paucis perſtringamus. Quæ verò magna ſunt, & prudenter, & iuſtè, & fortiter, modeſtéque facta, laudemque in animis hominum maximam merentur, per plures ducenda locos, plurimumque dilatanda erunt. Quæ autem laudari facta oporteat, horumque numerum, perſonæ, quas laudandas ſucipies, ſecum adferent, in quibus ſingulis augendis, cognitis his locis, quantam ipſe voles, moram trahas.

Vt ea ex locis augenda, quæ poſt mortem acciderunt.

CVm igitur hunc in modũ, quæ toto vitæ curſu rectè fecit verbis extuleris, dilataueriſque, non negligedũ quomodo excesſit è viuis, & quæ, vita iam defuncto, virtutis ergô magna acciderunt. Nam cùm magnis viris, dum vita manet, laudemque ſequentibus, comes ſit inuidia, fit, vt morte iam ſublata, ereptiſque quos nocitura ſequitur, ſeſe auertat, patiaturque mortuis, quem viuis noluit, ſuum honorem deferri. Quare ſi & huic vita defuncto, aut tumba publicè magnificentiùs ſit extructa, aut ſtatua erecta, aut denique quotannis ad ſempiternam huius memoriam,

ãm,rerumq; ãb ipso gestarum, aliquid statis diebus fiat,quanta hæc sunt,quo tempore fiant, quo in loco, á quibus, quantis impensis,quanto studio,alijsque id genus explicatis circumstantijs, quarum adiunctorum locus nos admonent,copiosè erit exponendum. A causis item & hæc,si voles,amplifices: quæ ipsius in rem p.merita constent: cur tantum vel mortuo honorem constituerint. Ab euentis hîc nihil sumas, cùm explicata, ex adiunctorũ loco causas suas præcesserint, nisi propterea hæc defuncto contigisse dicas, vt statuto præclarè factis summo honore, plures ad imitandum pellicerentur, exponasque ea ita ex sententia euenisse: pluresque, honoris præmio incitatos, ipsam virtutem sequendo, nominis immortalitatem venari. Quin etiam ex comparationis loco locupletari res potest maximè, si virtutis præmia, monumentaque hinc post mortem constituta, cum Regum parentationibus funebribusq; honoribus conferas, atq; ostendas studio hominũ vltrò hæc præstantium illos superasse; rerum autem magnificentia æquasse. A dissimilitudĩe: illis à regijs, regiaq; pecunia funebria magnificentius adornata: huic ab vniuerso populo, æreq; publico, splendidè instructa: illis, quia Reges vixerunt, mortuiq; sunt: huic,quòd patriæ conseruator extitit, mortuusq; sit,habitus est honos: illis, ne regum nomen leue in animis vulgi putaretur:huic,ne sua virtuti præmia deesse viderentur. A contrarijs:Illos subdiri maximè oderunt, hûc sui summo honore prosequuti sunt:illos noua constituendo vectigalia, annonam, victumq; communẽ aggrauasse agnoscunt;hunc virtute, prudentiq; consilio plurimùm leuasse intelligunt: illos viuos Tyrannos execrati sunt,hunc patriæ patrem conseruatoremq; appellantes amplexi sunt: Illos post mortem, vel ab alijs honorari ægrè ferentes, quantũ in

Latus hominum in tria tempora diuiditur: in tẽpus quod ante eos fuit, quo ij si vixerunt, & quod fatum eorum est secutum. Quin. lib. 3. cap. 7.

sua positum potestate impediuerunt, hunc contrà vniuersi æquali studio summis honoribus vltrò affecerunt. Quæ ratio sit personas laudandi, ab externis corporis, animique bonis, atque adeò ab ijs quæ has tempore antecedunt, simul iuncta, & pòst insecuta sunt, ostendimus. Antecedunt autem homines tempore, patria, parentes: cum ijs coniuncta sunt, fortunæ, corporis, animique bona omnia: pòst autem insecuta sunt, habiti post mortem honores, præclaraque de ijs hominum iudicia. Qua autem via singula ex locis copiosè instrui, augerique possint, vtcunque aperuimus, non quidem eo consilio, quòd tantam copiam, quanquam paucis rem perstrinximus, in cuiusuis hominis laudem (quis enim finis?) temerè adducendam putemus: sed vt monstrato locorum vsu pro causæ conditione, quantam quisq; vnde velit copiam peteret. Neque enim hic cuiquam, quid fieri debeat, præscribemus, sed quid possit.

Eadem quæ laudandi & vituperandi hominis ratio.

POrrò vituperandi quæ ratio sit, hinc facilè intelligi potest. Siquidem idem ordo, eademque per omnia via in vituperandis externis corporis, animiq; malis erit sequenda. Patriam igitur patentesq; bonos habuisse, atque inde degenerasse, patrimoniumque dilapidasse, * tam vitium, dedecusq; est quã cui hæc mala obtigerunt. In corpore autẽ si qua sit deformitas, vt in Thersite, suis erit verbis exaggeranda: si nulla forma, viribusq; malè vsum fuisse, odio, dedecorique erit magno. Ab animo autem profecta vitia, flagitiaque, seruato temporis ordine, nisi in sua vitiorum genera spargere quæque mauis perpetua oratione, quod in L. Pisone facit Cicero, erunt explicanda, atque exaggeranda. Quòd si fortè & iam vita defunctis

* *Vt Catilina.*

Hæc in re idẽ præceptum, quod in laudatione seruandum.

functis aliquid accidit, quo turpitudo odiumque augeatur, non erit silentio prætermittendum. Singula autem eadem ratione, qua superiora ex locis augenda amplificandaque erunt.

Postremò epilogum, &c. Sunt qui prætermittendum esse tradant vitæ modum, item mortis qualitatem, item quæ mortem sint consecuta, vt communem luctum, honores, exequias, statuas, sepulturam magnificam.

Dispositio laudis tetrastico comprehensa.

Principium sequitur genus, vt gens, natio, patres,
Vita micans studijs legibus atque bonis.
Res gestas animus, corpus, fortuna ministrant.
Comparat in maius, votaque finis habet.

Thucydides &c. Hic (vt ait Cicero de claris Oratoribus) erat Athenienſis summo loco natus, summusque vir, qui ad Olorum Thraciæ Regem, ceu ad progenitorem suum retulit nomen: affinem habuit Miltiadem, necessarium Cimonem, vt ait Marcellinus Græcus, & Plutarchus in Cimone. Hoc authore fuit adeo delectatus Demosthenes, vt eum octies transcripserit.

Thucydide quantum delectatus Demosth. Offic. 1.

Athenis, &c. Cicero de Oratore lib. 1. Omnium doctrinarum inuentrices Athenas vocat, vbi omnis dicendi vis inuenta sit, & exculta: & ad filium scribens, ait vrbis authoritatem eam esse, quæ possit exemplis augere, &c. Quòd autem Attici sint acutiores, in causa aiunt esse tenue cœlum, quod qui crassum habent, crassos censeri vt in libro de fato Cicer. Porrò Athenienſis patriæ celebritas multum faciebat ad nomen illustrandum: vnde apud Ciceronem de Senectute, Seriphius Themistoclem non suæ, sed patriæ gloriæ splendorem assecutum affirmabat. Et

apud

apud Romanos magnificum erat & gentibus venerabile, ciuem Romanum fuisse. Vnde Diuus Paulus se Romanum esse dicebat, quam vrbem Tribunus maxima summa compararit. Actorum 22.

Eloquentia, &c. Nihil, inquit, admirabilius & magis populare, quàm eloquentia. Hanc Cicero de Oratore 3. vocat vnam de summis virtutibus, & de claris Oratoribus, ingenij lumen. *Idem Cic. in Epist. ad Brutum, & Quin. lib. 2. cap. 20.*

Vitæ magistras, &c. Leges enim conditas esse constat ad salutem ciuium, ciuitatumque incolumitatẽ, vitamque hominum & quietam, & tranquillam, vt ait Cic. 2. de leg.

Posteritati mandauit, &c. Id est, memoriæ prodidit, idque lib. 8. quos scripsit de bello Peloponnes. & Athenienſium.

Plateam, &c. Platæa vel Platææ pluraliter clarissima fuit Bœotiæ ciuitas, quam Stephanus dictam ait, παρὰ τὸν πλατὺν, hoc est, à remo. Statius l. 7. Thebaid. *Platea.*

Nunciat excubijs vigiles arsisse Platæas.

De bello Platæensi Thucyd. lib. 2. & 3. Et Plut. in vita Aristidis, & Cimonis.

Atticam, &c. Ditio vel regio fuit Attica, in qua Athenæ ciuitas, philosophorũ alumna, vbi primus omnium regnauit Cecrops, vnde Athenienses Cecropidæ, vt infrà patebit. *Attica.*

Peloponnesi, &c. Peloponnesus Græciæ regio, alio nomine Achaia, alio, Pelasgia dicta. Vide Plin. lib. 4. cap. 4. Nomen habet à Pelope Rege, Hippodamiæ viro, Tantali filio, quasi Pelopis insula. Sita fuit inter duo maria, Aegæum & Ionium, Platani folio similis. De bello Peloponnesiaco Thucyd. lib. 2. Pluta. in Nicia. *Peloponnesus.*

Apud Naupacton, &c. Naupactus Aetoliæ, quæ Acarnaniæ, Phocidi, & Locris contigua, ciuitas, no- *Naupactus*

men habens à nauium compaginatione: ναυπηγεω nauim fabrico, ναυπηγος fabricator nauium. Meminit Erasm. in Prouer. Excubias agere in Naupacto, cuius nauale prælium apud Thucyd. lib. 1.

Lesbos. *Lesbos, &c.* Celeberrima fuit Aegæi maris insula ante Troadem. Vide Plin. lib. 5. cap. 31. Athenienses, duce Nicia, receptos Lesbios mulctarunt, muros demoliti, naues & agros ademerunt, de qua re Thucydid. lib. 2.

Ambracia. *Ambraciotis, &c.* Ambracia vrbs Epiri fuit aspero subiecta tumulo, vt ait Liuius lib. 7. belli Macedonici. Huius ciues Ambraciotæ, quorum historiã Thucydides libro secundo complexus est.

Iudicium, &c. Huius meminit Thucydides lib. 4. & 5. Aphthonius habet, δικη Λακεδαιμονιων ουκ αγνοειτα παρανομος, id est, Lacedæmoniorum sententia iniusta scitur.

Sphacteria. *Sphacteria, &c.* Σφαττομαι iugulo, vel macto est, vnde Sphacteriam insulam ab Heracleotarum mactatione dictam esse, Stephanus ait. Historiam Sphacteriæ, Thucyd. habet lib. 4.

Pylos. *Pylos, &c.* Hæc fuit olim vrbs Nestoris à Neleo condita, vnde Ouidius:

Nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arua,
Misimus.

Distabat à Sparta stadia circiter quadraginta, in agro Messenio. Hanc olim Demosthenis consilio munitam, Lacedæmonij oppugnarunt. Meminit Thucydides loco citato.

Corcyra, Corinthior. fuit colonia, quam ij deduxerunt circa Olymp. 18. *Corcyrei, &c.* Corcyra, secundum Thucydidem, Peloponnesi ciuitas fuit. Item insula Alcinoi patria. Lucanus lib. 2. Vela ferantur in portus Corcyra, tuos. Huius ciues Corcyræi Athenis orationem habuerunt, qua contra Corinthios petebant auxilia: quibus compertis & Corinthij miserunt Athenas Legatos,

tos, qui Corcyræorum orationes refellerent. Vide primum Thucydidis librum.

Aeginates, &c. αἰγινῆται alij vertunt Aeginenſes, qui Athenienſes accuſaturi Lacedæmona profecti fuerunt, vtait Thucydides lib. 4. Aeginam autẽ Peloponneſo contra Atticam ciuitatem adiacentem aiunt: & inſulam Pyreo portui propinquam, ab Aegina Aſopi Bœotiæ Regis filia nomen trahens. Ouidius 7. Metamorph.

Oenopiam veteres appellauere: ſed ipſe
Aeacus Aeginam genitricis nomine dixit.

Archidamus, &c. Huius meminit Thucydides lib. 1. & 2. Hic fuit Orator, dictus quaſi princeps populi. Fuit & Rex Spartanorum, quem ciues mulctarunt, quòd exiguæ ſtaturæ fœminam vxorem duxiſſet, vt ait Plutarchus in vita Ageſilai. Et ab Archidamo Thucydides interrogatus, vter ipſe an Pericles, lucta præſtaret, reſpondet, vbi luctando illum vicero, mox ille dicendo, ſe cecidiſſe negat, idque ſpectatoribus perſuadet. Plutarch. in Politicis.

Archidami Rhetoris meminit Quin. lib. 3. cap. 6.

Abſterrens, &c. Lacedæmonij bellum propter ſocios Corinthios iniurijs affectos illaturi erant Athenienſibus: quod Archidamus diſſuaſit, affirmans eorum vires pares eſſe aduerſum Peloponnenſes atque finitimos; ſed aduerſus hoſtes procul habitantes eſſe omnino impares. Quare legatos Athenas mittendos eſſe, qui nomine ſociorum iniurias deprecarentur, atque pacem expoſcerent.

Steneleidas, &c. Qui finita Archidami oratione apud Lacedæmonios verba fecit, adhortans eos ne ſocios haberent contemptui, nec vltionem differrent, ſed protinus arma ſumerent. Fuit autem vnus Ephororum. Hi apud Lacedæmonios erant tribuni plebis, Regibus oppoſiti, ſicut apud Romanos Conſulibus. Vide Cic. 3. de legibus.

Pericles. *Pericles, &c.* Hic fuit Athenienſiuum Dux, Philoſophus & Orator, diſcipulus Anaxagoræ. Vide Iuſtin. lib. 3. Valer. lib. 8. cap. 9. Quintil. lib. 12. cap. 2.

Peſtilentiam, &c. Athenienſes bello atque morbo preſſi Lacedæmonijs erant ceſſuri, ſed oratione Pericles ad bene ſperandum eos exhortatus eſt. Vide Thucyd. lib. 1. & 2.

Ad voluptatem, &c. Quintilianus lib. 10. cap. 1. inquit: Hiſtoriam multi ſcripſêre præclarè: ſed nemo dubitat, longè duos cæteris præferendos, quorum diuerſa virtus laudem eſt penè paré conſecuta. Denſus & breuis & ſemper inſtans ſibi Thucydides: dulcis & candidus & effuſus Herodotus. Ille concitatis, hic remiſſis affectibus melior. Ille concionibus, hic ſermonibus. Ille vi, hic voluptate.

In ſapientiæ laudem.

Sapientia Iouis. Exordium ductum à ſapientiæ præſtantia, eamq; laudandi difficultate. Eam Cicero Officiorum 2. ſcientiam appellat rerum humanarum atque diuinarum. Vide Tuſculanarum Quæſt. 4.

Adipiſci, &c. Sapientiam adeptum aſſerunt eum, qui cum vituperatur, non iraſcitur, & cùm laudatur, non extollitur. Plato (vt ſcribit Laertius Diogenes) interrogatus, quomodo quis ſapientiam adipiſceretur, reſpondit: ſi non expectarit, quæ non euenire poſſunt, nec de præteritis recordatus fuerit.

Iuno. *Iuno, &c.* Cicero de Natura Deorum 2. dictum ait à iuuando: nuptijs præeſt, vnde pronuba. A parturientibus inuocatur, vnde Lucina. Apud veteres nihil aliud erat quam aer. Vide Macrob. de ſomnio Scip. cap. 17.

Mars. *Mars, &c.* Quem apud Thraces natum affirmarunt, hoc eſt, apud bellicoſos atque feroces homines.

Cuius

Cuius meminit Cicero de re militari.

Pallade, &c. Hanc alio nomine Bellonam vocabant. Lactantius lib. 1. cap. 21. Mineruam à minuendo, vel minando, secundum Ciceronem : Pallada autem, quòd hastam vibret, ἀπὸ τῦ πάλλειν. Natam aiunt è Iouis cerebro, de qua plura Macrob. 1. Saturn. cap. 17. *Pallas.*

Vulcanus, &c. Cicero de Natura Deorũ tertio scribit quatuor Vulcanos fuisse. Quorum primus Cœlo natus, Secundus Nilo progenitus fertur, Opus dictus. Tertius Iouis & Iunonis filius, qui Lemni fabricæ traditur præfuisse, de quo Aphthonius hoc loco videtur intelligere. Quartus Menalio natus, qui Vulcanias prope Siciliam insulas tenuit. *Vulcanus.*

Neptunus, &c. Vt Portunus à portu, sic Neptunus à nando paulùm primis literis immutatis deriuatur, Saturni & Opis filius, qui & πάλαμων inter Deos celebratus. Vide Cicer. libro de Natura Deorum 2. *Neptunus.*

Dij cognatam sibi habent, &c. A Dijs progenitam sapientiam asserit, Gellius autem lib. 13. cap. 8. ex Afranij sententia, Sapientiam scribit Vsus & Memoriæ filiam, quòd vsu vitæ, multaque rerum experientia paretur prudentia. Vnde prouerbium Solonis nomine celebratũ, γηράσκω δ' ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος : quẽ sic vertit Erasmus: Quotidie addiscens plurima, fio senex. *Sapientia vsus & memoria filia.*

Palamedem, &c. Hic Nauplij Regis Eubœæ filius erat, vnde Naupliades. Ouidius in Ibin. *Palamedes*

Naupliadeque modo ficto pro crimine pœnas.
Morte luas, nec te non meruisse iuuet.

Deorum filius habitus, quòd ingenio diuino præditus, ordinem aciei, & aliquot literarum figuras inuenerit. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. Philostratum. lib. 4.

Nestorem, &c. Huius pater Neleus, & mater Chloris legiiur. Deorum filius putatus propter eximiam *Nestor.*

prudentiam & eloquentiam. Hunc Agamemnon sibi semper adhibuit consulem. Cicero de Senectute: Dux Græciæ non optat vt Aiaces similes decem habeat, at vt Nestores quinque.

Homerus Iliados α. —— τοισι δε Νεςωρ
Ἡδυεπης ανορουσε λιγυς, πυλιαν αγορητης.
Του και απο γλωσσης μελιτος γλυκιων ρεεν αυδη.

Deorum filios, &c. Vt Herculem, Aesculapiũ, Mercurium, Aeneam, Achillem, Liberum, Cæsares. Etenim gentilitas olim magnates atque Reges Deos appellabat, siue ob miraculm virtutis, siue ob prudentiam, siue ob beneficia, quibus etiam ad humanitatem compositi, siue in adulationem. Vide Lactan. lib. 1. cap. 15.

Deorum naturam permutare conati, &c.

Sunt qui hunc locum ita reddunt ex Græco: Non illis Deorum naturam artribuentes, ita enim veri Dij fuissent, communione generis commune bonum sortiti, sed quatenus id bonum sibi compararunt, Deorũ filij existimati sunt.

Vtriusque temporis, &c. Id est diuinum munus ac progenies sapientiæ principatum obtinet & pacis & belli temporibus. Nos exhorrescere metu non sinit, & hac præceptrice in tranquillitate rectè viuere possumus. Vide Ciceronem de finibus bonorum & malorum.

Futura prospicit, &c. Docet enim sapientia, nihil temerè & præcipitanter agendum, sed omnia consultò & præmeditatò. Cuius propriũ est, nihil, quod pœnitere possit, facere, vt ait Cicero Tuscul. Quæstio. 5. Et non committere, vt aliquando dicendum sit, non putaram, vt inquit idem Cicero, Offic. 1. Valerius lib. 7. ca. 2. Porrò sapiens assuescit futuris malis, & quæ alij diu patiendo leuia faciunt, hic leuia facit diu cogitando. Præcogitati enim mali mollis

ictus

i ctus venit. Ideo stultis, fortunæ cedentibus, omnis videtur noua rerum inopinata facies, vt ait Seneca ad Lucullum Epistola 77.

Cœlum, &c. Id est, sapientia nobis reuelauit, quæ sunt in cœlis arcana, τα απορρητα, ineffabilia mysteria.

Vita defuncti, &c. Vt & Galli sapientes, qui persuasum habuerunt, animas hominum immortales esse, soliti pecunias mutuas quæ apud inferos redderentur, dare. Valer. lib. 2. cap. 1.

Actus sapientiæ, &c. Ad molem immanis equi respexit. Virg. in 2. Aen.

Instar montis equum diuina Palladis arte
Aedificant, sectáque intexunt abiete costas.

Et vnius consilium, &c. Aphthonius sic habet: και περσων ολην διελυσεν δυναμιν δι ενος κυρουσα βουλευματος. Rodolphus Agricola pro κυρουσα videtur legisse κυρου. Fuit quidem sapientissimus Persarum rex Cyrus, qui dicere solitus, neminem debere principatum suscipere, nisi melior his, in quos acciperet. Is Astyage, Medorum Rege, auo materno victo, regnum Persicum auxerat, non ademerat. Vide Iustinum lib. 1. Sunt igitur, qui hunc locum referant ad Alexandrum, qui legitur Persas in fugam conuertisse. Alij malunt ad Aristidem referre, sub quo duce Persæ victi, eorumque dux Mardonius Arimnesto Spartiata saxo caput saucius, vt ab Amphiarai oraculo sibi prædictú erat, occiditur, vt Plutar. in vitis refert.

Cyrus regnum à Medis ad Persas transtulit, circa Olymp. 56.

Cyclops, &c. Dictus ab vno, quem habuit, in fronte, oculo, quasi circularis oculus, de quo apud Virgilium in tertio Aeneidos libro.

Cyclops.

Nam simul expletus dapibus vinoque sepultus,
Ceruicem inflexam posuit, iacuitq; per antrum
Immensum, saniem eructans, ac frusta cruento

Per

Per ſomnum commixta mero. Nos magna precati
Numina, ſortitique vices, vnà vndique circum
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod totua ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis inſtar.

Propertius lib. 4.

Geſſit & Aetnææ Neptunius incola rupis,
Victa Maronæo fœdatus lumina Baccho.

Vide Homerum 10. Odyſs.

Fortitudo. *Fortitudo culpanda, &c.* Sine ſapientia, inquit, fortitudo non eſt fortitudo, ſed temeritas, propterea quòd fortitudo eſt contemptio laboris & periculi cum ratione vtilitatis, & compenſatione commodorum: *Temeritas.* temeritas eſt, conſiderata dolorum perpeſſione, gladiatoria periculorum ſuſceptio, vt ait Cicero ad Herennium. 4.

Exempla laudationis: et primo laus Demoſthenis.

Exordium. QVi parentibus obſcuris nati ad decus præclarum virtute propria aſcenderunt, non inferiorem laudem merentur, quàm qui nobilitate maiorum ſuperbi ſe iactant. Maior enim eſt gloria, virtutibus proprijs niti, quàm alienis intumeſcere.

A genere. Demoſthenis quidem pater Demoſthenes fuit, vir honeſtus atque probus, ſed plebeius, ab officina gladiorum Machæropæus appellatus, vix ſeculo ſuo notus, vt Valerius inquit. Atqui filius ad ſummũ decus euectus, omnibus maioribus ſuis præluxit.

Dijs ille aduerſis genitus, fatoque ſiniſtro.
Quem pater ardentis maſſæ fuligine lippus,
A carbone, & forcipibus, gladioſque parante
Incude, & luteo Vulcano, ad Rhetora miſit.

Vt ait Iuuenalis Satyra decima.

Sortitus fuit patriam, vbi inuentæ & excutæ bonæ diſciplinæ,

disciplinæ. Vnde velut ex equo Troiano complures viri celeberrimi prodierunt.

A patria. Demosthenem lege orandi vocat Quint. lib. 10. ca. 1.

Maiores patrum illustres habuit, sed eos ipsos eloquentia atque virtute sua nobilissimos reddidit, oratorum princeps æstimatus.

Honestè fuit educatus ac bonis disciplinis institutus, sub oratore clarissimo Isæo, & præceptore Platone, ad bonarum literarum studia inflammatus à Thrasio Eunomo.

A maioribus.

Ab educatione.

Ingenij specimen sub prima iuuenta statim emicuit. Vis in eo dicendi mirabilis & glorioſa Rempub. tutata fuit. Nactus in Rep. materiam vberem & honestam pro Græcorum libertate aduersus Philippum, & in ea præclarè decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est, nec solùm vt disertus, verùm etiam vt fortis vir suspiciebatur, vt admiraretur ipsum Græcia, obseruaret Persarum Rex, plurimusq; apud Philippum sermo esset, confiterentur aduersarij sibi aduersus præclarum virum esse certamen.

A bonis animi.

In quem eius Philippicæ extant.

Corporis quidem in eo fuit imbecillitas, quam ingenio atque doctrina compensauit, atque resarsit. Etenim commemorato nomine Demosthenis, maxima eloquentiæ consummatio audientis animo obuersabatur. Lateris quidẽ firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat à labore mutuatus est. Qui cum rerum natura præliatus & quidem victor abijt, malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando. Itaque alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa fuit, vt ait Valer. Max.

A bonis corporis. Humerorũ iactationẽ quomodo ille emendarit, vide apud Quin. li. 11. ca 3.

Patrimonium abundans relictum erat, sed id tutores malè administrauerunt. Partem enim surripuerant, partem neglexerant. Ipse tamen satis opum studio consecutus & ijs præstantiora bona secum gestabat, non humeris, non oculis visenda, sed æstimanda animo, quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium,

A bonis fortunæ & à morte. Aduersus tutores suos puer adhuc pupillares.

actiones habuit Demosthenes, vt testatur Plutar. in eius vita: & Quint. lib. 12. c. 6.

talium, nec Deorum manibus labefactari queunt, & vt manentibus præstò sunt, ita, fugientes non deserunt, vt de Bia Valer. scribit.

Pro salute Reipub. vitam amisit, vnde eius mortis diem omnium mœstissimam egerunt, & interfectæ Cereris ieiunarunt mulieres. Populus item Atheniensis, honorem illi reddens, statuam, vtque maximum nati sui generis publicè stipendia haberet, decreuerunt.

Aliud Exemplum in laudem Philippi Regis Macedonum.

Exordium.

EX Græcorum Regibus, meo iudicio, nullus fuit, quem non Philippus Macedonum Rex vel ingenij dexteritate, vel virtutum meritis exuperarit.

A genere & patria.

Patrem habuit Amintam, summa prudentiæ virum, patriam celeberrimam, atque regnum adeptus centum & quinquaginta populorum. Plin. lib. 4.

Ab educatione.

Epaminonda strenuissimo imperatore, & summo philosopho vsus est præceptore (Orosius lib. 3. cap. 12.) A quo & bellicis artibus & philosophiæ præceptis præmunitus ad regnum accessit.

A rebus gestis.

Thessaliam domuit, Græciam penè totam consilijs præuentam viribus vicit, nec ita bellicis tumultibus præpeditus, & victorijs affectus, vt à liberali Musa & studijs humanitatis abesset. Quin lepidè comiterque pleraque & fecit & dixit, & egregia ingenij monumenta reliquit. Argumento sunt Epistolæ, munditiæ, venustatis, & prudentiæ plenissimæ, velut illæ quibus Aristoteli natum sibi filium, & ab eodem instituendum denuntiauit. Quibus omnibus ea, quæ fortasse iuueniliter patrasse criminari posset, abundè satis deleuit.

Ab animi bonis.

Clementia singularis in eo fuit ac benignitas in victos:

victos: vnde quibusdam ipsi consulentibus, vt cum Athenienſibus asperiùs ageret, respondit, illos absurdè facere, qui homini, cuncta ad gloriam tum agenti tum patienti, suaderent, vt gloriæ suæ theatrum abijceret; significans sese hoc agere, non vt Athenas euerteret, sed vt ciuitati celeberrimæ doctissimorum virorum copia florenti, suas virtutes probaret. Item: Quidam petulantioris linguæ maledicta conijcere solebat in Philippum, hunc amici hortabantur vt eijceret in exilium. At ille negauit se hoc facturum: demirantibus quid ita, Ne inquit, oberrans inter plures malè de me loquatur. Quod maledicum non egit in crucem, vel clementiæ erat: quod ignouit, vel magnanimitatis: quod contempsit, quod noluit expellere, prudentiæ: plus enim nocuisset. Vide Erasm. 4. Apophthegmatum, Diodorum Siculum. lib. 3.

Quis autem Hannibalem Carthaginenſium ducē Philippo censuerit comparandum? Ille multa quidē gessit, sed pleraque perfidiosè ac crudeliter, hic omnia sapienter ac cum animi summa moderatione. *A compatione.*

Longè plura de tanto Imperatore dicenda essent: sed finem facio, contemplans meam dicendi facultatem longè inferiorem esse, quàm vt tantis Philippi virtutibus par esse possit. *Epilogus.*

Aliud exemplum in eloquentiæ Encomion.

CVm autore Gellio, turpius sit frigidè laudare, quàm insectanter vituperare, metuo ne non encomion eloquentiæ minus aptum ego dicturus, ingenij magis inopiam proditurus sim, quàm dignis illam laudibus euecturus. Attamen si libet principiū considerare, reperiemus, eam honestissima productā origine, optimisque rationibus profectum. *Exordiū.*

Quæ cùm vna sit de summis virtutibus, vt ait Cicero,

A genere. Quin. lib. 2 cap. 20. de eloquentiæ autem præstantia, vide apud eundem, lib. 2. cap. 26.

cero, nemini dubium esse debet, quin ab illo, qui fons omnium virtutum est, & origo, profecta sit, nempe à Deo Optimo Max. cuius, vt sacra Scriptura meminit, dona sunt linguarum genera, omnesque sapientiarum ac scientiarum sermones, ex quo, per quem, & in quo sunt omnia.

Ab ijs quas perficit rebus.

Cœlitus igitur demissa admirabilem in rebus humanis potentiam recipit, & incredibilem efficaciam facultatemque accendendi mentes ad honestatem, animos ad gloriam. Afflictos consolatur, perterritos timore vacuos reddit, seditiones compescit, feros & agrestes homines ad humanitatem deducit. Vnde Poëtæ Orphiona & Amphiona finxerunt demulsisse feras, & cũ arboribus montes traxisse. Ait enim Horatius:

Agrestes homines sacer interpresque Deorum
Cædibus, & fœdo victu deterruit Orpheus:
Dictus ob id lenire feras, rabidosque Leones,
Dictus Amphion Thebanæ conditor arcis,
Saxa mouere sono testudinis, &c.

Occupatio. Hac de re vberrimè apud Quin. dic. cap. 16. lib. 2.

Sed inquis, Eloquentia scelestos pœnis eripit, falsis veritatem expugnat: status Reip. euertit, vt bono iure Lacedæmonij rhetores videantur expulisse.

Redditio.

Esto, sed eadem ratione omnes bonæ artes, omnes magistratus, cùm vtrinque aliquando proueniant mala, possent expelli. Item è medio tolli ignis & aqua, vnde sæpenumero maxima oriuntur dispendia: atqui bonæ res malæ non sunt, si bene vtamur.

Comparatio

Quis eloquentiæ prætulerit liberalitatem? hæc paucis poterit prodesse: illa suas in omnium mortalium salutem vires extendit.

Epilogus.

Rerum magnitudine deterritus finem facio: etenim maximis eloquentiæ laudibus vix vllius dicendi facultas respondebit.

ENCO-

ENCOMION MARPVRGENSIS *Academiæ.*

Adicentis officio.

INgratissimus omnium haberi meritò possem, si concionis huius hodiernæ autoribus, nempe ijs quibus meipsum debeo, non inpræsentiarum morem gererem, in dicendis, quem scopum huius orationis esse voluerunt, beneficiorum laudibus, atque summis in nos meritis. Rationis omnis expers volatile Ciconiam nouimus omnes officij mutuam rependere vicem solêre, vt hinc, ἀντιπελαργῖν, natum sit prouerbum. Quanto æquius, ac iustius nos, qui ratione ducimur, gratiam nobis benefacientibus, si propter culpam fortunæ iniquioris non parem referre potuerimus, tamen aliquam scribendo saltem, bene sentiendo, atque assiduis illos extollendo laudibus, & habere & agere non detrectauerimus; Cùm autem Academia Marpurgensis, veluti mater omnium nostra communis benignissima, nos tanquam alumnos suos & charissima pignora sinu blandiore foueat, nos bonis literis instituat, nos probatis moribus exornet, nos denique maximis honoribus afficiat, quis vel pietatis vllo tangi confirmet illum affectu, qui rogatus, aut iussus, parentem tam officiosam pro virili sua nolit, vt ingratitudinis morosæ filius, ad sidera ferre? hæc cùm ipsi vos optimè teneatis meditata, nihil omnino dubitandum erit mihi quin iam silentium pollicentes, vos omnes ornatissimi atque ijdem integerrimi viri ac studiosa iuuentus, me patienter sitis audituri.

Ab auditorum attentione, & argumenti fertilitate.

Iniunctum est mihi Academiæ nostræ Marpurgensis Encomion dicere. Imprimis autem gaudendum, ac lætandum mihi video, partim quòd vos ad audiendum tam auidos contempler: vos omnes tam attentos: quàm pudens ego, quàm hæsitans ego, quàm

quàm tremebundus ego, primùm huc aſcendi: nunc autem veſtro, quo me omnes proſequimini, fauore, atque hilari aſpectu longè redditus alacrior: partim, quòd talis oblata ſit dicendi materies, in qua etiam erudito parum, hoc eſt, mei ſimillimo literaturæ leuioris homuncioni, non deeſſe poſſit oratio, vt longè difficilior videatur exitus inuentio, quàm principij; nimirum vt non tam copia mihi, quàm modus in dicendo quærendus exiſtat.

Ab autoribus ac fundatoribus Academiæ.

Nam ſi protinus ab initio ipſos gymnaſij noſtri celeberrimi authores ac patronos conſideres, ac perpendas, ſiue Deum Opt Max. cuius cœleſti prouidẽtia, ac diuino nutu inſtituuntur, eriguntur, ac gubernantur vniuerſa, quæ in terris ſunt, ſiue illuſtriſſimum noſtrum Heſſorum principem: ſtatim tibi tam inundans verborum ac rerum flumen occurret, vt te magis obrutum copia, quam inopia preſſum iri fatearis. Quid? (vt illum ανεκφραστον, ανεξερευνητον, ανεξιχνιαστον, qui extra omnem eloquentiæ cœleſtis, nedum terreſtris, aleam eſt poſitus, cuius gloriæ nullum principium, nullus finis exiſtit, Deum Opt. Max. præteream) vel ſolæ huius terreni numinis, quo Domino ac fundatore noſtra Academia meritò gaudet, iubilat & exultat, Principis illuſtriſſimi dotes, tantam dicendi copiam offundunt, vt ſpiritus dicturi citius defecerit, quàm increſcentis beneficio rerum orationis curſus.

Ab illuſtri principis Heſſorum genere, factis atque virtutibus.

Quid enim memorem tot antiquiſſima ſtemmata, tot maiorum imagines, tot belli clariſſima facinora, atque parta trophæa? Quid tantam vitæ integritatem, clementiam, tantam prudentiam, tantam pietatis, ac veræ religionis curam? Quid denique innumerabilia alia, quæ omnia ac ſingula, tam ſplendida, tam lucida, tam illuſtria ſunt, vt ſi alienæ claritatis polities, ac nitor fuerint adiuncta, plus obſcuritatis

ritatis sint allatura quàm lucis? Ideoq; tam fertilia, tam copiosa prædicatu omnia, vt centũ linguas, imò centena principũ eloquentiæ millia fatigare possent.

A disciplina militari.

Quis enim, vt alia transeam omnia, quis, inquam, vel Nestore, vel ipso Pericle facundior, eloquentia digna satis expresserit, quanta disciplinæ militaris arte contuderit horridos Sickingiani terroris insultus? quanto pristinum in regni statum animo restituerit Deum Wittembergensem? quanto pectore conpescuerit seditiosos rusticorum tumultus? quanto denique spiritu vicerit Duces Brunsvicenses patrem & filium?

Quare digna satis laudatu, satis gloriosa Marpurgensis Academia videretur, si vel solùm tot & tantis fundatoris sui decoribus & ornamentis conspicua floreret. Sed, vt vniuersitatis nostræ amplitudo fiat admirabilior,

Ab alijs Academiæ præsidibus atq; Mæcenatibus.

Accedunt complures, quos omnes enumerare longum esset, natalium claritate, facultatum laureis, ac virtutum meritis præstantissimi patroni, quorum facundia plurimùm apud exteras nationes promouit, quorum grauitatis excellentia protexit, dignitatis denique tituli protulerunt & exornauerunt Academiæ nostræ pomœria. Quibus omnibus robustissimis veluti columnis suffulta, quibus tutelaribus diuis Academia Marpurgensis vndique circummunita, quid vlterius excogitari poterit, quod origini suæ & fortunarum primitijs, vel splendidius vel excellentius adijcere possit?

A temporis opportunitate.

Iam si tempora, quibus instituta fuit à primo diligenter excusseris, inuenies profectò Saturni seculis non infelicior, quibus bonæ artes atque virtutes vbique gentium anteà proculcatæ, capita sua feliciter exeruerint, quibus homines nullis inquietati bellis, nullis intestinis seditionibus insauciati, nullis hæresibus

Anabap-

Anabaptisticis effascinati, nullis denique prælijs funestati, sed velut optimis fortunatissimi fores pulsantis æui auspicijs. Atqui si qua tum priscæ vestigia fraudis remanere, aut malorum lerna videbatur impendere: ea statim omnia ab Illustris. principe nostris procul à finibus propulsata fuere.

A quæsita loci cõmoditate.

Quòd si locum, vbi Marpurgensis vniuersitas erecta, perscrutatus fueris, vix vllum profectò reperies vel amœniorem, vel commodiorem. Vbi Marpurgũ, Hessiæ Metropolis, tot vetustis antiquissimorum ædificiorum structuris veneranda: prudentissimorum incorrupto Senatorum ordine conspicienda, florentissimo simul ac honestissimo rerum priuatarum ac publicarum statu nobilitata resplendet: cuius forum Curia speciosissima marmoreis quasi lapidibus excisa deuenustat: & aqua fontana, tot fistulis ac siphunculis iam recenter artificio mirabili factis, emissa, & murmure blandiore delectat, & aspectu pulchriore totũ locum exornat.

A contradictione.

Verùm, vt occasio reprehendendi semper est obuia, si quis calumnietur ipsam vrbem plus æquo fragilibus cinctam esse muris, responderi poterit, quod olim Agesilaus ille, Lacedemoniorum Rex, percontanti, quam ob causam Sparta non cingeretur muris, responsum voluit ostendendo ciues armatos, inquiens; Hi sunt Spartanæ ciuitatis mœnia: quo significauit Respublicas, nullis munimentis, nullis vallorum propugnaculis tutiores esse quàm ciuium virtutibus. Marpurgum ergo tutissimum est ac firmissimum, tot studiosorum, tot fortissimorum ciuiũ virtutibus: nam lapideo quod operi deest, id animorum robur, ac præstantia compensant: & quod hominum artificijs, id natura loci tot præruptis vndique montibus resarcit commodissimè circumsepiendo: vbi celeberrimus iste fluuius Lanus infractum orientali

lateri dorsum accommodat.

Qui alias etiam, quasi Nilus fœcundans omnia, plurima delicatissimorum genera piscium educat, atque producit: Cuius item tanta potentia medica celebratur, vt cum multis nominum minimè vulgarium Thermis contendere possit. Etenim psoram ac impetigines omnes, quibus communiter studiosi diuexantur, præsentissimè sanat, vt nemo tanta scabie laborans huc veniat, qui non semel atque iterum lotus, ocyssimè curetur. Hinc complures audias, qui quem cutis glabellæ nitorem assiduis alibi lauacris experiri non potuerint, eum sese fateantur hic vel citra negotium assecutus solius beneficio Lani, maxime peculiarem pratorum & aluei Marpurgensis virtutem haurientis. *Ab aquarũ salubritate & piscium copia.*

Vbi præter iam dicta, tot amœni prospectus, tot hortorum decora, tot agrorum lumina, vt illud, Nullus in orbe sinus Marpurgo, non Baijs prælucet amœnis, dubio procul scriptum reliquisset Horatius, si modò cognitum habuisset, & veritus non reluctatus: equidem

Aureus hic annus, biferique rosaria Pæsti,
Hic propius adductum credas frondere Tarentum.

A loci amœnitate & vbertate

Hic denique Musis omnibus gratissimus locus, vbi rerum omnium vberrimus prouentus, vt non solùm innumeræ ciuium ac studiosorum multitudo victum acquirere facillimè possit, sed etiam fertilitas natiua miserrimæ locorum exterorum sterilitati suppetias ferendo, non paruas alienarum ciuitatum sitarchias expleat, Reipub. alat, sustentet, lætificet.

Vbi denique maxima aeris salubritas, vt ipsa pestis, aut acutus alius (nam quæ de pleurisi modò feruntur, puerilia sunt) morbus nunquam, nisi fortasse, quod tamen rarissimum, decennio toto elapso, grassetur. *A cœli clementia.*

setur. Cuius rei causa poterit euidens esse, vel tam placida cœli temperies, vel tam sereni totius machinæ cœlestis aspectus, quibus Marpurgensem, vt omnium sibi dilectissimam, æternus ille pater, singulari quadam clementia commotus, prosperare dignatus est ciuitatem. Quæ non solaribus nimium æstibus subiecta iacet, nec frigoribus nimium Borealibus propinqua, sed temperatiore sub climate constituta.

Ab aeris horridioris commoditate.

Veruntamen si tempestuosior aliquando ac immitior aer (vt omnium rerum est vicissitudo) videtur ingruere, longè plus vtilitatis ille semper, quàm incõmodi solet importare. Sic enim ad omnes fortunæ truculentioris impressiones assuefiunt, sic ad morbos superandos, sic ad durissimos labores perferendos exercentur, ac edurantur corpora.

A clinosæ regionis vtilitate.

Porrò si quispiam conqueratur, regionem istam montosam, asperam ac lapidibus confragosam inhorrescere, hic mihi sapiens Darij maioris factum animo præsenti reuoluat. Ille populum suum, regionis scabritiem & asperitatem campestri ac molliore tractu commutare cupientem, minimè permisit: affirmans hominum habitus vt semina ac plantas, ad regionis naturam immutari, sentiendo se malle duros homines, & laboribus accommodos, quàm molles, quàm ignauos, quàm effœminatos, quales regio mollior generare solet. Quod si diligenter animo collectum discusserit, nullam in orbe ditionem fore confitebitur, quam cum sua permutare debeat Illustriss. Hessorum Princeps, innumera virorum millia possidens, qui tempore pacis bona studia ac virtutes excolere nouerunt: bellis autem imminentibus, qui labores perpeti, qui maximum exercitum ducere, qui summa pericula subire, qui fortiter arma tractare, qui munitissimas vrbes euertere, qui deniq; præcelsas arces demoliri possunt. Quare Pœnorum accerrimus

dux Annibal, in Italiam ab initio per Alpes, per tot frigora ac niues irrupturus, maximis olim stipendijs coemisset tales virorum manus, quales quales producit Marpurgum, vbi corpora vegeta, robusta praestantiaque proueniunt, ac procera grandescunt.

Sed ne prouerbium, αναξ ὁ μακρος, id est, amens qui longus est, in eosdem quadret, accedit acutior mentis, & ingeniorum sagacissima perspicacitas. Non enim Marpurgensi multum auersus equos sol iungit ab vrbe. Quæ nec, vt alias quædam, in vallibus profundis, in locis cauernosis, in lacunis, atque speluncis palustribus est condita, vbi perpetuo fœtore grauiter olentes nebulæ, vbi putres exhalationes, vbi pestiferæ Memphites virosa crassitie hebetant, & Saturnias quasi lemas offundentes, ingeniorum vites obnubilant, vbi ferarum latibula, luporum ac vrsorum spelæa, vbi horrenda denique serpentum ac draconum antra belluinam ad naturam animos transformant humanos: sed potius, vt nobilissima Regina Marpurgensis ciuitas, bonarum artium omnium receptaculum, puriorem, eminentiorem, & ingenijs bonis aptiorem cœli partem elegit, & ita solertem sese composuit, vt proximè ad figuram hominis, ad virtutis simulachrum accedere videatur.

Ab ingeniorũ dexteritate.

Enimuerò quemadmodum à Deo Opt. Max. videmus hominem effectum erecta facie rigidum, vt scilicet ea speculetur, vnde eius origo est, nempe cœlestia, reliquum autem vniuersum animantium genus pronum, & ad terram versum, quod etiam Ouidius innuit dicens:

Ab vrbis figura vel habitu.

Metam. l.

Pronaque cùm spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cœlumque videre
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus:

Sic clarissimum, vbi nostræ Academiæ pulcherrima sedes est Marpurgum, non aliter atque homo

princeps, caput erectissimum ac eminentissimum suis turribus, vt diademate regio coronatum habet, nempe quam admiramini toties ἀκρόπολιν, arcem istam quæ candidam frontem suam velut inter nubila condit: cuius collum monili baccato suis velut vnionibus irradians prominet, illinc nitidis clarissimi domini Cancellarij Ioannis Ficini palatijs: hinc illustrissimi Principis sapientiæ domicilio, quod βιβλιοθήκην aut θησαυρὸν, appellamus, exornatum. Corpus est tot membris & articulis, id est, domibus ac palatijs insigne, quicquid intra ciuitatis Marpurgensis mœnia situm esse nouimus. Pectus, est ipsum templum. Curia ista, vt alimentorum dispensatrix, est stomachus. Vtrumque collegium, Pomœrij, vt (vbi iam hæc dicimus) Lani, sunt præcordia: duo vici, alter, quem vulgò den Grien, alter, quem Bylgenstein appellant, femora sunt aquis proxima, quòd circum ea corporis partes crebris lotionibus indigeant, ideoq; mediastinis assignati. Brachiorum altera, nempe dextrum, est ista platea, quam vernacula lingua, den Steinuueg vocitant: Sinistrum, quod suburbium, Vueiden hausen. Pedes autem instar fortissimi bouis (iuxta prouerbium) altius in terræ viscera defixit. Sic dispersis veluti manibus, & commodissimo suæ vastitatis immobilioris anfractu studiosos omnes, quasi gremio sinuoso, vt benignissimo, sic tutissi. complectitur & exosculatur.

A meritorũ compensatione, studióque iustitiæ.

Cæterùm vt honestate conspicuos peculiari quadam humanitate, quæ sua est benignitatis excellentia, prosequitur, sic in dyscolos ac nebulones omnes meritam ac iustam (vt æquum est) seueritatem exercet, vt suis flagitia, suis ipsam virtutem præmijs cõdecoratum iri cognoscas. Etenim cùm alterum brachium, nempe dextrum, id est platea Den steinuueg. iucundior quidem sed ascensu difficilior videatur,

non

non immeritò virtutis illi dextro calli poterit comparari, quo ad virtutis & honorum præmia traducuntur homines. Contrà, cùm Vueiden hauſen oſtentet viam latam, decliuiorem, & facie tenus molliorem: ſed vbi progreſſus fueris, ſatis lutoſam, ac etiam calamitoſam, vbi Lictores & Carnifices habitant, ſceleratorum calli nobis deuitando poterit aſsimulari, iuxta illud:

Hæc via virtutis, nimirum Der ſteinueg,
dextrum petit ardua callem,
Difficilémque aditum primùm ſpectantibus offert:
Sed requiem præbet feſsis in vertice ſummo.

Molle oſtentat iter via plana (Vueidenhauſen) ſed vltima meta præcipitat captos, voluitque per ardua ſaxa: intellige cruces ac tormenta. Cuius Virgiliani carminis quaſi dilucidam paraphraſin cernis, ſi Marpurgum ipſum penitus aſpexeris. Nónne metam callis dextri & requiem vides, Germanicam iſtam domum, vbi præſtantiſsimus Dominus Commendator, vir vt nobilitate clarus: ſic omni bonitate præditus, omnes literarum meliorum ac virtutis cultores, itineris difficultate, ac ſtudiorum aſsiduitate ſubinde defatigatos, curiſque confectos, comiter excipere, ac generoſiſsimo vino, quod cum ſpe diuite manet. In venas animumque tuum quod verba miniſtret, reficere, & curas diluere ſemper eſt aſſuetus?

A liberalitate domini Commẽdatoris ædium Teutonicarum.

Quoties ad cœnas Academiæ noſtræ fautores illevocans, velut accepturos virtutis præmia, refrigerauit, & non ſemel ita bonæ fortunæ calicibus exhilarans obruit, vt neque mentes illorum, neque pedes officio ſuo ſatis functa conſpexerimus? Quoties ad prandia Muſarum antiſtites ſtudendo defeſsos, & laboribus exhauſtos, veluti literarum fructum percepturos, inuitans, humaniſsimè tractauit, & ferculis recreauit opiparis? Et ne longiùs exempla petantur,

quoties ille M. Cæspaeũ, iam Academiæ nostræ Decanum dignissimum tot piscibus delicatioribus, vtpote carpionibus ac lupis exornauit, atque tot alijs lautitijs labore publico & domestico delassatum refecit, vt vel ille solus satis abundè testari possit, ædes Teutonicas esse dextri apud Marpurgũ callis æmuli virtutis, metam, & requiem inibi placidissimam. Quo admoneri possumus: Radices literarum, vt Isocrates ait, amaras esse, fructus vero dulciores; callem virtutis ascensu difficiliorem, sed metam omnium iucundissimam. Atqui te non moueat, quòd hic illius terminus & apex summo vertice non pendeat, sed magis ad locum inferiorem recesserit: id enim mysterio non caret, quo sapientissimus ille quicunque fuit primus architectus admonere voluit eam virtutis naturam esse, vt elata nunquam superbiat, nec summo fastu, quod habet pulcherrimum, vulgò profanis oculis ostentet, sed potius thesaurum, ceu vili cortice dissimulans quod habet eximium intimis penetralibus recondat & occultet. Hinc est, quod Elizabethica domus fastigio sublimitatis posthabito, locum humiliorem præoccupando, sectantibus virtutem maluerit in occulto munera digna conferre, quàm in excelso loco gloriam sortiri.

Sed ad alteram virtutis viam redeunti, Vueidenhausen illud sese offert, quod, quã miserabilis, quam flebilis vitæ sceleratæ sit exitus, luculenter ostendit, vbi εις κυνοσαργες, εις μακαριας, και εις κοροκας. Vbi ipsissimum fustuarium, ac teterrima tot morticinorũ porcorum ac cadauerum vorago atque barathrum, vbi fames, & atris volitans infamia pennis, vbi sera pœnitentia, vbi damnatorum gemitus & eiulationes sæpius audiuntur, vbi tortorum ferocia, vbi carnificum crudelitas iam sontes virgis cædit, iam cauterio, vel candenti ferro buccas facinorosorum perforat, iam sica-

Ab alterius literæ Pythagoricæ callis explicatione.

riorum

riorum membra rotis distringit ac contundit: Iam furti reos in crucem tollit, iam latrocinij, aliorũque criminum conuictos, alio atque alio mortis genere dilaniat atque immaniter obtruncat.

Ergo ex his omnibus, ornatissimi viri, & studiosa iuuentus, opinor intelligitis, quanto consilio, quantis rationibus adductus Illustrissimus Princeps noster, voluerit apud Marpurgenses Academiam erigi atque fundari, quòd inibi vicus penè omnis, omnis angiportus, omnis platea, studiosos homines virtutis admonere, turpissimos autem nebulones, a vitiorum ac scelerum maleficijs deterrere possit. Hæc de patronis, origine, & loco Marpurgensis Academiæ. *Ab Epilogo dictorum.*

Nunc ad ea digrediar, quorum vtilitate prouecta cum omnibus ferè Germaniæ totius Academijs certare possit. Quænam igitur hodie nobis Vniuersitas vspiam proferri poterit, vbi tanto labore, ac fidelitate genus omne studiorum tradatur, vbi purissima maiore cum fructu Theologia doceatur, vbi facultas medica, vbi iurisprudentia feruentiore cultu tractentur, & sic omnia, vt nihil prorsus in linguarum nobilissimarum cognitione, nihil in omnibus, nisi vnam (cuius me vel inuitum professorem esse voluistis) excipiendam putetis Rhetoricam, nihil inquam in omnibus artibus bonis, & optimis disciplinis desiderari possit. *Ab vberrimo studiorum, bonarumque disciplinarum prouentu.*

Vbi tot & tanti professores, tot noui, tot veteres doctores effulgeant, grauitate, doctrina, ac vitæ sanctimonia, non solùm apud nostrates, sed magis apud exteros nobilitati, atque adeò, quotquot hic videas, quotquot intuearis, tot Homeros, tot Aristoteles, tot Apollines, tot denique numina quædam te iuraueris videre. De singulis iam nominatim disserere, & illorũ prohibet modestia, & temporis opportunitas *Ab optimorũ præceptorum, atque doctissimorum celeberrima turba.*

nitas non cõcedit: sed vt generatim & modestè dicã, purissima vasa sunt & habitacula, in quibus omnia studiorum optimorum genera vigeant, regnent, ac triumphent, à Deo Optimo Maximo clementer erogata. Quare si iam Apollonius ille viueret, non opus haberet Caucasum laboriosissimè pertransire, nec Scythas, Massagetas, nec Albanos, ditissima Indiæ regna tantis cum periculis bonarum literarum gratia, denuò penetrare. Item si Pythagoras, si Plato, si Architas ille Tarentinus in viuorum adhuc cõtubernijs agerent, non haberent necesse Persas, Lacedæmona, Cretas, Aegyptum, tot deniq; regiones alias studiorum caussa peregrare, cùm omnia Marpurgi quàm plena manu habere, & multo minore temporis ac rerum iactura consequi possent.

A discipulorũ copia, studijs & officijs.

Quo fit, vt numerosissima semper discipulorum turba adsit, quorum indies tantam diligentiam experimur, vt nec Cleanthis, nec Aristophanis, quorum vtriusque pertinacissima fecit prouerbio locum vigilantia, maior vnquam extiterit. Vnde non opus præceptoribus vltrò currere, vt doceant, aut manè ad fores sedere, & opperiri (vt Gellij verbis vtar) propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinũ edormiant: sed potius & literarum & præceptorum adolescentes amantissimi, quicquid officiorum iura exigere non pudibundos, atque adeò vt longè rudiores ac nequiores etiam plerunque in patriam reuertantur, quàm inde fuerint egressi. Quarum rerũ portenta hic penitus nulla conspici, nostra bono iure poterit Academia gloriari.

A magistrorũ honestorũ piorúmque cõsuetudine atque commercio.

Nam cùm à conuersantibus, authore Seneca, mores sumantur, non vt præceptores hic otiosi degunt, quorum veterno discipuli perdantur, non ebriosi, vnde pessimum conuictores exemplum bibendi trahant: non blasphemi, qui virosam prauitatẽ in proximos

mos transferant, non impudici, qui pueros emolliant, atque effœminent: Nulla denique improborum commercia, quorum contagio serpat in cohabitantes, sed adsunt duces optimi prorsus, qui bonos iuxta prouerbium, comites reddunt, hoc est, ad manus habentur omnium candidissimi Magistri, qui in suos mores incorruptos trahunt ac transformant discipulorum gregem. Quorum magna satis (licet non tam numeri quàm ipsius honestatis hic habeatur ratio) studiosorum corona præsens non minuitur, sed bonis auibus indies augetur.

A studiorũ præmijs.

Et tantus, qui bonas vt aiunt, artes alit, honor optimarum literarum cultoribus hîc defertur, vt in spectaculis, (vbi statuarum & imaginum sculpturis & picturis homines immortalibus Dijs æquiparabantur) Olympicis victoribus nunquam maior exhibita fuerit gloria. Exemplo fuit proxima celeberrima nouorum doctorum festiuitas: exemplo tot magistrorum nouorum solennitas, quos ornatissimis, vt eorũ studia ac virtutes meruerunt insignijs officiosissimè, nostra vt vidistis omnes condecorauit Academia.

A scholasticorũ exercitiorum assiduitate.

Adde quòd tanta & diligentia & industria studiosi omnes hîc in officio contineantur, tantis conatibus exerceantur in dies, vt maioribus non possint. Nullus enim est dies in quo linea non ducatur: nulla septimana, in qua non aut publicè disputetur, aut declametur: atque adeò,

Vt schola nostra Lani, conuulsáque marmora clament,
Semper & assidua dirupta voce columnæ.

Missam facio frequentissimi, quo nullum liberalius erectum, nullum accuratius administratur, pædagogij disciplinam. Missa facio tot saluberrima veræ pietatis studia, quæ cùm alibi aut omnino squalida iaceant, aut penitus è medio tollantur, hic non

solùm

solùm feruenter extolluntur, sed etiam adamata in pretio habentur maximo. Vnde fit vt eruditiorem multo, longéque melius nostram iuuentutem morata ad suos redire percipiamus, cum laude & gloria Marpurgensis Academiæ summa.

Ab incorrupta vitæ ratione.

Neque id mirum, cùm hîc sanis doctrinis & honestate colluceant omnia, nulla penitus nequitiarum illecta menta surrepant, sed vbique sit probissima (vt dixi) societas & consortia sancta, quæ indissolubile religionis Christianæ vinculum solidis adeo atque adamantinis constrinxit retinaculis, vt nulla ratione dirumpi queant.

Ab æmulatione calumniæ.

Quare vanitatis illos pudeat, qui dissidere, ac mutuis odijs conflagrare scholam nostram calumniati sunt, centonum sartores; cùm nusquam coniunctius, nusquam denique amicius viui queat, quàm in gymnasio nostro, quod non ex morosis cerdonibus, aut Lycambea secta conflatum, sed optimis virorum eruditissimorum ordinibus selectum consistit, quos bonarum literarum artes humanos fecerunt, quos Philosophia plus quàm homines reddidit, quos Medica facultas officiosos informauit, quos Iurisprudentia ciuiles effecit, quos denique sacra Theologia diuinos effinxit, concordi studiorum omnium harmonia, virtutum que vnione conglutinatos.

A frugali victu atque temperantia.

Quibus omnibus non incommodum adiecero, frugalissimam (vt hinc Germaniæ grauitatẽ ac temperantiam agnoscas) studiosorum diætam. Nusquã enim Sybariticus ille, ne & calamitas eiusdem comitetur, luxus & insani conuiuiorum apparatus, qui sunt ipsissimæ studiosorum pestes prædominantur.

Nam vt edulia præteream quæ munda quidem ac simplicia in studiosorum hospitijs apponuntur, non ambitiosa, non luxuriosa, sed interdum eiusmodi, quæ apud nonnullas scholas ventri deditas, Squalidus

lidus in magna (vt cum Iuuenale dicam) fastidiret compede fossor. Qui meminit calidæ sapiat quid vulua propinæ: vt fercula, inquam, magis salubria, quàm artificiosa, aut luxuriosa transeam, Iunckeræ propter excellentiam appellatione nobilitatis sic vocitatæ, studiosis vt bibitu iucundissimæ, ita saluberrimæ potionis crebrior vsus adhiberi solet, vini rarior: quod in illo castitas & sobrietas, in hoc impudicitia & ebrietas regnent. Vnde D. Paulus: Ne, inquit, inebriemini vino, in quo luxus est.

A vini temperamẽto.

Ergo vinum, quod clauo, iuxta prouerbium, caret, vbi paulo largior interdum vsus administratur, non merum infundi solet, quod optimam hominis partem, hoc est rationem debilitet atque eneruet, sed prorsus innoxium, nempe aqua infusa temperatum, sic longè melius redditum, & humanam ad naturam maxmè appositum. Quo præclaro beneficio qui præcellunt apud nos œnopolæ, hoc est, qui aquis diluere egregiè vina callent, ad summos & honores & opes iure optimo prouehuntur. Sed hoc ipsum adhuc ignorare nostrum D. Præpositum ægerrimè ferens doleo, cùm vna ista faciat inscitia, quo miser & inhonorus pauperiorem apud nos vitam sese degere conqueratur. Indignam quidem, sed promeritam tamen ignorantiæ pœnam auferens, qui locupletior euasurus, si tam vtilem, tam probatam, tam insignem illius Staphili Syrrheni filij disciplinam, vt alij, consecutus esset. Hic, authore Plinio, cùm rudis ac simplex olim vetustas meratius non sine plurima noxa biberet, vinum aqua miscere, & Bacchum temulentum Deum Nymphis Deabus sobrijs temperare docuit, vt sic mansuefactus ac domus ille cornutus pater, fieret moderatior, mansuetior, multóque sapientissimorũ testimonijs salubrior. Et quid aliud innuit fabula de Baccho, qui fulmine conflagrans,

grans, in Nympharum aquas fingitur iniectus, nisi vini ardorem, vitales iuuenilium ingeniorum succos, exurentem, sobrio elemento restringuendum esse: Quod etiam illud Epigramma Meleagri testatur ac comprobat, sic dicens.

Αι νυμφαι τον βακχον, οτ' ἐκ πυρος ηλαθ' ὁ κυρος,
Νιψαν ὑπερ τεφρης αρτι κυλιομενον.
Τυνεκα συν νυμφαις βρομιος φιλος, ει δε νιν αργης
Μισγεσθαι, δεξη πυρ ετι καιομενον.

Id est.

Bacchus vt è flammis puer exilijsset in vndas,
Tinxerunt Nymphæ sordidum adhuc cinere.
Hinc iunctus Nymphis est Bacchus gratus: at ignē
Ardentem capies, hunc nisi miscueris.

Sed quorsum iste verborū excursus tendit, inquies? nempe vt ostendam hinc esse, quod neminem apud nos studiosum cupidineis facibus incendi: hinc esse quod neminem æstu venereo captum, vt laqueis irretitum ab honestis artibus turpiter abduci, & veluti bouem ad lanienam rapi comperiamus: hinc esse quod nulla Circe referatur imminere, quæ veneficijs adolescentes in bestias conuertat, id est nulla præstigiatrix voluptas, quæ suis affectuum illecebris illos dementans ad pudicitiæ naufragia perpetranda blandiatur, aut libidinem venenis adeò peruertat, vt in brutorum transformati naturam, præter hominis vocabulum, nihil hominis habeant. Sed contrà multi Vlysses, fortes videlicet ac constantes hîc viri præsto sunt, qui iam longa rerum experientia sapientum habitus sibi induerunt, maiestate veneranda perspicui, quibus imbecillior ætas inuitatur, quorum exemplis informata discat Sirenum voces dulce.

dulcedine mellita venenum inspirantes auersari, ab omnibus spurcarum cupiditatum alimentis alienissima.

His igitur rebus omnibus euecta iuuentus nostra, & eruditionis & bonorum morum pulcherrima proferens vbique specimina, quid Deo Opt. Max. quid parentibus, quid Magistratui debeat, intelligit, & expedire gaudet: vnde laudatissima ciuilitatis ac omnis honestatis obseruantia promanat, vt animorum integritati & externum corporis habitum congruere, & nusquam mentis apicem à rationis amussi delirare videamus: tantum abest, vt cum aliarũ quarundam Academiarũ cessatoribus nostri adolescentes pessimè viuant, & pulcherrimum immortalis Dei munus, vptote tempus, inhonestis rebus vecorditer insumant: sed potius quo charius, quo pretiosius est illud, tanto diligentiùs ab illis asseruatur, tantoque circumspectiùs impenditur, ne sine bonis frugibus effluat. Dij faciant vt in nostris discipulis exteri, sic rerum suarum satagente, resipiscant, ac ratione simili reuoluant, amissas opes aliunde resarciri posse, temporis irreparabilem iacturam non posse: de illis nequiter impensis fortasse rationem parentibus sese reddituros, de horis autem turpiter exactis Deo omnipotenti. Quod ex æquo si fieret, nemini dubium foret, quin multo fertiliore plantaria studiorum prouentu accrescentia, res humanas, iam vbique gentium afflictas, restauratura, atque prosperatura essent, cum fortunatissimo disciplinarum omnium successu, qualem apud nos (inuidia dictis absit) emergere videmus indies. Argumento sunt optimi optimarum arborum fructus, nempe sanctissima vitæ instituta, modestè, iustè, pieque viuentium tum vniuersorum tum singulorũ, atq; adeo, vt nihil in factis, nedum dictis, audiatur, quod vel ipse

A studiorũ fructu.

Momus

Momus reprehendere possit. Quare cùm vtrumque, hoc est, non modo facta, sed etiam voces petulantiores olim Romani vindicasse legantur, vt nobili etiam fœminæ Appij Cæci-filiæ paulo leuius & inconsiderantius locutæ, C. Fundanius & Tiberius Sempronius mulctam dixerint æris vigintiquinque millia, nihil profectò in Academia nostra reperiri confirmauerim, in quod prisca illa seueritas, ac rigor animaduertere possent; cùm omnis non modò perperam viuendi licentia, sed etiam inconsulta loquendi temeritas videatur exclusa, vt omnium cordibus illud Hesiodi credatur insculptum:

Γλωσσης τοι θησαυρος ἐν ανθρωποισιν αριστος
Φειδωλης, πλειστε δε χαρις κατ' μετρον ιουσης:

Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingens
Gratia quæ parcis mensurat singula verbis.

Vnde contingere cernimus, viri ornatiss. quòd vbique gentium Academia nostra non immeritò plurimùm celebretur. Hinc etiam multi non obscuri ac tenues, sed opulentissimi aliarum vrbiũ ciues ac Satrapæ, liberos suos huc, ad omnium veluti bonarum literarum ac virtutis mercaturã certatim assiduò transmittunt; perspectum habentes, quantum vtilitatis ac gloriæ è studijs Academiæ nostræ profluat.

Ab vberrimo doctorum prouentu.

Nec illi falluntur, cùm vel cæco appareat, plurimos hinc prodire, & velut ex equo Troiano turmatim emergere, qui facundè concionentur in templis, qui sapienti eloquentia moderentur Senatum, qui prudentissimè iura dicant, qui cum laude publicis de rebus legationes obeant, qui denique quauis in re & iudicio valeant & eruditione.

Cæterùm si quisquam Zoilus obijciat, nonnullos aliquan-

aliquando à literario noſtro ad ſodalatium neſcio Ψ exoticum deficere diſcipulos, huic commodùm reſponderi poterit illud Ageſilai; quo interroganti quî fieret, vt ab alijs ſectis deficerent ad Epicureos, ab Epicureis nulli deficerent ad alios, ſolerter occurrit, inquiens: Quoniam ex viris Galli fiunt, ex Gallis viri nequaquam: Gallos diſciplinarum ac virtutis oſores & voluptatum mancipia vocans. Apud nos igitur permanentes viri, ſunt qui ſtudiorum ac virtutis amore iam ſudare, iam algere non grauantur, imò paulò durius etiam exerceri non modeſtè ferunt. Deſciſcentes autem Galli fiunt, aliò concedentes ſolum, vt ſint à labore ad libidinem procliuiores, vt apud ſponſos Penelopes, nebulones, Alcinoóſque multò liberius ventri ancillentur, diſciplinatum bonarum excutiendo iugum inſeruiant abdomini, ad nullum ingenij bonam frugem peruenturi, cœlum duntaxat, non animum mutaturi, etiam ſi trans mare currant. *A contradictione.*

Verùm quanto turpior horum eſt defectio, qui vt liberius, imò licentius alibi ætatem exigant, hinc & ingrati & peruerſi diſcedunt: tanto maior illorum eſt gloria, quos longè doctiores & honeſtiores vel hic præſentes habemus, vel hinc conſultò dimittimus, Academiæ Marpurgenſis Encomion per totum terrarum orbem decantaturos. Ergo quis noſtram ſatis commendare poterit Academiam, quam velut è locupletiſsimo cunctarũ laudũ penuario, longè vberiora dicendi argumenta ſuggerere videtis, quã vt humanæ vocis organa ſufficiant eloqui. Artemiſia quõdam, referente Gellio, dicendis mariti Mauſoli regis Cariæ, laudibus, agona fertur inſtituiſſe, atq; præmia pecuniæ poſuiſſe, aliarumque rerum ampliſſima. Ad quas laudes decantandas veniſſe dicũtur viri nobiles, ingenio atq; lingua præſtabili Theopompus, Nau- *A meliorum diſcipulorum virtute.*

crates,

crates, Theodectes, in quo certamine vicisse Theopompum iudicatum est. Atqui de laudibus Academiæ nostræ certaturos, non tam facilis partu victoria sequeretur, sub iudicibus lite ac victoriæ palma semper inuicta remanente. Illic Mausolus nullis, aut omninò paucis rebus præclaris famosus, sed delicatulæ duntaxat vxorculæ plus æquo dilectus, certandi materiam, & eam valdè ieiunam præbebat: hic autem Academia celeberrima, tot rerum grauissimarum argumentis exuberans, tanto αγαθων vt Græco prouerbio dicam) σωρους μυρμηκιας, Δαθους και θαοστους offundit, vt omnes eloquentia potentes non solum delassare, sed ad nihilum etiam redigere possit. Hîc enim ipsissimum est omnium Musarum domicilium, Quarum vel minimarum laudes singulatim promulgandæ, maximos omnes eloquentiæ buccinatores obtunderent. O ter fœlicem igitur Academiam Marpurgensem! quæ quoniam amœnitate præfulges, omnium rerum vbertate præponderas, dignitate præcellis, meritò dicata es omnibus, quæ otio gaudent, honoribus aluntur, bonis Musis: quæ tot proprijs tuis dotibus perlucida, ad tanta honoris fastigia conscendisti: quæ tot Mæcenatum tuorum virtutibus illustrata, ac patrocinijs circunuallata, propediem ad altissimos amplitudinis tuæ perfectissimæ gradus progressura, cùm tot Heroës & Atlantes fortissimi, vt charissimam humeris suis fulciant atq; sustentent, nunquam humi prostraturi, sed potius inter sydera feliciter collocaturi.

Conclusio. Habetis iam, viri ornatissimi, quæ inpræsentiarum de Academiæ nostræ laudibus dicere constitui. Longè plura ex tanta argumenti fertilitate veniebant in mentem dicenda: sed malui breuior haberi, quam prolixa nimis oratione vestram audiendi patientiam offendere. Et ineptum planè videri potuisset, si præ-

si præsumpsissem verbis exprimere omnes illius Academiæ laudes, quæ tantis Principis illustrissimi virtutibus, quæ tot celeberrimis patronum tantorum titulis, quæ tot professorum dotibus, quæ denique tot studiosorum decoribus illustrata, totius orbis terrarum oculos in se conuerterit. Vos igitur omnium disciplinarum generibus instructissimi viri, Academiam nostram excolite, & quam estis sortiti (vt sedulò facitis) Spartam, exornate: Vos studiosa iuuentus, quo soletis honore merito proceres & Magnates Academicos assiduò prosequimini, & vos ita gerite, vt bonis literis & probatis moribus diligenter studuisse deprehendamini. Sic omnes apparebitis grati, sic Magistratus, sic leges & statuta Academica, quæ proximo Solis die prælecta sunt, vobis virtutum calcaria magis subditura, quàm terrorem iunt incussura. Sic denique Academia nostra plurimũ (vt audistis) ornata, indies magis atque magis erit ornatior futura.

DIXI.

Copiosa vrbes laudandi ratio, ex Eucoldiano.

VRbes laudantur non secus atque homines. Principio sunt ea spectanda, quæ tempore præsentẽ vrbis celebritatem antecesserunt: vt conditor, ciuelque qui administrarunt, inhabitarunique, deinde quæ ipsi sunt tempore coniuncta, vt ager, flumina, montes, mare, portus, mœnia, foueæ, tecta & ciues, qui inhabitant: postremò quæ insecuta infortunia, quibus commemorandis commiserationem mouemus, ipsique euersoribus odium conflamus. Vt si quis Athenas aut Romam, vt quondam fuit, laudet, dicatque quibus artibus iam inde à primis iactis à Romulo fundamentis eò incrementum acceperit, vt non

Quæ vrbis laude sint celebranda copiosè docet Quint. lib. 3. cap. 7

modò Italiæ vrbium celeberrima, sed totius terrar orbis caput, lumenque extaret: & quorum deinde vi tio, inertiaque concidere, retroque labi cœperit. Se cùm ferè laudem sibi hæc potissimum vendicent quarum celebritas dignitasque in omnium posita o culis elucet maximè, quæ has ab ijs, quæ tempor antecedunt, simulque iuncta sunt, prædicandi via sit indicabimus.

Vrbis laus à conditore.

Conditorem igitur commodè primum ex descrip tionis loco, atque adeò ab adiunctis describemus vnde cognosci potest, quæ ipsius potentia, & præser tim quæ animi virtutes, prudentia, iustitia, fortitu do, temperantiaque fuerit. Deinde à causis erit au gendum, cur eo in loco vrbem locarit, quæ si mari tima, fertilique in agro posita sit, eo nimirum con silio fecisse dicendum, vt hinc mari, hinc agro mag na vis hominum ali, sustentarique posset. Tum euen ta erunt explicanda, quanta iam inde à condita vrb hominum multitudo victum hîc, quomodo, & quæ facile quærat. Postremò conferendo hanc cum alia rum vrbium agro situque, mirè rem extendes, oste dendoque huius agrum, aut fertiliorem, aut certè pa rem esse, nullaque in re deteriorem. Dissimilitud nem autem ex situ fortè colliges: hanc maritimam illas esse campestres: huc cùm terra magna, tum, na uibus maxima onera aduehi: illuc plaustris mod res asportari. Iam & actus in primo illo vrbis cond tore spectandos esse, adiunctorum idem nos locu admonet. Quòd si igitur legibus & religione Rem pub. nouam primus bene constituit à causis extend da res erit: eo nimirum consilio fecisse, vt iustè, pie que viueretur, & quos lex non posset, religio in offi cio retineret. Deinde euenta explicanda erunt: qu mores ex eo vsque tempore iustè, modestè, pieq; v uentium, tum vniuersorum, tum singulorum exist

rint

rint. Quæ omnia si, vt gesta sunt, copiosè exponas; incrementum sumet oratio, manus quidem, si quæque & ex comparatorum loco dilates. Præter hæc, si quid rectè instituit, considerandum; vt si idem simul cum vrbis primordijs literarum belliq; studia exerexerit: illis vt animi diuinarum humanarumq; rerū cognitione imbuerentur: his vt sua suorumq; fortunas tuerentur. Consilia vbi expositeris, euenta inde ab vrbe condita enarranda erunt: quot quantosq; viros vndecunque doctissimos, & quo quenque tempore tulerit: quæ cuiusq; eruditionis testimonia, aut scripta extent. Atque hæc subinde comparando dilatabuntur maximè. Hunc in modum & quæ interim belli studia, & fortia facta extiterint, prosequendum erit, quæ nunc vniuersorum, nunc singulorum militiæ fortitudo, virtusque, & quo tempore, quo in loco cognita, perspectaque sit. Atque hîc non solùm ex comparationis loco, si voles, quæque variè extendes, sed & personas describes, consiliaque faciendi aperies. Breuiter, quæ ratio vrbes laudandi ab ijs, quæ tempore præcesserunt, vsumque hic locorum, ostendimus. Verùm si, vt sæpè, de conditore, bonisque eius institutis, nihil certi in medium adferre poterimus, solumque in confesso sit, vrbem vetustam esse, semperque ferè incrementum sumpsisse, nihilominus quorum id administratione virtuteque contigerit, narrandum erit: quæ nunc singulorum, nunc vniuersorum prudenter, iustè, piè, fortitèr, temperantéque facta extiterint, quo Respubl. nomen viresque accepit. Atque hic singula cuiusque facta, ex adiunctorum loco copiosè omnibus expositis circunstantijs, enarrari personæque describi possunt. Tum quæ causæ tàm vniuersos, quàm singulos ad faciendum impulerint, dicendum. Variè autem per comparationem vnumquodque amplificabis, dum

aut excesſum, aut ſimilitudinem, aut diſſimilitudinem, aut denique rerum pugnantiam, contrarietatémque oſtendes.

Vrbis laus ab ijs quæ huic ſimul tempore coniuncta ſunt, & primum ab aeris temperie per locos ducitur.

REſtant ea perſequenda, quæ vrbi, quam laudamus, ſimul tempore ſunt coniuncta. Hîc primũ ſpectandum quo in climate, cœlique parte ſit poſita, vnde aeris temperies cognoſci poteſt. Neque enim parum refert, languidioribus, an feruentioribus, ſeu temperatis Solis radijs ſit ſubiecta, vt ſunt ferè omnes hæ, quæ inter Cancri, Vrſæque circulos ſunt poſitæ. Deinde dicendum erit de agris, qui adiacent: de fluminibus, ſtagnis, piſcinis, montibus, ipſoque mari, ſi aut vicinum eſt, aut vrbem alluit. In ijs autem omnibus ea quæ fructuoſa, amœnaque ſunt, laudibus euehenda eſſe, idem, qui omnium adiunctorum nos locus admonet. Siquidem agros fertiles, fluuios piſcoſos, nauigabiléſque, montes vitibus conſitos, tum mare nauibus frequentatum, hoc ipſo quòd fructus voluptateſq; maximas adferant, & vrbis nomen dignitatémque inprimis conſeruare dubium non eſt. Spectari item poteſt, in oranè an meditullio prouinciæ ſit poſita: quod genus circumſtantias copioſè Græci, vt quos verba non deficiunt, perſequuntur: præſertim Menander Rhetor, qui de laude vrbium ſeorſum ſcripta reliquit. Verùm dum hic in laudando ex loci poſitione circumſtantias, quod infinitum eſt, ſtudioſe proſequitur, eorum, quæ omitti minimè debuiſſent, quæ videlicet publicæ munitiones, interiorque ciuium ſtructura eſſet, ne meminit quidem.

Atqui

Atqui nos ad locos, atque adeo ipſos ad fontes laudaturum ducimus: vnde, quantum pro ſuo quiſque arbitrio volet, hauriat. Nam cum ad laudem vrbium pertinentes circumſtantias explicare infinitũ ſit, quod vnicuique ferè præter diuerſa hominum ſtudia, rationémque quærendi victus, ſuæ quædam propria à natura ſint attributa, alijs nempe aurifodinæ, alijs thermæ, alijs alia id genus innumera, cognito adiunctorum loco in hoc inſtructus ſit, vt ſciat, quæcunque præterita præſentiaque ſplendorem vrbi, cõmodúmue ſeu proprium, ſeu cum cæteris commune, adferant, laudari oportere, quæ per reliquos deinde ducta locos, augentur plurimum. Poſtremò igitur de publicis munitionibus, interioríque ciuium ſtructura, & ipſis ciuibus erit dicendum. Hæc igitur ab adiunctis miniſtrata, copioſè erunt ſingula, omnibus enarratis circumſtantijs, explicanda: & per reliquos ſubinde locos ducenda amplificandáque. Itaque ſi in bono climate ſita ſit ciuitas, primùm aeris temperies, cœlique clementia, & temperata ſub ipſa ſolſtitia, dierum noctiumque longitudo pluribus erit deſcribenda: deinde à cauſsis hæc erunt locupletanda: non enim aut Solis ignibus, aut Septentrionalibus frigoribus nimis eſſe ſubiectam: ſed in medio poſitam, hinc frigora, hinc æſtum fugiſſe, vnde & illud dierũ noctiumq; ſuo tempore nec maius, nec minus iuſto incrementum, quorum alterum ſub Arcto, alterum ſub Solis curſu poſitis accidit. Ab euentis, quare homines nulla aeris intemperie impediri, quo minus toto anno victum domi & foris quærant: omniáque in agris felicius proueniant. Accedit eò & ipſa ingenia, cœli beneficio præſentiora perſpicacioraq; reddi. Et hæc quidem omnia multis explicari poſſunt. Poſtremò & ex comparatione petenda copia eſt: vt ſi hic auram ſalubriorem hominibus, matureſcendi-

ſcendique frugibus accommodatiorẽ declares, quàm eius, quacum confers vrbe. A ſimili autem extendes, ſi cum ea vrbe conferas, cuius poſitum pluribus notum, maximéque probatum vides. Hunc in modum, ſi voles & diſſimilitudinem repugnantiámque collatione aperies. Quòd autem hac via, ordinéque ex locis amplificandi commodè vtamur, tamen cùm & aliter rectè fiat, nemo ſibi hîc legem præſcribi putabit. Nam poſtquàm ex adiunctorum loco, qui omni rei de qua agitur, adiunctus eſt maximè, quæ voles ab oculos poſueris, deinde ex comparatione copiam ſumas, & ſi magis augere voles, ſubinde à cauſsis augeas licet. Verùm id aliter atque aliter fieri poſſe, in vniuerſum ſit dictum volo: adeò vt ſæpe dum vno in loco longiorem moram trahimus, plures interim alij ex ſuo aliquid, vel antequam inde digrediamur communicent.

Laus vrbis ab agris, fluminibus, publicis item munitionibus, tectis, ipſiſque ciuibus.

HAec de aeris temperie: de agris ſubinde dicendum, de fluminibus, ſtagnis, montibus, piſcinis, & ipſo denique mari, aut vicino, aut vrbem alluente: quantáque ex ſingulis vtilitas, voluptáſque capiatur, ab adiunctis copioſe erit exponendum: nunc ea ipſa deſcribendo, nunc aut claſſicorum autorum, ſi fieri poteſt, aut vicinarum gentium teſtimonijs confirmando. Atque hac via res quidem ipſa mirè augebitur. Quòd ſi vero magis hæc extendi voles, ſingula celebertimis vrbibus cõparando oſtendes, hanc ſiue agri vbertate, ſiue fluminum copia, voluptatéque, ſiue denique ipſo maris vſu alijs longè ſuperiorem, aut certè per omnia parẽ eſſe iudicandam. Iam

&

& de publicis vrbis munitionibus, tectísque dicendum: quantàque sit fouearum, aggerum, murorúmque altitudo, latitudóque, erit describendum: quis portarum, turrium, propugnaculorúmque numerus, quæ magnitudo firmitásque: quòd bellicis machinis rebúsque ad arcendam vim accommodatis, sint omnia referta. Hæc vbi pluribus expósita verbis, descriptáque fuerint, à cauſſis erunt augenda, cur foueas, mœnia, aggeréſque ita duci ponique placuerit: quo consilio hac distantia, hoc in loco turres propugnaculáque locarent: cur tantis sumptibus, tot tantísque laboribus eò omnia euexerint, nempe, vt quàm minima manus hostiles incursiones, impetúsque sustinendo, propulsandóque, vitam, fortunásque suas defensarent. Atq; hic subinde euenta narrabantur quorum hostium impetum, oppugnationéſque quo, & quanto tempore fortiter sustinuerint, furoremq; fregerint, discedere demum cum ignominia pauci plurimos coegerint. Quin & postremò comparatione omnia maiora amplioráque reddes, maximis munitissimísque vrbibus hanc aut munitione per omnia parem docendo, aut multis etiam partibus superiorem. Atque hæc vicinarum gentiũ testimonijs, præclarísque Regũ, atque magnorum hominũ iudicijs dilatari possunt. Tecta autem ciuium frequentiora magnificéque extructa, tum plateas, foráque ad hominum vsum latiora, diuorúmque templa augustiora esse, quod non parua laus sit: vt quæque maxime excellunt, ita pluribus erunt verbis ornanda, hominumque de ijs testimonia iudicíaque adferenda: tum cũ vicinis pulcherrimisque ciuitatibus conferenda, quo ipso aut parem, aut longé maiorem huius celebritatem magnificentiamque edoceas. Quòd si lubet, & hæc ipsa ex alijs locis licet extendas. Restat de ciuibus esse dicendum: horum iam viuentium,

cùm

cùm de vita defunctis dixerimus, quæ ſtudia, qui mores, quæ præclarè facta exiſtant, ſpectandũ. Commodè autem quæque in ſua virtutum genera ſparges: & ſua prudentiæ, ſua iuſtitiæ, quæ erga Deos religio, erga parentes pietas dicitur, ſua item fortitudini, temperantiæque aſſignabis. Cæterùm cùm ſupra in patriæ laudibus laudandi amplificandíque rationem oſtenderimus, quæ inſiſtenda hîc via ſit, inde peti poteſt. Hæc de vrbium laudibus: vnde quæ vituperari oporteat, res nempe contrarias, facilè colligi poteſt.

Quæ facta ex locis copiosè laudandi ſit ratio.

Facta ornandi, & amplificandi quæ ratio ſit, ſubinde intueamur: in quibus laudandis, vituperandiſque, cum & Rhetores, tum maximè Hiſtorici, heroicíque vates verſantur. Temporis autem ſeruato ordine laudari oportere ipſa nobis præſcribit ratio: poëtis tamen id de inſtuſtria mutantibus. Præcipuj autem hi loci ſunt, cauſſæ & euenta: tanquam alij omnes, qui ſuprà, & huc adhiberi poſſint: vt expoſitis primùm cauſis, deinde quæ euenerint explicentur. Quare Virgilius, poſtquam paucis proponendo, Muſaſque inuocando, hominum animos ſibi beneuolos, attentóſque reddidit, cauſáſque ſtatim commemorat, cur Aeneam Iuno, inſignem pietate virũ, tot labores periculáque adire coegerit.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tiberinaque longè
Oſtia, diues opum ſtudijſque aſperrima belli:
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam
Poſthabita coluiſſe Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit, hoc regnum Dea gentibus eſſe,
Si quà fata ſinant, iam tum tenditque fouétque.
Progeniem ſed enim Troiano à ſanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.

Hinc

Hinc populum late Regem, belloque superbum,
Venturum excidio Lybiæ: sic voluere Parcas.
Id metuens: veterisque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiam pro charis gesserat Argis:
Nec dum etiam causæ irarum sæuique dolores
Exciderant animo. Manet alta mente repostum
Iudicium Paridis, spretæque iniuria formæ:
Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.
His accensa super iactatos æquore toto
Troas, reliquias Danaum, atque immitis Achilli
Arcebat longè Latio, multosque per annos
Errabant, acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

His irarum Iunonis è causis, quæ infortunia Aeneæ Troianisque euenerint, dum complures annos per mare errare, & deinde in Latio bellum gerere coguntur, poëta subinde fusissimè narrare occipit: & vix duodecim libris absoluit.

Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant, &c.

Sic & ante hunc in vtroque suo opere Homerus primùm causas, deinde insecuta canit euenta. Hunc in modum & T. Liuius secundo susceptí à Pœnis in Romanos belli, antequàm euenta, réique gestas enarret, causas primum dicit, quod videlicet Sicilia, Sardiniáque, illa nimis celeri rerum desperatione Romanis concessa, hæc fraude ab illis intercepta essent: tum quòd Annibal, cùm puer adhuc esset, à patre Amilcare Imperatore aris admotus iurasset, se quamprimum per ætatem posset, hostem fore Romanis. Quin & Saluſtiũ idẽ facere, ipsius argumento est historia. Quid? non igitur aliò hic causarũ locus valet, quam vt causas rerum, quæ euenerunt, quod ab his autoribus factitatum esse videmus, primùm exponendas

ponendas esse sciamus? Est profectò multiplex huius passimque nec certo in loco vsus: cum nunc præcedant, nunc suos sequantur euentus. Nam quanquam primæ quædam, principaléque summæ rerum causæ sint, quas nosse principio lector, auditórue cupit, tamen cum subinde aliæ atque aliæ actiones casúsque existant, & ipsorum alias atque alias causas esse constat: vnde si inter narrandum obiter amplificetur, mirè orationis extendetur corpus. Quare Cicero, cùm suarum se laudum minus grauem scriptorem fore intelligeret, viderétque L. Luceium Qu. F. insignem sui temporis historicum, bellum ciuile scribendum suscepisse, scripta ad eum, epistola omnibus petit modis, suas vt res, exemplo Græcorum, seorsim perscribat, atque in se ornando historiæ leges neglegat. Posse autem inde, si à continentibus suis scripta seiungat, & à causis, euentis, adiunctisque amplificet, quoddam corpus confici. His porrò ex locis augeri rem oportere L. Luceium admonet, dum causas, consiliáque rerum suarum, casus etiam, & euenta explicanda esse scribit. Adiuncta autem sunt, tempus, testimoniáque Luceij, quem ea, quæ suo iudicio laudanda putaret ornare, quæ contrà vituperanda, reprehendere voluit. Atque huc etiam pertinet multorum in Ciceronem perfidia, insidiæ, proditióque, quæ & putauit esse notanda. Hic nemo mirabitur consilia, & actiones, quas suprà in locorum expositione adiunctorum loco complexi sumus, hîc causas & euenta dici. Sunt nanque ijs, quorum consilia & facta sunt, adiuncta maximè. Verùm causarum & euentorum nomen accipiunt, cùm sumpta ab adiunctis, vnde omnis rerum ducitur copia, inter sese componuntur: & causæ effecta, & hæc viciſſim illas ostendunt. Quare causas & euenta magnam cum adiunctis cognationem habere, nemo mirabitur. Inde nanque

Lib. 5. epist. fam. ep. 69.

Adiuncta.

nanque hi licet nati loci sint, tamen & ipsi latissimè patent. Itaque his locis, vnde ornat historia, si & comparationis locum adiecisset, non video non modò vnde historici, sed Rhetores, Poetæque qui maximè solent, magis amplificarent. Hinc Cæsar, vt Brutus apud Cicer. disputat, quia minùs rerum suarum historiam vestijt, commentarios inscripsit, cæterisque scribendi ansam præbuit, vt qui vellent, easdem copiosiùs tractarent, & quasi calamistris quibusdam inurerent. His ipsis ex locis lactea illa Titi Liuij vbertas est petita, vnde tamen Dionysius Halicarnasseus, qui & ipse Romanas res præscripsit, multò magis auxisse intelligas, vt mihi est, quod de Demochare Brutus Ciceronian. iudicat, non tam historicum, quam rhetorem egisse videatur. Hinc Maro noster, hinc Homerus ea sumpserunt, quibus quæ voluerunt, non tam dilucidè enarrasse, quàm facta vbiq; mora omnia ob oculos posuisse videantur, hic fusissimè, ille modo quodam vius: id quod is facilè animaduertet, qui cognitis locis & amplificandi ratione, vtrunque cum iudicio leget. Sed hac de re suo dicetur loco: nunc, quod volumus, vsum locorum, augendique rationem in celebrandis factis diligentius, & ad cuiusque magis captum indicemus. Vnum igitur factum si oratione laudandum sumamus, sit Theodosij Imperatoris, quod insigne maxime Gymnasium Bononiæ instituit, primum ex descriptionis loco, atque adeò ab adiunctis ipsum describamus, vnde ingenium moresque principis eluceant, & causæ tam honesti & vtilis facti quasi per transennam appareant.

Fecit id & Tit. Liuius principio historiæ suæ de secundo bello Punico, vbi pluribus Annibalis depingendo animique bona, vitiaque plurima exprimendo, quicum viro Romano futuras res esset,

lecto-

lectorem statim instruit. Secundum hæc ab adiunctis res ipsa erit explicanda, quantis & vnde sumendis fructibus, qui in professores expenderentur, hanc scholam adornârit, confirmaritque. Deinde à causis, cur hoc in loco, & tot, tantáque stipendia professoribus constituerit: vt certè hinc in reliquam totam Europam qui rectè Rempublicam administrarent, docti mitterentur. Tum ab euentis mirum in modum augens, quæ interea loci emolumenta aliæque nationes, hac ex Academia & ceperint, & quotidie capiant, persequaris, qui quibus in locis hinc missi siue cognitione rerum humanarum, physicarúmque vtiles Reipublicæ extiterint: siue legum scientia quid æquum & iniquum esset edocuerint: sine denique medicinæ beneficio laborantibus opem tulerint. Postremò ex comparationis loco quantam voles copiam sumes, factum hoc aut cum alijs ipsius, aut cum aliorum Imperatorum præclarè factis conferendo.

Exemplum facta ex locis amplificandi apud Ciceronem.

INterdum factum laudamus, & dilatamus, non tam ferè à causis, & quæ has sequuntur euentis, quàm ex adiunctorum & comparationis loco: id quod Cicero fecit, gratias Cæsari agens, ipsúmque laudans, quòd Marcello ignouisset. Postquam igitur exordium à tempore, eiúsque quo dixit, diei circumstantia, duxisset, clementiam, sapientiámque Cæsaris ab adiunctis statim laudat, ornátque: nempe à sua, totiúsque Senatus lætitia, factum hoc probantis, & propterea de Republ. subinde melius sperantis. Aspergit & paucis obiter laudem Marcelli, quod ipsum & ex hoc loco est ductum: & eò valet, vt clarius illustriúsque factum eius reddatur, quòd præstantissimo,

tissimo, amplissimoque viro ignouisset. Deinde ex comparationis loco Cicero amplificat, & confert hoc Cæsaris factum cum maximis eius bellis, rebusque gestis, quibus omnibus iure anteferri oportere, pluribus ostendit. Porrò hac in comparatione orator tantam moram trahit, dum interim ab adiunctis circumstantias admiscet, vt omnia quæ ad laudem pertineant, totáque oratio, nisi quòd pauca ad finem adò spectantia adiecit, hoc solo ex loco vestita, amplificataque deprehendantur. Quare quantum ex loco res extendi possit, cùm plurimis apud Ciceronem exemplis, tum hoc studioso perspicuum esse potest.

Exemplum res ex locis amplificandi, apud T. L. historicum, breuiterque eiusdem explicandi.

HInc autem quis locorum vsus, quæ laudandi amplificandique ratio sit, quanquam satis liquere putem, tamen non abs re fuerit, & hæc ipsa in historia, classicisque authoribus paucis indicare. Narraturus T. Liuius contra Romanos res ab Annibale gestas, vt statim intelligi posset, qualis is esset, qui tantum in discrimen Romanum nomen adduxerit, primùm ipsum Ducé ex descriptionis loco depinxit his verbis: Missus Annibal in Hispaniam, primo statim aduentu omnem exercitum in se conuertit. Amilcarem sibi redditum veteres milites credere, eundem vigorem in vultu, vimque in oculis, habitum oris lineamentaque intueri. Deinde breui effecit, vt pater in se minimum momentum ad fauorem conciliandum esset. Nunquam ingenium idem ad res diuersissimas parandum, atque imperandum fuit. Itaque haud facilè discerneres, vtrùm Imperatori,

an

an exercitui charior esset. Neque milites alio duce plus confidere: plurimum audaciæ ad pericula capessenda, plurimum consilij inter ipsa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par, cibi potionisque desiderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarum, somnique, nec die nec nocte discriminata tempora, id, quod agendis rebus superesset, quieti datum. Ea neque molli strato neque silentio accercita. Multi sæpe militari sagulo opertum, humi iacentem inter custodias stationesque militum conspexerunt. Vestitus nihil inter æquales excellens: arma atque equi conspiciebantur. Equitum, peditumque idem longè primus erat. Primus prælium inibat, vltimus conserto prælio excedebat. Has tantas viri virtutes ingentia vitia æquabant: inhumana crudelitas, perfidia plus quàm Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus Dei metus, nullum iusiurandum, nulla religio. Hactenus mores, ingeniumque descripsit, quæ quidem omnia ab eo, qui rem nudè explicare voluisset, omitti potuissent. Subijcit autem ex adiunctorum loco, his verbis: Cum hac indole virutum ac vitiorum triennio sub Asdrubale Imperatore militauit, nulla re, quæ augenda audiendáque magno futura duci esset, prætermissa.

Hæc quidem cùm illud tempus præcedant, quo belli dux declaratus est, omitti potuissent. Quæ sequuntur ex adiunctorum, seu qui inde nascitur, causarum & euentorum loco sumuntur, cui videlicet Annibal in suscipiendo bello nihil prolatandum arbitretur, & dum Saguntinos petit, in Oleadum fines exercitum ducat, sic ille. Cæterum ex quo die dux est declaratus, velut Italia ei prouincia decreta, bellumque Romanum mandatum esset, nihil prolatandum ratus, ne se quoque, vt patrem Amilcarem, deinde

inde Asdrubalem cunctantem casus aliquis opprimeret: Saguntinis inferre bellum statuit. Quibus expugnandis, quia haud dubiè Romana arma mouebantur, in Oleadum fine priùs vltra Iberum (ea gens in parte magis, quàm in ditione Carthaginensium erat) induxit exercitum: vt non petijsse Saguntinos, sed rerum serie finitimis domitis gentibus, iungendoque tractus ad id bellum videri posset. His demum subijcit euenta, gestæque rei narrationem. Carteiam vrbem opulentam, caput eius gentis expugnat, diripitque: quo metu perculsæ minores ciuitates, stipendio imposito imperium acceperunt.

Victor exercitus, opulentusq; præda, Carthaginem nouam in hyberna est deductus. Ibi largè partiendo prædam præterita cum fide exoluendo, cunctis ciuium suorum sociorumq; animis, in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum. Nuda hæc satis narratio est: nisi quòd obiter petitas ab adiunctis circumstantias inserat nonnullas: quod genus sunt, vrbem esse Carteiam opulentam, & suæ gentis caput: tum exercitum opulentum præda deductũ esse. Prosequitur autem narrationem temporis, cuius mentionem facit, seruato ordine. Hermandica & Arbacala Carteiorum vrbes, vi captæ. Arbacala & virtute, & multitudine oppidanorũ diu defensa. Ab Hermandica profugi, exulibus Oleadum priore æstate domitæ gentes, cùm se iunxissent, concitant Carpentanos, adortique Annibalem regressum ex Vacceis, non procul Tago flumine, agmen graue præda turbauere. Pura hæc, nudaque sunt omnia, nisi quòd ab adiunctis est, oppidanorum virtute & multitudine Arbacalam diutius esse defensam: neque procul Tago impetum in Annibalis agmen esse factum. Quæ sequuntur paulò copiosiora sunt. Nam & consilia Annibalis aperit, propterea amnem

Carthago noua in Hispania.

traijci-

traijcientis, vt in transitu fluminis hostes inuadere, & causas ferociæ hostium Carpentanorum, tum sua multitudine, tum fuga Annibalis minus timentium. Atque hic Liuius, & à suo obiter testimonio amplificauit, dum inuictam aciem dicit, si æquo certaretur campo: sic ille Annibal prælio abstinuit, castrisque super ripam positis, cum prima quies, silentiumque ab hostibus fuit, agmen vado traiecit, valloq; ita producto, vt locum ad transgrediendum hostes haberent, inuadere eos transeuntes statuit: equitibus præcepit, vt cùm ingressos aquã viderent, adorirentur peditum agmen: in ripa elephantes quadraginta disposuit. Carpentanorum cum appendicibus Oleadum, Vacceorumque centum millia fuêre. Inuicta acies, si æquo dimicaretur campo. Itaque & ingenio feroces, & multitudine freti, & quòd metu discessisse credebant hostem, id morari victoriam rati, quòd interesset amnis, clamore sublato passim, sine vllius imperio, qua cuiq; proximũ erat, in amnem ruunt. Hactenus consilia, causasq; exposuit, quibus subijcit euenta, nempe infœlicem Carpentanorum pugnam, & deditionem. Et hæc quidem ipsa satis à circumstantijs quas explicat, illustrat his verbis: Et ex parte altera ripæ, vis ingens equitum in flumen immissa, medioque alueo, haud quaquam pari certamine concursum. Quippe vbi pedes instabiles, & vix vado fidens, vel inermi equiti, equo timore acto peruerti posset: eques corpore armisque liber, equo vel per medios gurgites stabili, cominus eminúsque rem gereret, pars magna flumine absumpta: quidam verticoso amni delati in hostes, ab elephantis obtriti sunt. Postremi, quibus ingressus in suam ripã tutior fuit, ex varia trepidatione cùm in vnũ colligerentur, priusquã ex tanto pauore reciperent animos, Annibal agmine quadrato amnẽ ingressus, fugam ex ripa

fecit:

fecit: vastatisque agris intra paucos dies Carpentanos quoque in deditionem accepit. Hunc in modum reliqua toto corpore alia magis, alia minus,, vt quæque res postulat, his ipsis ex locis extenduntur. Rariores autem comparationes sunt locus, in hoc præsertim genere, omnino ad ornatum, amplificationemque accommodatissimus: vnde poetis, rhetoribusque copiam sequentibus crebrior; historicis, ne ad ornandum magis, quàm ad narrandum orationem sumpsisse videantur, minus familiaris. Porrò Sagunti oppugnationes, excidiumque quod proxime sequitur, pluribus adiectis peristasibus copiosissimè explicatur.

Verùm hæc ipsa Liuiana ex locis aucta, amplificataque nuda, omni ornatu, quasi vestitu spoliata, ob oculos ponamus: vnde quid inter ieiunam, necessariamq; narrationem & copiosam locupletemq; intersit cognosci potest. Missus Annibal in Hispaniam postquam mortuo Asdrubale dux belli est declaratus, Saguntinos bello petit. Quod dum facit, in Oleadum fines exercitum ducit. Carteiam vrbem expugnat, diripitque. Minoribus deinde ciuitatibus metu subactis, exercitum Carthaginem nouam in hyberna deducit. Hic largè prædam partiendo, præteritaq; cum fide exoluendo, cunctis ciuium suorum, sociorumq; animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum Hermandica & Arbacala Carteiorum vrbes vi captæ. Ab Hermandica autem profugi, exulibus Oleadum, cùm se iunxissent, concitant Carpentanos, adortique Annibalē regressum ex Vaccæis, non procul Tago flumine agmen turbauere. Annibal autem traiecto amne, temerè insequentes hostes ad centum millia, partim equitatu in flumine oppressit, partim in fugam conuertit: vastatisque agris, & Carpentanos paucos intra dies in deditionem accepit. Breuis

hæc, nudaque narratio est quam vt vir ille eloquentissimus ex locis locupletarit iam visum est.

DE VITVPERATIONE.

ψογος Græcè.

Cap. IX.

VItuperatio est sermo exponens mala, quæ alicui insunt. Differt autem à loco communi vituperatio, quòd locus communis pœnas exposcit, vituperatio verò solum habet velut nudum conuitium.

Diuiditur autem in eadem capita, quibus Laus. Possuntque vituperari eadem omnia, quæ & laudari.

Personæ,
Res,
Tempora,
Loci,
Bruta animalia,
Plantæ.

Vituperamus verò & communiter & singulatim. Vbi verò proœmion feceris, adiunges genus, quod diuides eadem, qua, in laude, ratione. Deinde educationem, & res gestas, & Epilogum ita facies quèadmodum in laudem.

Vituperatio Philippi.

Exordium. NEque virtutem merita laude frustrari rectum est, neque itidem sine reprehensione dedecora relinqui: quoniam si non ita fiat, id quod præcipuum est amborum, præmium vtrique aufertur: laudandis quidem gloria rectè factorum, vituperandis verò

verò scelerum turpitudo. Omnes autem malè audire æquum est, qui malos sese præbuerunt: tanto magis verò omnibus Philippum, quanto omnes improbos longè omni scelere superauit.

A genere vel natione.

Natus est ex ea gente, quæ pessima est omnium Barbarorum, & quæ non certis consistere sedibus potuerit propter ignauiam, sed coacta sit, locum è loco permutans, varijs erroribus iactari. Argiui enim primùm ipsos finibus exturbauerunt: hinc diu vagi, ad eam tandem, quam nunc incolunt, regionem perlati sunt. Duplici itaque infelicitate implexi, & quòd melioribus coacti sunt cedere, & quòd in imbecilliores violenti, iniustique fuerunt, nunquam tutò habitare, aut vacui metu agere potuerunt.

A patria.

A Maioribus.

Et cùm ex gente ignominiosa oriundus sit, tamen ex ciuitate magis etiam infami natus est. Vt enim abiectissimi Barbarorum censentur Macedones, ita Macedonum, eiusque terræ velut quædam sentina est Pella, vt in qua ciuitate ne frugi quidem seruorum vllus sit prouentus.

Philippus hic sextus fuit Macedonũ Rex: Huic autem non immediatè succesit Amyntas, sed Europus: Europo Alcetas, Alcetæ Amyntas.

Hac ergo progenitus patria, maiores habuit, patria ipsa longè magis pudendos. Philippus enim inter maiores ipsius fuit, cui quò minus eius terræ regnum obtingeret, obstitit generis indignitas atque dedecus. Huic successit pater Amintas, qui regum alienis opibus tenuit: pulsum enim in regum Atheniensis reduxerant.

Ab educatione.

Tali igitur ortus patria, tales sortitus generis autores, apud Thebanos moratus primùm obses fuit: nec quamuis media in Græcia versaretur, mores conuictu mutans, ad meliora deflexit, sed barbaricam semper impotentiam inter Græcam retinuit institutionem. Cumque sit omne humanum genus in Græcos atque barbaros diuisum, ipse, velut ex vtriusque commixtus, similem improbitatem,

Genus omne humanum in Græcos & Barbaros diuisum

in dissimilibus gentibus exercebat.

A rebus perfidè gestis.

Orsus ergò primùm cognata gente, ipsam in ser uitutem redegit, velut à perfidia rerum suarum in tia auspicatus. Inde & finitimos aggressus popul perdomuit: captisque deinde Pœnibus, Illyricos e adeptus. Triballarum quoque gentem inuadens, quicquid præterea in proximo erat terrarum, omn velut vno impetu deuicit. Et corpora quidem Barb rorum pugnando cepit, mentes autem cum corp ribus nequiuit capere, nec eorum animos pacis ar bus sibi conciliare. Quamobrem subinde defici bant, & quanquam victoris crudelitatem horreba tamen rebellionem per omnes penè dixerim noct somniabant: vt qui opere foris seruirent, intus, cog tatione essent liberi. Subactis ergo finitimis B baris, ad Græcos castra mouit, atq; adeò antequ ipsam Græciam inuaderet, ciuitates, quæ in Thr cia Græciæ ditionis erant, euertit, cepitque Amph polin, Pydnam subegit, istisque Potidæam adiun it, neque Pheras extra Pagatas, neque Magnesi extra Pheras omisit: sed cunctæ vrbes Thessalor capiebantur, & velut generis mercedem seruitute ferebant.

A mortis genere.

Dignum sanè fuerit, exitum quoque ipsius r censere. Posteà enim quàm pleraque, quæ inua oppressérat, subieceratque contra fœdera eos q fuerant fœderibus deuincti, offensi violatis fœde rum sacris Dei, conuenientem perfidiæ suæ fine dederunt. Neque enim in prælio pugnans cecid quo fortissimum aliquem mortis suæ testem rel quisset, sed in medio turpium voluptatum gurgi suffocatus, se dignum sepulchrum in earum fœdi tate inuenit. Videlicet, vt quemadmodum eius vit sic & mors intemperantiæ fœdum exemplum poste ris esset.

Qui

Quis autem est qui Echetum illi putet posse conferri? Echetus enim præcisis extremis aliquibus corporis membris, reliquum saltem corpus relinquebat: at Philippus totos cum corporibus ipsis homines perimebat; quantóque sæuius est totum deleri hominem, quàm partem aliquam auferri: tanto perniciosior est Echeto Philippus. *A comparatione.*

Cessare autem à sceleribus suis Philippus nesciebat, cùm mihi, victo magnitudine flagitiorum eius, necesse sit, vt plura de ipsis facere verba desinam. *Peroratio.*

SCHOLIA.

OMnia quæ laudantur, contraria vituperari possunt ratione. Ab Aphthonio causa exercitationis reprehenditur Alexandri pater, Amyntæ filius, Philippus, qui tamen vel dictorum vrbanitate, vel vt relatum est suprà dexteritate ingenij superabat seculi sui Reges omnes. Vide Erasm. 4. Apophthegmatum. Quemadmodum autem laudari, ita vituperari possunt: Personæ, vt Thersites: Res, vt ebrietas: Tempora, vt hyems: Loca, vt Euxinus: Nota, apud Plutarchum in Eumene: Bruta animalia, vt crocodilus: Plantæ, vt crambe. *Claritas enim generis notiores circa vitia, & inuisos magis facit. Quint. Adnotauimus suprà ex Quint. hæc non ideo laudari, quod habu-*

Adiungens, &c. In genere, nationis, patriæ, maiorum atque parentum circunstantiæ sunt excutiendæ. Quæ omnia si clara contigêre, ostendendum est, illa vitiorum omni genere contaminasse, quem vituperandum susceperis.

Educationem, &c. Quòd si is, quem vituperare cõstitueris claris natalibus, & egregijs animi, corporis, atque fortunæ dotibus conspicuus præfulserit, dices à maioribus illum degenerasse. Animi dotibus ad dolos & fraudes abusum. Bonis corporis ad libidinẽ, cædes, rapinas. Diuitijs ad multorum perniciem, & publi-

erit quin ea publicas seditiones fouendas.

Sed quòd ijs honestè fit vsus.

Frustrari, &c. Frustra actiuum, & frustror commune verbum legitur. Est autem sensus: qui crimina non accusant, ij non minus peccant, quàm qui virtutes non laudant: non enim decet virtutem sine laude, nec malitiam sine vituperatione, atque reprehensione relinqui.

Aequum malè audire, &c. Vt sementem, iuxta prouerbium, quis fecerit, ita metet. Et qui, quæ vult, dicit aut facit, quæ non vult, audiet: bene dictis aut factis qui certat, audiet bene.

Pessima barbarorum, &c. Huius gentis barbariem Stratonius Musicus Athenienses notare solitus fuit, qui ad discipulum stupidum solebat exasperatus dicere, τὸν μακεδονικὸν pro τὸν μακαρίτην, quo dicto prouerbiali precamur exitium. Meminit Erasm. 6. Apophteg. Macedoniæ autem descriptionem habet Pomponius Mela, lib. 2. cap. 3. Liuius lib. 2. belli Maced.

Ad historiæ verò præsentis cognitionem pertinent ea, quæ Iustinus habet lib. 8. & 9. Thucydides belli Pelopon. lib. 2. Plutarchus in vita Alexandri. Paulus Orosius lib. 3. cap. 12. ad 15.

Argos.

Argiui, &c. Argos & Lacedæmon duæ clarissimæ vrbes, Græciæ quondam lumina fuerant, vt ait Liuius lib. 4. belli Macedonici. Ab Argos Argiui, & Argolici: inde Macedonum Reges oriundos fuisse Liuius testatur.

Duplice, &c. In duplex, inquit, malum inciderunt, & quòd Argiuis fortioribus cedere, & iam exules ad inopiam redacti, alijs imbecillioribus vim inferre coacti fuerunt: quorum illud ignauiæ, hoc rapacitatis atque impietatis euidens fuit argumentum.

Pella.

Pella, &c. Vrbs est Macedoniæ, quam, autore Pomponio Mela, fecerunt maximè illustrem Philippus

pus Græciæ domitor: Alexander etiam Asiæ. Hinc Pellæus Alexander dictus, Iuuenali Satyra, 10.

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis,
Aestuat infelix angusto limite mundi,
Vt Gyaræ clausus scopulis, paruáque Seripho.

Philippus, &c. Philippus inquit, qui Alexandri pater erat, auum habuit eiusdem nominis, hominem ignobilem, sed in Græco προγονος est, hoc est proauus, ex Iustino igitur Philippi genealogiam ita colliges.

Inter Coranũ, vel secundũ alios Cranaũ primum Macedonum Regem, & Perdicam regnauit Cœnus & Thyrimas, quartus fuit Perdicas.

Coranus in Aemathia vrbẽ Edyssam, oppidanis nõ sentientibus, per imbres & nebulas capratum greges secutus, occupauit.

Corano successit Perdica: huic Aegeus, qui successorem filium reliquit Philippum huius proauum: Philippus autem paruulũ reliquit Europũ patrem Amyntæ. Amyntas Philippũ genuit, Alexandri patrem.

Apud Thebanos obses, &c. Obsides ob fidem seruandam dabantur obsidionis tempore. Thebis autem obses fuit Philippus. Orosius lib. 3. cap. 12. Iustinus lib. 6. Philippus inquit, obses triennio Thebis habitus, Epaminondæ, & Pelopidarum virtutibus eruditus. Aphthonius ait, παρ' Αθηναιοις ωμηρευε, id est apud Athenienses obses fuit, vt intelligas, à patre Athenienſibus obsidem datum.

Pœonibus, &c. Sunt enim Macedonibus finitimi. Macedonia enim à Macedone Osyridis filio dicta, Pœoniam habet à Septentrione, Illyriam ab Occidente, Thraciam ab Oriente, Thessaliam à Meridie. Fuit olim centum quinquaginta populorum, ac duobus inclyta Regibus. Philippo, scilicet, & Alexandro. Vide Plin. lib. 4.

Illyricos, &c. Illyrici sunt in sinu maris Adriatici: occupat enim Adriatici latus Illyris, vt ait Pomponius Mela lib. 1. cap. 3. Philippo autem primùm certamen fuit cum Athenienſibus, quibus per insidias victis,

Illyris.

victis, in Illyricos bellum transtulit, multa millia hominum occidit, vrbemque nobilissimam Lariseam cepit, vt ait Iustinus libro 10. Diodorus lib. 2. de rebus Alexandri, ait: Philippus anno secundo regni sui habita concione, & militibus animatis in Illyrici fines cum decem millibus peditum, & sexcentis equitibus intrauit.

Triballi.

Triballorum, &c. Illyricorum id genus est, vt ait Liuius lib. 7. belli Punici, qui scribit, Philippum cùm vrgeri suos videret, in cohortem Romanam incurrisse, atque ibi equum pilo traiectum in caput Regem effudisse. Plin. lib. 4. cap. 10. Triballos in finibus Macedoniæ collocat.

Ad Græcos, &c. Nulla fuit apud Philippum turpis ratio vincendi, securis omnibus Thermopylas occuparat. Vide Iustinum lib 8. & 9. Græciam totam propè consilijs præuentam viribus domuit. Orosius lib. 3. cap. 12.

Thracia.

Thracia, &c. Ante Sython fuit dicta. Vide Gellium lib. 15. cap. 7. de qua Plin. li. 4 ca. 11. Appellata fuit ab asperitate, vel secundum Tortellium, à feritate, θρασυ, ferum & temerarium.

Amphipolis.

Amphipolim, &c. Inter Nestum & Strymona, fuerunt Apollonia & Amphipolis, vt ait Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Nestos autem & Strymon fluuij sunt in Thracia. De Amphipolitanis Diodorus Siculus lib. 3.

Pydnam, &c. Ab Amphipoli subitò Pydnam occupauit, & Olynthijs ad obtinendam Potidæam tulit auxilia, vt ait Diodorus Siculus.

Potydæam, &c. Pomponius Mela li. 2. cap. 2. Pallene, inquit soli patentis, vt quinque vrbium sedes sit atque ager, tota in altum abijt, angusta satis vnde incepit, tibi est Potidæa. Eius meminit Plutarchus in Alexandro.

Pheras,

Pheras, &c. Phera ciuitas in Theſſalia, Plinius lib. 4. ca. 8. Hinc Phæræus. Ouid. Epiſt. Ipſe repertor opis vaccas paruiſſe Phæræas. *Phereæ.*

Fertur, & à noſtro ſaucius igne fuit.

Extra Pagaſas, &c. Moſellanus ita reddidit hunc locum: Victorias cumulare adproperans non quieuit donec Pheræ, Pagaſæ, Magneſiáque, imò Theſſaliæ ciuitates omnes barbaræ ſeruitutis iugum acciperent, & generis ipſius veluti notam portare ſuſtinerent. Pagaſam autem Plinius lib. 4. oppidum Theſſaliæ tradit. Meminit eius Pomponius Mela, lib. 2. cap. 2. *Pagaſæ.*

Magneſiam, &c. μαγνησιαν, Magneſian, Græciæ regionem annexam Theſſaliæ, Plinius tradit lib. 4. ca. 8. Argo Magnetida, hoc eſt, Theſſalonicam appellat Ouid. in Epiſtolis. *Magneſia.*

Fœderibus deuincti, &c. Cùm Philippus ſe excluſum ab ingreſſu Græciæ, perſtructis Thermopylis vidiſſet, paratum in hoſtes bellũ vertit in ſocios. Nam ciuitates quarum ante dux fuit, ſibi gratulantes & excipientes, hoſtiliter inuaſit, crudelitérque omnia diripuit, liberos coniugéſque ſub corona vendidit. Oroſius lib. 3. cap. 12.

Voluptatum gurgite, &c. Etenim deſtinato lætitijs die * fuit interfectus in theatro per Pauſaniam, cùm regnaſſet annos quatuor ſupra triginta. Diodorus viginti quatuor annos duntaxat regnaſſe Philippum ſcribit. De eo hæc Oroſius lib. 3. cap. 14. Cùm ad ludos magnificè apparatos, inter duos Alexandros, filium atque generum contenderet, à Pauſania nobili Macedonum adoleſcente, in anguſtijs ſine cuſtodibus circumuentus, occiſus eſt. Mortis eius meminit Valer. lib. 1. cap. vlt. de miraculis.

* *Celebrabãtur enim nuptiæ. Philippo ſuccenſebat Pauſanias quòd in ſtuprum ſibi illatũ vindicare neglexiſſet.*

Echetum, &c. Echetus Epirotarum Tyrannus, qui regionem hominibus ingreſſus nares, aures atque *Echetus.*

que pudenda rescindere solebat, & obijcere canibus. Vnde Antonius Odyss. decimo octauo apud Homerum ait ad Irum; Si te vicerit mendicus, mittam ad te Echetum, vt tibi nares & pudenda præcidat, & canibus obijciat.

Vituperationis Phalaridis exemplum.

VT virtute præditos gloria, sic vitijs contaminatos perpetua comitatur ignominia, qua dignissimus Phalaris, cuius crudelitas, antequàm nasceretur, matris somnio comprobata est. Vide Ciceronẽ Primo de Diuinatione libro.

A Maioribus. Cuius parentes turpissimos, vt indignos æterna fama, sed tenebris Cimmerijs obruendos, plerique autorum silentio præterierunt.

A Patria. Nactus præclaram Agrigentum patriam: quam vt Empedocles eximijs animi dotibus illustriorem, ita magis famosam crudelitate sua reddidit ille.

A rebus gestis. Phalaridis imperium tam fuit truculentum, vt prouerbio locum fecerit. Qui tauro inclusos æneo reos torrebat, & igne subiecto cruciabat. Meminit Plinius lib. 39. cap. 8. Ouid. in Tristibus. Valerius lib. 9. cap. 2.

A Morte. Factis igitur digna morte succubuit. Nam in eum impetum faciens Agrigentinorum multitudo occidit, & Tyrannum lapidibus obruit. Vide Ciceronem Officiorum, 2. Valer. lib. 3. cap. 3.

A comparatione. Crudelis quidem Procustes, sed longè crudelior Phalaris: Ille solebat in Attica regione nonnullos hospites interimere, pòst vt Plutarchus refert, à Theseo interfectus: hic autem eò crudelitatis processit, vt eius supplicio non debeat vna parari simia, nec serpens vnus, nec culeus vnus.

In parricidas hoc est inuentum supplicium.

Finem

Finem dicendi faciam, perpendens, meam dicendi facultatem imparem esse tot criminibus illius recensendis, nedum oratione condigna vituperandis. *Epilogus.*

ALIVD EXEMPLVM
Vituperationis Paridis.

CVm nullam hominibus immortales Dij capitaliorem pestem dederint, quàm voluptatem; bono iure vituperandi sunt, qui posthabitis omnibus virtutibus, veluti pecudes, illam malorum omnium escam sunt amplexi. Quorum in numero Paris, Epicuri de grege porcus.

Natus in Phrygia, quæ neminem frugi produxit, sed quos tympana & buxus iuuit, non classica, vt ait Virgil. in nono. Hinc barbaris, seruilibus, ac stupendis ingenijs horrentes prodierunt homines, vt prouerbijs locum fecerint: Phryx plagis emendatur. Et: Serò sapiunt Phryges. *A Natione*

Patria sortitus Troiam, quam, cùm illustrare virtutibus deberet, omníque beneficiorum genere beatam reddere, funditus perdidit. *A Patria.*

Nulla refulsit in eo maiorum claritas, & si qua fuit, eam turpissimis facinoribus conspurcauit, ac tenebris (vt aiunt) Cimmerijs inuoluit. Auus fuit Laomedon insignis perfidia. Qui pactam pro constructis Troiæ mœnibus mercedem negauit Apollini atque Neptuno, violauitque sacram iurisiurandi religionẽ, quæ semper ab alijs inuiolatè sanctissiméque habita est, Vide Gell. lib. 7. cap. 18. *A Maioribus.*

Patrem habuit, qui seruitutem perpetuam seruiisset, si non pretio fuisset redẽptus. Etenim puer ab Hercule captus, cum Hesione sorore, pecunia solus redimi potuit, vnde Priamus dictus, qui prius appellabatur Podarces. Porrò si qua fortasse fuerunt in eo virtutis ornamenta, Paris tamẽ ab ijs deflexit ad omnem libidinis *A parentibus.*

libidinis turpitudinem.

Ab ijs quæ natiuitatẽ præcesserũt Meminit Quint. lib. 3. cap. 7. ex Hom. lib. 6. Iliad.

Cùm in vtero mater Hecuba gestaret Paridem, somniauit se facem pariturum, quæ totam incendio Troiam esset absumptura. Nec vanum fuit somnium. Vnde fortunatiores floruissent Troiani, si responsis Aruspicum, & oraculis numinum obtemperantes, pestiferum partum è medio sustulissent.

Ab educatione.

Quem mater occidere debebat, Idæis pastoribus educandum tradidit, vbi ferinam inter pecudes & lustra ferarum barbariem imbibit, turpissimoque libidinis crimine animum coinquinauit, vsus infami turpis Oenones consortio.

A vitæ institutione. Vt etiam Hercules apud Prodicum: de quo Xeno 2. Memor. & Cicer. Offic. 1.

Cùm duæ sint viæ, altera virtutis asperior, altera vitiorum planior, & amœnior, non illam, vt Scipio Aphricanus, apud Sil. Italicum lib. 15. sed hanc quam stulti solent, ingressus, consequutus est digna meritis præmia, nimirum Iliadæ malorum.

A disciplina.

Studia virtutis auersatus, neminem audiuit recta monentem: vnde salutarem Palladis exhortationem respuit, amplexus illecebras pestiferas Veneris, quæ blando quidem, sed pernicioso lenocinio permulsum rapuit ad crudelia fatorũ discrimina. Vide Plutarc. in Homeri vita.

Alludit ad vulgatum Paridis iudicium.

Egregia forma conspicuus enituit; atqui iuxta Socratis præceptum, inspecto sæpius speculo non cauit, ne quid illa committeret indignum. Vide Eras. 3. Apophtheg. Accessit tantum robur, atque laterum firmitas, vt in agonali certamine vicerit Hectorem: sed omnia luxu, atq; voluptatibus exhausta defluxerunt. Hinc non immeritò reprehensus ab Hectore apud Homerum Iliad. 2.

A dotibus corporis.

A fortunæ bonis.

Quas opes habuerat in turpissimos amoris fœdioris abusus profudit, & quibus patriã debebat iuuare, ijs perniciem adduxit.

A Priamo receptus in regnum, non virtute regia dignum

dignum aliquid meditatus fuit, sed deterrimæ libidinis impulsu nauigauit Spartam, vbi hospitis Menelai in Cretam abeuntis, vxorem illecebris expugnatam abduxit, & in patriam ipsissimam malorum lernam inuexit. *A rebus gestis.*

Condigno, quod flagitis meruerat, supplicio affectus mortem obijt, qualem Tyranni, scilicet non siccam. *A genere mortis.* *Hoc est, cruore moriens aspersus est.*

Annibalis vituperatio.

IN Repub. libera magnam sæpenumero commoditatem afferunt conuitiatores. Solent enim efficere, vt ex vitiorum hominum reprehensione purior vita cùm oratione, tum moribus exoriatur. Vnde Philippus ille Macedonum Rex, calumniatoribus suis plurimam se dicebat habere gratiam, quòd suis conuitijs efficerent, vt ipse melior euaderet: dum conor, inquit, illos dictis pariter ac factis mendacij conuincere. Et Annibal ipse aut eius similes homines improbi, non excandescent, imò gratiam habebunt, quòd iusta vituperandi libertas meliorem afferat viuendi rationem. *Exordium.*

Natus est ex ea gente quæ factio Barchina dicebatur. à Barcha Didonis socio, qui natale solum in arida Libya tenuit, ita obscurum, infœcundum, barbaricisque hostibus refertum, vt id relinquere, & in Africam transmigrare cõpulsus fuerit, vel rerum inopia coactus, vel hostium metu perculsus. Iam in Africa talis contigit populus, cuius propter insignem perfidiam suspecta fides prouerbio locum fecit. *A genere.*

Oriundus itaque ex horrido, & tam infausto loco patriam sortitus est Carthaginem. Cuius ciues odijs semper atque vitijs prope maioribus certarunt, quam viribus aut virtutibus. Vnde per ignauiam & rerum omnium imperitiam amiserunt Siciliam atque Sardiniam, *A patria.*

diniam, prouincias omnium florentissimas.

A Maiorib⁹.

In maiorum eius numero, quem laudandum magis existimarunt, Asdrubal erat, is scilicet, quo nemo fuerat crudelior: cuius efferata sæuitia dolo, & insidijs Xanthippi, Marcum Attilium Regulum, spiritus religiosissimi virum, cepit, & miseris modis excruciatum interfecit. Quod vel solum immane facinus Dij videre non potentes, seruum immiserunt, qui de viro deterrimo pœnas sumeret, & diuinum factum quasi miraculo comprobaret. Hic enim quòd Dominum suum occidisset, Tyrannum subitò aggressus interimit: cumque comprehensus omni modo cruciaretur, lætitiam tamen, quam ex vindicta ceperat, in ore constantissimè retinuit, eoque fuit habitu oris, vt superante lætitia dolores ridentis etiam speciem præbuerit. Valerius lib. 3. cap. 3. Liuius in præfatione bellorum Punicorum.

Regulus captus est ãno ab vrbe cõdita 496 autore Polybio.

A parentib⁹.

Patrem habuit Amilcarem, Tyrannum pestilentissimum, qui vt suis similem, hoc est natiuæ crudelitatis hæredem filium relinqueret, vndecim annos natum, aris admouit, vt odium in Romanos perenne iuraret: & hic maturè patris vestigia secutus, odij magnitudinem ostendere cupiens, inflexit in terram pedem, suscitauitque puluerem, dicens: Tum belli finis erit, cum alterutra pars in habitum pulueris redacta fuerit. Vide Valer. lib. 9. cap. 3.

Ab ijs quæ natiuitatẽ secuta.

Patris igitur vestigia subsecuturus certæ prædictionis somnium vidit, votisq; suis conuenientem imaginem hausit. Existimauit enim missum sibi à Ioue mortali specie excelsiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ Ducem, cuius monitu primo vestigia nullam in partem secutis oculis, mox humani ingenij prona voluntate vetita scrutandi ponè respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpentem cum ingenti arborum ac virgultorum strage ferri concitato impetu,

impetu, omne quicquid obuium fuerat proterentem, poſtque eam magno cum cœli fragore erumpentes nimbos, lucemque: caliginoſis inuolutam tenebris, attonitus deinde quidnam eſſet monſtri, & quid portenderet, interrogauit: Hic dux, Italiæ, inquit, vaſtitatem vides, vt ait Valer. lib. 1. cap. 5. Eadem Liuius habet primo belli Punici 2. Silius lib. 3 Cicero de Diuinatione lib. 1.

Ab educatione.

In Prætorio patris educatus fuit, vbi nihil præter mera tyrannidis exempla vidit. Eum Aſdrubal, vix dum puberem, ad ſe accerſiuit, vt militiæ aſſueſceret, inq; paternas opes ſuccederet: ſed optimus vir Hanno factionis alterius princeps, animaduertens peſſimam adoleſcentis indolem, ipſum domi tenendum ſub legibus, ſub magiſtratibus docendum, viuere æquo iure cum cæteris cenſebat: ne quandoque paruus hic ignis incendium ingens exſuſcitaret. At pauci ac fermè optimus quiſque Hannoni aſſentiebantur, ſed (vt plerunque fit) maior pars meliorem vicit, vt ait Liuius. Prudenter autem Hanno: nam Annibal ferus, immaniſque natura, adiunxit à pueritia prima diſciplinam, qua non iura, non leges, non ciuiles conſuetudines, ſed bella cædeſque & hoſtiles proditiones tractare didicerat. Itaque crudeliſſimus euaſit dux, & fallendis hominibus callidiſſimus. Nam ad decipiendum hoſtem ſemper intentus, quos aperto Marte ſuperare non poterat, dolis aggrediebatur, vt refert Plutarchus.

Ab inſtitutione.

Optimos quidem præceptores conſecutus erat, ſed omnes naſo ſuſpendens per arrogantiam, in bonis diſciplinis nihil promouit: etenim oratorem atque Philoſophum eloquentiſſimum Peripateticũ Phormionem audiuit Epheſi, de Imperatoris officio, & de omni re militari copioſiſſimè diſſerentem, pauloque pòſt rogatus quidnã de illo Philoſopho iudicaret,

caret, respondit multos se deliros vidisse senes, sed qui magis quàm Phormio delirarer, vidisse neminẽ. Cuius rei meminit Cic. de Orat. lib. 2.

A legum contemptu.

Legum iustitiam nihil curauit, fœdera rupit, Legatos P. Valerium Flaccum, & Qu. Fabium Pamphilum à socijs & pro socijs missos, contra ius gentium non audiuit, nec in castra admisit. Et quas in leges patrias delinquendo pœnas meruerat, eas astutia mirè solitus auertere. Sic à Dulio consule nauali prælio victus, timensque classis amissæ (capitale enim Carthaginensibus ex publico legum decreto fuit, si quis ducum iniussu populi pugnasset infeliciter) pœnas dare, ex illa infelici pugna priùs, quam cladis nuntius domum perueniret, quendam ex amicis compositum & instructum Carthaginem misit. Qui postquàm ciuitatis eius Curiam intrauit: consulit, inquit, vos Annibal cùm dux Romanorũ magnas secum maritimas trahens copias aduenerit, an cum eo confligere debeat: acclamauit vniuersus Senatus, non esse dubium quin oporteret. Tum ille: Conflixit, inquit, & superatus est. Ita liberum his non relinquit, id factum damnari, quod ipsi fieri debuisse iudicauerant, vt ait Valer. lib. 7. cap. 3.

A rebus gestis.

Rupto quod primo bello Punico fuit ictum fœdere, totius Italiæ agros ferro & igne vastauit: quod scelus vt pro sua libidine patraret, occasionem quæsiuit, nec quæsita defuit. Erant in Hispania Saguntini quasi medij inter Romanorum & Carthaginensium fines iure fœderis in libertate relicti. Hi postea totos se Romanis addixerant, initaque societate Romani imperij fidissimi cultores habebantur. Quare Annibal constituit animo, nihil opportunius fieri posse ad eliciendum Romanorum iram, ac incendium quod sibi optatissimum erat, concitandum, quàm Saguntinos armis belloque lacessere. Sed priusquàm

socios

ſocios populi Romani apertè adoriretur, ſtatuit in Olcadas, alioſque trans Iberum populos exercitum ducere, ac eis ad deditionem compulſis, aliquam Saguntо nocendi cauſſam reperire, qua non tam mediato conſilio à ſe illatum, quàm à Saguntinis contractum bellum videri poſſet. Primùm igitur Olcadum gente ad deditionem compulſa, Vacceos deinde aggreditur, agros deinde populatur, oppidaq; multa expugnat, vt ait Plutarchus.

Ab animi dotibus.

Annibalis maiore ex parte virtus ſæuitia cõſtabat: argumento fuerunt multa, cum primis illud quod in flumine Gilo corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit, vt æquè terreſtrium ſceleſtum Carthaginenſium copiarum egreſſum terra, quàm maritimarum Neptunus experiretur. Idem captiuos oneribus, & itinere feſſos, prima parte pedum ſucciſa relinquebat. Quos verò in caſtra perduxerat, paria fratrum & propinquorum iungens, ferro decernere cogebat: neque antè ſanguine explebatur, quàm ad vnum victorem omnes redigiſſet. Iuſto ergo illum odio, verùm tamen tardo ſupplicio ſenatus, Pruſiæ regis factum ſupplicem, ad voluntariam mortẽ compulit, vt ait Valer. lib. 9 cap. 2. Nonnullis quidem virtutibus Annibal præditus erat: ſed eas ingentia vitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia plus quàm Punica, nihil veri, nihil ſancti, nullius Dei metus, nullum iuſiurandum, nulla religio, vt Liuius ſcribit.

A corporis dotibus.

Nullo quidem labore aut corpus Annibalis ab initio fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris & frigoris patientia par, cibi potuſque deſiderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarum ſomnique nec die nec nocte diſcriminata tempora, id, quod gerendis rebus ſupereſſet, quieti dabatur: ea neque molli ſtrato, neque ſilentio accercita; ſed tantum id

corporis bonum luxuria fregit, maxime Campan perquàm vtilis imperio Romano. Inuictum enim armis Annibalem illecebris suis complexa, vincen dum Romano militi attribuit. Illa vigilantissimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, a bundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris v su lasciuiore ad somnum ac delicias euocauit: at tum demum fracta & contusa Punica feritas est, cùm Se plasia ei, & Albana castra esse cœperunt. Quid ergo his vitijs fœdius? quibus virtus atteritur, victoria languescunt, sopita gloria in infamiam conuertitur, a nimique pariter & corporis vires expugnantur, adeò vt nescias ab hostibúsne, an ab illis capi pernicios habendum sit, vt ait Valer. Max. lib. 9. cap. 1.

A fortunæ bonis.

Opes, quas apud milites plebemq; plusquam mo dicas habebat, assiduis rapinis auxit, quibus hom num animos solicitauit, & corrupit, vt largitionibu sibi fauorem acuparetur, viamque ad dominatio præstrueret. Libido enim maxima inuaserat Reipub capiundæ, sibique regnum parandi.

Ab ijs quæ supremum vitæ diem præcesserũt.

Ingratos Carthaginenses appellat Valerius Ma quòd in animum induxerint è conspectu suo sub mouere Annibalem, qui pro eorum victoria tot Im peratores, totque exercitus Romanos trucidauer Sed illi iudicio meo prudentes, iustis rationibus ad ducti, nocentissimam bestiam relegarunt, interturba torum publicæ pacis, totque cladium authorem tri culentissimum.

Eiectus igitur in exilium, ad Antiochum Rege Syriæ confugit, quo victo, ad Prusiam Bythyni Regem concessit; vnde Romam legatione repetitu hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno absumptus est: ita morte non gloriosa succubuit, vi tam insecuta turpissimam,

Pestilens & crudelis C. Flaminius erat, qui mise rabilis

gabilis illius ad Thrasymenum pugnæ causa fuit: Sed longè pestilentior, atque crudelior Annibal: illum semel Rempubl. affligere stultitia coëgit, hunc autem furor ad maximas clades sæpenumerò pertraxit. *A comparatione.*

Plura dicere supersedeo: ineptus enim haberi possem, si crimina Annibalis omnia, quæ nullum nocendi finem habuerunt, studerem exigua, quam habet oratio mea, facultate complecti. *Conclusio.*

De *comparatione, quæ* συγκρισις *Græcè dicitur.*

Cap. X.

COmparatio est oratio, ex collatione aliquid disquirens, quo id, quod compararur, in maius extollat, aut ostendat æquale.

Comparantur autem vel bona bonis, vel bona malis, vel mala malis, vel parua maioribus conferuntur. Prorsusque comparatio duplicem habet vel laudem, vel vituperationem, vel alterutrum ex laude, vituperationeque compositum. Omnis autem comparationis locus admodum difficilis est, præsertim si parua maioribus conferas.

Comparari verò omnia possunt, quæ laudari, quæque vituperari;

Personæ.
Res.
Tempora.
Loci.
Irrationalia animalia.
Plantæ.

Non oportet autem comparantem totas res totis conferre, id enim supinum, inefficax, & nequaquam est pugnax; sed capiti caput conferendum, hoc enim vehemens: atque diuidere totas, laudis est non cõparationis. Comparatio autem in hoc non est posita, quando totum hoc præexercitamentum comparatio vocatur: vt,

Comparatio Achillis & Hectoris.

Proœmium Volenti mihi virtutem conferre virtuti, cum Achille haud immeritò componendus fuerit Hector. Sunt quidem ipsæ per se virtutes nimirum abundè honestæ, comparatæ tamen, admirabiliores videntur.

A Loco. Patria ergo nati sunt non eadem, laudata tamen vterque. Ille enim in Phthia, vnde Græciæ ipsius primum prodijt cognomentum: hic verò Troiæ, cuius conditores Deorũ quoque primi fuerunt. Quòd si pari natum esse loco affert aliquid ad laudem, nihil quidem hac in parte Achilli posthabendus est Hector.

A parentibus. Nati autem vterque præclara patria, parem quoque generis habuerunt dignitatem: vterque enim ad Iouem originem suam initiumque generis sui refert. Pelei enim filius Achilles fuit. Aeaci verò Peleus, & Aeacus Iouis, Sic quoque Hector Priami, Priamus autem Laomedontis, & Dardani Laomedon filius, Dardanus quoque Ioue prognatus est.

A Maioribus. Progenitore autem Ioue nati vterque, reliquam quoque maiorum seriem habuerunt claritudine æqualem. Vt enim Achilles Aeacum habuit & Pelea, quorum ille Græcos à siccitate, penuriaque liberauit; Hic Lapithis deuictis ob egregiam virtutem Deæ connubium est assecutus. Sic Hectoris Dardanus

proge-

progenitor fuit, Deorũ primùm dignus habitus conuictu, pater autem Priamus imperauit vrbi, cuius muros ipsi quoque Dij fundarunt. Quòd si non minus est, quàm Deæ sortitum esse coniugia, Deorum idque optimorum, mensa conuiuióque vsum esse, nihil est, quòd quisquam maiorum gloria Hectori præferat Achillem.

Talibus autem vterque maioribus procreati, ambo ad fortitudinis sese studia contulere: & ille quidem à Chirone educatus est: huic Priamus ipse præceptor, velut naturæ quædam via, virtutis monumenta tradebat. Par itaque, similisque educatio parem vtrique conciliat laudem. *Ab educatione.*

Vt autem ad virile peruenere robur, eodem in bello par vterque animi, virtutísque specimen præbuerunt. Hector enim Troianos ducebat, solúsque velut obex, propugnaculúmque ciuitati datus, tuebatur ipsam, stetitq; quandiu fauentibus Dijs & auxiliaribus est vsus. Cadens deinde, ipsam quoque Troiam post se traxit atque euertit. Achilles verò Græcorum præerat armis, terroréq; omnes vincebat Troianos, Palladis fultus numine atq; auxilio, occumbensq; spem victoriæ in reliquum abstulit Græcis. *A rebus gestis.*

Et ille quidem victus à Pallade interijt. Hic autem cecidit ab Apolline confixus. Natique ambo ex Dijs, ambo quoque Deos habuere mortis autores, vtque diuinitus generis initia, ita vitæ etiam exitum accepere. Quòd si similis vtrique vita fuit, similísq; mors vtrunque abstulit, quid est quo non Hector par sit, quóque cedere debeat Achilli? *A Morte.*

Plura erant, quæ dicerem de vtriúsque virtute, nisi quemadmodum in his, quæ dixi, ita in reliquis per omnia ipsorum gloria esset æqualis. *Epilogus.*

Scholia.

COmparatio secundum Priscianum est, vel similium vel diuersorum, vel minorum ad maiora, vel maiorum ad minora collatio.

Differt ab ea, quæ inter Schemata sententiæ numeratur à Rhetoribus, quòd hæc breuis sit exornatio, illa exercitationis studio suscepta, instar laudis vel vituperationis fusiùs tractari solet.

Bona bonis, &c. Vt si Aeneam Numæ comparaueris, sapientiæ fortitudinem, Iustitiam pietati.

Bona malis, &c. Bonitas enim ex malorum comparatione magis enitescit ac effulget, vt Sapientia cõparata stultitiæ, pax discordiæ, Sobrietas ebrietati.

Mala malis, &c. Vt si ebrietas cum adulterio conferatur, Philippus Echeto, Procustes Phalaridi.

Parua maioribus, &c. Res exiguæ verbis attolli possunt, vt si ex mulca feceris elephantum.

Duplicem habet laudem, &c. Per loca laudis processuri, comparabimus & vrbem vrbi, ex qua sunt viri, & genus generi, & victum victui, & professiones professionibus, & gesta gestis, & ea quæ accidunt extrinsecus, vt diuersos mortis modos, & quæ eam sunt secuta. Similiter si arbores comparare volueris, conferes etiam præsidentia eis numina, & loca in quibus nascuntur, & fructus, & vtilitatem, & similia. Res quoque si compares, extolles qui primi eas inuenerint, & eos conferes. Præterea qualitatem animi & corporis.

Alterutrum, &c. Alterutrum aliquando vituperantes, alterutrum laudamus: vt si comparemus iustitiam & diuitias.

Locus difficilis, &c. Vnde fortem, vt Priscianus ait, Oratorem exigit, & callidum & celerem, vt agiles

possit

possit semper facere transitiones.

Personæ, &c. Vt in oratione pro Cluentio, vbi Milesia & Oppianicus conferuntur. Illa à secundis hæredibus pro abortu pecuniam acceperat. Hic idem effecerat per alieni corporis cruciatum. Vide Erasm. 2. Copiæ.

Res, &c. Ita conferri poterit Academia aliqua cum alia: vrbs cum vrbe, locus cum loco, &c.

Tota res totas, &c. Non fuerit necesse, inquit, vt aliquam rem per omnes suas partes cum alia conferas, vt caput Demosthenis cum capite Ciceronis, humeros cum humeris, manus cum manibus, pedes cum pedibus. Sed magis, vt secundum locos generis demonstratum compares genus Demosthenis cum genere Ciceronis, patriam cum patria, educationē cum educatione, res gestas cum rebus gestis, &c.

Non est posita, &c. In hoc comparationis progymnasmate non est comparatio caput, quia comparatio est tota præexercitatio. Non quidem est caput, sed comparatio diffusa per omnes locos atque partes.

Phthia, &c. φθιαυθεν τ' ελλαδος προηλθεν επωνυμος. Vnde Helladis cognomentum prouenit. Est autem Phthia Thessaliæ oppidum & regio, Achillis patria illustris. Dido apud Ouidium in Epistolis;

Non ego sum Phthia magnísque oriunda Micenis.

Hinc Phthius. Idem in Briseide.

Quàm sine me Phthijs cansecant æquora remis.

Pomponius Mela Phthiam in Phthiotide ponit, regione Græca: Et Hellas, Achaiæ regio, alio nomine Artis dicitur. Eadem Thessalia cognominata fuit, autore Plin. lib. 4. c. 7. Plura apud Thucyd. lib. 1. Hellenes Græci appellati sunt. Hellas dicta fuit à Deucalionis & Pyrrhæ filio, qui Hellin appellatur.

Troiæ conditores, &c. Apollo & Neptunus cum Laomedonte, Ili filio, pater Priami, mercede pacta

muros

muros Troianos condiderunt, vnde Ouid. ait,
Vtilius starent etiam nunc mœnia Phœbi.

Virgil. in 3. Aeneid.

— Ceciditque superbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia.

Pelei, &c. Iupiter, vt Ouid. ait 6. Metam. in ignem transformatus, vt Aegina Asopi filia (quam inde vocat Asopida) genuit Aeacum, Aeacum Pelea, Peleus ex Thetide Achillem, vnde ab auo Aeacides appellatur, à patris nomine Pelides.

Priami, &c. Dictũ aiunt ἀπὸ τῦ πριαμαι, emo, quòd ab Hercule captus, auro fuerit redemptus.

Dardanus, &c. Iouis & Electræ filius. Ouid. 4. Fastorum.

Dardanon Electra quis nescit Atlantide natum,
Scilicet Electræ concubuisse Iouem?

Hinc Dardania dicitur Phrygia. Sicut à Dardani filio Troe, Troia. Ab Ilo Troijs filio, Ilios, vel Ilion.

Alij genus Hectoris paulò aliter deriuant. Iupiter, inquiunt, ex Electra genuit Dardanũ, Dardanus Assaracum & Ilum, Ilus Laomedontem, Laomedon Priamum, Priamus Hectorem. Vide Tortellium.

Græcos liberauit, &c. Aeacus tam cæteris virtute præstitit, vt, cùm maxima siccitate in Græcia plurimi hominum corrumperentur, nullúmq; malo huic auxilium inueniretur, postquàm magnitudo calamitatis excreuit, eum ciuitatum principes adierint, rogantes, vt tantum malum, tantámque pestem ab eis propulsaret: sperabant enim propter ipsius generositatem atque eximiam pietatem quàm celerrimè à Dijs prætentium malorum liberationem inuenturum. Nec ea spes eos fefellit. Itaque voti compotes facti in Aegina, vbi votum ille precésque fecerat, cõmune omnibus Græcis sacrum ædificauêre. Atque ex eo tempore, donec inter homines fuit, summa

cum

cum gloria vitam duxit. Postquàm verò migrauit è vita, cum apud Plutonem Proserpinámq; maximos honores assecutus esset, ad iudicandas animas eis assedisse fertur. Hæc ex Plutarchi Euagora.

Lapithis deuictis, &c. Hi Thessaliæ populi Ixionis & Nubis filij, frænorum & stratorũ inuentores. Virg. 3. Georg.

Fræna Pelithronij Lapithæ, gyrósque dedere — *Luc. lib. 6.*
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.
Exiluit, primus chalybem frænósque momordit
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen,
Spumauitque nouis Lapithæ domitoris habenis.

Plura de Lapithis & Cẽtauris apud Ouid. 12. Metam.

Deæ coniugium, &c. Hoc est, Thetidos. Fuit autem Thetis, θετις, Pelei vxor, Achillis mater, vt Tethys, τηθυς, Cœli & Vestæ filia, Neptuni coniunx, mater Nympharum. Hoc primam producit, illud autem corripit, Virg. 1. Georg. — *Thetis.*

Téque sibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Claudian. lib. 1. de raptu Proserpinæ.

Hinc latrat Getula Thetis Lilybæaque pulsat
Littora.
Læua tenent Thetis, & Melite, Panopæaq; virgo. — *Virgil.*

Ob egregiam virtutem, &c. Cùm Peleus in pugna contra Centauros strenuè dimicasset, multisque alijs bellis atque periculis probatus esset, Thetida, Nerei filiam, immortalem quamuis ipse mortalis, vxorem meruit, atque ex omnibus, quæ antè fuere, solùm in istis nuptijs Hymenæum Deos cantasse ferunt, vt ait Plutarchus.

A Chirone educatus, &c. Centauri ἀπὸ τῦ κεντεῖν, hoc est: à pungendo aut stimulando dicti, equorum stimulatores. Quorum vnus erat Chiron, Saturni & Phylliræ filius, optimus citharœdus, Medicus, Astrologus. — *Chiron.*

logus. Ab eo Muſicam Achilles didicit. Ouid. 1. de arte. Phyllirides puerum citharæ præfecit Achillem, Aeacidæ Chiron, ego ſum præceptor amoris.

Ab eodem medicinam Aeſculapius, Aſtrologiam Hercules didicit. Fuit autem iuſtiſſimus omnium, qui cùm tractaret ſagittas Herculis, vnáque læſa pedem vulneraſſet, poſt nonum diem in ſignum Sagittarium verſus dicitur. Ouid. 5. Faſtor.

Nona dies aderat, cùm tu, iuſtiſſime Chiron,
Bis ſeptem ſtellis corpore cinctus eras.

Propugnaculum, &c. προβολος accipitur pro tutore, defenſore, propugnatore. Aliàs dicitur ſcopulus, vel eminens in mari ſaxum.

Fauentibus Dijs, &c. Troia tantiſper fauentes Deos habuit, nec capi potuit, dum fata Troianorum permanſerunt integra. In fatis autem fuerunt Troili vita, Palladij conſeruatio, illæſum Laomedontis ſepulchrum, Equi Rheſi.

Victus à Pallade interijt, &c. Hector ab Achille fuit interfectus, vnde Virgilius in primo: Ter circũ Iliacos raptauerat Hectora muros, Exanimumque auro corpus venebat Achilles.

Sed Palladem habuit adiutricem, συναγωνιζομενην in pugna ſociam.

Ab Apolline, &c. Paris Achillem interfecit, in Apollinis Thymbræi templo, ſed ab Apolline directis in Achilleum corpus ſagittis. Virg. in 6.

Phœbe graues Troiæ ſemper miſerate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela manúſque
Corpus in Aeacidæ.

Ouid. 13. Metamorph.

At poſt quàm cecidit Paridis, Phœbique ſagittis.

Plutarchus in comparatione Lyſandri & Syllæ, ait, Achillem interfectum à Paride inter portas.

Com-

Comparatio Demosthenis & Ciceronis.

SI non paruam laudem merentur, qui diuinorum ingeniorum gloria, cæterarumque rerum conspicuarum claritate patres enituerunt, non vulgarem sibi vendicant Demosthenes & Cicero, quos viros summos per omnia pares natura produxit. *Exordium.*

Patriam vterque sortitus illustrem, ille Græciam, vberrimum Atticæ eloquentiæ fontem. Hic Italiam, Latinæ linguæ parentem facundissimum. *A Patria.*

Obscuro natus vterque parente, clarissimus euasit. Ille patrem vix seculo suo notũ habuit, vt inquit Valerius: de huius item patre nihil (vt Plutarchus inquit) certum est proditum. *A parentibus.*

Generis seriem, quam à maioribus proprij & ingloriam acceperunt, ita virtutibus proprijs illustrarunt, vt maxima laudis claritate polleant in æternum. *A Maioribus.*

Ingeniorum specimen sub prima iuuenta statim emicuit. Vnde bonas inter disciplinas educati, & præclaris artibus dicendi protinus addicti, summos in oratores euaserunt, summámque è foro, curiáq; gloriam sibi quæsiuerunt. *Ab educatione.*

Ab optimis præceptoribus instituti fuerunt: Demosthenes ab Isæo eloquentissimo doctore: Cicero à Philone Academico, Molone Apollonio, viris in docendo disertissimis. *Ab institutione.*

Cicero Græcè & Latinè declamando se plurimùm exercuit cum M. Pisone, & Qu. Pompeio. Et Demosthenes vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoris obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus in actionibus vteretur, vt ait Valer. Fertur & Ciceronem primùm in pronunciatione non minùs, quàm *Ab exercitatione.*

quàm Demosthenem laborasse, vnde omni cura, & Roscium Comicum, & Aesopum Tragœdum obseruasse traditur, ait Plutarchus.

Ab animi dotibus.

In vtroque refulsit integritas, beneuolentia, & humanitas, vnde cùm Demosthenes ab Athenienſi populo iussus esset accusare quendam, recusauit id facere: vt ergo aduersus eum reclamatio populi quemadmodum consueuit, facta est, surrexit Demosthenes, & inquit, Vos me, viri Athenienses, consultorem habetis etiam inuiti, calumniatorem verò, nec velitis quidem. Et Cicero cùm Præfectus annonæ esset, sortitúsque Siciliam, in missione frumenti quæ apud Vrbem agere coactus erat, plenisq; Siculis molestus grauisque videbatur: sed mox cùm eius integritatem, humanitatémque experti forent, eum veluti neminem ex alijs ducibus suis honore summo dignati sunt.

A rebus gestis.

Ad Remp. salutis publicæ conseruandæ studio se contulere. Nactus autem Demosthenes vberem in Remp. materiam & honestam, pro Græcorum libertate aduersus Philippum, & in ea præclarè decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est. Nec solùm vt disertus, verumetiam vt fortis vir suspiciebatur, vt admiraretur ipsum Græcia, obseruaret Persarum Rex, plurimus apud Philippum sermo esset, conhterentur aduersarij, sibi aduersus præclarum virum esse certamen. Et Cicero maximis periculis Remp. liberauit. Vnde Iuuenal. Satyr. 8. eleganter inquit:

Quis, Catilina, tuis maioribus atque Cethegi
Inueniet quicquam sublimius? arma tamen vos
Nocturna, & flammas domibus, atrisque parastis,
Vt Braccatorum pueri, Senonumq; minores
Ausi quod liceat tunica punire molesta.
Sed vigilat Consul, vexillaque vestra coercet.

Hic

Hic nouus Arpinas ignobilis, & modò Romæ
Municipalis eques, galeatum ponit vbique
Præsidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Nominis & tituli, quantum non Leucade, quantum
Thessaliæ campis Octauius abstulit vdo.
Cædibus assiduis gladio: sed Roma parentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Authoritas in Rep. par fuit, præsidio vterque militarium hominũ egebat. Demosthenes Charetis, Diophetis, Leosthenis: Cicero, Pompeij, Augusti, id quod Augustus ipse ad Agrippam, & Mæcenatem scribit. *Ab authoritate.*

Duos Rhetores alios haud inuenio, qui ab obscuris paruisque facti sint tanti, qui Tyrannis se Regibus obiecerint, filias amiserint, patria sua exularint, reuersi sint cum honore, rursus fugitantes in aduersariorum peruenerint manus. Quòd si natura fortunaque viri vtriusque, sic, quemadmodum artifices quidam inter se, contendant, difficile iudicatu est, magnisque moribus, an rebus gestis similiores reddiderit. *A simili quæ morte præcessit fortuna.*

Vna cùm patriæ libertate fuerunt extincti. Demosthenes Antipatri imperio per Archiam Phygotheram, satellitum principem: Cicero Antonij iussu per Herennium Centurionem. Et, quod mirum, certis præsagijs, vtrique mors denuntiata fuit: illi somnijs, huic auspicijs. Demosthenes enim nocte per quietem visus erat cum Archia Tragœdijs in theatro certare, & cùm illum superasset, tamen defectu apparatus ab illo vinci. Et Cicero cum in villa Caietana esset, coruus in conspectu eius horologij ferrũ loco motũ excussit, & protinus ad ipsum tetendit, ac laciniã togæ eousq; morsu tenuit donec seruus *A Morte.*

ad

ad occidendum eum milites veniſſe nuntiaret.

Ab ijs quæ mortem cõſecuta.

Vt Demoſthenis glorioſam, ita Ciceronis mor æterna gloria fuit inſecuta: atqui Tyrannos, quorum nefario ſcelere ſuccubuerunt, infamiæ crimen perpetuum eſt comitatum.

Epilogus.

Plura dicenda eſſent: ſed cùm cætera comparatoris facilia ſint collatu, operæ prætium eſt vitum, hæc paucis indicaſſe: quæ reſtant autem ſtylo manum iniecturis reliquiſſe.

Ad conſimile genus exercitationis conferre poteris Philippum cum Pyrrho, ex primo belli Macedonici libro apud Liuium, alioſque authores.

Item Philippum cum Alexandro, apud Iuſtinum lib. 9.

Item in Plutarcho petas licebit exẽpla cõparationum

- Publicolæ, & Solonis.
- Alcibiadis, & Coriolani.
- Periclis, & Fabij.
- Annibalis, & Scipionis.
- T. Flaminij, & Philopœmenis.
- Ariſtidis, & Catonis.
- Timoleonis, & Aemilij.
- Lyſandri, & Syllæ.
- Ageſilai, & Pompeij.
- Dionis, & Bruti, &c.

De Ethopoeia.

Cap. XI.

Ethopeia eſt imitatio & expreſſio morum perſonæ ſubiectæ.

Imitationis autẽ tres ſunt differentiæ.

- Εθοποιία,
- προσωποποιία,
- ἠθοποιία.

Eth

Est quidem Ethopœia, quæ notam habens personam, mores solùm effingit, vt qualia faceret verba Hercules, Eurystheo sibi imperante. Hic notus quidem est Hercules, dicentis verò effingimus mores.

Idolopœia est, quæ personã habet notam, sed defunctam, & loqui non potentem, quemadmodum ἐν Δήμοις Eupolis finxit, & Aristides ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς στρατείας. Vnde etiam Idolopœia vocatur.

Prosopopœia est, quando fingũtur omniá, & mores, & personæ, quemadmodum Menander fecit argumentum. Argumentum enim nec rem, nec personam habet propositam, vnde Prosopopœia est dicta: fingitur enim ipsa cum moribus persona,

Diuiditur autem Ethopœia: nanq; alia

- Passiua, quæ exprimit adfectum: ad quam pertinent, quæ prorsus animi significant motum, vt qualia verba Hecuba faceret Troia subuersa.
- Moralis, quæ morbos solos depingit, vt quid diceret mediterraneus primùm conspicatus mare.
- Mixta, quæ mores habet pariter & affectum, vt qualia loqueretur Achilles super occiso Patroclo, cum pugnare decreuisset.

Mores enim consilium habet, adfectum verò amicus occisus.

Ethopœiam verò tractabis dicendi genere dilucidò, breui, florido, disiuncto, omni flexu, atq; figura remota. Proque capitibus diuides tribus ipsam temporibus: præsenti, præterito & futuro.

Exemplum

Exemplum Ethopœiæ passiuæ, continens quæ verba dicere posset Niobe, iacentibus liberis.

Exordium à præsenti.

ME miseram, quam aliam præ alia deflebo calamitatem, orbata nunc liberis, quibus antè fueram insignis? Quæ copia infelici mihi ad quam redacta est inopiam? non sum iam misera vnius filij mater, quæ ante à tam multis conspicua incedebam. At quanto satius foret sterilem fuisse potius quam in lachrymas, atque luctus fœcundam? Longè enim infeliciori loco sunt hæ quæ orbitatem suam deflent, eis quæ nunquam pepererunt. Hoc enim quod experimentum amoris filiorum sumpserunt, destitutis posteà acerbissimum est.

A præterito

Sed infelicem me, quæ parem ei qui me genuit, sum experta fortunam. Orta enim ex Tantalo, qui conuictu Deorum felix, tandem ab ea est Deorum amicitia euolutus: huius quoque cladibus meis approbo me esse genus. Coniuncta enim sum Latonæ, perque hanc ipsam nunc his opprimor malis, & ipsius familiaritatem filiorum orbitate deploro. Hicque mihi finis cum Dea conuictus, vt in calamitatibus degam. Prius namque quam ipsi sum cognita Latonæ, felicior ipsa fui mater: vt autem sum illi notior facta desolata sum liberis, quorum anteà quàm me nosset ipsa insigni fui multitudine beata. Iacet ille sexus vtriusque lætus numerus mihi summum in luctũ. Quo vertam infelix? ad quæ deflectar? quod mihi ad tot defunctos liberos sufficiet sepulchrum? Miseram me, in tantis malis meis ipse quoque me deserit calamitatum mearum honor, & infelici iusta intermittuntur.

Verũ enimuerò quid ista queror, ac deploro, cùm

à dijs,

à dijs, vt me in aliam naturam transmutent, impetrare liceat? Vnum hoc miseriarum mearum video remedium, vt in alicuius, quod sensus vitæque sit expers, formam commuter. Sed vereor misera, ne & sic quoque quamuis mutata, inter lachrymas agere non cessem.

SCHOLIA.

ETHopœia, à Prisciano vocatur allocutio, sermonis imitatio, ad mores, & suppositas personas accommodata. Quint. lib. 9. cap. 2. Imitatio, inquit, est morum alienorum, quæ ἠθοποιία, vel, vt alij malunt, μιμησις dicitur: versatur & in dictis, & in factis. Expressio morum est, & adfectuum, vnde nomen habet. *Ethopœia.*

Hercules Eurystheo, &c. Hercules Iouis & Alcmenæ filius. Vide Ouid. Met. 9. Dictus quasi aeris gloria. Macrob. l. 1. Satur. cap. 20. Reuera Herculem solem esse vel ex nomine claret. Heracles enim quid aliud est, nisi heras, id est, aeris cloos? quæ porrò aeris gloria est, nisi solis illuminatio, cuius recessu spiritus occulitur profunditate tenebrarum. Coactus fuit multa adire pericula, Iunone impellente, & imperante Eurystheo. Vide Boccatium lib. 21. c. 34. Fuit autem Εὐρυσθεὺς Stheneli Mycenarum Regis filius. Ouid. in Epistolis.

Quem non mille feræ, quē non Sthenelius hostis,
Non potuit Iuno vincere, vicit amor.

Duros vt mille labores
Rege sub Eurystheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit. *Virgil. in Aeneid.*

Ἐκδολοποιία, &c. Hanc simulachri fictionem appellat Priscianus. Fit cùm mortuis verba dantur. Quod facit Cicero, pro Cœlio, verba dans Appio Cæco contra Clodiam. Liuius lib. 6. belli Punici: Si ab

inferis existat Rex Hiero, fidissimus imperij Romani cultor, quo ore aut Syracusas aut Romam ei ostendi posse, cùm ubi semirutam ac spoliatam patriam respexerit, ingrediens Romã in vestibulo vrbis prope in porta spolia patriæ suæ visurus sit? Item, Cicero in Confirmatione: Quòd si nunc L. ille Brutus reuiuiscat, & hîc ante pedes vestros adsit, non hac v. tetur oratione? Ego Reges eieci, vos Tyrannos introducitis. Ego libertatem quæ non erat peperi, vos partã seruare non vultis. Ego capitis mei periculo patriam liberaui, vos liberi sine periculo esse non curatis.

Item Hector occisus apud Virgilium in secundo:

Heu fuge, nate Dea, teque his, ait, eripe flammis.
Hostis habet muros, ruit alto à culmine Troia:
Sat patriæ, Priamoq; datum, si Pergama dextra
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra suosq; tibi commendat Troia penates,
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato statues quæ denique ponto.

Item Polydorus in tertio:

Quid miserum, Aenea, laceras? iam parce sepulto,
Parce pias scelerare manus: non me tibi Troia
Externum tulit, haud cruor hic de stipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.
Nam Polydorus ego, hic confixum ferrea texit
Telorum seges, & iaculis increuit acutis.

Idem apud Euripidem in Hecuba, inquit:

Sum profectus à profundis manibus, &c.

Ἐν Ἀνμοις *Eupolis, &c.* In Commœdia cui nomen id fuit inditum. Eupolis autem erat veteris, cuius magna fuit licentia, commœdiæ scriptor.

Eupolis atque Cratinus, Aristophanésque poetæ,
Atque alij quorum comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur,
Quod mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui

Mor. 1.
Ser. 1.

Famo-

Famosus, multa cum libertate notabant, &c. Submersus autem ille fertur ab Alcibiade, quòd quædam illius crimina carpsisset.

Aristides, &c. Hanc in oratione quadam Rhetoricem defendit, & encomion canit introductorum quatuor, Themistoclis, Miltiadis, Cimonis, & Periclis.

Prosopopœia, &c. Hanc Priscianus reddit conformationem. Quæ est, quando alicui rei contra naturam datur persona loquendi. De qua vide Cic. 4. ad Herennium. Idem patriam loquentem facit in Catilinam. inquiens: Nullum iam tot annis facinus extitit, nisi per te, nullū flagitium sine te: tibi vni multorum ciuium neces, tibi vexatio, direptioque sociorum impunita fuit ac libera. Tu non solùm ad negligendas leges, & quæstiones, verumetiam ad euertendas perfringendasq; valuisti. Superiora illa, quanquã ferenda non fuerunt, tamen vt potui, tuli. Nunc verò me totam esse in metu propter te vnum: quicquid increpuerit, Catilinam timeri: nullum videri contra me consilium iniri posse, quod à tuo scelere abhorreat, non est ferendum. Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe: si verus, ne opprimar: sin autem falsus, vt tandem aliquando timere desinam.

Et Ouid. 2. Metam. introducit Tellurem, ita loquentem:

Si placet hoc, meruiq; quid ô tua fulmina cessant,
Summe Deûm? liceat perituræ viribus ignis,
Igne perire tuo clademq; autore leuare.
Vix equidem fauces hæc ipsa in verba resoluo.
(Presserat ora vapor) tostos en aspice crines,
Inque oculis fumum: volitant super ora fauillæ.
Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem,
Officijsque refers, quòd adunci vulnera aratri,

Rastrorumque fero, totoque exerceor anno?
Quòd pecori frondes, alimentaque mitia, fruges
Humano generi, vobis quoque thura ministro?
Sed tamen exitium fac me meruisse, quid vndæ?
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
Aequora decrescunt, & ab æthere longius absunt?
Quod si nec fratris, nec te mea gratia tangit,
At cœli miserere tui: circumspice, vtrinque
Fumat vterq; polus: quos si violauerit ignis,
Atria vestra ruent: Atlas en ipse laborat,
Vixq; suis humeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terræ pereunt, si regia cœli,
In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis,
Si quid adhuc superest, & rerum consule summæ.

Menander fecit argumentum, &c. Menander poëta Comicus fuit. Gell. lib. 17. cap. 4. scribit ab eo relictas fuisse centum & octo, vel (secundũ alios) centum & nouem comœdias, sed omnes ad nostra tempora non peruenerunt. Cæterùm vt Menander habuit Φασμα, ita ελεγχον: in quo res erat: nulla autem vera sed ficta persona. Catanæus reprehẽsionem vertit, Aphthonius ait, ογδ' ελεγχος πραγμαμ̃ ου μην ετι και προσωπον, hoc est, Redargutio res quidem, non autem persona: Vt si quis illam introducat loquentem, carpentemque faciat hominum mores, aut vitia. Sic Moriam Erasmus introduxit. Agricola reddidit argumentum, quod (vt ait Cicero ad Herennium) est res ficta, quæ tamen fieri possit, vt argumenta Comœdiarum.

Passiua, &c. A Prisciano, passionalis appellatur, in qua passio, id est, commiseratio perpetua inducitur, vt quibus verbis vti potuisset Andromache occiso Hectore. Fuit autem ea vxor Hectoris, animo virili prædita, vnde à virili pugna nomen sortita.

Mores,

Mores, &c. In qua continentur mores, vt quibus verbis potuisset vti rusticus, cùm primùm aspexit nauim.

Patroclo, &c. Hic cùm in patria cædem fecisset, in Thessaliam confugit ad Achillis patrem: Menœtij Regis Locrensis filius fuit. *Patroclus.*

Ouidius primo de Ponto.

Cæde puer facta Patroclus Opunta reliquit,
Thessalicámque abijt hospes Achillis humum.

Amicus fuit Achillis, & sub huius armis interfectus.

Siue Menœtiadem falsis cecidisse sub armis, *Ouid. in Epist.*
Flebam successu posse carere dolos.

Achillis autem verba, quæ potuisset Patroclo interfecto facere, complecterentur passionem funeris amici, & moram de bello in Troianorum vindictam suscipiendo cogitantis.

Adfectum amicus occisus, &c. Huius enim progymnasmatis vsus est, vt exercitij studio personarum omnium affectus imitari, aptásque materiæ sensuum, sententiarum, verborumque formas accommodare coneris. Alia enim oratio prudentis hominis & pacati, alia insipientis & irati. Alia timentis, gaudentis, lugentis, senis, iuuenis, viri, fœminæ, matronæ, scorti. Vide Emporium Sophistam.

Amicus, &c. In Aphthonio habetur: ἦθος γὰρ ἡ βουλή, πάθος δὲ φίλος πόνος. Quint. lib. 6. cap. 3. πάθος inquit, atque ἦθος ex eadem natura sunt, ita vt illud maius sit, hoc minus, vt amor πάθος, charitas ἦθος: πάθος concitat, ἦθος solet mitigare: ἦθη mores sunt, quibus plerunque rusticos, superstitiosos, auaros, timidos secundum conditionem propositorum affingimus, mores eorum imitamur, & ex his ducimus orationem. Diuersum est huic, quod πάθος dicitur: quodq; nos affectũ propriè vocamus, & vt proximè *De huius cum difficultate, tũ vtilitate. Vide Quin. lib. 3. ca. 1.*

vtriúsque differentiam ſignem, illud comœdiæ, hoc tragœdiæ ſimile.

Sunt qui Ethopœia ponunt triplicem expreſſionem,

- Morum, quam prolixiorem tradunt, vt ingeniorum, virtutum, vitiorum, Thraſonis aut Tyranni.
- Naturalium propenſionum, inclinationũ, φυσικων σοργων, hoc eſt, affectuum innatorum, vt amoris paterni in liberos, charitatis adfinium, cognatorumque inter ſeſe.
- Affectuum leuiorum, vt cùm animos erigimus in ſpem, aut lætitiam.

Dicendi genere dilucido, &c. Σαφει perſpicuo, de quo ſuprà in Narratione. Macrob. 5. Saturn. cap. 2. ponit dicendi genera 4.

Copioſum, in quo Cicero dominatur.

Breue, in quo Saluſtius regnat.

Siccum, quod Frontoni aſcribitur.

Floridum & pingue, in quo Plinius Secundus luxuriatur. Plura dicendi genera profert Eraſm. 1. Copiæ, cap. 123.

Tribus temporibus, &c. In præſenti inſtantis fortunæ permutatio, & ærumnæ recenſentur. In præterito potiſſimùm eæ conferuntur cum infortunijs parentum vel maiorum. In futuro rerum euentus, malorum fines adducuntur, vel conſilia, quorum ratione, tantis malis ſuccurri poſſit.

Niobe, &c. Hæc Tantali filia, Pelopis ſoror, Amphionis vxor. Fuit autem fœcundiſſima. Hinc Iuuenal.

uenal. ait Satyr. 6.

Atque eadem scropha Niobe fœcundior alba.

Quæ secundum Diodorum Siculum 5. Historiarũ, septem filios, totidemque filias secundum Ouid. in Metamorph. septem filios, Ismenon, Sipylum, Phœdimum, Tantalium, Alphenora, Damasichthona, Ilionea: Secundum Boccatium lib. 5. cap. 31. quatuordecim. Vide Gelli. lib. 20. cap. 6. Homer. Iliad. vlt.

Sed infelicem me, &c. Fabula Niobes significat, mulierum superbiam exitiosam esse. In summum enim illa malum incurrit (vt Niobes mala prouerbialiter maxima dicerentur & acerbissima) quod passa fuit, quòd se Latonæ præposuisset. Etenim apud Ouidium:

Quis furor auditos, inquit, præponere visis
Cœlestes? aut cur colitur Latona per aras,
Numen adhuc sine thure meum est?

Orta ex Tantalo, &c. Vnde Tantalis ab Ouidio dicitur, Tantalus autem, Iouis & Plotes filius, Rex Phrygiæ ditissimus. Vnde Tantali talenta abierunt in prouerbium. Primò fortunatus fuit: deinde, cùm Deorum secreta hominibus prodidisset, detrusus fuit ad inferos. 2. amorum Eleg. 2.

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus: hoc illi garrula lingua dedit.

Porrò Tantali fabulam paucis explicat, inquiens;

Nec bibit inter aquas, nec poma natantia carpit
Tantalus infelix, quem sua vota præmunt.
Diuitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

Huius genus, &c. In similem, inquit, parentis calamitatem incidi. Quemadmodum ab initio pater felix erat Tantalus, ita ego beata. Iam ego misera sicut & ille. Quẽ in Cratylo scribit Plato dictũ quasi

τάλαν-

τάλαντατος, hoc est, infelicissimum. Huius supplicia adeò grauia, vt prouerbio locum fecerint, Tantali supplicia, & Tantali lapis.

Latonæ, &c. Hæc Cæi Titani filia, Apollinis & Dianæ mater, à parente Titanis appellata, vt à matris nomine Apollo Latoides, & Diana Latois. Vnde Niobe apud Ouid. Metamor. 6.

Quódque modo audetis natum Titanida Cæo
Latonam præferre mihi? cui Tantalus autor,
Cui licuit soli superorum tangere mensas.

Atqui contra sententiam Ouidij Diodorus Siculus lib. 6. dicit Phœbes & Saturni filiam.

Aliam naturam, &c. Nioben præ nimio dolore in saxum vel marmor conuersam aiunt, illud innuentes, maximo dolore eam diriguisse. Ouidius in Metamorph.

Diriguitque malis, nullos mouet aura capillos.
Quæque superba parens saxo per corpus oborto,
Nunc quoq; Mygdonia flebilis astat humo.

A Statio in syluis Sipyleia mater appellatur, quoniam facta saxea, turbine venti,

In Siphylis rapta est, vbi fixa cacumine montis
Liquitur, & lachrymis etiam nunc marmora manant.

Sensus vitæque expers, &c. Fabula Niobes hoc habet verum: Niobe fingitur ex homine conuersa in lapidem, quoniam imaginem lapideam supra natorum suorum sepulchra posuerat. Quod Polæphatus se vidisse scribit.

Ethopœiarum exemplum primi argumentum tale est.

Gerhardus Nouiomagus.

Quænam verba Gerhardus Nouiomagus ex lipothymia ad sese rediens olim potuisset dicere, cuius

Vitiem-

Vittembergam profecturi caput latrones ſecuri diffiderant, ipſum apud Brunonis vicum humi ſtratum ſpoliauerant, & fugitiui mortuum credentes in ſylua reliquerant.

Vetus illud dictum, Nemini fidendum eſſe, niſi cum quo prius modium ſalis abſumpſeris, eſſe veriſſimum experior: quos fidos itineris comites arbitrabar, ij crudeliſſimi ſicarij iugulum mihi petierunt: multiſque vulneribus inflictis, ſyntecticum reliquerunt, qui ab ineunte ætate bonis literis ac virtutibus inuigilando perſuaſum habebam, ſtudioſis hominibus tutam vbique profectionem patere. Credebam Horatio, qui ſcripſerat, integros vitæ ſceleriſque puros, non egere Mauri iaculis nec arcu, ſiue per Syrtes, ſiue per inhoſpitalem Caucaſum iter eſſent facturi. At ego, licet non apud Scythas ἀνθρωποφάγους verſari videbar, ſed apud homines (quos à Germana charitate non alienos ſperabam fore) Germanos: tamen longè prudentius feciſſem, ſi noſtri (quo friget omnis charitas) ſeculi tam impunitam peccandi licentiam ante oculos mihi poſuiſſem, nec ſolus neque inermis profectionem hanc inſtituiſſem. Iam ſecura nimis imprudentia mihi nocuit, qui ſtratus humi ſanguine meo terram hanc intingo, herbáſque coloro. Nunc maximo periculo meo cautior factus tãdem diſco nuſquã tutam eſſe fidem, vbiq; rapto viui, non hoſpitẽ ab hoſpite tutũ, nec generum, à genero. Sed quid ploro? Quin libenter ego, quã delicta fortaſſe mea promeruerunt, calamitatem patior, æquioréque animo iniurias fero. Sed vtinam caput illæſum & integrum ſit, vt bonarum diſciplinarum capax à rationis amuſſi nunquam deliret. Vtinam in hoc caſu Cœneus ille Porrœbus fuiſſem, & hoc mihi donatum, vt nullo ferro ſauciari potuiſſem. Eheu quàm plagam profundam, quã vulnus altũ ſentio, ꝙ

Exordium à præſenti.

paciſ

pacis semper amans ego præter meritum acceepi, & ab illis, quos beneficio prosequebar, quos amicos atque fidos incognitarum mihi viarum duces amplexabar, pro quorum incolumitate, incolumis ipse, hoc corpusculum amittere non detrectabam, eorúmque inopiam mea qualicunque rerum copia subleuare (si modò postulassent) minimè grauatus fuissem. Id quod è bonarum literarum studio semper addidici facere, nec ego vnquam pecuniæ seruus, congestis vndique saccis indormire solitus, neque tanquam sacris parcere, quæ tortum digna sequi potius quàm ducere funem. Sed ô perfidam pecuniam, & sacram auri famem, quid non mortalia pectora cogis? ô mores! ô tempora!

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium, contúmq; timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis vmbram.
Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones.

Hos etiam de media luce surgere, testimonio fuerit calamitas mea: quæ & euidenti est argumento, quàm fragilis, & quantis vita nostra periculis sit obnoxia. Omnis mea, qua valde glorioſus iam pridem effulgebam, dignitas, hic ad nihilum fere iacet redacta. Gloria mea quasi flos agri propemodum demissus flaccessit. Quid ergo sumus, aut quidnam victuri gignimur, ordo quis datus, aut metæ quam mollis flexus? Deum immortalem, quot periculorum genera vitæ nostræ indies insidiantur! Quot accidunt casus, venena, naufragia, cædes, pestes! Alius acini granum glutiens præfocatus, interijt. Fuit qué potus cum lacte pilus strangularit. Fuit, cui stiria gelu durata, delapsa tecto subitum attulit exitium. O lubricas igitur res mortalium, & hominem verè bullam!

A præterito.

O nimiam hominum teterrimorũ crudelitatem!

O me-

O meam insignem imprudentiam, atque securitatem! qui omnia prospera atque tuta mihi persuaseram, in hæc tanta mala incidi, hic vulneribus confectus, atque puluere obsitus iaceo, cuius amici gloria magna, parentes honore summo claruerunt. Hîc miserabiliter iaceo, qui iam olim in Gymnasio Louanienſi clarum nomen atque decus, laborum meorum & virtutis beneficio, consecutus fueram, celebris poëta, celebrior orator, celeberrimus Theologus salutatus. Hîc flebiliter iaceo, quem Episcopus Traiectensis Dominus Philippus, nobilissimo Burgundiorum sanguine procreatus maximis honoribus adfecit, tot muneribus opimis, tot sacerdotijs pinguibus exornare nunquam intermisit, qui tot heroes atque principes amicos bonarum literarum cultu, vitæque sanctimonia mihi deuinxeram, vt cœlum citius ruere, quàm in hanc fatalem ærumnam me putauerim iri præcipitatum. Sed quorsum ita mihi? O res humanas variabiles! ô vanitatem rerum, & inconstantiam!

Sed quid istorum recordor, quæ magis refricant memorata, quàm dolorem minuunt? Vnum restabit, vt supplex ad asylum Dei Opt. Max. confugiam. Hic est vnica salutis arx, ipsum orabo, huic supplicabo, huic peccata mea confitebor, atque precabor, vt me liberet ex hoc tanto malo consolator optimus. Cuius diuina prouidentia ad nostri emendationem atque salutem omnia fieri permittit. Ille Pharaonem, ille alios indurauit, & ad affligendum sibi dilectum populum sæpius instigauit. Ille rursus Tyrannũ fluctibus obruit, & ab omnibus miserijs insontem gregem eripuit: in hoc fortè apparere, in hunc vnũ spem erigere, præsentissimũ ærumnarum cunctarũ remedium est. Quo posthabito, rebus in humanis mentem occu-

A futuro.

occupatam habere, magis erit dolorem augere, quàm mitigare, aut omnino tollere.

ALIVD EXEMPLVM,

Continens quæ verba Hercules Eurysthei sibi imperante, potuisset facere.

A præsenti. MVlti sunt infortunati, sed nemo magis, quàm ego sum infelix: qui miser, quarta natus luna, calamitates varias & plurima mala patior.

A præterito. Non sufficiunt, quæ retro actis annis animo fortissimo tuli, quæ nouerca Iuno mihi præparauit. Hæc serpentes immisit, quæ me puerum in cunis occiderent: mox Eurysthea stimulis nouercalibus impulit, vt, in varia periculorum genera me protrudens, è medio tolleret. Varijs igitur tempestatibus ego iactatus, fœdantem peregrino templa cruore Busyrin domui: Et

Solus Amazonio cinctus Stymphalides arcu,
Non cadere Antæo, non crescere profuit hydræ,
Non ceruam volucres eripuere pedes, &c.

A futuro. Sed quis finis, quis modus Eurystheu, furoris atq; tyrannidis tuæ futurus? Quin parcis ætate cõfecto? Manlianæ atque Phalaridis imperia longè tuis humaniora. Tu quam, Lycha, vestem à Deianira missam huc pertulisti, nimirum Iunoni gratam, mihi pernicioſam futuram, imbutum veneno Lærneo munus est, vnde nouam pestem profluxuram video, cui nec virtute poterit resisti, nec telis, neque armis, sed pulmonibus errabit ignis edax imis, & per omnes pascetur artus. Vide Ouid. 9. Metamor. Et Claudianum in præfatione libri secundi de raptu Proserpinæ. Virgilium Aeneid. 8.

Tertium exemplum, Continens qualia verba diues ad inopiam redactus, posset facere.

MVlta mihi in vnum locum confluunt incommoda, quæ meum pectus pulsant, simul multiplex ærumnâ exercitam habet paupertas. Vbi spes meas collocem, non habeo. Nunc tandem experior infelix, Omnes modis omnibus qui pauperes sunt, miseros viuere. Quid enim? me hercule, miser est homo, qui ipse sibi quod edat, cogitur quærere, & idipsum ægrè inuenit: longè miserior qui & ipse quærit, & nihil inuenit: omnium miserrimus, qui cùm ipse cupiat, quod edat non habet. Huius farinæ sum ego miser, qui Crœso iamdudum felicior habitus, iam autem Codro puuperior, atque leberide nudior, non possideo, vbi pedem ponam. Etenim omnia vel hostis abstulit, vel incendium absumpsit. *Exordium ex Planto sumptum. A præsenti.*

Florentissimo iampridem mihi diuina quasi virgula suppetebant omnia. Et diuitiarum copia fretus, omnia vel facere, vel dicere audebam vt reipsa fontes argenti locutus animaduertisses. Mala etiam laudi dabantur, cùm felicibus sint & trimestres liberi, stultitiamque patiantur opes. Proinde mihi Suffenus eram, qui oppidò fortunatus plurimos habebam, qui mihi adhærescebant fautores. *A præterito*

Donec eram fœlix, multos speculabar amicos:
Tempora cùm modò sint nubila, solus ero.
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Etenim pauperem modò me factum nemo consolatur, nemo fert suppetias. Qui iam pridem aderant non vocati, iam rogati fugiunt, & qui fideles amici visi, eos calamitas mea falsos coarguit. Erant enim, (vt prouerbio dicitur) αὐτολιθυοι. Verum nimis

mis est, quod ait Ouid. 2. de Ponto.

Turpe quidem dictu; sed si modò vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat.
Quantum quisque sua nummorum seruat in area,
Tantum habet & fidei.

Iuuen. Satyr. 3

O me miserum! Cum non sit omnis hominis, sed tantum sapientis, paupertatem ferre, iuxta illud Menandri: πενίαν φέρειν ὐ παντος, ἀλλ' ἀνδρος σοφου: per inopiam mentis inops factus, tanta mala diutius tolerare non potero. Inter duo mala igitur pendens, quod leuius videbitur, eligam. Longe melius arbitratus fore, vt mihi mortem consciscam, quam in paupertate viuam, aut ad turpe compendium me compellat inopia. Quare, quod Theognis Cyrno consilium dedit, amplectar:

In mare fluctiuagum, ne me premat aspera egestas,
Præcipitabo, altis desiliamque iugis.

Quid? Mors vltima linea rerum, quæ nihil sentit. Quod autem nihil sentit, nihil ad me, &c. Vide Gel. lib. 2. cap. 8.

Quartum exemplum, Continens qualia verba dixerit Hecuba post excidium Troianum.

Fuit autem Hecuba, Cysei Regis Thraciæ filia: vnde Cysseis vocatur. Virgil. in 7. Cysseis prægnans tædas enixa iugales.

A præsenti.

Fortunam Euripum, siue æstuariam, non iniuria vocatam, reipsa iam infelix experior, quæ statu beatissimo gloriabar Regis filia, Regis vxor, pulcherrimorum, atque fortissimorum heroum mater, iam in tantas, quantæ ne quidem excogitari, nedum exprimi poterunt, calamitates incidi. Fortuna me sublimiùs euexit, vt illisura grauiore casu præciptem

daret

daret. Vtinam in humili aut obscuro loco nata, aut crudelissimi Scyronis filia fuissē: sic æquiore animo, quæ patior, ferrem. Promeritam enim genitoris pœnam in me quoque deriuatam arbitrarer.

Sed in fatis esse video, vt eius generis, in quod ascita sum, discrimina subeam, eiusque malorum particeps fiam. Socer Deos iratos habuit, Glos monstris marinis expositа, Maritus occisus à Pyrrho, Filius fortissimus ab Achille. O me miseram, quid Polydorum, quid Parin. quid Troilum, quid Helenum, quid dulcissimam filiam Polyxenam ad Achillis sepulchrum iugulatam commemorem? O me infelicem! vtinam nunquam viro nupsissem, nec in magnam calamitatem tot liberos peperissem. *A præterito*

Sed quid lamentor? Multo consultius fuerit Deos precari, vt in aliquod sensu carens, aut in rationis expers animalculum me transforment: Quamuis ærumnarum miserti Dij me exaudierint, & in canem mutare decreuerint: tamen ego quod humana voce non potero, id latratibus assiduis deplorare non sum cessatura. *A futura.*

Quintum exemplum, Continens quæ verba Taurorum cornibus alliganda, protulerit Antiope.

Quæ fuit Nyctei in Lesbo Regis filia, vnde Nycteis appellatur, vxor Lyci Thebanorum Regis. Peperit ex Ioue Zethum & Amphionem. Varias ærumnas experta: A Circe in montem abducta, vt Taurorum cornibus ardentes tædas habentibus suspensa interficeretur. *Antiope.*

Persius Satyra prima:

Antiopæ ærumnis cor luctificabile fulta.

Quæ

A præsenti. QVænã in terris fœmina poterit viuere, quæ tantis malis iactetur, quantis inpræsentiarum ego? cuius luctus miserabili prouerbio locum facit. Omnium beatissimam me fore putabam, quæ Regina duos Iouis Optimi Maximi filios peperissem, alterũ à Diana dilectum, venationibus illustrem, alterum artis Appollineæ peritissimum, qui non solùm Deos atque homines, sed etiam feras, & saxa testudinis cantu permouere potest. Quæ duo charissima pignora iam non amplius videre, nec amplecti datur, sed heu mihi genere mortis teterrimo iam dilaceranda, cogor relinquere.

A præterito Vtinam ego nunquam fuissem in hanc lucem edita. Quid mihi profuit Regis filiam, quid Regis vxorem, quid ab ipso Ioue grauidam fuisse? Quorum omnium quo maior gloria præfulsit, tanto casus grauior, & acerbior mihi modò calamitas insurgit. O fors fortuna, vt nunquam perpetuò es bona. O quàm potens, quàm variabilis! Tantum iuris atrox, quæ tibi vendicas.

A futuro. Cæterum quid prodest fletibus indulgere? Quin potius ad deorum auxilia confugio, suppliciter oratura, vt oppressæ subueniant finemque malorum faciant. Sed qui propiores estis vicini, succurrite. O populares auxiliamini, & ærumnas meas commiserescentes, ab hisce crudelissimæ Circes vinculis semimortuam eripite.

Sextum exemplum, Continens quæ verba Andromache captiua patrio solo euerso, & marito occiso potuisset dicere.

Erat autem Andromache vxor Hectoris, & Aetionis filia, Regis Thebarum in Cicilia. Vnde Ouidius in

in tertio de arte ait:

——— nunquam
Thebais Hectoreo nupta resedit equo,
Homerus Ilias. 6.

Ἀνδρομαχη θυγατηρ μεγαλητορος ητιωνος.
Filia magnanimi fuit Andromache Aetionis.

O me miserã! quæ diuitijs & honore sydera iam- *A præsenti.*
pridem adibam, nunc maximas in arumnas præcipitata sum. Omne mihi gaudium, omnis voluptas, omnis denique vitæ iucunditas est erepta. Solus me dolor assiduus excruciat, continuus mœror exhaurit, perpetuæ lachrymæ consumunt, enecor deflendo fortissimum, meique amantissimum Hectorem maritum, extinguor lugendo filium dulcissimum, quem pater ipse Scamandrium, alij maluerunt Astyanacta, quòd vrbem tutaretur, vocare. Quibus occisis omnem spem amisi, vt orbatæ iam nihil supersit nisi suspendio arbor deligenda.

Fatalis quædam necessitas incumbit mihi, & ada- *A præterito*
mantina ærumnarum catena traxit, vt in ipsissimam malorum lernam inciderem. Quippe vt modò Troiam Græci, sic olim Achilles patriam Thebas euertit, patrem Aetiona sustulit, septemque vno die fratres interemit, & pretio matrem redemptam, ante paternas ædes interfecit: vbi pater olim ac fratres beati regnarunt, ibi nunc ingens solitudo, fruticeta, pecorumque sunt pabula, & Troia iam in cineres conuersa, cum marito filius occisus, vt nihil tota ij restet vel apud amicos vel adfines. Quò igitur infelix me conferam? quò locorum abducar captiua? O vtinam, quo die me parens enixa fuit, aliquis turbo rapuisset, aut tellus ima dehiscens ad vmbras me pallentes adegisset.

Sed cur me luctu maceto? cur non potius ad victo- *A futuro.*

vis pedes prouoluor? enixè rogatura, ne in miseram nimium sæuiat tot alioq; malis oppressam. Ah quam vereor, ne victoria forsitan insolescens ille mihi grauiter sit insulturus, vt mors potius, quàm vita, sit exoptanda.

Idem argumentum Sophista Libanius tractauit, ab Erasmo Roterodamo Latinum factum: cuius verba non piguit ascribere.

Septimum exemplum, quæ dixerit Andromache, interfecto Hectore.

Declaratio.

Andromache.

EVenit, quod timebam, & verba mea despiciens Hector, ad optima hortatam esse cognouit. Admonueram vt sibi parceret: ille verò contrà, suam salutem vilem habuit: ergo extinctus est, non meis prò Dij, in manibus, verùm ab Achille. Quòd ille occubuit, hoc est interijsse Priamum, Hecubam, fratres, hunc ipsum puellum, me, ciuitatem omnem. Ille tuebatur Ilium. A quo igitur posthac seruabitur? Interęunt, occiderunt omnia, facta sum mulierum infelicissima. Quanta me felicitate, cuius gustũ modò dederat fortuna, spoliauit? Erant mihi in regijs pater ac mater, tum fratrum chorus, nitidæq; ac lauta omnia. Accedebat ad hæc aliud maximũ omnium, coniunx Hector, bellator insignis, spectabar, beata dicebar. Et si quis adiens me Andromachen appellabat, cognominis vice adijciebat, Imperatoris, victoris fortunatam. Oportebat igitur in eadem fortuna pariter consenescere. At non passus est sæuus iste Achilles, quem quidem in meum exitium produxit Thetis, patrem mihi ademit, trucidauit fratres, seruitutem matri iniecit: deinde restituta est, ac ne ea

quidem

quidem supereſt. Et hæc grauia quidem, verùm tu tolerabiles reddebas ærumnas, Hector, atque vnus præſtabas omnia, & quibus eram orbata, ea rebar adeſſe per te: ſed occiſus es, accepiſti vulnus: nos rapimur, inſtant triſtia, impendet periculum, imminet incendium. Videre mihi videor Troianos cædi, vxores per vim indignè tractari, liberos trahi, videre ferrum, videre flammam. Aperta eſt hoſtibus Troia, te haud amplius pro portis propugnante. Ah puer, fortè prehenſum te quiſpiam hoſtium ad turrim adiget. Strenuus erat pater, à te pœnas repetant Græci. Me forſitan occidet alia vis. Atq; in hoc quidem fortunatæ erimus. At non continget, ſeruitus me manet & famulatus, plagæ, & in extremum vſque æui lachrymæ. Haud etiam ſcio an viſura ſim terram, vnde nobis hoſtis iſte aduenit. Mox etiam, quod acerbiſſimum eſt, concubitum cogar pati eius, qui interemit Hectorem.

Octauum exemplum: quæ dixerit Medea, ſuos mactatura filios, Medea.

Declamatio Libanij ſophiſtæ, Eraſmo interprete.

FVit & mihi mea ars auxilio, vt accepta contumelia, non tantùm angerer, ſed pœnas ſumerem. Non amplius rex Iaſon, non amplius Corinthiorum potitur. Omnes opes ſubuertit coronæ, omnia velum perdidit, omnia conflagrarunt incendio. Et accedit ad calamitatis cumulũ dementiæ genus, quod illi de me nihil etiam ſubolet. Quid igitur? ſufficere hæc putabimus, ac præterea nihil requiremus? Minimè gentium, imò ſupereſt alia vindicandi ratio ſuperiore atrocior, nihil egens veneficijs, aut arte

clancularia, verùm animo præsenti, virilique, & dextera, quæ facinus nullum refugiat: Sunt liberi mortalium omnium impijssimo, & vocatur pater. Hoc è filijs solatium vnà cum ipsa appellatione, illi adimamus. Haud quaquam me finit, quæ iusta sunt, expendere meorum malorum tum multitudo, tum magnitudo. Sed rationem ineunti mihi, pro quibus factis quem fructum reèxperim, omnia ad pœnam minora videntur. Aeta mihi pater erat isque Scytharum rex: tum virginitas & fama egregia, ac multi inter finitimos proci: denique spes præsentibus bonis potiores. Appulit sceleſtus ille, neq; Deos metuens neque homines reuerens: atque erat omnibus malis circumuallatus, & necesse habebat inuincibilia vincere, tauros ignem efflantes, armatam aciem è terra prosilientem, draconem peruigilem. Ac dignus quidem erat, qui in his omnibus vinceretur, vt isto cadente victoria penes patrem meum esset potius, quàm Aeetæ regnum ludibrio haberet vnius nauigij dominus. At ego quicquid est proditorum scelere præcurrens, quicquid amentium stultitia superans, familiares pro hostibus, hostes familiarum loco habui, & contra patriam ab alienigenis stabam. Portò artem opposui naturæ ferarum, extinctus est ignis, tauri iugum duxerunt, cessit aratro solum longè duriſsimum, sopitus apparuit draco, id quod antea nunquam. Manu tenebam adhuc trementem Iasonem. Ego porrò super hæc omnia nauem conscendi, multis magnisque persuasa pollicitationibus, sacramentis, meis ipsius beneficijs. Accepit & beneuolentiæ meæ argumentum, & Ioleus, vbi rex Pelias inimicus senex, ab ijs, quas genuerat, discerptus est iuuentutis spe, vltrò se fraudi tradens. Et huiusmodi quidem mea in Iasonem partim domi, partim in Græcia beneficia extiterunt: Gratia verò cuiusmodi? Corinthum vidit, &

Creontis

Creontis imperium, ac de Glauce audiuit. Cæterùm nulla habita ratione eorum, quæ feceram, vxorem duxit, cùm ex me liberos haberet, me viua vidit nuptias, atque illa omnia exciderunt animo, præque imperij cupiditate mea merita neglecta sunt. Atqui ne ista quidem sufficiebant: insuper expulsa sum, contumelia affecta sum, minis onerata sum: hæc quidem iustam indignandi causam præbuerunt, artem verò effugij tantùm gratia tenebam, & hactenus suffecit. Incedamus iam, & per aliqua, quáque licet eamus. Feri Medea filios, macta filios Iasonis viri scelerati, impij patris, hospitis mali. Ne quid te rerum omnium reuocet, non natura, non gestatio, non partus recordatio, non nutricatio, non vox, non forma: plectatur Iason in filijs: hi verò hostiũ nomine plagam recipiant: non eripiant eos cognati Glaucæ, neque iram in illos euomant. Atrox quidem facinus, sed ad prius illud consequens. Contra naturam impiè agemus? At istud olim ausæ sumus. Fratris cædes ad liberorum cædem deducit. Eiusdem est & hoc animi, eiusdem dextræ. Obsecro, filij, sub ensem venite, hic in vos per me adigendus est. Enimuerò si probus ille fuisset nihil horũ pateremini. Et quàm elegans forma, quàm bona figura corporum, sed patris imaginẽ referunt: id facit vt occidam lubentius. Hi quidem igitur mox iacebunt. Ego verò è sublimi medióque aere scelestum aspiciam. Atque ille gemens & nihil non faciens vociferabitur quidem, me vero nequaquam attinget. Eiusmodi draconum iugo freta vehar, supra Athenarum verò vrbem ingrediens, inde cruciatum spectabo.

POSTREMVM EXEMPLVM, CONTInens quænam dixit Cornelia, cùm audisset victum à Cæsare Pompeium. *Vide Plutarchum in vita Pompeij. Item, quæ Cleopatra ad Antonij sepulchrum. Vide Plutarchum in vita Antonij.*

De Descriptione quæ Græcè ἐκφρασις dicta.

CAP. XII.

Descriptionis summa est virtus, inquit Quint. lib. 8. cap. 3. Facillimè enim id accipiunt animi, quod agnoscunt.

DEscriptio est oratio expositiua, quæ narratione id quod propositum est, diligenter, velut oculis subijcit.

Describuntur autem
- Personæ,
- Res,
- Tempora,
- Loci,
- Bruta animalia,
- Plantæ.

Historici simplici appellatione, Thucydidē intelligit.

Personæ, vt Homerus in Odyssea ad Eurybaten. Latus erat humeris, ore ater, crinéque crispus.

Res, vt nauales pedestréque pugnæ, quemadmodum Historicus fecit.

Tempora, vt ver, aut æstas, differendo, quòd multi proferant in his se flores.

Loci, vt idem Thucydides portum Thesportarum χειμέριον, id est, hyemalem, quámque teneat formam dixit.

Describentes verò personas à summis ad ima vsq; ire oportebit, id est à capite ad pedes.

Res verò ab antecedentibus, & eis quæ insunt ipsis, quæque ex ipsis solent prouenire.

Tempora

Tempora verò & loca ex eis, quæ ipsis continentur.

Descriptionū autē aliæ sunt
- Simplices, vt quæ pedestres vel nauales explicant pugnas.
- Compositæ, vt quas res pariter temporaque coniungunt, veluti Thucydides, qui nocturnam in Sicilia pugnam describit: Simul enim & pugnam quomodo facta sit, & nocte quomodo gerebatur, comprehendit.

Oportet autem describentem dicendi figura vti tenui, & multiplicibus orationem variari schematibus, prorsusque res imitari, quas describit.

Descriptio arcis Alexandriæ.

Arces in vrbibus ad publicum præsidium atque munimenta sunt constitutæ, veluti vertices vrbium, hostiumque arctrices, firmanturque non magis ipsæ vrbibus, quàm ipsas vrbes tuentur. Athenienſium autem arcem media Athenarum complectitur regio. Cæterum Alexander suæ vrbi, quæ ab illo cognomentum accepit, arcem constituit, quã iustius Acropolin appellare licet, quòd in vrbis extremo & excelso posita sit, quàm illam, qua multùm Athenienses gloriantur. Hæc autem sicuti se habet, ita oratione quoq; prosequemur. Cliuus quidē medio è solo extollitur ingenti in sublimi spatio se profetens: hunc arcē vocant: propter vtraq; hæc & ꝙ hostes arceat, & quòd sit in vrbis arce, id est summo loca. Viæ ad ipsam ducunt duæ, sed dissimiles: hac enim via est, illac verò patet ingressus; mutatisq; proinde nominibus, idipsum ꝙ sunt, vocantur: nam pedibus hac ire licet, capaxq; curruum est via. Illi verò, quæ curribus

inuia

inuia est, additæ sunt scalæ, graduſq; supra gradum ex interiori in sublimi deducens, neq; prius, quam centenarium expleuerint numerum, desinentes: hic enim absolutus numerus scalarum terminus est. Vestibulum deinde gradus excipit, cancellis mediocribus circumseptum, quatuorq; sublimes, & maximæ columnæ, quæ vias omnes ad vnum deducunt ingressum. Columnis autem domus quædam est imposita, multas mediocres ostentans columnas, quæ vario colore conspicuæ eximium præbent loco ornatum. Tectum autem diæræ in rotunditatem circumactum, ingentem multiplicemq; imaginē complectitur rerum. Introeunti autē arcem, locus offertur, quatuor eisdem æquis lateribus diuisus, proinde totius quoque ædificij figura efficitur quadrata. Aula in medio est, columnis vndique sustulta: eam porticus excipiunt, & eæ quoque æqualibus distinctæ columnis, ita in medio dispositis, vt neutrā in partē sint nihil quicquā deflexæ. Vnaquæque autem porticus ad transuersam alteram finitur, & duplex est columna ad vtramque porticum diuisa, vt illac quidem desinat, hac vero rursum incipiat. Addita autem porticibus introrsum armaria, quibus libri reconduntur, eáque semper, si cui vacet, aut libeat legere aliquid, patent, totámque velut vrbem ad philosophiæ cultum adhortantur. Alia item loca sunt, ad venerationem Deorum vetustorum instituta. Tectum porticuum auro distinctum, vertices columnarum ære fabricati, auroque superne incluſi. Neque verò aulæ simplex ornatus est, verùm alius atque alius: quorum hic quidem Persei continet certamina, ille autem aliud. Media autem arce columna immensa altitudine se profert, quæ locum ipsum facit illustrem: haud enim in promptu quis, quo progrediatur, habet, nisi indicem viarū hanc subinde respectet columnā. Quin & arcē

Alexandrina bibliotheca omnibus semper patens.

ipsam

ipsam terra marique conspicuam præstat. In vertice principia rerum primaque elementa sunt expressa. Prius autem quàm media transeatur, ædificiũ est quoddam, pluribus ostijs patens, quorum cuique à Deorum vetustorum aliquo est inditum nomen. Duæ dehinc pyramides lapideæ positæ, & fons profluens, Pisistratarum fonte haud paulo melior. Mirandũ etiam id quoque spectaculum, eo quòd eorum, qui fabricati sunt arcem, velut vno tanto operi non sufficiente, numerum nominaque comprehendit, duodecimque pariter in ipso arcis fastigio conspiciuntur artifices. Descendenti autẽ ab arce, planus offertur locus studio adsimilis, idque ipsum loci est nomen. Alia item parte alius quoque ad similia accommodus, verùm illi & planitie, & magnitudine impar. Cæterùm præstantior huius artis forma, & ornatus, pulchritudoque maior est quàm vt paucis narrari possit. Quòd si quid prætermisimus, admiratione rerum in se rapientium animum, est effectum. Sed & quæ pro magnitudine explicari non poterant, ea relinquere satius est visum.

Scholia.

Descriptio est oratio, colligens & repræsentans oculis quod demonstrat, vt ait Priscianus. Idem refert, quosdam non posuisse descriptionem in præexercitamentis, quòd præoccupata sit & in fabula, & in narratione, in quibus etiam describuntur personæ, loca, tempora, res. Sed quoniam eloquentissimi viri eandem, vt ad ingenia exercenda commodissimam, tradiderunt inter progymnasmata, seorsimque tractandam prodiderunt, non incongruum est eos imitari. Erasmus secundo Copiæ vocat ἐπίτευξιν, cum vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia rem

Descriptio est oratio, qua tota rerum, de quibus agitur, imago quodammodo verbis depingitur, ex Quint. lib. 8. cap. 3.

rem non simpliciter exponimus, sed, ceu coloribus expressam, in tabula spectandam proponimus, vt nos depinxisse non narrasse, lector spectasse, non legisse videatur. Id fiet, si priùs ipsi totam rei naturam, omnésque circumstantias, ac veluti faciem animo lustremus: deinde ita verbis, ac figuris idoneis effingimus, vt quàm maximè reddatur euidens, perspicuaque lectori.

Ea constant descriptione { Personarum, Locorum, Temporum, Rerum.

Oratio expositiua, &c. Sic reddidit Catanæus. Aphthonius enim vocat, λογον ἐκφωνηματικον, à ἐκφωνεομαι, quod narro est, vel expono, vnde & ἐκφωνησις.

Personæ describuntur, &c. Personæ descriptionem, προσωπογραφιαν appellant: fit cùm depingimus personam amantis, luxurioſi, auari, voracis, temulenti, somniculoſi, inuidi, sycophantæ, parasiti, lenonis, garruli, aut glorioſi ostentatoris: vt si velis non diuitem, sed pecuniarum ostentatorem describere; Iste, inquies, qui se dici diuitem putat esse præclarum, primùm nunc videte, quo vultu nos intueatur: nónne vobis videatur dicere; Darem, si molesti non essetis. Cùm verò sinistra mentũ subleuat, existimat se gemmæ nitore, aut auri splendore aspectus omnium perstringere. Cùm puerum respicit, alio nomine appellat, deinde alio atque alio. Heus tu inquit, veni Sannio, ne quid isti barbari perturbent; vt ignoti, qui audiunt, vnum putent eligi è multis, &c. Vide Ciceronis notationem ad Herennium quarto. A nonnullis dicitur εἰκων imago, effigies.

Virg. in 1. Virginis os, habitúmque gerens, & virginis arma

Spar-

urtanæ, vel qualis equos Threissa fatigat
arpalice, volucrémque fuga prævertitur Hebrum.
anque humeris, de more, habilem suspenderat arcum
enatrix, dederatque comam diffundere ventis,
uda genu, nodóque sinus collecta fluenteis.

Latus erat humeris, &c. Verba sunt Vlysses ad Penelopen, Odyss. 19. Ille se Cretensem esse simulabat. Interrogatus igitur à Penelope de Vlysse, habitum eius describit, & amicos, in quorum numero Euribatem præconem fuisse recenset.

Qui γυρος ἐν ὠμοισι, μελαγχροος, ἠλοκαρήνος,
Rotundus humeris, nigricolor, & crispus crine.
Aphthonius habet γυρος ἐην ὠμοισι, μελαγχροος, &c.

Describuntur res, &c. Cùm videlicet id quod sit, aut factum est, non summatim ac tenuiter exponimus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus, vt auditorem, siue lectorem iam extra se positum, velut in theatrum auocet. Quam ab effingendis rerum imagine, ὑποτυπωσιν Græci vocant, etiamsi vocabulum hoc commune est, quoties aliquid oculis subijcitur, veluti si quis expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quæcunq; talis fortuna recipit, vtar enim Quintiliani verbis. Vt si aperias hæc, quæ verbo vno inclusa erant, apparebunt effusæ per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diuersis clamoribus vnus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu suorum cohærentes, & infantium, fœminarúmque ploratus, malèque vsque in illum diem seruati fato senes. Tum illa prophanorum, sacrorúmque direptio, efferentium prædas, repetentiúmque discursus, & acti ante suum quisq; prædonem catenati, & conata retinere infantē suum mater, & si cubi maius lucrū est, pugna inter victores. Licet enim

hæc

hæc omnia complectatur euersio, minus est tamen totum dicere, quàm omnia. Vide Erasm. 2. Copiæ.

Nauales, &c. Vt apud Actium Epiri oppidum, & promontorium, vbi Cæsar Augustus nauali prælio vicit Antonium: & naualis pugna D. Quintij Romani, & Democratis Tarentini, apud Liuium lib. 3. secundi belli Punici.

Pedestres pugnæ, &c. Vt pugna Annibalis & Sempronij, apud Liuium 1. belli Punici. Apud eundem libro secundo. Varronis & Annibalis ad Cannas. Ibidem Annibalis & C. Flaminij ad Thrasymenum lacũ. Item equestris pugna Iubellij Taureæ, & Claudij Asselli apud Liuium lib. 3. eiusdem belli. Vide Erasm. in prouerbio: Cantherius in fossa.

Historicus, &c. ὁ συγγραφεὺς per excellentiam intelligit Thucydidem.

Ver estas, &c. Verni temporis descriptionem habet Horatius Odarum 5. Od. 7. Diffugêre niues, &c. Porrò temporis descriptionem χρονογραφίαν appellant. Vnde non rarò sumitur narrationis initium. Non nunquam delectandi duntaxat gratia adhibetur, veluti quoties Poëtæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt. Sæpius amplificandi causa assumitur. Virg. 4. Aeneidos.

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, syluáque & sæua quierant
Aequora, cum medio voluuntur sidera lapsu,
Cùm tacet omnis ager, pecudes, pictæq; volucres,
Quæq, lacus latè liquidos, quæque aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Loci, &c. Huius generis est, quoties tota loci facies, veluti spectanda depingitur, vt vrbis, montis, regionis, fluminis, portus, villæ, hortorum, amphitheatri, fontis, specus, templi, luci. Quæ si veræ

sint,

nt τοπογραφιας appellari volunt, sin fictæ, τοποθεσιας ait Erasmus, 2. Copiæ.

Thesprotarum, &c. Thucydides libro primo belli Peloponnesiaci, Centum, inquit, quinquaginta naves velificantes Leucade tendunt in Chimeron, quod est oræ Thesprotidis. Est autem portus, & super eum urbs à mari distans, in palustribus Thesprotidos sita, nomine Ephyre, iuxta hanc exit in mare palus, Acherusia cognomen nacta à flumine Acheronté: quem excipit sinus Thesprotius, ex Masside profluentem. Oraculis autem fuit Alexander admonitus vt caueret Acherusiam: hinc in Italiam concesserat. Meminit huius rei Liu. lib. 8. ab Vrbe condita.

Intellige de Alexandro Rege Epeiri.

A summis ad ima, &c. Vt si dicas: Totus animo & corpore monstrum est; nam quamcunque vel animi vel corporis partem contempleris, monstrum reperies: ingenium excute, prodigium inuenies: mores expende, vitam scrutare, omnia monstrosa comperies: oculos, os, vultum, totam denique corporis figuram inspice, quid aliud quàm bestiam præ se ferunt? Linguam & vocem belluinam illam obserua, portentum dices: pectus, ventrem, pedes considera, quid aliud quàm bestiam pronuntiabis? Hîc si quis velit in singulis veluti depingendis immorari, satis apparet, quantum vbertatis sit accessurum orationi, vt Erasm. 2. Copiæ.

Res ab antecedentibus, &c. Vt si Carthaginem expugnatam velis describere, proferas omnia quæ præcesserunt, deinde omnia, quæ in expugnatione contigerunt, postremò quæ subsecuta fuerunt. Hanc descuiptionis speciem nonulli vocant, ὑποτυπωσιν, ab effingenda rerum imagine.

Nostrorum in Sicilia pugnam &c. Thucydidides li. 7. belli Peloponnesiaci.

Quomodo gerebatur, &c. Ancipiti scilicet prælio.

Nocta

Noctu quidem fulgebat Luna, sed bellatores ita inuicem conspiciebant, vt conspici ad lunam lic Speciem corporis cernebant, familiarem ob alie non discernebant. Et Pompeius cum Mithridate pug naturus tempus elegit dimicationi nocturnum, aciem ita constituit, vt Ponticorum oculos aduer luna perstringeret, suis autem illustrem & perspic um præberet hostem, vt ait Iulius Frontinus, lib. cap. 1.

Figura tenui, &c. De generibus dicendi Cice in opere de perfecto Oratore, & quarto ad Here um. Alij figuras, alij formas, Gellius χαρακτηρας ap pellat, & Aphthonius χαρακτηρα ανειμενον.

Res imitari &c. Quemadmodum pictor forma rerum coloribus examussatim depingit, ita oporte eum, qui res descripturus est, excutere virtutes atque naturas earum, circumstantijs expressas.

In exemplum. Descriptio est arcis Alexandriæ, quam Alexander condidit per architectum Dimocratem. Vide Solinum cap. 41. Ammianum Marcellinum lib. vigesimo quarto. Plutarchum in vita Alexandri. Et Diodorum Siculum. Notabis multas, secundum Ptolomeum, Alexandrias fuisse. Alia super Tanaim in Scythia: Alia in Asia. Hæc in Aegypto, quæ in orbe prima aut secunda habita. Vide Diodorum Sicul. lib. 2. de Antiquis gestis. Liuium lib. octauo. Qui ait, ab Alexandro Eripi Rege conditam Alexandriam in Aegypto. Exordium autem ductum à conditoris consilio arcisque commoditate.

Acropolin, &c. Ita vocarunt arcem, quasi summitatem vrbis. Ibi enim solebant arces extrui. Et Græci ακρον, summum verticem dicunt.

Cliuus quidam, &c. In locorum regionumque situ describendo, diligenter positionem eorum sequi oportet, & orationem velut per loca circumferre, in

qua

qua vt primum quoque occurrit, sic aptissimè primum dicitur, authore Rodolph. Agricola. lib. 1. cap. 32.

Armaria, &c. Alexandri Musæi Strabo meminit. lib. 17.

Persei, &c. Sunt qui intelligunt Philippi Regis filium, de quo sic Liuius lib. Macedonici belli 1. Nec Philippus segniùs apparabat bellũ, filiũ Persea puerũ admodum, datis ex amicorum numero qui ætatẽ eius regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, mittit. Sciathum & Peparethum, haud ignobiles vrbes diruit, &c. Sunt quibus libeat ad Persea, qui Iouis & Danaes filius erat, referre: qui Medusam occidit, & Andromeden alligatam saxo, liberauit. Propertius lib. 2.

Andromede monstris fuerat deuota marinis.
Hæc eadem Persei nobilis vxor erat.

Cuius gesta Aphthonius vocat ἆθληματα. Vide apud Ouid. 4. Metamor. Vide prouerbium Erasmi: Gorgonem Perseus aggreditur. Quod dicitur de egregio facinore.

Quod Deorum antiquorum nomina, &c. Sunt autem iuxta quorundam sententiam, Deorum antiquorum nomina, Iupiter, Iuno, Neptunus, Minerua, Mars, Venus, Apollo, Diana, & tot, vt Apollonij recenset interpres, sunt à Græcis culti: Ζευς, ηρα, ποσειδων, δημητηρ, ερμης, ηφαιστος, απολλων, αρτεμις, εστια, αρης, αφροδιτη, αθηνα. *Deorum antiquorũ nomina.*

Pyramides, &c. Elato in arctum tendentes erant constructæ moles, quarum nonnullæ tam fuerunt altæ, vt miraculi loco fuerint. Vide Solin. cap. 41,

Pisistratum fonte, &c. Per Pisistratas vel πεισιστρατιδας, intelligit Pisistrati nepotes, vel posteros, hoc est, Athenienses, qui pulcherrimũ fontem habuerunt, nouem fistulis aquã fundentẽ. Vnde ἐννακρουνον appellarunt,

runt. Item καλλιρρόην, pulchrè fluentem. Cuius meminit Thucydides lib. 2. belli Peloponnesiaci.

Stadium &c. Eius duplicem rationem Suidas tradit. Alteram, qua intelligitur spatium, quod homo vnico spiritu, cursuq; suo conficere potest; quod nunc breuius, nunc longius pro currentis aut robore, aut fragilitate redditur: Alteram, quæ Geometrica, qua vtuntur Cosmographi, cuius meminit Plin. lib. 2. ca. 33. Continet autem sexcentos, & 25. pedes.

Exempla descriptionum.

Descriptionem habes subitæ tempestatis, apud Virgil. in 1.

Apud eundem in sexto, Cacidomus.

Diluuij, apud Ouid. 1. Metamor.

Inuidiæ, lib. 2. Famis, 8. Somni, 11.

Aetnæ, apud Claudianum, & Gellium lib. 17. cap. 10.

Iustitiæ, apud Gell. lib. 14. cap. 4.

Arcis Tarentinæ, apud Plutarchum in vita Annibalis.

Et Cleopatræ nauis in vita Antonij.

Crotonis, apud Liuium lib. 4. belli Punici.

Cyzici, apud Florum. lib. 3. cap. 5.

Templi Hammonis, id est, Iouis Arenarij, apud Diodorum Siculum in gestis Alexandri.

Descriptio habitationis Sancti Antonij, apud D. Hieronymum, in Hilarionis vita.

SAxeus & sublimis mons per mille circiter passus ad radices suas aquas exprimit, quarum alias arenæ ebibunt, aliæ ad inferiora delapsæ paulatim riuum efficiunt, supra quem ex vtraque ripa palmæ innumera-

numerabiles, multum loco & amœnitatis & commodi tribuunt. Hic ptallere, hic orare, hic operari, hic tessus residere solitus erat. Vites & arbusculos plantauit. Areolam manibus suis ipse cõposuit. Piscinam ad irrigandum hortulum multo sudore fabricatus est. Erat autẽ cellula non plus mensuræ, per quadrum tenens, quàm homo dormiens extendi poterat. Præterea in sublimi montis vertice, quasi per cochleam ascendentibus, arduo valde situ duæ eiusdem mensuræ cellulæ visebantur, in quibus venientium frequentiam, & discipulorum suorum contubernium fugiens, moratus est. Verùm hæ in viuo excisæ saxo, ostia tantum addita habebant.

Descriptio Gymnastica domus Reinhardi Lorichij Hadamarij.

SI nemo ringitur, aut sugillat, quòd Plinius omnem villæ suæ Laurentis formam situmque calamo depinxit, quæ (malùm) insolentia fuerit, me naso suspensum, aut calumnijs proscissum iri, si ad imitationem prudentissimi viri nouam meam, quam in patria (non venustatis, aut vanæ iactantiæ, sed vrgentis, quam incendia fecerunt, necessitatis causa) modò fabricor, domum descripsero. Et cùm diuersis ab autoribus varia rerum, etiam humillimarum, genera videamus descripta, eademque extra omnem interpretantium malignitatem posita; quis, nisi Momo sit iniquior, mihi vitio dederit, quòd multorum honesta imitatu exempla secutus ego, Musam meã delineauero? Quæ longitudine multò spatiosior, quã latitudine, propius aquilegium, siue puteum ciuicum Hadamariæ constructa videtur insula. Cuius lapideus, quo vndique cingitur, paries altus est triginta duos pedes, crassus autem in fundamento quatuor,

in ſublimi tres. Duos in effoſſa terra fornices habet ſatis profundos, atque pro facultatibus capaces fenestellas modicas ferratas in curuaminibus, in recto ſua continentes armariola. Quorum prior terram quinque pedibus ſupereminens, hypogæum poteſt appellari, quòd locus ſubterraneus, cellarum variatum vt oleraceæ aut ſalſamentariæ vicem explere poſſit. Inde ianua ducit in alterum muro diſcretum, qua paulò profundior, & à ſole remotior, vini apotheca eſt, ſaxo ſtratus, & lacuſculo, vnde, ſi fortè rupti, circulis vinum effluxerit, commodum exhauriri poſſit, adornatus. Vtriuſque incuruo ſolario ſeni vnci grandes ferrei ex ordine ſunt firmiter infixi, vt iniectis oblongis perticis, ſuperimpoſitiſque tabulis conſtituatur pomarium, quòd oporothecam vocare licet. In imo vtriuſque fundo terra fuit arenoſa, alicubi etiam glareoſa, ad tolerandum molem grauiorem incommoda, vnde complures proceræ ſimul ac craſſæ ſunt aloi poſitæ quibus aliæ tranſuerſariæ breuiores fortiter adfixæ, nec non grandiora ſaxa confertim fiſtucis impacta, firmamentum ſtatuunt immobile, & quod negauit natura compenſant arte: Duos admittunt ingreſſus, alterum anguſtum, ex ipſis ædibus per compendioſum cochlidium deſcendentem, alterum multo laxiorem, per quem culearia dolia, magníque cadi vinarij, ciſijs aut curribus aduecti deuoluuntur. Huius tergo ſatis robuſto ſuperædificata eſt turris hexagonia, podio tenus lapidea, cum muro, cui adhæret, domeſtico, ſurſum verſum ducta, pari craſſamento. Quæ non vulgarem ædificio commoditatem, ornatumque reddit. Sinum à dextra recipit anguloſum, ad flexos propaginis arcus idoneum. Ibidem planularum firmiorum ianua domus, à platea tribus erecta gradibus pandit atrium, in quo ſtatim quatuor aliæ conſpiciuntur: quarum vna, quæ ſpectat

ſtat Occidentē, hypocauſto præbet introitum: quæ Septentrionem, culinæ. Rurſus quæ Orientem, duæ ſunt. Altera deducit in cryptam, altera vergit in contignationem domus infimā. Principio gradibus quatuor ex atrio ſcanditur in æſtuarium, à culina muro ſeparatum, teſtudinis dorſo prioris impoſitum, eo ſalubrius, quo magis ſublimatum à terræ grauedinoſo ſqualore, ſituque peminoſo recedit. Ingredienti ſtatim offertur à ſiniſtra lapideus aqualis. Ibidem pictus Ovvis ille, conqueritur de hominum, quibus in dies adficitur, iniurijs, qui cum nihil faciat, accuſatur omnium perperam facere. A dextra baſi ferrea ſuffulta fornacula, cuius præfurnium peculiari ductū fumum tranſmittit in caminum. Ex aduerſo autem menſa non omnino ruſtica, incitegræ, vel abaco proxima. Nec procul in muro ſunt repoſitoria, vbi cum œnophoris culluli, caliceſque recondūtur.

Feneſtris illuminatum eſt pellucentibus, in quibus, vt in alijs, refulgent Muſarum, patronorum, atque Mæcenatum inſignia, cum primis eorum, qui aliquid opis abſoluendo huic ædificio contulerunt. Solum aſſeribus abiegnis contabulatum eſt. Medium eius, qua patet Meridies, in imam dictæ iam turris ſedem excurrit, quæ non modo iucundum hoſpitibus diſcumbendi locum, ſed etiam omnia, quæ tribus in plateis geruntur, ſpeculandi facultatem præbet. Sedilia vndique diſpoſita, non ſolùm id ſunt, quod vocantur, ſed ita per ingenioſos arcularios conſtructa, vt ciſtarum veſtiariarum, lintearium, aut etiam, ſi velis, ſcrutariarum poſſint officio fungi. Circa eaſdem iconculatum variarum periſtromata ſiue tapetes ita picti ſunt, vt verorum deſideratorum eſſe loco poſſint. Quorum in ſuperficie Bias ille conſpicitur, qui, cùm patriam eius Prienen hoſtes in- *Ille inquit Cicero Paradoxo pri-*

mo, hæc ludibria fortunæ ne sua quidem putauit, quæ nos appellamus etiam bona.

uasissent, omnibus, quos modò sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, pretiosarum rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus, quid ita nihil ex bonis suis secum ferret; Ego, inquit, vera bona mea mecum porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris, quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec immortalium manibus poterunt labefactari. Lacunaria coloribus distincta residunt. Nec tabulæ coronamentis amœnis tortuosque corymborum anfractu conspicuæ desunt, in quibus ex ordine supellex stannea vel ænea disponi potest. Applicitum est cubiculum dormitorium, quod si voles, diem, clamorem, somnumq; excludit, vicinum item calorem recipit atque retinet, aut, vt ratio exigit, effundit. Inibi lectus est pedibus iligneis factus, circa quem tota parietis æqualitas historiam Solonis atque Crœsi, quæ apud Plutarchum habetur, coloribus expressam ostendit: vt animum à diuitiarum, mundanæq; gloriæ curis (quæ diu noctuq; discruciare solent homines) abducens ad quietem inuitet, aut magis honesto studio dignam meditationem ingerat menti. Non procul inde Crassi caput cùm dextra manu recisum, & ad Regem reportatum videtur, & aurum liquidum in rictum oris infusum; vt cuius animus arserat auri cupiditate, eius etiam mortuum & exangue corpus auro vreretur. Et inibi Regina Tomyris caput Cyri amputari, atque in vtrem humano sanguine oppletum conijci iubet, non muliebriter increpitans: Satia te sanguine, quem sitisti. Locus illustratus est tribus, binis in muro sediculas habentibus, fenestris, quæ vel Aquilonem inhibere, vel mitiorem si volueris, auram admittere possunt. Quarum in confinio nugis vxorijs aptum loculamentum est, insertum muro tali arte, vt si fures effregerint prima claustri repagula, non tamen, quod charũ maximè celatim asser-

nari

uari velis, inuenerint. Solum atque lacunària respondent ijs, quæ sunt in hypocausto. Coquina ab atrio cãcellatis interstitijs discreta est, vbi focus serratis ferramentis, alariisque stipatus, & per quod fumus exit (quod alij vocant insumibulum, Græci καπνοδόχην) spiraculum, saxo constructum est. Cuius gremium in apsidã curuatum, cacumenque pedes aliquot altius tecto, molestias omnes fumi, atque scintillarum euomit in aera, tantum, quod carnario sufficit, relinquens. Et vitreæ fenestræ borealem nullam intemperiem admittunt: prope quas inclusa muro capsa porrigitur, varijs vsibus idonea. Hinc aquariolũ, quam nonnulli lauatrinam appellant. Non procul offertur locus tabulis abiegnis concinnatus, vbi tudicularum frixoriorum, patellarum, veruum, catinorum, ollarum, aheneorum, creagrarum, lebetum, consimilium̃que repositoria. Solum pauimenti lithostroton est, vt etiam atrij. Ex hoc descensus est sex graduum in cryptam, quæ breui posticula, fenestríque clatratis illustrata, triplicem in primis vtilitatem adfert. Etenim à dextra cum opaco baptisterio, colloquiísque balinæum habet vel alaminthum, ibiq; adiunctum apodyterium, quod ita conditum, vt alias etiam penuaria cella possit esse. Nec deest anaclinterium, quod ab alijs accubitum appellatur. E regione gurgustium est, equorum etiam vacerris, ligníque recipiendis accommodum. Eius tabulatũ, quam contignationem domus infimam appellaui, solerter aduersus incendia pauimentatum, est. In id ex atrio gradiculis quinque scanditur, & pedes decem à primo totius domus solario distat, commoditates totidem, quot locus inferior, importans. Nam culinam spectat, prædagium est, seu potius famularum cubile, cui adstructum ornitotrophion, siue gallinarium, vt excubitorum alitum cantibus excitatæ surgant

ad ſoluenda penſa. Ex aduerſo, vbi farinario girgillis item atque rhombis eſt locus, ſcalæ ſunt quibus aſcenditur ad dictarum iam partium domus ſolarium primum, quod hoc modo complanatum atque confectum eſt: Quernæ complures validæ trabes ex ordine, parum admodum inter ſe diſtantes, ita muro ſunt inſertæ, vt vtrinque capita extrema ruderibus cæmentitijs obtecta, nihil emineant, deinde earum lateribus in rimas tanquã ſulculos duos vngues profundis diffiſſis, impacti ſunt diſſertim paxilli ſeſquipedales, habentes vndique circumuolutos, regyratóſque ſeptenos, aut octonos funiculos longiuſculos, nexos ſtramine, quod limo lutóque tenaciſſimo perlitum, contortum, atque ſubactum eſt. Poſtmodò tectorium omne lignum occultans, arenatum ſuperinductum, cæmentitiúmque pauimentum, cylindro coæquatum, certiſſimum contra incendia tutamentum. Huic ſuperſtructa ſunt, cum ſuis ſcimpodijs, & apparatu Muſas non decente conclauia, quorum propriæ trabes & fabrica, lapidibus quadratis ſectilibus ſuffulta, non attingit inferiorum ligna, vt incendij fortuitò ſuborti flamma ſubiectis nocere non poſſit. Circa eadem proceſtrion eſt, ex quo per murum tranſitus in æſtuarium, inferiore maius, quod vel diætæ, vel ſi voles, triclinium inſigne, cum heliocamino poterit eſſe. Eius quoque vt inferioris, medium euagatur in turrim, quod non minoris cõmodi, quàm amœnitatis cœnaculum prædicari poteſt. Apparatus autem & diſpoſitio fere eadem, quæ ſubſtructi hypocauſti: diuerſa tamen picturarum genera. Nam, vt reliqua tranſeam, hîc Ariſtippus naufragus coloribus effigiatus, ſuis ciuibus enunciat, ac ſuadet, vt eas poſſeſſiones filijs parent, quæ cum naufragio enatare poſſint. Illic inter Reges Plato, Beatum terrarum orbem futurum prædicat, cum

aut

aut ſapientes regnare, aut Reges ſapere cœperint. Nec cubiculum (vt etiam cominus inſurgentium xyſticorum poſſit eſſe capax) annexum, neque ſolùm dolatis aſſeribus, ſed aduerſus ignes cæmentis obductum eſt. Prope ſcalas, quas dixi, latrinæ ſeceſſum habent. Non procul inde murum trabes duæ craſſiores penetrant, & tantum in ſublimi ſupra plateam extant, quantum ad anabathra, quibus in ſupremum ſolarium aſcenditur ſuſtentanda ſufficiunt, quæ ſunt extra domum erecta, quo maius ſpatium intrinſecus relinquant, nec incendia ſuborta locum peruium habeant, vnde deſuper cadant, aut ex edito delabantur in ſtructuram ſubiectam. Ad eadem ianua tranſitúſque ſcanſilis tam latus eſt, vt cum frumentario ſacco ruſticus expeditus peruenire poſſit in granarium. Quod ſupremum, vt recenſui, ſolarium, eodem modo, & qua ſubſtructum ratione complanatum eſt. Omnes enim trabes, quantum fieri potuit, contra flammas integumentis & incruſtationibus obtecta ſunt. Earum tamen extrema capita quibus tigni, quos alij vocant telamones, inſeruntur, atque ijs tectum quaſi fulturis ſuſtinetur, ignibus ita ſunt obnoxia, vt vim patientibus facilè poterit ſuccurri. Hoc in loco muri deſinunt, tectumque ſuccedit. Sed impoſitum eſt turri ſeſquipedextans ædificiolum amœnum, quod podium, vel exedram vocare libet. Id ſublicijs validioribus ſuſpenſum eſt, vndique feneſtras habens, in quibus ſol naſcitur conditurque. Quòd ſi iuxta ſententiam Horatij, Domus laudatur, longos quæ proſpicit agros, hoc laudibus euehendum erit, cùm velut è ſpecula totam ferè Hadamariam intueatur, latoſq; proſpectet campos, atque nemuſcula cũ primis Trupeliana. Muſis igitur deſtinatum, quæ cacuminibus delectantur. In eo cũ grammatophylacijs eſt bibliotheca

quæ

quæ totam Hadamariam ad bonarum artium disciplinas inuitare videtur. Cuius in parietis spatio dormiens Alexander Iliadem Homeri sub puluino habet. Eius tectum non fastigiatum, in fine pinnaculum ostentat obæratum. Subest tabulatum peristerotrophio non incommodum. Atqui multo laxior ad cubiliam auenámque recipiendam contignatio tabulata est sub totius contiguæ domus tecto. Quod ipsum non coctilibus laterculis, aut lapideis tegulis instratum, sed pro tempore contextum hoc modo: Tigillis atque scandulis adfixæ sunt validæ crates vimineæ, quæ luto tenacissimo constipatæ, atque ita strictim condensatæ sunt, vt vtrinque nihil appareat lignorum: huic conspissato glutinamento stramentorum fasces ingesti ligneáque pala sunt æqualiter adaptati. Quæ tectorum genera sunt agrestia quidem, sed Musis tamen, operoso nullo splendore gaudentibus, non indecora, & durabilia satis, incendiorúmque tempore multo conducibiliora, quàm vel laterilia, vel lapidea. Siquidem illis correptis flamma parum incommodat, sed stramentitia tegumenta solummodò lambit, atque raptum sine horrore magno depascit, reliqua tanquam vaporibus indurata crusta reliquit intacta. Atqui Vulcanus in hæc magnam exercet tyrannidem: etenim tota non modò corripit, & absumit, sed etiam auxilio venientibus terrorem incutit, atque profligat: in aduersos enim fragmina candentia voluit, & crepitantibus flammis horrisonóque fragore tanquam igneam grandinem eiaculatur, hostiumq; more tela fulgurantia torquet, auferteque prospectum, & auxilij spem omnem. Documento fuit ipsa Hadamaria, & stadium ab ea distans Iosti Studei clarissimi doctoris patria Elssa, per clandestinos Germaniæ vastatores nuper incensa. Vbi certa didicisses vtrorumque discrimina.

Porrò

Porrò medijs in flammis, cum circumsecus omnia flagarent, vidisses illa stare, magnóque conatu se detendere, aut laborantia manus poscere: hæc autem ignibus superata, non modò concidere, sed etiam vt dixi, auxiliaturos in fugam crudeliter compellere. Hæc de domus tecto, atque ijs, quæ sunt intrinsecus. Iam, si vacat, quæ foris ecus, audi: Totus vndique murus læuigatus, ac dealbatus est: Coria laterum atro distincta colore. Illius in medio tria tribus in locis foramina propemodum tetragona videntur, inscriptionibus destinata. Primum igitur, quod in turris medio conspicitur, talibus versiculis exornatum est, qui lachrymabile tempus, quo tota deflagrauit Hadamaria, domus hæc quoque reædificari cœpta, memoriæ produnt:

Diua Redemptoris post incunabula Christi,
Mille ac quingenti cum quadragiota fuerunt
Anni mensis habens cognomina Martis, & eius
Nuntia post decimam fati lux quarta siniſtri,
Solis & hæc retinens à iudice nomen, & huius
Nona furens siccis ventis borealibus hora,
Qua sacer emisit verbum cœleste ministeꝛ,
Cùm caderet rapidis Hadamaria prodita flammis.
Pòst domus hæc anno reparari cœpta sequenti.

In supremis eius loci tenestris, aurea Stoicorum illa sententia legitur: Ὅτι μονος σοφος πλουσιος. Id est, quòd solus sapiens diues. Qua mortalium, quorum infinitus vbique numerus, Philargyria perditorum greges monent, longè pluris virtutem quàm diuitias æstimandas esse, quòd harum gloria fluxa sit, atque fragilis: sed immortalis illa, quæ nec eripi, nec surripi possit, neque naufragio, neque incendio amitti: qua præditi qui sunt, solos esse diuites, cùm soli possideant res & fructuosas & sempiternas, solíque (quod authore Cicerone, proprium est diuitiarũ) contenti

sine

sint rebus suis. Duo reliqua in medio sunt eius muri, qui portam anteriorem, siue molarem spectat: quorum priori tale tetrastichon, quod ipsa domus proloquitur, est insculptum:

Quod mihi sit nomen, quæris fortasse, viator;
Siste gradum, tali carmine certus eris.
Hunc Mæcenates quia dona tulere, quod ausus
Hæres me tenuis condere, Musa vocor.

Alteri tale Sapphicon.

Ipse Reinhardi pater huc amussis
Contulit primæ lapides, nepoti
Debet hinc nostro domus ipsa longè
Charior esse.

Et quibus profectò liberis non charissimũ id fuerit, quod vicinorum testimonijs boni parentes vel dixerint, vel fecerint memoratu dignum. Sub imis autem eius loci fenestris longum idque paulo rudius & gratius, ne possit aliorsum transferri, scamnum fagium est positum, vbi transeuntes viatores delassati quiescere, aut senes apricari, aut ciues Hadamarij cõsidere possint, de rebus publicis tractaturi, aut animi demulcendi gratia nugas acturi, retíque ventos quod aiunt, venaturi.

Descriptio serpentum, è Lucani libro nono desumpta.

Illa tamen sterilis tellus, fœcundáque nulli
Arua bono, virus stillantis tabe Medusæ
Concipiunt, dirósque fero de sanguine rores.
Quos calor adiuuit, putríque incoxit arenæ.
Hic quæ prima caput mouit de puluere tabes
Aspida somniferam tumida ceruice leuauit.
Plenior hinc sanguis, & crassi gutta veneni
Decidit: in nulla plus est serpente coactum.

Ipsa

Ipſa caloris egens gelidum non tranſit in orbem
Sponte ſua: Nilóque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur,
Hinc Libycæ mortes: & fecimus aſpida inertem.
At non ſtare ſuum miſeris paſſura cruorem
Squamiferos ingens hæmorrhois explicat orbes.
Latus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua.
Cherſydros, tractique via fumante chelydri,
Et ſemper recto lapſurus limite Cenchris.
Pluribus ille notis variatam tingitur aluum,
Quàm paribus tinctus maculis Thebanus Ophites
Concolor exuſtis, atque indiſcretus arenis
Ammodytes, ſpináque vagi torquente Ceraſtæ,
Et Scytale ſparſis etiam nunc ſola pluuinis
Exuuias poſitura ſuas: & torrida Dipſas:
Et grauis in geminum vergens caput Amphisbena.
Et natrix violator aquæ iaculíque volucres:
Et contentus iter cauda ſulcare Phareas:
Oráque diſtendens audus ſpumantia Præſter:
Oſsáque diſſoluens cum corpore tabificus Seps:
Sibiláque effundens cunctas terrentia peſtes.
Ante venena nocens, latè ſibi ſummouet omne
Vulgus, & in vacua regnat baſiliſcus arena.
Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris,
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones
Peſtiferos ardens facit Aphrica, ducitis altum
Aëra cum pennis, armentáque tota ſecuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros:
Nec tutus ſpatio eſt elephas, datis omnia letho,
Nec vobis opus eſt ad noxia fata veneno.

DE THESI.

CAP. XIII.

THesis, id est, consultatio, est rei alicuius inuestigandæ per orationem consideratio, vel disquisitio. Consultationum autem aliæ ciuiles sunt, aliæ cõtemplatiuæ. Ciuiles sunt quæ actionem habent ciuitati accommodatam, velut: An ducenda sit vxor, an nauigandũ, an muri faciendi. His enim omnibus ciuitatis status continetur Cõtemplatiuæ verò, quæ ad solam animi considerationẽ pertinent, videlicet: An globosum cœlum, an multi sint mundi. Hæc enim in vsum hominibus non veniunt, sed mente sola peruidentur. Differt autem consultatio ab Hypothesi, id est, causa, q causa definita est, consultatio verò indefinita. Definitio autem fit persona, re, causa, & reliquis, & vt muri sũtne faciendi: perquisitio est sine persona. Quod autem inuadentibus Persis Lacedæmonij consultum, muro Spartam circundare, causa est. Personam enim habet, Lacedæmonios deliberantes: Rem, murum Spartæ addere. Causam verò, inuadentes Persas. Prima autem omnium præexercitamentorum consultatio contradictionem, & solutionem, secundum quæstionem admittit. Diuiditur ergo Thesis primum in Ephodum, id est, in proœmion, ex directo ad narrationem tendens, quẽ aggressum proœmij loco pones. Hinc finalibus veteris capitibus, legitimo, iusto, vtili, & possibili.

Thesis: An Ducenda vxor.

Aggressus vice proœmij.

SI quisquam omnia pariter laudare volet, is mihi matrimonium laudet: demissum enim è cœlo est, ipsum-

ipſumque rurſum cœlum Deis impleuit, eoſque procreauit, quorum munere paternum hominibus tribuitur nomen: eiſdemque, quos progenuit, dedit rerum naturam tuendam. In terras autem acceptum, reliquis omnibus originem dedit, quæque ſingulo natura ſua fluxa caducaque erant, ea ſtabiliuit poſteritate, æternitatemque ipſis ſucceſſione adinuenit. Primùm autem maximè ad fortitudinem, ſubeundoque conſtanter pericula homines impellit. Quis enim vxorem liberoſque defendere, quis pro ijs bella mouere recuſat? quo fit vt cum eorum amore arma ſumantur, maioribus certetur animis, lubentiuſque Martis ſubeatur euentus. Quin iuſtos etiam, nedum fortes homines efficit. Cognationem enim neceſſitudines, iuraque tribuit, quorum reſpectu metuque ab inferenda iniuria homines coercet: itaque iuſtitiam ſimul docet cum fortitudine. Sed & ſapientes facit, quippe quibus chariſſimorum pignorum iniecit prouidentiam atque curam: quoque maximè quis miretur, ipſam temperantiam ſecum adfert matrimonium, & in medijs voluptatibus modeſtiæ quoque inuenit locum: legem enim libidinibus præſcribens, temperantiæ fine voluptates coercet: quæq; ipſa per ſe accuſatur voluptas, eam matrimonio coniunctam laudamus. Si ergo matrimonium Deos dedit, & procreando poſteritatẽ omnem firmat, ſi fortes item, iuſtoſque facit, & ſapientes præſtat, & temperantes, quis eſt, qui non pro virili, quatenus poſſit, ipſum ſibi putabit laudandum?

Sanè, inquis: ſed calamitatum multarum matrimonium eſt cauſſa. *Contradictio.*

Fortunam mihi videris, non matrimonium accuſare. Quæ enim aduerſa hominibus accidunt, eorum fortuna eſt cauſa, non matrimonium. At contrà, Quæ læta matrimonium tribuit, ea certè nequaquam fortunæ *Solutio.*

tunæ accepta possiunt referri. Rectius ergo est, matrimonij bona laudare, quàm accusare mala, quæ ex ipsa afferuntur fortuna. Iam verò si quis maximè humanorum casuum aduerta volet matrimonio assignare, nihilo tamen idcirco magis fugiendum erit. Nam si qua reliquis in rebus nos offendunt, ea continuò nos ab ipsarum cura deterrebunt. Agedum, singulas excutiamus artes: omnes habent aliquid quod quis accuset. Agricolæ procellis infestantur,& per grandinem fame contabescunt: non tamen, si quos tempestas offendit, ideo statim agros relinquunt, sed perseuerant colere. Neque nautæ, si quid ex cœlo accidit ipsis,continuò post tempestatem dissoluunt naues, cessantque nauigare deinceps metu eorum, quæ pertulerunt: verùm difficultates fortunæ tribuentes, ad opes, quas mari parauerunt, reuertuntur. Bella etiam pugnæque militantium absumunt vitam: non, quia occumbunt aliqui, idcirco deserunt militiam, sed quia pugnantes ob fortitudinẽ laudantur,hoc ipso etiam quod ceciderunt, gaudent, & instantem fortunæ asperitatem præsenti gloriæ bono rependunt. Neq; enim propter mala meliora fugienda sunt, sed bonorum causa etiam asperrima perferenda. Nonne ergo absurdum est,agricolas,nautas item, & milites difficultates meliorum gratia tolerare, matrimonium vero nobis auersandum putare, quia habet aliquid quod offendat?

Contradictio.

Sanè, inquis sed viduitatem mulieribus, puerisque orbitatem affert.

Solutio.

Mortis hæc mala sunt, hancque nobis difficultatem circundedit natura, quam tu quidem accusare mihi videris, quòd non homines effecit, vt dij essent: accusareque matrimonium, quòd non dijs mortales coniunxit. Quid insimulas matrimonium eorum, quorum est apud mortem causa? Cur nuptiarũ

dicis,

dicis, quòd ipſius eſt naturæ? Patere perire eum qui natus eſt, quocunque tandem pereat modo. Quòd ſi occidunt homines, quia nati ſunt, eademque via coniugem viduam reliquunt, natoſque ex ſe filios faciunt pupillos: Quid? hæc matrimonij dices culpa fieri, quæ ſolùm ab ipſa fiunt Natura? At ego è contrario orbitatem viduitatemque puro matrimonio reſarciri. Mortuus eſt illi pater, eoque nomine pupillus eſt, reddit rurſus alium ſibi matrimonium patrem. Itaq; hoc malum non ex matrimonio prodit, ſed matrimonio occultatur, fitque matrimonium non cauſa orbitatis, ſed abſcondit potiùs ipſam & reſtaurat: Sic viduitatem quoque quam obitu mariti attulit Natura, matrimonium nouis iterum nuptijs immutat. Quam enim mors reliquit viduam, hanc rurſus matrimoniũ viro coniungit: atque velut conſeruator muneris ſui, ea quæ dedit initio, ablata quoque reſtituit.

Auferre ergo viduitatem ſolet matrimonium, non facere: Pater quoque morte liberis orbatur, rurſumque alios matrimonium aſſequitur, fitque ſecundo matrimonij munere pater, cui id, quod ſemel iam habuerat, paternum nomen, erat ablatum. Quid ergo matrimonij bona in crimen ipſius conuertis? Videris mihi non arguere, ſed laudare nuptias velle. Quando enim enumerare nuptiarum bona cogis, laudatur matrimonij factus es potiùs quàm reprehenſor, vituperanſque matrimonium, vt recenſeamus laudes ipſius adducis, cauſamque præbens munera ſua recognoſcendi nobis, eo ipſo quod crimina tua refutamus.

Eſto, inquies, ſed laborioſa tamen res eſt matrimonium. *Contradictio.*

Verùm: ſed labores quoq; matrimoniũ ſoluit, & auferuntur per nuptias quæcunq; exercitos homines *Solutio.*

reddunt

reddunt. Vitæ tranquillitas est, cum muliere sociari; quantulum autem virum in thalamo vxori coniungi? iam quanta cum voluptate puer expectatur, speratusque profert, & in lucem prodiens mox patrem appellat. Additur deinde arti alicui discendæ, patrique fit laborum particeps. In concionibus exinde versatur, pascitque in senecta patrem, & prorsus in quodcunque res ipsa poposcerit, aptum se expeditumque præbet.

Epilogus. Adeò non est oratione recensere, quanta matrimonium deferat bona. Ingens ergo res est matrimonium, & Deos procreans, & mortalibus vt dij esse videantur, successione præstans: ac omneis qui nuptijs initiantur, instituit, vt iustitiam colant, temperantiam obseruent: quin & reprehensas alioqui voluptates, honestas facit. Idcirco plurimi faciendum esse matrimonium, inter omnes facilè constat.

Scholia.

Thesis. GRæci Rhetores Thesin appellant quæstionem vagam, nullis circumstantiarum cancellis inclusam, Latini quæstionem infinitam. Cicero in Topicis, Propositum, In Partitionibus Consultationem, Priscianus Positionem, vt, An ducenda vxor. An colenda sit amicitia, An nauigandum, An sit bellum gerendum, An discendæ literæ Græcæ.

Hypothesis. Hypothesin autem vocant quæstionem finitam, quæ habet in quæstione certas personas, loca, tempora, & reliqua genera artributorum. Hanc Cicero in Partitionibus controuersiam, in Topicis causam appellat, vt, Sitne Cæsari bellum suscipiendum aduersus Pompeium. An Syllæ administrandæ Respubl. An Græcæ literæ discendæ destinato Theologiæ. An Cato tempore belli ciuilis rectè duxerit

Martiam

Martiam vxorem. Vide Quntil. lib. 8. cap. 5. Idem lib. 2. cap. 1. ait, Antiquis hoc fuisse ad augendam eloquentiam genus exercitationis vt Theses dicerent. Et Cicero in oratore ad Brutum: Aristoteles, inquit, adolescentes ad copiam Rhetorum, in vtramq; partem, vt ornatiùs & vberiùs dicere possent, exercuit. Rodolph. Agricola lib. 2. cap. 8. Thesin quæstionē vocat κατηγορικὴν, id est, prædicatiuā, quæ nullis certis finibus temporum, locorum, aut personarum concluditur: vt, An accedendum ad Remp. Hypothesin, conditionalem, ὑποθετικὴν, vt: Sítne Socrati accedendum ad Rempub.

Magnam autem habent θεσεις, cum loco communi similitudinem: sed hoc differunt, quòd locus cōmunis ad amplificandam & augendam causam assumitur, Thesis ad explicandam & probandam. Et illo quasi certa re declamitatur: hac disputatur & disseritur. Deniq; ille affectuum, hæc considerationis est. Priscianus inquit: Inter locum communem & Positionem hoc est differentiæ, Quòd Locus communis est coniunctæ & manifestæ rei exaggeratio, Positio autem dubiæ rei quæstio.

Locus communis à Thesi differt.

Aliæ ciuiles, &c. Has Græci πολιτικας appellant: quæ sunt earum rerum, quæ in ciuitatibus vsurpantur, ac fiunt publicè aut priuatim: Ducendæ ne vxores, nauigandum ne sit, ædificandum, ambulandum. Huiusmodi & illæ Ciceronianæ sunt, de quibus ipse Attico scribens libro nono. Sed tamen ne me totum ægritudini, inquit, dedam, sumpsi mihi quasdam tanquam θεσεις, quæ & πολιτικαι sunt, & temporum, horum, vt & abducam animum à querelis, & in eo ipso, de quo agitur, exercear. Ea sunt eiusmodi ει μεμετεον ἐν πατριδι, τυραννουμενης δε αυτης, ει παντι τροπω τυραννιδος καταλυσιν πρακτεον, &c.

Contemplatiuæ, &c. Has alij speculatiuas appellant,

lant, Græci θεωρητικας quòd ſola animi ratione explicari, & intelligentia ſoleant comprehendi: vt Anima ſitne natura aliqua. Et eadem ne mortalis. Et mundus ne extiterit aliquo tempore. Item, ſint ne ſyderum Muſica. Plin. lib. 2. cap. 22. Item, ſint ne Antipodes. Earum quæſtionum magnam copiam habent Scholaſticorum παραδιατριβαι, cuius generis hoc eſt, An homo creari potuerit αναμαρτητος. Et id genus alia innumera.

In ijs contemplatiuis conſultationibus an ſit quid ſit, quale ſit, quæri ſolet. Quint. lib. 3. cap. 5.

An globoſum cælum, &c. Priſcianus inquit, An pilæ formam habeat mundus.

An multi ſint mundi, &c. Quod nonnulli voluerunt. Vide Ciceronem de vniuerſitate: vnde Alexander, cùm eius comes Anaxarchus, ex authotitate Democriti, mundos innumerabiles referret: Heu me, inquit, miſerum, qui nec vno quidem ſum potitus, vt recenſet Valer. lib. 8. cap. 15. Vide Plutarchum in Alexandri vita. Et Qu. Curt. Vide Cicer. 1. Tuſcul. quæſt. Hinc illud Iuuenal.

Vnus Pellæo iuueni non ſufficit orbis.

Sunt item Quæſtionum aliæ ſimplices, aliæ compoſitæ. Simplices, vt: An luctatione ſit exercendum. An declamandum. Compoſitæ, vt: An luctatione exercendum, ſiue agricultura. An declamandum ſit ex chartis, ſiue memoriter cum decora vultus atque geſtus moderatione.

Inuadentibus Perſis, &c. Hiſtoria habetur apud Thucydidem. Et bellorum Lacedæmoniorum cum Perſis Oroſius meminit lib. 3. cap. 11. Plutarchus in vita Ariſtidis ſcribit, Lacedæmonios à Perſis trophæa retuliſſe.

Sparta quæ etiam Lacedæmon.

Sparta, &c. Sparta vel Sparte, fuit vrbs Laconiæ, nullis ab initio muris cincta. Vnde Ageſilaus percontanti, quam ob cauſam Sparta non circundaretur muris: oſtenſis ciuibus; Hi, inquit, ſunt Spartana mœnia,

mœnia, significans nullo Reſpublicas munimento tutiores eſſe, quàm ciuium virtute.

Diuiditur Theſis, &c. Primùm, inquit, ingreſſus aliquis ad argumentationem vice exordij erit: deinde excutiendi loci ſuaſoriarum, honeſti, vtilis, facilis, neceſſarij, &c. Et ſi quid probabiliter contradici poſſe videatur, hoc ſuo loco refutandum erit: poſtremò breui epilogo velut perorandum, autore Moſellano.

In Exemplum.

Deis cælum impleuit, &c. Vnde Cicero 1. Tuſculan. Quid? totum prope cœlum nonne humano genere cõpletum eſt? &c. Diuus Ambroſius 32. quæſt. 1. Nuptiæ, inquit, terras replent, virginitas Paradiſum. At Varro putabat vtile, vt ſe homines Dijs genitos mentirentur. Vide Auguſtinum de Ciuitate, lib. 3. cap. 4.

Aeternitatem adinuenit, &c. Vnde Plato de legibus, quarto dialogo: Genus, inquit, hominum immortale hoc modo in ſempiternum perdurat, quòd aliorum filios relinquendo, nunc & idem ſemper per generationem immortalitatem adipiſcatur. Nefas autem eſt immortalitate ſeipſum ſponte priuare. Hac verò ex animo ille ſe priuat, qui filios & vxorem negligit.

Succeſſione, &c. Hoc eſt, per deceſſionem aliorum in aliorum locos. Etenim morientibus alijs, alij rurſus naſcuntur. Hinc Homerus homines arborum foliis comparauit. Vide Eraſm. in prouerbio, Homo bulla.

Ad fortitudinem, &c. Ciues enim vt liberos & vxores defendant, fortiter pugnant. Et Scipio vltimo conflictu cum Annibale congreſſus, milites adhortando *Fortitudo.*

tando, dixit, adesse finem belli, in manibus esse prædam Carthaginis, si fortiter pugnauerint, reditũ datum iri in patriam, ad parentes, liberos, coniuges, Penatesque Deos.

Prouidentiam, &c. Qua perspiciunt parentes, quæ liberis bona, vtilia, honestaque sunt. Pars est enim prudentiæ bonarum aut malarum rerum & vtrarumque scientia, vt ait Cicero secundo de inuentione.

Temperantiam, &c. Hæc est firma animi, & moderata dominatio rationis in libidines, atq; alios non rectos impetus, vt ait Cicero. Cuius partes Clementia, Continentia, Modestia.

Accusatur voluptas, &c. Cicero secundo de Finibus scribit maximas virtutes iacere dominante voluptate: quam malorum escam Plato vocauit, quòd homines ea, velut hamo pisces capiantur. Et Architas Tarentinus ait: Nullam capitaliorem pestem hominibus à natura datam, quàm voluptatem. Cuius meminit Cicro de Senectute.

Si ergo, &c. Epilogus est hactenus dictorum, quæ ab honesti partibus deduxit matrimonium laudando. Diuiditur autem honestum in laudabile & rectũ. Hoc ipsum rursus diuiditur in iustitiam, fortudinem, prudentiam, modestiam. Vide Cic. 3. ad Herennium.

Matrimonij mala.

Calamitatũ causa. &c. Vnde Menander, ὁ μὴ γαμῶν ἀνθρωπος, οὐκ ἔχει κακα: Qui non ducit vxorem homo, non habet mala. Ἀλυπον ἐξεις βιον χωρις γαμου, Id est, sine dolore vitam transiges, si non duxeris vxorem. Matrimonium, vt Erasmus ait 14. Apoph. comitatur perpetua solicitudo, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, molesta socrus, incertus euentus, iuges querelæ, atque rixæ.

Iuuenal.

Iuuenal. Sat. 6.

Semper habet lites, alternáque iurgia lectus,
In quo nupta iacet, minimum dormitur in illo.

Agedum, &c. Fidei faciendæ gratia vtitur inductione: & ostendit nullum vitæ genus esse, quod non suas habeat molestias. Sapienter Solon aiebat: Si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum vt propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent, vt ait Valerius lib. 7. cap. 2. Meminit Eras. tertio Apophtheg.

Per grandinem, &c. Vt si de cœlo vel arbores, vel segetes fuerint tactæ. Cœlestis autem iniuriæ duo sunt genera: vnum, quod tempestatem vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteráque similia intelliguntur: quæ cùm acciderint, vir maior appellatur. Alia sunt illa, quæ silente cœlo, serenisque noctibus fiunt nullo sentiente, nisi cùm facta sunt: Publica hæc & magnæ differentiæ alijs rubiginem, alijs vredinem, alijs carbunculum appellantibus, vt Plin. lib. 18. cap. 28. *Cælestium iniuriarum duo genera.*

Dissoluunt naues, &c. Tempestatibus iactati non statim deserunt nauigationes, sed mox reficiunt rates quassas, indociles pauperiem pati.

Laudantur, &c. Qui fortiter in prælio rem administrarant, ab imperatoribus laudabantur, atque fortitudinis præmia consequebantur coronas ciuicas, obsidionales, vallares, castrenses, statuas, triumphos, mortui etiam laudibus euehebantur. Quinimo, vt inquit Imp. Iustinianus, qui pro republica perierunt, per rerum gestarum gloriam semper viuere intelliguntur, vnde etiam patribus in exculationibus tutelarum prosunt tanquam viui.

Gaudent, &c. Lætantur, qui fortiter pugnando succubuere. Sic Epaminondas qui sanguine & spiritu

deficiens, Non finis est, inquit, vitæ meæ, sed melius & altius initium adinuenit. Nunc enim vester Epaminondas nascitur, quia sic moritur, vt ait Valer. lib. 3. cap. 2.

Laboriosa res, &c. Vnde illud Cynici Cratetis, τὸ μὴ φῦναι. Vide Eras. in prouerbio. Optimũ non nasci.

Labores soluit, &c. Hinc Metellus ille Numidicus asseuerabat: Nullas plerunque esse in matrimonio molestias: si quæ tamen accidere nonnunquam viderentur, paruas & leues, facilésque toleratu esse dicebat, maioribusque eas emolumentis & voluptatibus obliterari, easdemque ipsas nunquam omnibus neq; naturæ vitio, sed quorundam meritorum culpa & iniustitia euenire. Vide Gell. lib. 1. cap. 6.

Pascit in senecta, &c. Iuxta prouerbiũ ἀντιτιλᾶγειν, quod est, parentes ætate fessos nutrire, mutuámque vicem rependere.

Thesivm Exempla.

Primi argumentum tale est: Quòd non ducenda sit vxor: vbi Thesis contrarijs Aphthonij locis tractata, studio exercitij.

Exordij formula.

Cùm iuxta vetus prouerbium: Ignis, mare, mulier, tria mala sint, mihi plurimum desipere videntur, qui se coniecerint in flammas, in fluctus, & in matrimonij calamitates. Hoc ipsum dissuadendi studio cum primis Homerus ait: vsque adeò nihil improbius muliere q; prius. Et temporibus hodiernis strenuè dant operam mulieres, ne Poëtarum grex vaniloquus omnino fuisse reputetur, qui fœmina nihil pestilentius esse confirmarunt. Et mulierem omnem esse malam, perquam venustè significauit Lacon quidam, qui cùm vxorem duxisset perpusillam, dicebat è malis quod minimum esset, eligendum.

Quip-

Quippe λεχνη αρρητος γυνη πασ η αυτη.

Non eo inficias, matrimonium institutum à Deo, sed ab eodem etiam, adiectos tot laborum sudores, tot molestias, denique dolores, inficias non eo. Et quod ab initio bonum erat, iam vel temporum iniuria, vel hominum malitia factum est longe deterrimum, vt multa citiùs Plutonia regna cacodæmonibus repleat quàm Dijs cœlum. *Ab indignitate matrimonij.*

Milites ignaui sunt, & cor in pedes ijs decidere solet, quibus domi sunt vxores atque liberi. Etenim extra telorum iactus esse, & post principia se continere laborant, id vnum curantes, vt integri maneant ac illæsi, ne si fuerint interfecti, relinquant viduas atque pupillos. Cæterùm qui paulo fuerint animosiores, à suis obiurgantur, iuxta illud Penelopes: *A pusillanimitate.*

Ausus es ô nimium, nimiúmque oblite tuorum,
&c.

Iniquos facit ad iram concitans coniugium. Hæc ipsissima est officina rixarum, vt portus tranquillitatis cœlibatus, vnde illud: Qui non litigat, cœlebs est. Deinde, qui obstricti sunt matrimonio, coguntur indies magnum in vsus domesticos sumptum facere, ad vxores, liberos, & familiam alendam. Et deficiente crumena, per fas perque nefas pecuniã corradunt, secum assiduè dicentes: *Ab iniustitia.*

Vnde habeas quærit nemo, sed oportet habere:
Lucrum pudori præstat.
Et genus & formam Regina pecunia donat.
O Ciues, Ciues, quærenda pecunia primùm est,
Virtus post numos.
Quantum quisque sua numorum seruat in arca,
Tantum habet & fidei.
Prima fere vota, & cunctis notissima templis
Diuitiæ vt crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro: Vt ait Iuuenal.

Quo-

Ab intemperantia. Quotuſquiſque eſt, qui non matrimonium contrahat, vt ſponſi (quod aiunt) vitam victurus, perfruatur voluptate, ac ſubet in libidinem, curétq; hoc vnum, vt laſciuum interueniat illud: Ζωη και ψυχη.

Epilogus. Quis igitur matrimonium laudibus euehendum æſtimet, cùm inferiorum regna magis quàm cœlorum adaugeat, cùm iniquos faciat, contineátque vitam obſcœnis plenam voluptatibus, ac earum venenatis illecebrarum præſtigijs incubans, adducat malorum (quòd aiunt) Iliada, vt γυναικων ολεθροι, prouerbio locum fecerint.

Contradictio. Sed ais, quæ ſunt in matrimonio mala, ipſi fortunæ ſunt aſſignanda.

Solutio. Id immerito facis. Nam ſi veri cœlibes viuerent, à plurimis afflictionibus liberi manerent. Nunquam agricolæ aſſiduo tanto labore terram colere, nunquam genus omne cerdonum tanto ſudore diffluere, nunquam tantis periculis mercatores nauigare cogerentur, ſi non quærulis vxoribus atque liberis egentibus victum & amictũ quærere compellerentur. Verè igitur diuus Paulus de coniugatis inquit: Afflictionẽm in carne ſunt habituri; & beatiores prædicat, qui hoc frænum non momorderint.

Contradictio. Sed viduarum & orborum, pupillorumque conditiones morti, non matrimonio refers acceptas, & per hoc reſarciri dicis quod per illam aufertur.

Solutio. Eſto, Mors tibi patrem eripit, nouæ nuptiæ vitricum reddunt. Sed hæc ipſa penſatio ipſiſſima eſt Diomedis & Glauci permutatio, qua pro perca ſcorpius accipitur, pro chariſſima matre datur nouerca, vt rideatur, qui ad eius tumulum fuerit lachrymatus.

Contradictio. Eſto inquis. Sed tamen non laborioſa res eſt matrimonium; cùm laborum participes vxores ſint viris ſolatio: & filij parentes ipſos omni malorum faſce leuent,

leuent, foueántque fessos ætate.

Sæpius molestant viros quàm consolantur vxorum greges: quarum paucissimæ fideles, vt verè dictum sit: Mulieri ne credas, ne mortuæ quidem. Quod monet, vsque adeò non esse fidendum mulieri vt etiam si morientem videas putes fingere. Et filiorum incertissimus est euentus. Longe plures dedecori sunt parentibus, quam ornamento. Qui vt arietes nutricationis mercedem persoluunt, argento senes emungendo, turpissimísque facinoribus excruciando, vt Crates ille recte dixerit: τέκνα πόνοι, &c. *Dilutio.*

Ergo cùm tot vndique malorum fluctibus matrimonium impetatur, quis vel sanæ mentis solutus ab vxore, quæsiuerit vxorem? *Conclusio.*

Secundum exemplum, continens quòd senectus non molesta, nec onus Aetna grauius.

Si vina vetera nouis, quasi de musto & lacu haustis præstantiora iudicamus, cur non senectutem iuuenta meliorem, laudatúque magis dignã arbitramur, cùm vt illic omnia defæcata & salubria, ita hìc omnia immatura & grauia contemplemur esse? *Thesis.*

Senectutem omnes vt adipiscamur solemus optare. Quod cùm ita sit, iniquè faciunt, qui adeptam accusant, ac in illa genuinum frangunt, quam diuina scriptura coronam dignitatis appellat, eam præcipuè, quæ reperietur in vijs iustitiæ. Prouerb. 16. *A legitimo*

In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia prouerbio nobilitata. Seris enim venit vsus ab annis. Hinc est, quod iuuentus olim cumulatum & circumspectum honorem reddebat senibus, vt ait Valer. Et Iuuenalis: *Ab vtili.*

Cre-

Credebant tum grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non assurrexerat, & si
Barbato cuicunque puer, licet ipse videret
Plura domi farra & maiores glandis aceruos.

A facili. Nec difficilis adeò senectus est, neque tam molesta, sed tolerabilis & iucunda, quam tot rerum bene gestarum præconia exornant, quam recordatio multorum tot benefactorum oblectat, quam deniq; grauitas, constantia, consiliorum rationes, autoritas, & reuerentia planè diuinam efficiunt.

A necessario. Prudenter institutæ Respub. solæ, quæ senũ propria virtus est, prudentia conseruentur oportet. Etenim florentis ætatis est temeritas, senectutis prudentia. Illa ciuitates multas euersas, hac conseruatas esse, tot veterum exempla testantur.

Contradictio. At senectus ipsa morbus auocat à rebus gerendis, ac inutiles reddit.

Solutio. Multò plura, quàm iuuenes, efficere possunt senes rerum studijs assueti: quorum arma sunt artes & virtutum exercitationes. Nec viribus aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnæ res geruntur, sed consilio, autoritate, atque * prudentia.

* *In Cic. ex quo hic sũptus est locus legitur, sententia.* Sed obliuionem inducit, memoriam minuit, vires adimit.

Obiectio. Memoria perit nisi exerceas. Prudentes ergo senes, intentum animum tanqam arcum habentes non languescunt nec succumbunt senectuti. Senibus ingenia manent, modò permaneat studiũ & industria. Vnde Cato Pythagoreorum more exercendæ memoriæ gratia quod quoque die dixerat, audierat, egerat, commemorabat vesperi. Hæ sunt exercitationes ingenij, hæc curricula mentis. In his desudans, atque elaborans, corporis vires non magnoperè desiderabit, vt ait Cicero.

Dilutio.

Contradictio. Sed caret voluptatibus, vt rectè Horatius dixerit:

Multa

Multa ferunt anni venientes commoda secum,
Multa recedentes adimunt, Venerem, conuiuia, lusus.

O præclarum munus ætatis, siquidẽ id aufert nobis, quod est in adolescentia vitiosissimũ. Omnẽ malorum escam voluptatem eripit, & libidines pecunias animis eximit, ac instillat vera pectoris dona. Porrò nihil pestilentius voluptate, at nihil præstabilius ratione. Hanc fouet senectus; illam autem expellit. *Solutio.*

At sunt morosi, & anxij, & iracundi, & difficiles senes, si quærimus, etiam auari. *Contradictio.*

Sed hæc morum vitia sunt, non senectutis. At morositas tamen, & ea vitia, quæ dixi, habent aliquid excusationis. Vide Cicer. in Senectute. *Dilutio.*

Sed appropinquatio mortis est, quæ certè à senectute non potest longè abesse. *Contradictio.*

O miserum senem! qui mortem contemnendam in tam longa ætate non viderit. O infelicem Christianum, qui mortem metuit, ac non potius cũ Paulo dicit, Cupio dissolui & esse cum Christo. Quid enim hæc vita commodi, quid non potius laboris habet? Cur in malis, & non potius in bonis omnia, quæ secundum naturam fiunt, habentur? Quid est autem tam secundum naturam, quàm senibus emori, quòd idem contingit adolescentibus aduersante & repugnante natura? Itaque adolescentes mori sic mihi videntur, vt cùm aquæ multitudine vis flammæ opprimitur: senes autem sicut sua sponte nulla adhibita vi consumptus ignis extinguitur. Et quasi poma ex arboribus si eruda sunt, vi auelluntur, si matura & cocta, decidunt: sic vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas. *Solutio.*

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin iudicaturi sitis, dignissimam esse laudatu & amplexu senectutem, cùm ea rebus gerendis consilia suppeditet, prudentia *Conclusio.*

prudentia valeat, autoritate polleat, reuerentia præluceat, omnium denique malorum liberationem maturitatis naturalis beneficio subministret.

Tertium exemplum Theseos, continens diuitias non esse summum bonum.

QVi sententias iniquas defendendas suscipiunt, mendacia verborum lenocinijs fucare solent, & morbido sermoni exquisita adhibere medicamenta. Quorum in numero sunt quos non pudet asserere, Summum bonum diuitias, & solum diuitem esse beatum. Contra, qui veritatem, cuius est simplex oratio, amplectuntur, non in diuitijs, sed potius summum in virtute bonum collocant. Etenim perpendunt, opum affluentia non beatos, magis infelices reddi, cùm maximæ solicitudines, atque calamitates inde soleant prouenire. Nanque vt Iuuenal. inquit,

Sed plures nimia congesta pecunia cura
Strangulat, & cuncta exuperans patrimonia census.
Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium, contumq; timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis vmbram,
&c.

Et quid aliud olim Lacedæmonios perdidit, quàm pecuniæ cupiditas? Qui oraculo responsum acceperant, tum demùm vincendam esse Spartam, cum aurum & argentum in pretio cœpissent habere. Accedunt alia, quæ licet per se videantur leuiora aut infirmiora, tamen turba valent, atque confirmant, diuitias malis plurimis tentari, stultitia regi, pusillanimitate eneruari, libidine corrumpi, ac iniustitia denique prophanari. Nam quotusquisque diuitum est,

qui

qui non fortuna ebrius, arroganter, & confidenter loquatur, & agat, opibus scilicet fretus, vt inde natũ prouerbium ἀργυρον κρηναι λαλουσι: Argenti fontes loquuntur. Quod notans Horatius: Mecum inquit, contendere noli, Stultitiam patiuntur opes. Quotusquisque, qui non tumultu quopiam suborto, aut bellis ingruentibus in mortem galli cuiuspiam, vt aiunt, trepidet, atque magis sibi thesaurisque suis, quàm Reip. velit consultum? Quotusquisque qui non plura, quò plura possideat, assiduò petat?

Crescit enim amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Quotusquisque, quem non diuitiæ ad genus omne turpitudinis inflamment, luxu resoluant, funditusque perdant, vt multò plures crapula, nimiaque libidinis eneruatione credantur perire, quàm gladio? Quis igitur diuitias summum bonum vocet, & non potius iniquitatis appellet mammona? cùm illæ stultos, infelices, effeminatos, auaros, & peruersos reddant, vt facilius sit Camelum per foramen acus transire, quàm diuites in regnum Dei ingredi.

At diuitiæ afferunt gloriam, parant amicos: pauper tas contemptos facit. In pretio pretium nunc est, das census honores. Pauper vbique iacet. Nil habet infelix paupertas durius in se, *Contradictio.*
Quam quòd ridiculos homines facit, &c.

Sed quam opes pariunt, fluxa est gloria, & ollaris, quæ χυτρας φιλια dicitur, amicitia nihil aliud est, quã adulatio. *Solutio.*

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Nec

Nec ad veram gloriam via recta contendentes impedit paupertas, sortita sapientiam. Nonne Cicero, nonne complures alij pauperes ab initio conscenderunt ad summum gloriæ culmen, ita studiorum honestissimorum cultu prouecti, vt maioribus omnibus suis virtute præluxerint?

Contradictio. Esto. Verùm, Vt ait Iuuen. Satyr. 3.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Solutio. Desidia torpentes non emergunt, sed qui per honestos labores ad summa nituntur. Respice Cleanthem, qui licet obtusi tardiorisque fuerit ingenij, adeoque pauper, vt tempore nocturno cogeretur in hortis aquas haurire, quò posset interdiu studijs liberalibus operam impendere, tamen ad summū eruditionis & honoris fastigium peruenit, consecutusque est tantas facultates, vt alium, si voluisset, Cleanthem alere potuisset. Vide Laertium Diogenem lib. 7. Quum matrem Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit, ipsorum quoque seculo fuit ignotum. Alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse omnium pene doctorum literæ loquuntur. Sed quid aut illius Tragica, aut huius Oratoria clarius? Vt Valer. Max. lib. 3. cap. 4.

Sed inopia pressos homines ad varia designanda flagitia paupertas impellit, vt perfas & nefas vitæ subsidia quærere cogantur.

Contradictio.

Solutio. Nihil repugno, si mali intelligantur, quorum cordibus illud fixum personat, lucrum pudori præstat, quod Græci dicunt κερδος αισχυνης αμεινον. Sin boni, reluctor: cum ij longe satius ducunt rei iacturam facere, quam famæ simul ac animæ dispendium. Quin potius, ad omnia scelerum genera rapiuntur ipsi diuites, nec diuitiæ semper optimis contingunt, vt Homerus rectè dixerit:

Ζευς αυτος νεμει ολβον ολυμπιος ανθρωποισι
Εσθλοις ηδε κακοισιν, οπως εθε λησεν εκαστω.

Multò facilius pauperes criminum occasiones fugere poterunt, quam diuites, cùm desint illis opes, irritamenta malorum: his autem opus sit multis præceptis, vt bene & honestè viuant, vt Diogenes rectè paupertatem αυτοδιδακτον appellauerit.

Ergo non in diuitijs, vnde malorum (vt aiunt) mare profluit, sed potius in virtute summum est bonum collocandum. *Conclusio.*

DE LEGISLATIONE:

Græcè εισφορα.

CAP. XIIII.

LEgis quoque inductionem, quidam exercitamentum esse putauerunt. Est enim propemodum tota causa, non tamen omnia quæ in caussa sunt, intra se continens. Adfert personam quidem, sed incertam, & non omnibus notam, vnde & in consultationis magis est parte quàm caussæ. Quatenus enim figuram in se habet personæ, superat consultationem, sed qua definitionem non habet, minor est caussa. Est autem duplex Legis inductio. Confirmatio positæ legis, atque confutatio. Lex autem est inuentio, & donum Deorum, communis constitutio ciuitatis, & correctio vtrinq; erratorum. Diuisio autem inducendæ legis est ista. Tractabis eam capitibus eisdem, quibus negotialem: Legitimo, iusto, vtili, possibili. Proœmion facies, post proœmion subijcies contrarium, hinc capitibus prædictis vteris, vnde & hoc exercitamentum à causa differt. *Quid sit lex vide 2. ff. de leg.*

Exem-

Exemplum Continens accusationem legis iubentis adulterio deprehensum interfici.

Proœmiũ. NEc mihi videtur per omnia lex ista laudanda, nec rursus quòd hoc modo lata sit, prorsus reprehendenda. Quòd enim pœnam adulteris decernit, laudo planè: quòd verò Iudicum sententiã non expectat, culpandum certè videtur. Si nanque largitionis metu, ne qua Iudices corrumpantur, iudicia præuenit, suspicax nimirum est, & iniquæ nimium erga iudices mentis: sin autem iusta iudicare vos, quemadmodum facitis certè, arbitratur, iniquum esse constat, si lex Iudices quidem laudet, tollat autem iudicandi potestatem.

Contrariũ. Aliæ sanè leges quæcunque demum eæ sunt, & quacunque ratione perlatæ, discrepant fortè ab alicuius ciuitatis legibus, sed & alterius rursum legibus conueniunt: hæc autem sola lex omnibus simul repugnat ciuitatum institutis. Videmini autem mihi multo rectiùs de hac lege cognituri, si omnia recenseatis consulta vestra, atque decreta. Duces bellorum, Sacerdotia, Plebiscita, omniaque adeò, quæ circa rem militarem pertinent, Iudicum subeunt diligentiam, fitque dux ille, quem Iudex constituit, sacrificat qui iudici videtur, iustumq; decretum est, quod populi sententia perrogatum est. Victores quoque præmia non accipiunt bellorum, nisi iudicata. Quomodo ergo non absurdum est, omnia iudicum arbitrium expectare, solam verò præsentem legem Iudicum subterfugere cognitionem?

Contradictio. Sanè inquit, Sed magnæ sunt mœchorum iniuriæ.

Solutio. Quid autem? homicidarũ scelera nonne sunt grauiora?

uiora? anne proditores alijs sceleſtis minores arbitramur? anne ſacrilegi proditoribus priores ſunt? Attamen in his criminibus deprehenſus Iudicum examini ſubiacet, neque proditor pœnas dat, niſi decernente iudice: neque perimitur ſicarius, niſi eo qui accuſat, coarguente delictum: neque, qui numinibus dicata præripuerunt, puniuntur, antequàm Iudex admiſſum cognouerit ſcelus. Nonne ergo iniquum eſt, maiora Iudicum vindictæ reſeruari, neque quicquam eorum criminis loco, niſi iudici liqueat, æſtimari ſolum autem adulterum ſine cognitione interfici? quem in primis, quia leuior in eo, quam in cæteris, culpa eſt, Iudicum examini ſubijcere oportuit.

Contradictio.

At quid refert, inquit, occidam adulterum: an Iudicibus tradam, ſi vtraque via morte pœnas luet?

Solutio.

Quantum inter Tyrannum ac legem, popularem ſtatum, ac vnius principatum differt, tantum iſta inter ſe diuerſa ſunt: Tyrannus enim vnumquemque pro libidine ſua perimit: leges autem conuictum iuſtè occidunt. Et populus diſceptatione omnia atque contentione tractat, quò ſint explicatiora omnia: at rerum dominus etiam indicta cauſſa occîdit. Contrà, populus & lex indicta cauſa non occîdit: ſed omnia ab rerum Dominis & Tyrannis diuerſa facit. Quid ergo? multum ne intererit occidere adulterum, & Iudicum ſententijs puniendum tradere? Ad hæc quoqu: qui per ſe adulterum occîdit, ſeipſum arbitrum pœna admiſſi ſceleris facit: qui vero Iudicibus tradit ipſum, penes illos vult eſſe poteſtatem, iuſq, animaduertendi. Neminẽ igitur dubitare crediderim, quin æquius ſit, eius, qui accuſatur, arbitrium eſſe apud Iudicem, quàm apud accuſatorem. Quin et ã qui ſuo arbitratu adulterũ occîdit, alterius rei graua occidere ipſum, aduerſum ſe ſuſpicionem

relinquit: at qui Iudicio exhibet, ſolum iuſta ſectari, præſentiſque ſceleris dolorem videbitur vlciſci.

Contradictio. Eſto, inquit, ſed grauiores dabit pœnas ſubito peremptus, quoniam ſi ad Iudices deferretur, illam temporis intercapedinem pro lucro haberet.

Solutio. At contrà porrò habebit, ſi Iudicibus ſubijcietur. Etenim iudicio deſtinatus acerbiorem vitam exigit. Nam qui pœnam expectat, grauiora ſupplicia, quàm ſi illam fuiſſet illico paſſus, ſentit. Quippe pœnæ dilatio pœnæ videbitur additio, morietúrque ſæpe, qui iam pro mortuo habitus eſt, expectationemque ſuſtinebit morte duriorem. Atqui occiſus de improuiſo adulter, non dolet, ſenſumque mortis pœnæ celeritas aufert: inſenſibilis enim eſt exitus, qui antequã expectetur, contingit. Mors autem ſæpiùs expectata, poſtquam ſemel illata, pœnas expectatione adauget. Age verò, ſi libet, conſidera hæc, conferq; inuicem. Ille per ſeipſum, occidit adulterum, nullumq; facit vltionis ſuæ teſtem, alius Iudicibus tradit, multoſque adhibet ſuplicio ſpectatores, acerbior haud dubiè vltionis modus, quicunque eſt oculis plurium ſubiectus. Et optabilius alioqui adulteris vtcunque fuerit occultè perire, opinionem apud pleroſque relicturis inimicitiarum cauſſa eſſe occiſus. Conuicto autem apud Iudices crimine, indubitatam iam reus, & nullis obnoxiam interpretationibus pœnam ſubibit. Itaque plurimum intereſt, adulter an occultè trucidetur, an Iudicibus tradatur afficiendus ſupplicio.

Rex atrox eſt adulter, omnium ſcelerum magnitudinem ſupergreſſus.

Contradictio. Coarguatur ergo prius quàm occidatur: iudicetúrque potius quàm pœnas ante cognitionem incerto crimine, indictaque cauſſa luat. Quòd ſi publicè

Solutio. necabuntur adulteri, certiorem facient procreationẽ, neque

neque quisquam cuius sit filius deinceps dubitabit, vbi paterni nominis insidiæ, adulteria fuerint adempta. Itaq; cùm sit adulterium publica quædam rerum naturæ iniuria, publica quoque sententia plectatur. Vereor enim, ne adulter secretò occisus, multos post se alios relinquat. Nam quia, cur occidatur, nescitur, eius improbè facta multi imitabuntur. Sic eiusmodi pœna non adulteri finis, sed exordium erit.

SCHOLIA.

Legislatio.

Legislatio, &c. Alij promulgationem legis appellant. De qua sic Quintil. lib. 2. cap. 4. Legum laus & vituperatio iam maiores ac prope summis operibus suffecturas vires desiderant, quæ quidē Suasorijs, an controuersijs magis accommodata sit exercitatio, consuetudine & iure ciuitatum differt. Apud Græcos enim lator earum ad Iudicem vocabatur, Romanis pro concione suadere ac dissuadere moris fuit.

Lex inuentio Deorum, &c. Demosthenes in Aristogyton. in oratione pri[illegible] πας, inquit, εστι νομος ευρεμα μεν και δορων θεων, δογμα δε φρονιμων ανθρωπων, Id est, Omnis lex inuentum ac munus Deorum est, Decretum prudentium hominum. Cic. Philipp. 10. Lex, inquit, nihil aliud est nisi recta, & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensque contraria. Idem 1. de Legibus. Lex, inquit, est ratio summa insita à natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibetque contraria.

Quibus negotialem &c. Cicero 2. de Inuentione, duas generalis constitutionis partes facit: Iuridicialem, ac negotialem. Hanc ait in ipso negotio iuris ciuilis implicitam controuersiam habere. In ea autem quæritur iustum sit, an iniustum, vtile an inutile,

vt ait Marcus Fabius Victorinus.

In Exemplum.

Nec mihi, &c. Solon constituit fas esse deprehendenti mœchum interficere in ipso adulterio. Et 9. de Legibus Plato sanxit, Adulteram deprehensam impunè occidi à viro posse. Idem censuit Cato, cuius meminit Gellius. Et Augustus legem Iuliam tulit, gladioque iussit in adulteros animaduerti.

Iudicum sententiam non expectat, &c. Non licet, inquit, adulterum occidere, nisi Iudicum sententijs damnatum. Et Valer. Publicola tulit legem, qua neminem licebat indicta causa necare.

Discrepant, &c. Ciuitatibus, inquit, alijs aliæ sunt leges. Est prouerbium, Lex & Regio. Sed quæ sunt alijs contrariæ, cum alijs conueniunt: Atqui lex de occidentis indicta causa adulteris, discrepat ab omnibus.

Duces bellorum, &c. Inductione vel enumeratione vtitur. Imperatores inquit, populi, Iudicum atq; magistratuum suffragijs creati, bella gerunt, & cum hostibus manum conserunt. Et capitale apud Carthaginenses erat, si quis iniussu populi pugnasset infeliciter. Vnde Annibal amissæ classis pœnas dare timens, offensam astutia mirè auertit. Vide Valer. lib. 4. cap. 3.

Plebiscita, &c. Vide Gell. lib. 10. cap. 20.

Qui pœnam expectat, &c. Multo grauior expectata, quàm illata mors est. Quippe certi supplicij dilatio pœnam adauget. Vnde Ouid. 1. de Ponto:

Et grauior longa sit mea pœna mora.

Et tertio.

Mitiùs ille perit, subita qui mergitur vnda,
Quàm sua qui liquidis brachia lassat aquis.

Vnde Rex Macedonum Philippus, subitam mortem lentæ præposuit. Qui cum interrogaretur,

Quis

Quis homini finis maximè optandus esset, respondit: Qui subitus & celer inopinato ferro possit accidere. Vide Orosium lib. 3. cap. 14. Et Iulius Cæsar subitam ac celerem exoptauit mortem, vt scribit Suetonius Tranquillus.

EXEMPLA.

Confutatio Legis

Roscia, qua Roscius Otho cauit, ne quis in ordine equestri spectacula videret, nisi haberet sestertia quadraginta. *Lex Roscia.*

Talionis, & eius quæ iubebat corpus dissecari eius qui multa creditoribus deberet, nec esse soluendo. Gellius lib. 20. cap. 1. *Talionis.*

Confirmatio Legis

Cinciæ, quã Cincius tulit, qua cauebatur, ne quis ob causam orandam pecuniam acciperet, aut domũ. Cuius suasor Qu. Fabius admodum senex, vt ait Cic. in Catone Maiore. *Cincia.*

Sumptuariæ, de qua Gellius lib. 2. cap. 24. *Sumptuaria.*

Fusiæ, qua malis ac perniciosis legibus resistebatur. *Fusia.*

Voconiæ, quam suasit M. Cato, ne vt ait Cicero in Senectute. Vide Gell. lib. 17. cap. 6. *Voconia.*

Oppiæ, quam tulit M. Oppius, ne mulieres superfluo ornatu vterẽtur, néue pilentis, id ist, rhedis pensilibus veherentur. Vide Liuiũ in principio quarti libri Macedon. *Oppia.*

Exemplum Confirmationis Legis Oppiæ.

Exordium à legislatoris encomio.

M. Oppius Tribunus plebis fuit, summæ procul dubio prudentiæ vir. Qui publici magis commodi quàm gloriæ priuatæ studiosus, hanc vtilissimã omnibus Imperij legem tulit, à suo nomine dictam Oppiam.

A contrario.

Quæ si iuxta M. Fundanij & L. Valer. sententias, abrogaretur, omnibus alijs legibus repugnaretur, quæ volunt in repub. viuendi rationem honestã conseruandam esse, non superbiæ sed virtutũ studia semper excolenda.

A manifesto.

Quæ per superfluos mulierum ornatus contaminari, imò perditum iri quis non videt? Etenim cultu nimio conspicuæ fœminæ non solum in se conuertunt virorum oculos, sed etiam animos in libidinem rapiunt. Illecebroso enim nuptiarum amictu pellecti viri, nitorem admirantur ac sequuntur, donec telo iecur ictum fiodatur, pudicitiæque fiat naufragiũ. Rectè igitur Iesus Syrach, Auerte inquit faciem tuam à muliere compta, & ne circumspicias speciẽ alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt; cùm autem, vt proverbio dicitur, Ex aspectu nascatur amor, aiunt Democritum sibimet oculos ademisse, tanquã omnium malarum cupiditatum authores. Cuius meminit Gellius lib. 10. cap. 17.

A legitimo.

Quòd si reliquæ leges quæ maximam Reip. vtilitatem adferunt, tanctè conseruantur, contra earum placita fuerit, eam è medio tolli quæ cum optimis sentiens Reip. statum incorruptum conseruat, ac illustrat.

A iusto.

Liciniam vel Aemiliam legem qua frugalitas exigebatur, admisit ordo senatorum ac tribunitia potestas:

ſtas: quanto iuſtius eam admiſerint, quæ modeſtiam introducit, & ſuperbiam, omnium malorum radicem, explodit?

Nulla res vberiora commoditatis bona poterit ad Reipub. ſtatum immaculatum conſeruandum importare, quàm lex Oppia, quæ libidinem, faſtum, ac omnem inſolentiam intolerabilem, reprimit mulierum, quarum mala tot prouerbijs locum fecerunt. Quæ, quo minus habent mentis, tanto in honeſtis voluptatibus ſunt addictiores. Quantum autem ruboris ciuitatibus omnibus mulieres turpiter ac impotenter ſeſe gerendo incutiunt, tantum laudis afferunt grauiter punitæ, quemadmodum illæ, de quibus olim Senatus Romanus iuſta ſeueritate mandauerat Spurio Poſthumio, & Qu. Martio Philippo Coſſ. vt de ijs quæ ſacris Bacchanalium inceſtu vſæ fuerant, inquirerent, & in omnes intra domos cognatas animaduerterent, damnarentque. Multa igitur damnatæ fuerant, lateque patens opprobrij deformitas, ſeueritate ſupplicij emendata, vt ait Valer. lib. 6. cap. 3. *Ab vtili.*

Sed ais fœminis olim vini vſus fuit interdictus. Verùm ne triſtis earum & horrida pudicitia, ſed eleganti ornatus genere ornata eſſet, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura ſunt vſæ. *Contradictio.*

Eſto. Sed authore Valerio, tunc nulli ſubſeſſores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur, ſed pariter & videre, & aſpici mutuò pudicè dabatur: nunc alij ſunt mores, alia tempora. *Solutio.*

Non opus eſt pluribus verbis, cùm Oppiam legem approbatu dignißimam eſſe conſtet, vtpote omnis luxuriæ atque ſuperbiæ expultricem, omniſque contra pudicitiæ atque modeſtiæ conſeruatricem. *Concluſio.*

Secundum

Secundum exemplum Confirmationis legis, Quæ iubet vt liberi parentes alant, aut vinciantur.

Huius legis meminit Quin. lib. 7. cap. 7.

CVm nihil iam sanctum sit quod non aliqua soleat impia temeritate violari, sapienter promulgata lex est, quæ licentiosam filiorum in parentes iniuriam coerceat, ac pietatem, quæ vt Cicero ait, fundamentum est omnium virtutum, sanctè colendam atque conseruandam velit, iubens vt liberi parentes alant, aut vinciantur.

A conuenienti.

Quid autem naturæ, quam optimam, vt Cicero scribit, ducem & tanquã Deum sequi debemus, tam consentaneum fuerit, quàm eos, vnde vitam accepimus venerari, confectosque senio & omni ope humana destitutos, beneficijs prosequi, atque nutrire?

A legitimo.

Hoc ipsum Lex diuina requirit, ac iubet, vt parentes honoremus. Exod. 20. Item, Si qua vidua liberos ac nepotes habet, discat primum propriam domum piè tractare, & vicem rependere maioribus. 1. Tim. 5. Quippe dijs, parentibus ac magistris non potest æquiualens reddi, vt ait Aristot. 9. Ethic.

A iusto.

Quid enim iustius quàm si parentes à te mutua charitatis & beneficiorum officia perceperint, iuxta prouerbium: αντ' αγαθων κακα διδοναι. Iniquissimum enim habetur, ijs qui nostra causa tot molestias atque labores perpessi sunt, malam gratiam referre, ac arietum more, nutricationis mercedem persoluere, hoc est, pro benefactis maleficium reponere. Quod tam atrox crimen est, ac detestabile, vt iustissimè pari quadam vindicta parentum ac Deorum violatio sit expianda.

VIX vllum Dei præceptum inuenies, quod promissionis diuinæ præmium habeat adiunctum præter illud,

illud, quo parentes honorari iubetur. Exod. 20. Vbi Deus omnipotens promulgata lege pollicetur longam vitam, atque cœlestem benedictionem ijs qui parentes amore, beneficijsq; fuerint prosecuti. Quod idem docet Ecclesiast. cap. 3. Qui honorat patrem suum, iocundabitur in filijs, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet largiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominis seruiet his, qui se genuerunt.

Honorare quidem parentes, assurgere, & caput aperire possum, sed nihil dare, cum ipse rerum mearum indigeam, atque norim, quam sit mihi curta supellex. *Contradictio.*

Rectè Plutarchus inquit λιμῷ γὰρ οὐδὲν ἐστιν ἀντειπεῖν ἐποι. Hoc est, contra famem nulla contradictio. Non officiosus orationis fucus inopiam parentum tollit, sed compensatio beneficiorum, & adminicula: qui verbo tenus amici sunt, non amici sed adulatores habentur. Vnde Ecclesiasticus: in opere inquit, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo. Et S. Io. Filioli mei, ne diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. *Solutio.*

Videmus hoc vulgo contingere solitum, vt qualis quisque fuerit in parentes, tales experiantur in se liberos. Exemplo sit ille, qui cùm à filio crinibus pertraheretur, ventúmq; esset ad domus limen: Desine, inquit, fili, nam & ego patrem hucusque. Et accusatus ille, quod patrem pulsasset hoc modo, defendit impium facinus. Et ille inquit, patrem suum verberauit. Et hic, ostenso filio, me verberabit, postquam adoleuerit. Primus iuxta Ambrosii sententiam pietatis gradus est iste, vt quos authores vitæ voluit esse Deus, honores obsequijs, abstineas contumelijs. *A neglecta pietatis incommodo sequente.*

melijs. At qui contempſerit aut malè dixerit patri atque matri extinguetur lumen eius in medijs tenebris, & oculum eius corui iuxta flumen effodient. Prouer. 20. & 30.

Impoſsibili & facili. Nec res ardua, neque dura factu parentes venerari, atque alere, cùm filijs corpora integra, ſana, ac robuſta ſint, à Deo conceſſa, quo poſſint imbecillibus, victum quærere: nec ætate confecti multa requirunt, cùm effœtorum emarcuerint vires, cùm edendi cupiditas abſumpta, cùm adempta voluptas, atque luxus, cum denique natura, maximè ſenum, paucis contenta ſit. Reſpice Pollionem Romulum, qui centeſimum ingreſſus annum non magno ſumptu, ſed exiguis impendijs, corporis vigorem ſeruaſſe legitur, intus mulſo, foris oleo.

Contradictio. Valde moleſtum eſt illos fouere, qui faſtidioſi ſunt ac nauſeoſi, quibus edentulis gingiua frangendus panis inermi, vt ait Iuuenalis.

Solutio. Iſta vox bouis eſt, non hominis. Quod ſi rationis expers ciconia parentes non auerſatur, neque faſtidit, ſed defectos ſenecta viciſſim alit, & volandi impotentes humeris geſtat, vt inde natum ſit prouerbium ἀντιπελαργεῖν, quid tu feris immanior, mutuam officij vicem grauaris rependere maximè nutricandi fouendique eos, à quibus aliquando fueris enutritus?

Contradictio. Sed admodum eſt difficile, eos alimentis ſuſtinere qui moroſi, inutiles, deliri ſunt & iracundi, vt Sophoclis filij patrem meritò videantur accuſaſſe, &c.

Solutio. Parentum mores & vitia noueris, non oderis. Illud officij tui ſcias eſſe pietatem colere, legibúſque ſacris obtemperare. Suſcipe igitur ſenectam patris tui, et non contriſta. Si defecerit ſenſu, veniam da, & non ſpernas eum in virtute tua. Eccleſiaſtic. 3. Quod ſi feceris, ad fortunatam cum laude ſumma peruenies

ſene-

ſenectutem, quam Bion ille Boryſthenites malorum appellauit portum, eóque properandũ omnibus malorum finem ſperantibus.

Sanè quidem, ſed quis tam pius eſt, qui poſſit æquiore animo ferre tot moleſtias atque labores nutriendi eos, quorum bis puerorum ſenum paupertas ſordida, atque miſeriæ queant alicui horrorem incutere? *Contradictio.*

Non diffiteor, egenorum ac ſenum parentum, horridam atque miſeram conditionem eſſe, vt Diogenes percontanti, quid eſſet in vita miſerrimũ, reſpondit: Senex egenus. Atqui tu veræ pietatis adfectu flagrans, omne tædium deuorabis, cunctoque præſidio deſtitutos ſuffulcies, quem olim te parentes genuerunt, futurorum ſenectutis tuæ baculum, ſolatium vitæ, & ſpem poſteritatis. Admodum piè quondam illa fecit Ethnica fœmina, quæ patrem, cuſtodiæ traditum, iam vltimæ ſenectutis, velut infantem pectori ſuo admotum aluit, vt ait Valer. lib. 5. cap. 4. *Solutio.*

Sed inquis, Mihi vxor alenda, liberi, numeroſa familia, idque in tanta annonæ grauioris caritate, vt nihil ſit reliqui, q̃ parentibus impertiri poſsim. *Contradictio.*

Nemo requirit, vt liberalitatis tuæ benignitas maior ſit quàm facultates. Quomodo potueris, ita miſericors eſto: ſi multum tibi fuerit, abũdanter tribue; ſi exiguum, parciùs, vt Tobias docuit. Quid ſi, iuxta S. Iacobi ſententiam, is qui nulla charitate præditus, fratrẽ oderit, homicida eſt, item qui viderit egentem, & ab eo clauſerit viſcera ſua, reus habetur eiuſdem criminis; quanto magis erit is homicida imò parricida, qui parentes inedia contabeſcere, ac rerum inopia marceſcentes, perire ſuſtinuerit? In quod bipedum nequiſſimorum hominum genus ſapientes olim viri ſupplicium excogitarunt ſingulare, vt quem ipſa natura in officio retinere nõ potuiſſet, is magni- *Solutio.*

tudine

tudine pœnæ maleficio summoueretur. Insuebatur enim parricida culeo, cum cane, gallinaceo, vipera, & simia, & inter eas ferales angustias comprehensus, in vicinum mare vel amnem proijciebatur. Etenim ei repente cœlum, solem, aquam, & terram ademerunt, vt qui eũ necasset, vnde ipse natus esset, careret ijs rebus, ex quibus omnia nata esse dicuntur, vt ait Cicero pro Roscio Amerino.

Ergo quibus pietas est curæ, promulgatam de parentibus alendis atque sustentandis legem tuebuntur, atque conseruabunt, cùm multarum virtutum atque præmiorum diuinorum fons sit vbertimus, & origo.

Tertium exemplum Comprobationis, legis: qua apud Helvetios cauetur nequis inuitatione ad bibendum vrgeatur.

Autore Petro Mosellano.

MVlta quidem præclarè in sua ditione instituunt fortissimi libertatis suæ defensores Heluetij, sed nihil præclarius, nihil laudabilius, nihil Reipub. vtilius, quam quod ab illis nuper scitum est: nam cùm per ebrietatem passim peccari viderent, vt aditus ad id vitij omnes præcluderent, in sua ditione statuerunt, ne cui deinceps alios vulgarium istarum inuitationum prætextu ad ebrietatem sollicitare impunè liceat. Quid autem, per Deum immortalem, aut honestius, aut præclarius temperantia atq; omnis vitæ moderatione? Imò quid sine hac vel in ciuitatũ Curijs, vel populi concionibus, vel principum aulis, rectè aut consulitur, aut consultum facto præstatur? Sed hæc in peruersa illa bibendi necessitate, quæ per inuitationes illas mutuas irrepsit, vigere non potest:

citius

citius enim ex pumice aquam hauseris, quàm ebrio sobrium aut dictum aut factum extorseris. Quòd si sobrietas ac vitæ moderatio sola est, quæ omniũ virtutum officia parit, alit, conseruat ac tuetur: rursum ebrietas omnem mentis vsum peruertit, omnem vitæ humanæ dignitatem commaculat: an non vous omnibus experta erat lex ea, quæ & sisteret ebrietatem, & potionis moderationem procuraret? Quid autem perinde vtile, atque in Republ. cauere ne sit impune illud, cuius licentia omnia corrumpit, omnia perdit? Quid enim tam emollit, imò frangit & animos & corpora ciuium, quàm liberior comessatio, compotatioque? An non Respubl. Romana, quamdiu frugalitatem seruauit, tamdiu aduersum omnes hostium insultus inexpugnabilis stetit? At posteaquam luxu certari inuicem cœptum, ita cecidit, vt ne ruinæ quidem vestigia aliqua supersint. Nam Hannibal tum primùm vinci cœpit à Romanis, cùm exercitum suum Campano luxu solui eueruarique passus est. Vnde tot insani amores? tot stupra? tot adulteria? nisi ex otiosorum hominum temulentia? Verum enim est illud, Sine Cerere & Libero frigere Venerem. Vnde tot rixæ? tot vulnera? tot cædes? nisi ex temulentorum compotationibus? Cui alij tot ac tantas rei familiaris dissipationes, tot patrimoniorum abliguritiones debemus, quàm conuiuijs in ebrietatem solutis, atque horũ parenti luxuriæ? Quæ res tam multos adolescentes, alioqui feliciſſimè natos, ab artium optimarum virtutumque cultu abducit, quàm studium compotationum? Primum corporis otium, in quo ferè degunt qui literis adhibentur, mater est variarum cupiditatum: quòd si huic comparandi quoque licentiam addideris, quæso te quî fieri potest, quin in animis parum firmis, pro virtutum bonarumque artium cultu omnium libidinũ

leges

leges sensim pullulescat? Quòd si spes omnis in hac ætate rectè formanda, velut agricolis in herba posita est, nihil poterat ea lege excogitari vtilius, quæ, quod vnum omnem eam spem semel præcidit, hoc tollit. Neque enim audio eos qui in tanto errantium consensu nihil valituram legem iactant. Nihil enim vel rectius imperatur, vel facilius recipitur, quàm quod tacitus naturæ sensus non potest non probare. Quis autem tam efferatus & ab omni humanitate remotus est, cui non rem recta via reputanti, suprà quàm naturæ inimicissimum esse videatur? Compotoris hominis priuati puerilis & stultus affectus, vt me ipse ebrietatis probro afficiam, persuadebit: & patriæ, in cuius verba iuratum est ab omnibus æquissima, cunctisque saluberima lex, vt sobriè agam, & me hominem esse meminerim, non impetrabit? In gratiámne potoris alicuius immodica potione ita me prosternam, vt præter figuram, humani mihi reliq ũ sit nihil, & populi fortissimi laudatissimique, cui parere summa est vtilitas, legem omnium ornamentorum vitæ parentem & altricem recipere grauabor? Amplectenda ergo omnibus ea lex qua nihil, neque honestius, neque præclarius, neque facto iucundius fortissimi populi magistratus ferre potuere.

FINIS.

INDEX PROGYMNASMATVM APHTHONII.

Fabula 1
Fabulæ exempla 1 b
Fabularum tractatio 6 b
Alia Fabulæ exempla 7. 8 & deinceps.
Narratio 13 b
Narrationis exempla 14 & deinceps.
Chreia 19 b
Chreiæ exempla ibid. & deinceps.
Sententia 37 b
Sententiæ exempla 38 a & deinceps.
Destructio, siue Refutatio 48 a
Destructionis, siue subuersionis exempla 51 & deinceps.
Confirmatio, siue asseueratio 59 b
Confirmationis exempla 62 b & deinceps.
Locus communis 68 a
Exempla communis loci 68 b & deinceps.
Laus, siue laudatio 86 a
Laudis exempla 80 b. & & deinceps
Vituperatio 113 b
Exempla vituperationis ibid. & deinceps.
Comparatio 122 a
Comparationis exempla 122 b & deinceps
Ethopœia 127 b
Ethopœiæ exempla 128 b & deinceps.
Descriptio 139 b
Descriptionis exempla 140 a & deinceps.
Thesis 150 b
Exempla Thesis 155 b & deinceps.
Legislatio 160 a
Legislationis exempla: ac primùm accusationis legis 160 b & deinceps.
Deinde exempla confirmationis legis 163 b & deinceps vsque in finem.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBO-rum in hoc libello explicatorum

Achaia 89 a
Achilles 122 b
Achillis mors 123 a
Acropolis 143 b
Actium 142 b
Adiuncta 209 b
Adonidis horti 83 a
Adonis 142 a 15 b
Adulatio 159 a
Adulterij pœna 162 b
Aeacus 122 b
Aeta 138 b
Aegina 90 a
Aequalitas morum 77 b
Aesopi fabulæ 5
Agesilaus 22 b 104 a
Agrigentum 117 b
Alcibiades 130 a
Alcinoi syluæ 83 b
Alexander 143 a
Alexander Magnus 31 b 32 b
Alexandria arx 140 a
Alexandrina bibliotheca 140
Ambracia 89 b
Amicis quid tribuendum 9 a b
Amicitia 77 b
Amicitia ollaris
Amilcar 119 b
Amor 33 a 63 b
Amor cæcus 64 a
Amphion 94 b
Amphipolis 116 b
Amplificandi exempla 108 b 110 b 111 a
Amplificatio 70
Ἀναφορὰ 48 a
Andromache 137 b
Andromade 144 a
Annibal 119 a
Ἀντιπελαργεῖν 95 a
Antiope 136 a
Antisthenes 23 a
S. Antonij habitatio 144 b
Apollo 50 b
Appij Cæci filia 78 b
Aquila 7 b
Arces quasi arctrices
Archesilaus 44 b
Archidamus 90 a
Argos 115 b
Arion 51 a 64 b
Aristides 92 b 130 a
Aristippus 83 a 147 b
Aristoteles 45 b 64 a
Arnæus 42 b
Artaxerxes 46 b
Asdrubal 119 b
Athenæ 80 b

INDEX.

Attica 89 a
Atilius Regulus 119 b
Auaritia 78 b 79 a 156 a 159
Auguria 39 b

B

Bacchanalium ritus 58 a
Basilius 57 a
Bellona 91 a
Bias 146 a
Bononiensis academia 110 b
Bos pulcher 83 b
Bucephalus ibid

C

Carthago noua in Hispania 112 a
Cœneus 133 a
Cæsaris commentarij 110 a
Caligula 40 b
Cambyses 34 b
Capaneus 33 a
tria Cappa pessima 5 a
Carbunculus 155 a
Καλωσυνη 59 b
Catilina 88 a
Cato 157 b
Cato Vticensis 64 a
Καλοδαιμων 24 a
Causarum locus 108 b
Cecropidæ 89 a
Centauri 125 a
Chimerion 143 a
Chiron 125 a
Chronographia 142 b
Cicero 29 b
Ciceronis mors 127 a
Ciceronis oratio pro M. Marcello 110 b
Ciconia 95 a 165 b
Cilices 4 b
Circe 52 b
Cleanthes 45 b
Clementia
P. Claudius 82 a
Clytemnestra
Cocles 68 a
Codrus 37 a
Cœlestis iniuria 155 a
Cœlibatus 156 b
Cœranus 66 b
Κολακεια 24 a
Commiseratio 70 b
Comparatio 80 b
Conclusio 70 b
Concordia 23 b
Confirmatio 59 b
Confutatio 49 b
Coniectura 71 a
Coniecturalis causa ibid.
Consuetudo 77 a
Consuetudo contagiosa 40 b
Consultatio 150 b
Continentia 154 b
Contumacia 77 b
Corcyra 89 b
Coronæ victorum 155 a
Cortina 51 a
Cotys rex Thraciæ 21 a
Crassus 146 b
Crates 23 b 44 b
Cretenses 33 a

D. Curtius 37 a
Cupido 64 a
Cyclops 92 a
Cyllarus equus 83 b
Cypros 5 a
Cyrus rex 17 b 92 a
Cysseis 135 b

D

Daphne 48 b 50 b 60 a
Dardanus 122 b 124 b
Decij 37 a
Delphini 65 a
Delphinorum amor erga homines ibid.
Democratia 40 b
Democritus 153 b 163 b
Demosthenes 126 a
Demosthenis labores 93 a
Demosthenis laus 92 b
Demostinis mors 127 a
Deorum nomina 144 a
Descriptio 139 b 141 a
Desidia 30 a
Dicendi genera 131 b
Dido 63 b
Dij 91 a
Diogenes 23 a b
Dionysius 23 a
Diuitiæ 158 b
Diuitiæ veræ 149 a
Diuitiarum affectio 22 b
Diuitiarum mala 43 b 159 a
Doctrina 20 a
Δυσκολος 77 b

E

Ebrietas 22 a 73 a
Echetus 117 a
Aetion 136 b
Ελεγχος 130 b
Eloquentia 94 a
Elpenor in porcum 52 b
Empedocles 117 b
Encomion 80 a 82 b
Ενεργεια 141 a
Ennius 25 b
Enthusiasmus 61 a
Eobanus Hessus 25 b
Epaminondas 155 b
Ephesij 5 a
Ephori 90 a
Epilepsia 75 b
Epimythium 6 b
Equestris fastus 22 b
Ethnicorũ librorũ lectio 53 b
Ethopœia 127 b
Ἦθος 131 a
Euclydes 46 a
Eupolis 129 b
Euripides 159 b
Eurystheus 129 a 134 b
Eutrapelus 44 b

F

Fabius Maximus 29 b
Fabula vnde dicta 1 a
Fabula Demosthenis 3 b
Herodis Attici 3 b
Menenij Agrippæ 3 a
Themistoclis 3 b
Fabula de Accipitre & Luscinia

cinia 12b
Agricola & cico 6b
Barbaro ruris colendi ignaro 3b
Cassita 9a
Formicis & cicadis 1b 9b
Fure 6a
Iuuene desidioso 11b
Leone & vulpe 6a
Lupis & ouibus 3b
Medico & ægroto 6a
Membris & ventre 3b
Mure vrbano & rustico 8a
Simijs 6b
Venere & rosa 14a
Voluptate & dolore 7a
Vulpe hirundinibus obsessa 5b
Vulpe muscis obsita 3b
Fabulæ definitio & species 1a
Fabulæ Libycæ 5a
Fabulæ Sybariticæ 4a
Fabularũ inuentor 3a
Fabularum vsus 3a
Facta laudandi ratio 108b
Fastus 23a
C. Flaminius 121b
Fons Pisistratarum 144a
Forma 62a
Fortitudo 92b 154a
Fortuna 40b 71b
Frustro, frustror 115b

G

Gerhardus Nouiomagus 132
Glauce 139a
Γνωμη 71a
Grandines 155a
Gratitudo 164b
Gyari 79a

H

Hadamariæ incendium 148b
Hanno 120a
Hector 122b
Hecuba 83b 135b
Ἡράκλης 129a
Heraclytus philosopus 21a
Hercules 31a
Hesiodus 12a 30a
Hesperidum horti 83b
Hieronymus 53b 55a 57a
Historia 14b
Hominis laus a bonis Fortunæ 84a
A corporis 84b
Animi 85b
Mortem secutis 87a
Hominum miseria 41. 154b
Homo 23b
Homo bulla 41a
Honesti partes 154b
Horatius Cocles 68a
Hospitalitas 39a
Hymnus 82b
Hypothesis 152b
Hypotyposis 142a 143a

I

Iason 138b
Icon 141b
Idolopœia 128a
Ignauia 10b
Ilias Homeri 3b

Illyris 116 a
Imitatio 129 a
Improbatio 49 a
Incendiarij 72 a
Ioseph 24 b
Irus 42 b
Isocrates 19 b
Iulius Cæsar
Iuno cur pronuba, & Lucina 90 b

L

Labor 1 b
Lacedæmonij 33 b
Laconum conuiuia 22 b
Lactantius 57 a
Ladon 51 a
Lanus 96 b
Laomedon 118 a 122 b 124 b
Lapithæ 125 a
Latona 132 b
Laus 80 a
Legislatio 160 a
Lesbos 89 b
Leucosia 11 a
Lex 81 a
Lex Aemylia 163 b
Cincia 163 a
Cornelia 42 a
Fusia 163 a
Heluetiorũ de ebrietate 166 b
Iulia 162 b
Licinia 163 b
Oppia 163 a
Roscia 163 a
Sumptuaria 163 a
Talionis 163 a
Voconia 163 a
Liberi parentes alant 164 b
Ligya 11 a
Locus communis 68 a 82 b
Locus cõmunis à Thesi differt 153 a
Lucretia 64 a
Lycurgus 10 b

M

Macedones 114 a 116 a
Macedonia 116 a
Magistratus officium 46 b
Magnesia 117 a
Mali corui, malum ouum 47 a
Marpurgensis Academiæ Encomion 95 a
Marpurgum 96 b
Mars 90 b
Matrimonij laus 150 b 151 a
Matrimonij mala 154 b
Matrimonij vituperatio 156 a
Mausolus 104 b
Medea 138 a
Memoria 157 b
Menander 130 b
Metellus Numidicus 155 b
Mezentius 33 a
Mida 10 a
Mimesis 129 a
Milesis 5 a
Minerua 91 a
Modestia 154 b
Monarchia 40 b
Mori bonum 36 a 158 a

Mors 36 a 158 a
Mors qualis optanda 163 a
Moyses 44 b
Mulier 157 a 164 a
Musa 61 a
Μουσαγέτης 50 b

N

Narrationis poeticæ tria genera 14 b
Naupactus 89 a
Neptunus 91 a
Nestor 91 a
Niobe 128 b 131 b 132 b
Non omnia possumus omnes 35 a
Numa Pompilia 33 a
Νυθεσία 24 a
Nycteis 136 a

O

Obediendum Deo 32 a
Obedientia 77 b
Obses 116 a
Odyssea Homeri 3 a
Oenone 118 b
Officium 24 b
Olea 83 b
Oligarchia 40 b
M. Oppius
Oratores 14 b
Orpheus 94 b

P

Pædagogia 23 b
Pegasa 117 a
Palamedes 91 a
Pallas 91 a
Pallene
Παραδείγμα 24
Παραίνεσις 24 b
Parentes honorandi 162 a
Paris 118
Parricidij pœna
Parthenope 11 a
Pasiphae 63 b
Πάθος 131 a
Patriæ amor 40 a
Patrocles 131 a
Paulus Apostolus 57 a
Paupertas 10 b 41 b
Paupertas vituperata 159 b
Pecunia 39 b
Pecuniæ corruptela 42 a
Pecuniæ obediunt omnia 27 b
Pelasgia 89 a
Peleus 124 b 125 a
Pelias 138 b
Pella 115 b
Peloponnesus 89 a
Peneus 50 b
Pericles 90 b
Περιήγησις 141 b
Perseus 144 a
Phalaris 117 b
Pheræ 117 a
Philippi dictum 119 a
Philippi mors 114 b
Philippi Macedonũ Rex 114 a
Philippi Macedonum Regis genealogia 114 a
Philosophia 56 a
Phæbades 50 b

Phœbus 50 b
Phormio 120 a b
Phrygia 118 a
Phthia 124 a
Pietas in parentes 164 b
Pisistratum fons 144 a
Platæa 89 a
Plato 102 129 a b 134 a 145 a
Q. Plemminius 46 b
Pœones 116 a
Poetæ 61 a b
Poeticæ narrationis tria genera 14 b
Pollio Romulus 165 b
Pompeius 19 a 143 b
Porci Acarnanij 67 b
Portunus 91 a
Portus descriptio 142 b
Positio 153 a
Potidæa 116 b
Præexercitamenta quatuordecim 1 b
Priamus 118 a 124 b
Primitiæ 62 b
Προλαλος 125 a
Procustes 117 b
Prosopographia 141 b
Prosopopœia 128 a 130 a
Prouidentia 154 b
Prudentia 157 a
Ptolemæus Lagi 46 b
Pulchritudo triplex 61 a
Punica fides 119 a
Pylos 89 b
Pyramides
Pyramus & Thysbe 162 a
Pythagoras 22 a
Pythia 50 b
Pythius ibid.
Python ibid.

R

Refutatio 48 a 74 b
Reinhardi Hadamarij domus 145 a
Reipub. status triplex 40 b
Rhetores 14 b
Romani ciues 89 a
Rubigo 155 a

S

Sacrilegus 96 a
Saguntini 121 a
Samij 33 b
Sapientia 29 a b 91 b 92 a
Sapientiæ laus 81 b 90 b
Satietas omnium rerum 35 b 36 a
Saturnus 7 b
Scarabeus 7 b
Scilurus 23 b
Scipio 83 b
Senectus 157 a
Senectus laudabilis 157 b
Sententia 37 b
Sententia composita 40 b
Sententiæ simplices 40 a
Seriphius 88 b
Serpentum descriptio 149 b
Sirenes 11 a
Sobrietas 74 a
Socrates 27 a 30 b
Solon

INDEX.

Solon 31 a
Somnolentia 45 a
Somnus nimius 30 a
Sophistæ 14 b
Sophocles
Σαφρόσυνη 74 b
Sparta 153 b
Sphacteria 89 b
Stadium 144 b
Stilpo 30 b
Stoici 83 a
Stoicorum Apathia 3 b
Sybaris 4 a
Sybaritica 4 a

T

Tantalus 132 a
Tarquinij 47 b
Tarquinius 21 b
Temeritas 42 b
Temetum 67 b
Tempe 50 b
Temperantia 154 b
Temulentia 73 b
Terentius Varro 29 b
Tethys 125 a
Themistocles 88 b
Theodorus 27 a
Theognis 38 a 47 a
Theses ciuiles 153 a
Theses contemplatiuæ ibid.
Thesis 150 b
Thetis 125 a
Thraces 27 a
Thracia 116 b
Thucydides 88 b 143 a
Thucydidis laus 80 b
Tiberius Cæsar 46 a
Τιμωρία 242
Tomyris regina 17 b 146 b
Topographia 142 b
Topothesia 143 a
Triballi 116 b
Tripodes 51 a
Troiæ conditores 124 a
Troianorum fata
Tyrannicidarum præmia 71 b
Tyrannis 68 b
Tyrannus 71 a

V

M. Valerius Coruinus 68 a
Valerius Publicola 162 b
Venus 5 a
Virgilius 35 a
Vigilantia 39 a 43 a
Vinum 67 b 102 a b
Virginitas 154 a
Virtus labore comparatur 62 a
Vita humana 41 a
Vituperium 113 b
Vlysses 11 a 42 b
Vnus vir, nullus vir 35 b
Voluptas 7 a 11 a b 154 b
Vrbes laudandi ratio 105 a & deinceps
Vulcanus 91 a
Vulgi peruersitas 22 b
Vxor non ducenda 155 b

Z

Zeno 83 a

FINIS.